nuorisotutkimus

3•2025 / 43. vuosikerta

Pakolaisnuoruus

>> Ilman huoltajaa Suomeen tulleiden nuorten tukijärjestelmät hallintana

>> Hetkiä pakolaisuuden, nuoruuden ja yhdenvertaisuuden toivon risteymissä

>> Ukrainasta sotaa paenneiden nuorten kuulumisen kokemusten rakentuminen

>> Runoja pakolaisnuorten kokemuksista – äänikeskeisen runoanalyysin kokeiluja

>> Miten Suomen pakolaistaustaiset nuoret voivat?

Toimitus

Päätoimittajat: KT, dosentti **Anna-Maija Niemi** (Turun yliopisto) ja KM, YTT, dosentti **Anne-Mari Souto** (Itä-Suomen yliopisto)
toimitussihteeri **Tanja Konttinen** (Nuorisotutkimusseura)

Toimituskunta

Samira Harjula, KT, Helsingin yliopisto
Taina Heinonen, KT, A-klinikkasäätiö
Elina Ikävalko, FT, Svenska social och kommunal högskolan
Tuuli Kurki, FT, Helsingin yliopisto
Linda Maria Laaksonen, FT, KM, VTK, Turun yliopisto
Minna Laiti, TtT, Helsingin yliopisto
Heta Mulari, FT, Tampereen yliopisto
Oona Myllyntaus, FT, AO, Tutkimuseettinen neuvottelukunta
Anni Rannikko, YTT, Itä-Suomen yliopisto
Kari Saari, YTT, dosentti, Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu
Jenni Tikkanen, KT, Turun yliopisto
Elina Westinen, FT, Nuorisotutkimusseura

Turvan rajat: pakolaisnuoret Suomessa -teemanumeron vastaavina toimittajina ovat toimineet tutkijatohtori **Maria Petäjaniemi** ja professori **Mervi Kaukko** Tampereen yliopistosta.

43. vuosikerta, 3/2025

ISSN 0780-0886 (painettu)
ISSN 2814-9467 (verkkojulkaisu)

Nuorisotutkimus-lehteä julkaisee Nuorisotutkimusseura ry. Lehti ilmestyy neljästi vuodessa. Hinnat: kestotilaus 30 €, vuositilaus 32 € ja irtonumero 8 €. Nuorisotutkimusseura on saanut tukea tähän julkaisuun opetus- ja kulttuuriministeriöltä.

Verkkolehti: journal.fi/nuorisotutkimus

Toimitus
Nuorisotutkimusseura ry.
Kumpulantie 3A, 00520 Helsinki
GSM 044 416 5311
s-posti: tanja.konttinen@nuorisotutkimus.fi
www.nuorisotutkimusseura.fi/nuorisotutkimus-lehti

Tilaukset
http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisut/tilaa-lehti

Taitto: Tanja Konttinen
Kansidesign: Jussi Konttinen
PunaMusta, Turenki 2025

Ohjeita kirjoittajalle

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Nuorisotutkimus-lehdessä julkaistaan vertaisarvioituja artikkeleita, katsauksia, haastatteluja, ajankohtaisia puheenvuoroja nuoriso- ja yhteiskuntapolitiikasta sekä kirja-arvioita ja lektioita. Lehti julkaisee artikkeleita, jotka käsittelevät lapsiin tai nuoriin, lapsuuteen tai nuoruuteen, nuorisokulttuureihin, nuorisopolitiikkaan, nuorten elinoloihin tai palveluihin kohdentuvia käytänteitä, käsitteitä, instituutioita, puhetapoja ja politiikkaa. Artikkelit voivat olla empiiriä, teoreettisia tai metodologisia. Nuorisotutkimuksen on hyvä olla yksi tarjottavien tekstien läpileikkaava teema, mutta lehteen voi tarjota artikkeleita eri tieteenaloilta. Lehti painottaa artikkeleita, joissa nuori tai nuoruus ei ole vain ilmiön, esimerkiksi oppimisen, tapahtumapaikka.

Artikkelien maksimipituus on 50 000 merkkiä välilyönteineen. Käsikirjoitukset lähetetään toimitukseen (tanja.konttinen@nuorisotutkimus.fi) sähköpostin liitetiedostona. Artikkelit lähetetään ennen julkaisupäätöstä referee-lausuntokierrokselle niiden tieteellisen tason takaamiseksi. Toimituksen ja referee-lukijoiden arvioinnin jälkeen artikkeli palautetaan kirjoittajalle mahdollisia korjauksia varten. Kirjoittajan edellytetään olevan valmis työstämään tekstiään. Artikkelin mukana toimitetaan lyhyt (alle 2 000 merkkiä) suomen- ja englanninkielinen tiivistelmä sisällöstä. Tiivistelmän tulee sisältää Yleisen suomalaisen asiasanaston mukaiset 3–5 asiasanaa. Artikkelin avainsanat on hyvä kääntää englanniksi itse. Käsikirjoituksen mukana lähetetään Tässä numerossa kirjoittavat -palstaa varten kirjoittajan nimi, osoite, oppiarvo, toimi ja toimipaikka sekä paikkakunta.

Katsauksena pidetään jonkin tieteenalan lyhyehköä yleisesitystä, puheenvuoro voi olla poleemisempikin. Katsauksen ja puheenvuoron maksimipituus on 15 000 merkkiä välilyönteineen. Lektiot julkaistaan (editoituna) sellaisenaan. Mukaan tulee liittää tieto väitöksen ajankohdasta ja paikasta sekä vastaväittäjästä.

Kirja-arvioiden pituus on enintään 6 000 merkkiä välilyönteineen. Arvosteltavista kirjoista annetaan seuraavat tiedot: kirjoittajan nimi, kirjan nimi, kustantaja, ilmestymisvuosi ja sivumäärä liitteineen. Kirja-arvostelujen yhteydessä ei julkaista lähdeluetteloa.

Kirjoittaja antaa materiaalia luovuttaessaan oikeuden julkaista sen myös verkossa sähköisessä muodossa.

Turvan rajat: pakolaisnuoret Suomessa

Vuonna 2015 pakolaislasten ja -nuorten määrä Suomessa kymmenkertaistui nopeasti Irakin, Syyrian, Libyan ja Afganistanin konfliktien vuoksi. Venäjän vuonna 2022 aloittama hyökkäyssota Ukrainaan on tuonut Suomeen uuden pakolaisnuorten ryhmän. Ennen itärajan sulkemista Venäjältä saapuneiden turvapaikanhakijanuorten määrä ei ole ollut suuri, mutta heistäkin Suomeen jäävät tulevat osaksi maamme moninaistuvaa nuorisoa. Toisin sanoen tuhannet Suomessa asuvat nuoret ovat kokeneet pakkomuuton. Jatkuvien humanitaaristen kriisien, sotien sekä Palestiinassa käynnissä olevan kansanmurhan vuoksi ei ole todennäköistä, että tilanne tulisi muuttumaan. Pakolaisnuoret ovat siis pysyvä osa Suomen nuorisoa. Tämä teemanumero pureutuu siihen, mitä nuoruus pakotetun muuttoliikkeen jälkeen on tai mitä se voisi olla.

Nuoruus pakkomuuton jälkeen rakentuu useiden limittäisten reunaehtojen puristuksessa. Yhtäältä monet nuoret kohtaavat jyrkkyyttä ja vihamielisyyttä: turvaa hakevien määrää pyritään rajoittamaan jopa kansainvälisten sopimusten vastaisesti rajoja sulkemalla. Turvapaikkapoliittisten kiristysten myötä Suomeen päässeet joutuvat saavuttamaan jatkuvasti uusia ja loittonevia maaliviivoja ennen hyväksytyksi tulemistaan. Lisäksi nuoret voivat kohdata monikerroksista syrjintää ja rasismia vielä myönteisen turvapaikkapäätöksen jälkeenkin (esim. Mannila 2020; Masoud ym. 2023; Seikkula & Hortelano 2021; Sotkasiira 2021), eikä Petteri Orpon hallituksen (2023–2027) rasistisia ulostuloja voida sivuuttaa pakolaisvihamielisen ilmapiirin ylläpitäjänä. Toisaalta Suomessa on nähty liikehdintää toiseenkin suuntaan: monet nuoret ja nuorten kanssa työskentelevät ovat osoittaneet pakolaisnuorille solidaarisuutta (Kuusisto & Korjonen-Kuusipuro 2023; Siirto & Niemi 2019), aktivistit protestoineet käännytyksiä vastaan (Seppälä 2022) ja taiteilijat tuoneet pakolaisnuorten tarinoita laajemman yleisön tietoon (Korkman 2025; Pöyhönen 2023). Nuoret pakolaiset ovat myös itse nousseet barrikadeille esimerkiksi Oikeus elää -protesteissa (Haavisto 2020; Näre 2018). Rajoittavista reunaehdoista huolimatta pakolaisnuoret ovat ottaneet aktiivisesti paikkansa yhteisöissään (Haswell 2025; Kauhanen, Kaukko & Lanas 2022) ja vaikuttaneet monin tavoin ympäröivään yhteiskuntaan ja sen rakenteisiin.

Pakkomuuton kokemus muokkaantuu yhdessä esimerkiksi luokan, etnisyyden, ”rodun”, seksuaalisuuden, iän ja toimintakyvyn kanssa (Leinonen, Hiitola & Jalagin 2021). Nuoruuden ja pakolaisuuden risteymän (UNCHR 2023) monikerroksellisuus ilmenee siinä, että pakolaiset navigoivat samanaikaisesti nuoruuteen kytkeytyvien juridisten, institutionaalisten, sosiaalisten ja kulttuuristen odotusten yhteisvaikutuksessa. Nämä odotukset muokkaavat heitä subjekteina (Petäjäniemi 2022). Samaan aikaan ne muokkaavat heidän yhteiskunnallista asemaansa ja mahdollisuuksiaan toimia ja kuulua. Turvan rajat rakentuvat näiden kerrosten jatkuvassa vuorovaikutuksessa, mikä edellyttää tutkimukselta ja käytännöltä herkkyyttä tunnistaa niiden monitasoiset heijastumat.

Tässä teemanumerossa pakolaisuutta ja nuoruutta pohditaan viidessä artikkelissa, yhdessä katsauksessa ja kahdessa puheenvuorossa. **Taina Martiskainen** ja **Kristiina Brunila** tarkastelevat

artikkelissaan ilman huoltajaa tulleiden pakolaisnuorten tukijärjestelmien hallintaa ja sen roolia nuorten subjektiuden rakentajana. He kuvaavat, miten nuoria tehdään samanaikaisesti sekä haavoittuviksi että itseohjautuviksi kansalaisiksi. Analyysi osoittaa, kuinka tukijärjestelmät voivat uusintaa rakenteellisia eriarvoisuuksia ja näin kaventaa pakolaisnuorten mahdollisuuksia turvaan.

Teemanumeron toisessa artikkelissa **Iida Kauhanen** käsittelee kieltäytymistä rakkauden tekona pakolaisnuorten kertomien esimerkkien kautta. Kauhanen ymmärtää rakkauden kollektiivisena vastuuna toimia yhteisen hyväksi. Hän esittää, että kieltäytyminen rakkauden tekona nostaa keskiöön yhteiskunnan eriarvoisuuksia sekä osallisuuden muotoja, jotka muutoin jäävät helposti näkymättömiin. Tällöin nuoruus pakotetun muuttoliikkeen jälkeen voisi rakentua tilaksi, jossa avautuu mahdollisuuksia toimia toisin.

Kolmannessa artikkelissa **Sanna Mustonen** ja **Marja Enbuska** tarkastelevat Ukrainasta paenneiden nuorten kuulumisen kokemusten rakentumista. Heidän analyysinsä perusteella kuulumisen kokemukset rakentuvat sekä risteymässä, jossa tulevat yhteen erilaiset kokemushistoriat, odotukset ja diskurssit, että ajallisesti suhteessa menneeseen, nykyhetkeen ja tulevaisuuteen. Artikkeli pyrkii ymmärtämään, miten koulutuksen kontekstissa voidaan tukea välitilassa eläviä nuoria.

Teemanumeron neljännessä artikkelissa **Luke Macaulay** ja **Mervi Kaukko** pureutuvat pakolaisnuorten moninaisiin ääniin äänikeskeisen runoanalyysin menetelmin. He kuvaavat, miten äänikeskeinen runoanalyysi voi tuoda esiin nuorten äänten polyfonian ja mahdollistaa nuorten kokemusten intersektionaalisen tarkastelun, mutta vaatii kuuntelijan korvan uudenlaista ontologista viritystä. Heidän mukaansa äänikeskeinen runoanalyysi on yksi keino yhdistää laadullisen tutkimuksen periaatteet runouden ilmaisuvoimaan ja ymmärtää, mitä nuoret pakolaiset haluavat heistä kuultavan.

Viidennessä artikkelissa **Anu Castaneda**, **Katri-Leena Mustonen**, **Katariina Mankinen**, **Laura Somersalo-Cavén**, **Antti Klemettilä**, **Hannamaria Kuusio** ja **Eero Lilja** tuottavat uutta epidemiologista tietoa 20–29-vuotiaiden pakolaistaustaisten nuorten terveydestä ja hyvinvoinnista Suomessa. Kirjoittajat osoittavat, että pakolaistaustaiset nuoret voivat monilla terveyden ja hyvinvoinnin osa-alueilla heikommin kuin muista syistä Suomeen muuttaneet nuoret tai nuoret Suomen koko väestössä. Kirjoittajat toivovat tutkimuksensa tukevan Suomeen muuttaneiden nuorten terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä.

Teemanumeron katsaus ja toinen puheenvuoroista konkretisoivat pakkomuuton ja nuoruuden kytkökset tiedostavia toimijoita Suomessa. Numeron päättää puheenvuoro rajoista, ihmisoikeuksista ja toivosta. Yhdessä kaikki tekstit osoittavat, miten erilaisten järjestelmien pyrkimykset tukea pakolaisnuoria kietoutuvat jännitteisiin, jotka synnyttävät myös eriarvoisuutta, pahoinvointia ja kuulumattomuutta, ja kuinka nuorten moninaisten äänten kuuleminen ja toisin toimimisten tunnistaminen luovat mahdollisuuksia haastaa tavanomaisia käytänteitä.

Tämä teemanumero on syntynyt monenlaisen yhteistyön tuloksena. Suuri kiitos kaikille kirjoittajille heidän korkeatasoisesta tutkimus- ja ajattelutyöstään, arvioitsijoille heidän erinomaisesta panostuksestaan ja asiantuntemuksensa jakamisesta sekä Nuorisotutkimuksen toimitukselle arvokkaasta tuesta.

13.10.2025 Tampereella
Teemanumeron vastaavat toimittajat
Maria Petäjäniemi ja **Mervi Kaukko**

Lähteet

Haswell, Nick (2025) Friends from the Past, Friends for the Future: Exploring How Young Refugees' Friendship Practices Change and Endure Through Life Transitions. *YOUNG*, https://doi.org/10.1177/11033088251325025.

Haavisto, Camilla (2020) "Impossible" activism and the right to be understood: The emergent refugee rights movement in Finland. Teoksessa Ov Cristian Norocel, Anders Hellström & Martin Bak Jørgensen (toim.) *Nostalgia and hope: Intersections between politics of culture, welfare, and migration in Europe.* Cham: Springer International Publishing, 169–184.

Kauhanen, Iida & Kaukko, Mervi & Lanas, Maija (2022) Pockets of love. Unaccompanied children in institutional care in Finland. *Children and Youth Services Review* 141. https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2022.106621.

Korkman, Petter (2025) *Drawing together. Unaccompanied Minors in the Global Nort*. https://www.youtube.com/watch?v=JTOaWnwK93A. (Viitattu: 12.9.2025.)

Kuusisto, Anna-Kaisa, & Korjonen-Kuusipuro, Kristiina (2023). Kohtaamisista kohti osallisuutta – monikulttuuristen taidetyöpajojen sosiomateriaalisten suhteiden rakentuminen. *Nuorisotutkimus* 41 (4), 22–38.

Leinonen, Johanna & Hiitola, Joa & Jalagin, Seija (2021) Pakkomuuton sukupuoli. *Sukupuolentutkimus-Genusforskning* 34 (3), 2–5.

Mannila, Simo (2020). *Syrjintä Suomessa 2017–2019: Tietoraportti.* http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-847-9

Masoud, Ameera & Kurki, Tuuli & Brunila, Kristiina & Holm, Gunilla (2023) Racialised Integration. *Nordic Journal of Migration Research* 13 (1), 1–18.

Näre, Lena (2018) "Olemme täällä näyttämässä, että olemme ihmisiä siinä missä muutkin": etnografinen tutkimus turvapaikanhakijoiden protestista Helsingissä. *Sosiologia* 55 (4), 350–365.

Petäjäniemi, Maria (2022) *(Un) becoming an asylum seeker: nomadic research with men awaiting an asylum decision.* Väitöstutkimus: Oulun yliopisto.

Pöyhönen, Sari (2023) Eettisiä pohdintoja taideperustaisesta pakkomaahanmuuton tutkimuksesta. *Migration-Muuttoliike* 49 (1), 4–9.

Seikkula, Minna & Hortelano, Pauline (2021) Arjen rasismi ja rasisminvastaisuus arjessa. Teoksessa Suvi Keskinen, Minna Seikkula & Faith Mkwesha (toim.) *Rasismi, valta ja vastarinta: Rodullistaminen, valkoisuus ja koloniaalisuus Suomessa.* Helsinki: Gaudeamus, 147–161.

Seppälä, Tiina (2022) Different forms of dissent in anti-deportation activism in Finland: From refugee protests to civil disobedience. Teoksessa Tapio Nykänen, Tiina Seppälä & Petri Koikkalainen (toim.) *Civil Disobedience from Nepal to Norway.* Routledge India, 139–159.

Sotkasiira, Tiina (2021) "En haluaisi olla yksin tullut nuori mies." Pakkomuuttajien vastaanottamisen ehdot maaseudulla. *Sukupuolentutkimus-Genusforskning* 34 (3), 20–32.

Siirto, Ulla & Niemi, Hanna (2019) Solidaarista yhdessä elämisen taitoa vai vieraanvaraisuutta: evankelisluterilaiset seurakunnat turvapaikkatyössä. Teoksessa Eveliina Lyytinen (toim.) *Turvapaikanhaku ja pakolaisuus Suomessa.* Turku: Siirtolaisuusinstituutti, 231–252.

UNHCR. 2023. *Youth Report 2020–2022 – Working with and for youth in situations of forced displacement*. https://www.unhcr.org/media/unhcr-youth-report-2020-2022-working-and-youth-situations-forced-displacement-march-2023 (Viitattu 16.9.2025.)

Haavoittuvuudella hallitut

Ilman huoltajaa Suomeen tulleiden nuorten tukijärjestelmät hallintana

Taina Martiskainen & Kristiina Brunila

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Tässä artikkelissa tarkastelemme ilman huoltajaa tulleiden pakolaisnuorten tukijärjestelmien hallintaa ja sen roolia nuorten subjektiuden rakentajana. Lähestymme aihetta hallinnan analytiikan näkökulmasta ja analysoimme, kuinka haavoittuvuuden eetos ja uusliberalistinen ideaalikansalaisuuden ihanne kietoutuvat nuorille suunnattuihin tukitoimiin. Aineistomme koostuu viranomaislähteistä, hankemateriaaleista ja ammattilaisten haastatteluista. Tuloksemme osoittavat, että tukijärjestelmät eivät ainoastaan suojele ja tue nuoria vaan myös tuottavat hallinnan muotoja, jotka määrittävät heidän subjektiuttaan. Analyysimme perusteella nuoret asetetaan kahden hallinnan muodon väliin: yhtäältä heidät nähdään haavoittuvina ja toisaalta heitä ohjataan kohti itseohjautuvaa kansalaisuutta. Haavoittuvuuden eetoksen kautta nuoret nähdään riskiryhmänä ja mielenterveyden ongelmien kohteina, mikä oikeuttaa varhaisen puuttumisen ja kontrollin mekanismeja. Samalla heitä kuitenkin ohjataan kohti itsesäätelyä, työmarkkinakelpoisuutta ja uusliberaalia kansalaisuutta. Analyysimme paljastaa jännitteen suojelun ja vastuullistamisen välillä sekä osoittaa, kuinka tukijärjestelmät voivat uusintaa rakenteellisia eriarvoisuuksia.

Asiasanat: hallinta, nuoret, pakolaisuus, tukijärjestelmät, uusliberalismi

Yhteiskuntatieteellisessä valtasuhteita käsittelevässä tutkimuksessa on jo pitkään tarkasteltu nuorten tueksi kehiteltyä politiikkaa ja tukijärjestelmiä. Aiempi tutkimus on osoittanut, kuinka ajalle tyypilliseen yksilökeskeiseen lähestymistapaan lukkiutuminen voi johtaa laajempien yhteiskunnallisten, rakenteellisten ja eriarvoisuuteen liittyvien kysymysten sivuuttamiseen (esim. Ruutu & Jahnukainen 2024). Tässä artikkelissa tuomme esiin, että myös ilman huoltajaa tulleiden pakolaisnuorten tukijärjestelmiä tulisi tarkastella kriittisemmällä otteella.

Lasten ja nuorten haavoittuvuutta suhteessa aikuisiin voidaan pitää lähtökohtana heidän suojelemiseensa. On kuitenkin tärkeää tarkastella suojelun taustalla toimivia valtamekanismeja. Haavoittuvuuden käsite on yleisesti käytössä nuoria koskevassa poliittisessa ohjauksessa ja sen toimeenpanossa, mutta sen käyttö voi olla myös ongelmallista. Sen sijaan, että tunnistettaisiin haavoittuvuutta poliittisena imperatiivina ja siihen liittyviä taustaideologioita ja seurauksia, saatetaan tukijärjestelmissä päätyä uusintamaan erilaisia normatiivisuuksia, hierarkkista luokittelua ja ratkaisujen löytymisen sijaan ongelmia (Brunila ym. 2019). Pakolaislasten ja -nuorten kohdalla haavoittuvuuden imperatiivi voi muuttua maahanmuuton hallinnan välineeksi määrittelemään nuoruudet, jotka eivät sovi maahanmuuton hallinnan kontekstiin (esim. Lind 2019).

Kun vanhemmat lähettävät lapsensa pakolaiseksi yksin, he lähtevät eräänlaiseen ”laskelmoituun uhkapeliin”, jossa he punnitsevat lähtömaan turvallisuusriskejä suhteessa tuntemattomalle matkalle lähettämiseen. Lähtöpäätös, ero perheestä pahimmillaan loppuiäksi, pakeneminen, matkustaminen, uuteen maahan saapuminen sekä jatkuva päätösten tekeminen ja toisten tekemien päätösten varassa eläminen muodostavat monimutkaisen kudelman, jota lapset ja nuoret kantavat mukanaan rakentaessaan uutta arkeaan. Suojelun tulisi olla muutakin kuin turvallisen paikan tarjoamista, sen tulisi olla myös mukana olemista sekä lasten ja nuorten toiminnan ja omien voimavarojen tukemista heidän rakentaessaan elämää uudelleen. (Kohli 2014.) Haavoittuvuus poliittisena imperatiivina keskittyy kuitenkin usein vain näiden lasten ja nuorten suojelemiseen muodollisin keinoin.

Turvapaikanhakijanuoret tulevat Suomeen pääasiassa maista, joita kuvataan yhteisöllisemmiksi verrattuna länsimaisiin ja yksilökeskeisempiin kulttuureihin. Tämä lisää vielä yhden ulottuvuuden aiemmin mainittujen tekijöiden rinnalle.

Tässä artikkelissa tarkastelemme, kuinka haavoittuvuuden eetos poliittisena imperatiivina ja hallintana säätelee ja mahdollistaa pakolaislapsille ja -nuorille suunnattuja tukijärjestelmiä. Analysoimme turvapaikanhakijalasten ja -nuorten kanssa työskentelevien ammattilaisten näkemyksiä hallinnan tutkimuksen näkökulmasta. Aineisto koostuu nuorille suunnattujen projektien materiaaleista ja ammattilaisten haastatteluista. Tutkimuskysymyksemme ovat: Millaista hallintaa ilman huoltajaa turvapaikanhakijoina tulleiden lasten ja nuorten tukijärjestelmät edustavat viranomaislähteiden, projektiraporttien sekä ammattilaisten näkemysten perusteella? Millaisia subjekteja näillä hallinnan muodoilla tuotetaan nuorille?

Puhumme jatkossa etupäässä *nuorista*, ja viittaamme sillä sekä alle 18-vuotiaisiin, jotka kuuluvat alaikäisille tarkoitettuun tukijärjestelmään, että 18–23-vuotiaisiin nuoriin, joille tarjotaan tukea aikuistumiseen ja itsenäiseen elämään. Käytämme termiä *nuoret*, koska suurin osa ilman huoltajaa Suomeen saapuneista on vähintään 15-vuotiaita. Paikoin käytämme myös ilmaisua *lapset ja nuoret*, kun viittaamme koko tukijärjestelmän kattamaan ikäryhmään tai *lapset*, kun puhumme vain

alaikäisille kuuluvista lapsen oikeuksista tai palveluista.

Pakolaislasten ja nuorten olosuhteet

YK:n pakolaisjärjestö UNHCR:n arvion mukaan lapset muodostavat noin kolmasosan maailman väestöstä, mutta heidän osuutensa pakolaisista on lähes puolet (UNHCR 2022, 3).[1] Pakolaislasten taustat ovat moninaisia, ja he ovat usein kohdanneet aseellisia konflikteja, ihmisoikeusloukkauksia ja köyhyyttä. Näiden seurauksena he altistuvat väkivallalle ja muille turvallisuutta uhkaaville vastoinkäymisille niin lähtömaassaan, matkalla kuin kohdemaassa (UNCHR & UNICEF 2014 & Mattelin ym. 2024). Suomeen turvapaikanhakijoina saapuneista 13–17-vuotiaista 87 % oli kokenut jonkin järkyttävän tapahtuman ennen tuloaan, ja 16 % oli kokenut tällaisia tapahtumia matkan aikana (Castaneda ym. 2019). Lisäksi hieman alle puolet nuorista oli menettänyt jonkun heille tärkeän ihmisen, ja 40 % oli nähnyt toiseen ihmiseen kohdistuvaa ruumiillista väkivaltaa (emt.).

Ilman huoltajaansa turvapaikanhakijana saapuneiden lasten ja nuorten elämää leimaa vaikeiden kokemusten lisäksi yksinäisyys (Kauko 2015). He ovat usein jääneet vaille perhettään, sillä pakolaisten perheenyhdistämisen ehtoja on tiukennettu jo vuosia (Halme-Tuomisaari 2016; Pirjatanniemi ym. 2021; Palander 2024). Kansainvälinen suojelu ja solidaarisuus väistyvät, kun kansalliset edut asetetaan etusijalle (Palander 2024). Tämä tarkoittaa sitä, ettei näiden lasten suojeluun nähdä kuuluvan mahdollisuutta elää perheensä kanssa, vaan heidät ”suojellaan perheettömiksi” (Kuusisto-Arponen 2016). Kansainvälistä suojelua saaneiden lasten huoltajien perhesidehakemusten myönteisten päätösten määrä on vaihdellut merkittävästi. Esimerkiksi vuonna 2012 ja 2013 tehtiin vain yksi myönteinen päätös, mutta hakemusten määrätkin olivat tuolloin alhaisia (37 hakemusta vuonna 2012 ja 157 hakemusta vuonna 2013)[2]. Sittemmin päätösten hyväksymisprosentti on noussut, ja vuosina 2015–2021 myönteisiä päätöksiä tehtiin 186, kun taas kielteisiä tehtiin 156 (HE 100/2022 vp).

Vaikka lapsia suojaavat lapsen omat oikeudet – ennen kaikkea YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista – ulkomaalaisoikeuden piirissä ollessaan he kuitenkin altistuvat maahanmuuton hallinnalle, ja maahanmuuttopolitiikan tiukentuminen vaikuttaa myös lasten asemaan suojelun hakijoina. Lapsen etu tai perhe-elämän suoja jäävät usein toissijaisiksi ulkomaalaisoikeudessa: oikeuskäytännössä kynnys poiketa lapsen edun perusteella maahanmuuton kontrollista on sangen korkea lain toimeenpanossa (Hakalehto & Sovela 2018, 420–423). Oikeuteen saada perheensä maahan vaikuttaa suoraan se, saako lapsi vahvan pakolaisen aseman. Pakolaisoikeuden tutkijat ovat havainneet paradoksin: lapset nähdään kyllä yhtäältä ”ennen kaikkea lapsina”[3], mutta toisaalta ”vain” lapsina. Lasten on usein aikuisia vaikeampi saada pakolaisasema: lapsi saattaa saada aikuista helpommin luvan jäädä maahan, mutta heikommalla oleskelulupastatuksella, eli heitä ei pidetä ”oikeina” pakolaisina. Kun he lähestyvät 18 vuoden ikää, suhtautuminen heihin muuttuu epäluuloiseksi – heidän kertomaansa iästään epäillään ja he saavat helposti leiman ”ankkurilapsi”. Tällaista lasta katsotaan käytettävän vain välineenä, jotta huoltajat pääsisivät Eurooppaan (Pobjoy 2017, 46–49; Bhabha 2014, 203–237; Bhabha 2019).

Tällä hetkellä asenneilmapiiri on myös kielteinen ylipäätään suojelua hakeville: Euroopan unioni on viime vuosina pakolaisten suojelun sijaan siirtynyt ulkorajojen vartiointiin ja turvapaikanhakijoiden pitämiseen poissa alueelta (ECRE 2024). Suomessa ul-

komaalaislainsäädännön kiristämisen lisäksi rasismi ja vihapuhe ovat jokapäiväistyneet (FRA 2023), eikä hallitus ole onnistunut vakuuttamaan omien riviensä tuesta rasismin vastaiselle työlle (Koivisto 2024). Ihmisoikeuksien parissa työskentelevien tahojen mielestä hallituksen toteuttama politiikka päinvastoin uhkaa syventää rasismia (Ihmisoikeusliitto 2024). Tällaisessa ilmapiirissä ei myöskään pakolaislasten tai etenkään nuorten oikeus perheeseensä saa puolestapuhujia. Nykyhallitus kiristääkin perheenyhdistämisen ehtoja entisestään (Sisäministeriö 2024a).

Turvapaikanhakijalasten erilainen asema suhteessa muihin lapsiin ja nuoriin näkyy Suomessa myös lasten huolenpidon järjestelmissä. Turvapaikkaprosessissa lapset nähdään liian helposti ennen kaikkea turvapaikanhakijoina, osana aikuisille luotua järjestelmää, mikä voi heikentää lasten oikeusturvaa ja lapsen oikeuksiin pääsyä. Tämä maahantulon hallinnan näkökulma on puhtaimmillaan lupaprosesseissa, mutta vaikutus ulottuu jossain määrin myös vastaanottojärjestelmiin. (Esim. Toivonen 2022.) Nuoren asema muuttuu heti, kun hän täyttää 18 vuotta, ja tällä on merkittäviä seurauksia sekä lupaprosessissa että vastaanoton järjestelyissä.

Kun muiden kodin ulkopuolella asuvien lasten huolto on lastensuojelun sijaishuoltoa, ilman huoltajaansa suojelua hakevien lasten huolto on järjestetty toisin. Lasten ja nuorten asema on mielenkiintoinen, sillä sama taho vastaa heistä sekä ulkomaalaislain hallinnan että huolenpidon osalta: Maahanmuuttovirasto vastaa paitsi turvapaikkahakemuksen tutkinnasta – eli päättää, saako lapsi tai nuori jäädä maahan – myös lasten huolenpidon järjestämisestä (laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta 746/2011 eli vastaanottolaki). Lapsen oikeutta erityiseen suojeluun on pyritty vahvistamaan siten, että viraston ohjauksessa olevien alaikäisille tarkoitettujen yksiköiden toimintaan sovelletaan osittain lastensuojelulain säännöksiä henkilöstön ja hoidettavien lasten määrästä, ja yksiköistä on tehty tavallisia vastaanottokeskuksia kodinomaisempia. Ne ovat kuitenkin osa vastaanottojärjestelmää, jonka kustannustehokkuutta virasto arvioi jatkuvasti. Tämä aiheuttaa jatkuvaa yksiköiden avaamista ja lakkauttamista turvapaikanhakijamäärien vaihdellessa[4], millä taas on seurauksensa näiden lasten ja nuorten kanssa työskentelyyn kertyneen kokemuksen ja osaamisen ylläpitämiseen. Huomionarvoista on myös, että sama virasto ohjaa, suunnittelee ja valvoo myös edustajajärjestelmää (vastaanottolaki 39 § 4 mom.), eli se maksaa lasten puhevaltaa huoltajan sijaan käyttävän edustajan palkkiot ja myös valvoo edustajia.

Oleskeluluvan saatuaan lapsi tai nuori siirtyy palveluihin, joita taas on tähän asti säännelty lähinnä työvoimahallinnon alaisen kotoutumislain kautta (laki kotoutumisen edistämisestä 681/2023). Ilman huoltajaa tulleiden palvelujen erillisyys muiden lasten ja nuorten palveluista ja etenkin oleskeluluvan jälkeen lapsia majoittavien perheryhmäkotien asema kuntien palvelujärjestelmässä on saanut osakseen kritiikkiä (esim. Martiskainen & Toivonen 2019; Hirschovits-Gerz ym. 2022), ja vuoden 2025 alusta lähtien perheryhmäkotitoiminta on muuttunut osaksi sosiaalihuoltoa uuden kotoutumislain tultua voimaan. Myös järjestöillä on toimintaa, joka täydentää julkisia palveluja kohderyhmän kanssa tehtävässä työssä.

Turvapaikanhakijoina tulleiden lasten huolenpitovastuun jakautuessa maahanmuuttohallinnon ja työvoimahallinnon kesken voidaan kysyä, missä määritellään toiminnan kasvatuksellinen orientaatio, eli mihin lapsia majoittavat yksiköt perustavat toimintansa. Lastensuojelulakiin viitataan yksikköjen kokoon ja henkilöstöön liittyvissä säädöksissä, mutta yksiköt eivät ole lastensuojelulaitoksia. Toiminnan koordinointia ohjeistetaan sekä Maahanmuuttoviraston että työ- ja elinkeino-

ministeriön toimesta. Valtakunnallinen ohjaus kasvatuksellisesta perustasta on kuitenkin vähäistä, ja linjauksia löytyy lähinnä erilaisten projektien tuotoksena syntyneistä suosituksista. Pakoislapsille ja -nuorille tarjotut tukijärjestelmät kulminoituvat projektimuotoiseen tukeen ja toimintaan. Samalla projektimaisesta työskentelystä on tullut tyypillinen tapa toteuttaa hyvinvointipolitiikkaa ja vastata kilpailukyky-yhteiskunnan vaateisiin tehokkuudesta, tuottavuudesta ja kilpailukyvystä (Brunila 2009; Julkunen 2006).

Hallinnan analytiikka teoreettisena viitekehyksenä

Ilman huoltajaa tulleiden turvapaikanhakijanuorten tukijärjestelmät kytkeytyvät laajempiin yhteiskunnallisiin muutoksiin, joissa sosiaalinen ulottuvuus väistyy ja yksilön itsevastuullisuus korostuu. Tarkastelemme tukijärjestelmiä hallinnan viitekehyksestä käsin, jolloin tukijärjestelmät ajatellaan hallinnan tekniikoina, joilla kiinnitetään huomio yksilöön yhteiskunnallisten ongelmien sijaan. Tästä näkökulmasta ilman huoltajaa tulleiden nuorten tukijärjestelmiä ei ole vielä tutkittu, vaikka yhteiskuntatieteellinen kiinnostus turvapaikanhakijoihin ja kotouttamiseen onkin lisääntynyt.

Hallinnan analytiikkaa on kehitelty ranskalaisen filosofin Michel Foucault'n vallan analyysistä. Valta muuttuu hallinnaksi käytäntöjen luomien ja ylläpitämien valtasuhteiden toistuessa ja vakiintuessa. Hallinnan avulla voidaan pureutua vallankäyttöön sellaisillakin alueilla, jotka eivät edusta perinteistä voimankäyttöön perustuvaa valtaa. Turvapaikanhakijoina tulleiden lasten ja nuorten auttaminen nähdään usein pyyteettömänä, mutta myös siinä käytetään valtaa. Meitä inspiroineen hallinnan analyysin keskiössä ovat olleet muutokset hyvinvointiyhteiskunnissa. Keskeiset Foucault'n ajattelua jatkaneet hallinnan koulukunnan edustajat Peter Miller ja Nicholas Rose (2010) analysoivat valtion hallinnallistumista. Olennaista siinä on, että hyvinvointiaate hiipuu samalla kun globaali talous ottaa määräävää roolia politiikassa ja asettaa rajoja hyvinvoinnille. Tällöin valta ei keskity enää valtiolle vaan pirstaloituu yksityisten yritysten ja ammatillisten verkostojen muodostamaan monimutkaiseen kudelmaan *hallinnan tekniikoiden* kautta. Tärkeä hallintavallan tekniikka on yksilöiden itsehallinta, jonka avulla yksilöt saadaan haluttujen päämäärien taakse ilman pakkoa, itsesäätelyn ja itsekontrollin avulla (Miller & Rose 2010, 101–103). Valtion tehtäväksi jää turvata markkinoiden vapaa toiminta (Dean 1999), ja kansalaisille puolestaan jää kuluttajan rooli, johon he valmentavat itseään omaksumalla joustavan ideaalikansalaisen käyttäytymismallit (Miller & Rose 2010; ks. myös Brunila 2009; Kantola 2006, 2010). Suomessa tällainen uusliberalismiksikin kutsuttu paradigmamuutos sai vauhtia laman myötä 1990-luvulla, jolloin valtiovarainministeriö sai johtavan roolin ja budjettikuri alkoi määrittää kaikkea politiikkaa (Kantola & Kananen 2013). Suuntaus on vahvistunut, mikä näkyy muun muassa siinä, kuinka hyvinvointialueiden ohjausta järjestellään nyt talouden ehdoilla: valtionohjauksen koordinointi on siirretty sosiaali- ja terveysministeriöstä valtiovarainministeriöön (Rimpelä & Laihonen 2025).[5]

Hallinnan tutkimus on jo jonkin aikaa tuonut lapsuuden ja nuoruuden tutkimukseen uudenlaista näkökulmaa. Aiemmin psykologisten ja pedagogisten teoretisointien muodostama ymmärrys lapsuudesta ja nuoruudesta on täydentynyt ja monipuolistunut, kun tutkimuksen kohteiksi ovat nousseet esimerkiksi vastuullistamisen ja toiseuttamisen käytännöt ja tekniikat, jotka ovat levinneet niin valtionhallintoon kuin kansalaisyhteis-

kuntaankin ja jopa lasten ja perheiden arkielämään (Satka ym. 2011).

Lasten ja nuorten parissa tehtävässä työssä on tunnistettu hallintavallan mekanismeja yllättävissäkin yhteyksissä. Hyvää tarkoittavat menetelmät saattavat kääntyä vastoin alkuperäistä tarkoitustaan ja muuttua uudenlaisiksi tavoiksi hallinnoida lapsia ja nuoria (Kouvonen 2011; Brunila ym. 2019). Sosiaali- ja kasvatusalan ammattikäytäntöihin vakiintunut, itsestään selvästi hyväksi ja tarpeelliseksi koettu varhainen puuttuminen on hyvä esimerkki hallintavallan toimeenpanosta. Siinä yksilökohtainen huolen arviointi ja riskiyksilöiden seulonta hallinnan tekniikoina tuottavat subjekteja, joita työntekijät vastuuttavat ja kasvattavat itsesäätelyyn, työhön ja kulutukseen kykeneviksi kansalaisiksi hallinnan logiikan mukaisesti (Satka 2011). Niinkin myönteisenä koettu asia kuin lasten osallisuuden lisääminen saattaa näyttäytyä hieman toisin, kun sitä tarkastellaan hallinnan tekniikkana. Näin tunnistettiin käyvän Petra Kouvosen (2011) tutkimuksen perusteella lastensuojelun sijaishuollon käytännöissä ajoittain – nuorten osallistumiseen sisältyi vaatimus tietynlaiseen, aikuisten näkökulmasta ”oikeaan” toimijuuteen.

Hallinnan analyysiä varten on tarpeen analysoida haavoittuvuuden käsitettä. Lapset ja nuoret on alettu nähdä tukijärjestelmissä tyypillisesti ja lähtökohtaisesti haavoittuvina. Haavoittuvuuden käsite on erkaantunut alun perin sellaisten filosofien kuin Hannah Arendtin sille antamista, keskinäisriippuvuutta toisistamme korostavista merkityksistä, ja se on saanut uusia poliittisia ulottuvuuksia (Honkasalo 2019). Normatiivisen käytön myötä siitä on tullut sosiaalisen kontrollin väline (emt., ks. myös Brunila ym. 2019).

Elina Virokannas, Suvi Liuski ja Marjo Kuronen (2018) analysoivat tutkimuskatsauksessaan haavoittuvuuden käsitteen käyttöä ja keskustelua siitä. Käsitettä käytetään usein kyseenalaistamatta, mutta tutkimuskirjallisuudessa sen epäselvää ja stigmatisoivaa käyttöä on myös kritisoitu. Toiset viittaavat sillä tiettyihin ihmisryhmiin, toiset taas korostavat haavoittuvuuden universaalia luonnetta, jolloin kuka tahansa meistä nähdään haavoittuvana tiettyjen olosuhteiden vallitessa. Toiset lähestyvät siis haavoittuvuutta synnynnäisenä ominaisuutena, kun taas toiset näkevät sen olevan tilannesidonnaista. Näkökulman valinnalla on merkitystä esimerkiksi sosiaalipolitiikassa: tiettyihin ihmisryhmiin liitettynä haavoittuvuus on leimaavaa ja ihmisten toimijuutta väheksyvää, kun huomio kiinnittyy heikkouksiin vahvuuksien sijaan. Näin tullaan painottaneeksi riippuvuutta ja passiivisuutta toimijuuden sijaan, mikä johtaa toimenpiteinä ennemmin holhoamiseen kuin voimaannuttamiseen. Lähestymistapa jättää huomiotta rakenteelliset tekijät, jotka tuottavat haavoittuvuutta. Martha Albertson Fineman (2010) näkee haavoittuvuuden nimenomaan universaalina ja tarjoaa vaihtoehtona perinteiselle suojelua korostavalle lähestymistavalle katseen kääntämistä niihin rakenteellisiin tekijöihin, jotka voivat altistaa meidät kaikki yhteisille haavoittuvuuksille. Näin voidaan hänen mukaansa rakentaa yhdenvertaisempaa yhteiskuntaa. Haavoittuvuuden käsittäminen universaalina tekee siitä vahvan työkalun, minkä avulla voidaan vaatia valtion vastuuta yhdenvertaisen kohtelun takaajana. Finemanin valtio on aktiivinen, muttei holhoava.

Haavoittuvuus eetoksena toimii ajallemme tyypillisesti tavalla, jossa yhteiskunnallisista, rakenteellisista ja (talous)poliittisista ongelmista tulee yksilöiden henkilökohtaisten vajavaisuuksien ja puutteiden merkitsijöitä. Haavoittuvuus käsitteenä liittyy myös traumatietoisuuden nousuun: ihmisen haastavat elämäntilanteet ja arkisetkin vastoinkäymiset näyttäytyvät haavoittavina ja traumatisoivina kokemuksina, joiden hoitoon markkinoil-

la on tarjolla loputtomasti popularisoituja itseapuoppaita (Ecclestone 2009). Traumatietoisuus on läsnä kaikkialla: haavoittuvana nähtyyn yksilöön keskittyvä hallinta on ottanut avukseen psykologisen ja terapeuttisen sanaston ja ajattelumallit, jotka ovat levinneet laajasti julkiseen keskusteluun, poliittiseen ohjaukseen ja yhteiskunnan instituutioihin (Brunila ym. 2021a). Tämäntyyppinen hallinta houkuttelee itsesäätelyyn vielä tehokkaammin ja salakavalammin, kannustaen ja rohkaisten yksilöä hyvää tarkoittavalla ja voimaannuttavalla tavalla.

Haavoittuvuutta tuotetaan myös luokittelemalla lapsia ja nuoria tunnetaitoihin liittyvillä imperatiiveilla. Kathryn Ecclestonen (2009) mukaan kasvatuksessa ja koulutuksessa kansalaisuuteen katsotaan olennaisina elementteinä kuuluvan vahva itsetunto ja emotionaalinen tasapaino. Oppilaita arvioitaessa saatetaan säännöllisesti kuvata esimerkiksi huonoa itsetuntoa syynä sosiaalisiin ja oppimiseen liittyviin vaikeuksiin. Tämä johtaa siihen, että huono itsetunto aletaan liittää tiettyihin oppilasryhmiin, kuten esimerkiksi englantia opetteleviin turvapaikanhakijoihin tai oppilaisiin, joilla on huono koulumotivaatio. (Ecclestone 2009.) Yhä useampi nuori voidaankin alkaa määritellä haavoittuvaksi hänen käyttäytymisensä ja elämäntilanteensa tai etnisen, kulttuurisen ja koulutustaustansa mukaan – etenkin nuoret, joilla nähdään olevan erilaisia vaikeuksia elämässään (Brunila ym. 2021a; Brown 2014; Ecclestone & Lewis 2014). Brown (2014) paikansi englantilaisen suurkaupungin nuorten joukosta peräti 26 erilaista haavoittuvuuden ryhmää haastateltuaan tutkimukseensa nuoria ja heidän kanssaan työskenteleviä ammattilaisia.

Haavoittuvuuden eetos poliittisena imperatiivina näkyy myös Euroopan unionin nuoriin kohdistuvissa rahoitusjärjestelmissä. EU:n suositusten mukaan Suomessa laajana toteutettu nuorisotakuu on saanut kritiikkiä siitä, millaisia olemisen ja tekemisen mahdollisuuksia se tarjoaa nuorille: nuoret nähdään yhtäältä kontrollia kaipaavina joutilaina ja toisaalta erityisen haavoittuvassa asemassa olevina ja erityistä huolenpitoa kaipaavina. EU-projekteissa nuoria ohjataan haavoittuvan positioon ja sinnikkääseen yksin yrittämiseen, ei niinkään yhdessä tekemiseen, mikä sopii markkinaorientoituneen ihannekansalaisen rooliin (Mäkelä & Brunila 2021).

Haavoittuvuuden yhteydessä esitetään eräänlaisena ratkaisuna yksilön vastuulle jäävää resilienssiä[6]. Olemme ehkä jo tottuneet viittaamaan resilienssiin selviytymiskeinona nykymaailmassa kyseenalaistamatta sen merkityksiä, toimintamekanismeja ja vaikutuksia (Lawrence ym. 2019). Globaalien taloudellisten ja poliittisten järjestelmien suorastaan katsotaan edellyttävän resilienttejä subjekteja. Käsitettä onkin toistettu 1980-luvulta alkaen niin ekologian, talouden tai politiikan diskursseissa kuin mikrotasolla puhuttaessa yksilön psyykestä ja ”minästä” (Bracke 2016). Resilienssistä on tullut perustavaa laatua oleva uusliberalistisen subjektin ominaisuus ja jopa vaatimus (emt.).

Uusliberaalin eetoksen prinsiipit, kuten yksilökeskeisyys ja yksilön itseohjautuvuuden ja resilienssin vaatimus, saattavat jo näkyä ja vaikuttaa tukijärjestelmissä, laajemmin opetuksen ja kasvatuksen käytännöissä sekä koko yhteiskunnassa. Rajaton yksityistäminen ja individualismi, kasvavat tuloerot ja pakkomielteinen materialismi voivat varsin nopeastikin muuttaa koko yhteiskuntaa (Giroux 2011). Esimerkiksi Yhdysvalloissa yhteisten arvojen ja sosiaalisen vastuun katoaminen uhkaavat jo demokratiaa (emt). Syy, miksei tällaista kehitystä ole vastustettu riittävästi, on filosofi Henry Giroux’n mukaan siinä, että kokonainen sukupolvi on kokenut kolmenkymmenen vuoden ajan omakohtaisesti uusliberalistisen pedagogisen koneiston, joka väheksyy yhteisöä, yhteisiä arvoja ja yleistä hyvää.

Aineisto ja metodologia

Artikkelin tutkimusaineiston on koonnut Taina Martiskainen vuonna 2023 valmistunutta maisterintutkielmaansa varten. Tutkimusaineisto koostuu 1) viranomaisten käsikirjoista, 2) ihman huoltajaa tulleille turvapaikanhakijanuorille suunnattujen projektien (ks. taulukko 1) tuottamista materiaaleista ja 3) ilman huoltajaa tulleiden kanssa työskentelevien ammattilaisten fokusryhmähaastattelusta. Käsikirjat ja projektimateriaalit ajoittuvat vuosille 2012–2022, ja tutkimushaastattelut ammattilaisten kanssa tehtiin vuoden 2023 keväällä. Viranomaisten julkaisemat käsikirjat ovat lähtöisin projektista, jossa koottiin kirjallisuutta sekä turvapaikanhakijalapsia majoittavan yksikön käytännön toiminnan kuvauksia käsikirjaksi vastaanottokeskusten alaikäisyksiköissä työskenteleville ammattilaisille (Oulun vastaanottokeskus 2012). Jälkeenpäin käsikirjasta tehtiin työministeriön julkaisema julkaisu (työ- ja elinkeinoministeriö 2017), jota sovelletaan oleskeluluvan saaneiden lasten ja nuorten kanssa työskentelyyn. Käsikirjat eivät ole varsinaista viranomaisohjeistusta, mutta niitä on käytetty työn tukena laajasti ryhmäkodeissa ja perheryhmäkodeissa. Käsikirjojen tavoitekuvausten mukaan ensimmäinen tehtiin, jotta voitaisiin vahvistaa henkilöstön osaamista panostaen etenkin erityisosaamiseen traumatyössä. Toisen käsikirjan tavoitteeksi on kirjattu henkilöstön osaamisen vahvistaminen psykososiaalisen tukeen ja traumatietoiseen työskentelyotteeseen liittyen.

Viranomaistyötä täydentävät Suomessa kansalaisjärjestöt, joilla on ollut paljon nuoriin ja myös maahanmuuttajanuoriin suuntautuvia kehittämisprojekteja. Siksi tutkimusaineistossa on myös projektimateriaaleja (taulukossa 1 luetellut viisi raporttia ja projektiesittelyt – kaksi projekteista toteutettiin yhdessä viranomaisten kanssa). Erityisesti ilman huoltajaa tulleille kohdistettujen projektien määrä ei ole Suomessa kuitenkaan suuri, ja aineistoon valituista viidestä projektista vain kaksi oli suunnattu nimenomaan heille, sillä kohderyhmänä olivat yleensä laajemmin maahanmuuttajataustaiset nuoret. Valittujen projektien rahoittajat olivat EU:n Turvapaikka-, maahanmuutto- ja kotouttamisrahasto AMIF (kaksi projektia) ja Euroopan sosiaalirahasto ESR (yksi projekti) sekä sosiaali- ja terveysministeriön hallinnoima Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus STEA (kaksi projektia). Projektien toiminta ajoittuu vuosille 2016–2020, jolloin kohderyhmän lapsia ja nuoria oli Suomessa tukijärjestelmissä enemmän kuin koskaan vuoden 2015 tapahtuneen turvapaikanhakijoiden määrän voimakkaan kasvun jäljiltä. Viranomaisten käsikirjat ovat siis aiemmalta ajalta, mutta vastaavia ei ole tehty sittemmin.

Kirjallista aineistoa täydentävät fokusryhmähaastattelut, jotka Martiskainen toteutti vuonna 2023 ilman huoltajaa turvapaikanhakijoina tulleiden kanssa työskentelevien ammattilaisten kanssa. Haastateltavista osa työskenteli turvapaikanhakijalapsille tarkoitetuissa ryhmäkodeissa tai oleskeluluvan jo saaneille tarkoitetuissa perheryhmäkodeissa, sekä osa 18 vuotta täyttäneille nuorille tarkoitetun tuen piirissä. Haastateltavien työnantajat olivat sekä viranomaistahoja että kansalaisjärjestöjä. Haastateltavia oli viisi, ja ryhmähaastattelu toteutettiin etäyhteydellä. Haastattelu perustui löyhään kolme teemaosiota sisältävään kokonaisuuteen, jotka olivat nuorille tarjottava arjen tuki, institutionaaliset rakenteet tuelle sekä nuorten tulevaisuus Suomessa.

Tarkastelemme turvapaikanhakijanuorille suunnattuja tukijärjestelmiä hallintana ja diskursiivisina käytäntöinä keskittyen siihen, miten niillä rakennetaan turvapaikanhakijanuorten subjektiutta. Hallinnan analytiikka on perinteisesti tuonut esiin, kuinka erilaiset valtasuhteet, normit ja tietokäytännöt muovaa-

Taulukko 1. Aineiston projektimateriaalit.

Uudenmaan ELY-keskus ja SOS-Lapsikylä ry 5/2018–2/2020.	**Projekti 1:** TUKENA. - Hautakoski ym. 2020. Yhdessä kehittäen uusia näkökulmia etsimässä. TUKENA-projektin loppuraportti. (82 sivua) - Muut projektimateriaalit (esittelyt, https://www.sos-lapsikyla.fi/tukena-hanke/)	Toimintamalli traumatisoituneiden lasten hoitamiseen asumisyksiköissä. Osallistavia toimintoja kuntouttavan vertaisryhmätoiminnan avulla.	EU:n turvapaikka, maahanmuutto- ja kotouttamisrahasto (AMIF)
Helsingin Diakonissalaitoksen säätiö 2016–2019	**Projekti 2:** Osallisuuden polku -projekti suurimmassa syrjäytymisriskissä oleville maahanmuuttajataustaisille nuorille (joiden riski joutua ja jäädä koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle suuri). - Helsingin Diakonissalaitos 2019. Osallisuuden polku maahanmuuttajanuorille. Käsikirja nuorten parissa työskenteleville. (46 sivua.)	Tavoitteena kehittää työmuoto, jolla nuoret tavoitetaan ja saavat tarvitsemansa avun, vahvistaa nuoren sosiaalista osallisuutta ja edistää heidän pääsyään koulutukseen ja työhön.	Euroopan sosiaalirahasto (ESR) ja Sosiaali- ja terveysministeriö (Stea)*
Helsingin Diakonissalaitoksen säätiö 1.9.2016–31.8.2018	**Projekti 3:** Turvapaikanhakija-nuorten Vamos. Aktivoiva hoidollinen toimintamalli turvapaikanhakijanuorille. - Loppuraportti sisäministeriölle. (28 sivua.)	Tavoitteena toimintakyvyn ylläpitäminen ja elämänlaadun kohentaminen sekä esikotouttaminen. Ehkäisee radikalisoitumista, syrjäytymistä ja edesauttaa psyykkistä hyvinvointia.	EU:n turvapaikka, maahanmuutto- ja kotouttamisrahasto (AMIF)
Erityishuoltojärjestöjen liitto EHJÄ ry Saanut rahoitusta useana vuonna.	**Projekti 4:** Maahanmuuttajanuorten avoin tukitoiminta. Maahanmuuttajataustaisten nuorten ja alaikäisinä yksintulleiden turvapaikanhakijataustaisten nuorten tukeminen ryhmätoiminnan, leirien, retkien, tapahtumien ja yksilöllisen ohjauksen avulla - Projektin Tuloksellisuus-raportti Stealle (1956/2022:1) - Hankkeen esittely, diat (15).	Tavoitteena edistää yksilöllisen tuen ja ohjauksen (sekä ryhmätoiminnan ja leirien) avulla maahanmuuttajataustaisten nuorten integroitumista suomalaiseen yhteiskuntaan, vahvistaa nuorten sosiaalisia verkostoja kantasuomalaisiin ja muihin nuoriin sekä kannustaa nuoria itsenäiseen ajatteluun ja päätöksentekoon. Kehitetään myös nuorten työelämätaitoja ja itsetuntemusta.	Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus (Stea)
HyTe (Uudenmaan alueen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen saralla toimivien järjestöjen yhteistoimintaelin, ent. EJY): 2017–2020	**Projekti 5:** Turvaperhe-projekti. Yhteistyössä Espoon maahanmuuttajapalveluiden alaikäisyksiköiden kanssa. - Labarthe, Jenni & Karvonen, Olavi (2020). Turvaperhe – Kotoutumisen kummit. Vapaaehtoisuuteen perustuvan kummiperhetoiminnan malli ja vaikutukset. (39 sivua.)	Projektissa etsittiin vapaaehtoisia espoolaisia perheitä ja henkilöitä toimimaan kummeina yksin maahan tulleille alaikäisille turvapaikanhakijoille.	Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus (Stea)

* Projekti oli osa Vamos-palvelukokonaisuutta, jolle rahoitusta myönnetään vuosittain Stean toiminta-avustuksena, ei projektiavustuksena.

vat subjektiutta (Kendall & Wickham 2004). Diskurssit eivät ainoastaan heijasta sosiaalisia käytäntöjä vaan myös tuottavat ja uusintavat sosiaalista todellisuutta, samalla muokaten hallinnan tapoja ja toiminnan mahdollisuuksia (Juhila & Suoninen 2016, 27).

Käsittelemme nuorille suunnattuja tukijärjestelmiä vakiintuneina diskursiivisina käytäntöinä, jotka ohjaavat tapoja puhua ja ajatella nuorista. Diskursiivisten käytäntöjen analyysi auttaa paljastamaan niiden taustalla vaikuttavia sääntöjä, jotka ohjaavat ajattelua ja rajaavat mahdollisia toimintatapoja (Alhanen 2007, 48–61). Nämä säännöt eivät ole ainoastaan aikaan ja paikkaan sidottuja – eli ne ilmenevät tietyssä yhteiskunnallisessa todellisuudessa tiettynä ajankohtana – vaan myös anonyymejä: niitä ei ole tietoisesti tuotettu, vaan ne näyttäytyvät itsestään selvinä ja usein vaikeasti havaittavina rakenteina (emt. 84–87).

Diskursiiviset käytännöt voi ajatella vallankäyttönä, joka ohjaa sitä, millaiseksi nuorten subjektius määritetään. Nuorten subjektiuden tarkastelu tukijärjestelmien kautta on tärkeää, koska nämä järjestelmät eivät ainoastaan tarjoa tukea vaan myös määrittävät, millaisena nuoruus, toimijuus ja avun tarve ymmärretään yhteiskunnassa. Haluamme ymmärtää paremmin sitä, kuinka hallinta toimii nuorten elämää säätelevissä tukijärjestelmissä. Esimerkiksi kun nuori määritellään tukijärjestelmässä haavoittuvaksi tai syrjäytymisvaarassa olevaksi, häntä ei vain kuvata tietynlaisena toimijana, vaan häntä myös hallitaan tuon position kautta – nuoren toimintaa tulkitaan sen mukaisesti, ja myös nuori itse voi alkaa tulkita itseään sen kautta.

Nuorten tukijärjestelmät rakentavat ja oikeuttavat nuorten tukemiseen, ohjaamiseen ja kontrolliin liittyviä käytäntöjä vallitsevien rationaliteettien kautta. Keskitymme erityisesti uusliberaaliin hallinnan rationaliteettiin ja siihen, kuinka syrjäytyminen, haavoittuvuus ja resilienssi ovat mukana muovaamassa hallinnan tapoja. Lisäksi analysoimme, miten mielenterveyden ja kilpailukykyisen kansalaisuuden ideaalit ovat mukana osana nuorten subjektiutta sääteleviä mekanismeja.

Toistuvien lukukertojen ja teemoittelun avulla jäsensimme tukijärjestelmistä niitä keskeisiä hallinnan käytäntöjä, joiden kautta nuorten subjektiutta säädellään ja mahdollistetaan. Analyysin edetessä tunnistimme nuoria koskevia tulkintoja, jotka liittyvät psyko-emotionaaliseen haavoittuvuuteen, syrjäytymisuhkaan, radikalisoitumiseen, mielenterveysongelmiin, arjen ja itsehallintaan (kuten itseluottamukseen, itsetuntoon ja itsetuntemukseen), elämänhallintataitoihin, nuoren vastuuttamiseen (itsetutkiskelu), tunteiden käsittelyyn sekä työmarkkinoille suuntautumiseen. Hallinnan tutkimuksen viitekehyksessä tiivistämme nämä käytännöt kahteen keskeiseen ja toisiinsa liittyvään hallinnan tekniikkaan: *haavoittuvuuden eetokseen ja ideaalikansalaisuuteen*.

Haavoittuviksi hallitut

Löydöksemme rinnastuvat siihen, miten nuorisopolitiikkaa säädellään yleisemmin hallinnan mekaniikan avulla. Esimerkiksi Katariina Mertanen ym. (2020) paikansivat nuorisopolitiikan ja sen toimeenpanon diskursiivisia käytäntöjä, jotka tarjosivat nuorille tietynlaisia subjektiuksia ja joilla itse asiassa tuotettiin ”nuoriso-ongelma” eli määriteltiin nuoria syrjäytymisvaarassa oleviksi. Nuoriin suunnatut toimet korostivat yksilön vastuuta, itsetuntoa ja työmarkkinoille valmentamista. Niissä yhdistyivät terapeuttinen eetos, yksilön työllistettävyys ja epävarma asema työmarkkinoilla. Olemme poimineet tähän tuloslukuun otteita, jotka ovat aineistossamme tyypillisiä esimerkkejä siitä, miten nuoret ja nuorten subjektius tulevat tukijärjestelmissä tulkituiksi.

Tuloksissamme – ei ehkä kovin yllättävästi – nuorten psyko-emotionaalinen haavoittuvuus näyttäytyi ja ilmeni monin tavoin. Nuoriin yhdistettiin korostuvia riskejä, kuten koulutuksesta putoaminen, työttömyys ja syrjäytymiskehitys, mutta myös pakolaistaustaan, etniseen taustaan ja uskontoon (erityisesti islamiin) liittyviä uhkakuvia. Yksin maahan tulleiden nuorten katsottiin olevan jo lähtökohtaisesti haavoittuvia:

> Perheen puuttuminen huolestuttaa nuoria ja saa heidät kantamaan vastuuta asioista, joihin heillä ei ole mahdollisuutta vaikuttaa. (Projekti 1)

> Lapset, jos ketkä, ovat vastaanottokeskuksen asiakkaista haavoittuvassa asemassa, joten vastaanottokeskuksessa asuvien lasten ja nuorten hyvinvoinnin tarkkaileminen on yksi henkilökunnan tärkeimmistä tehtävistä. (Käsikirja 1, 50)

Vaikka haavoittuvuudesta puhumalla pyritään ehkä lähtökohtaisesti suojelemaan nuoria, sen kriittisempi tarkastelu on tarpeellista. Hallinnan näkökulmasta haavoittuvuuspuhe ei ainoastaan tunnista riskejä vaan myös tuottaa niitä. Julkisessa keskustelussa ja viranomaiskielessä vakiintuneet huolen kulttuuri, varhaisen tunnistamisen ja puuttumisen tekniikat sekä turvallisuuden nimissä tapahtuva sääntely ovat esimerkkejä siitä, miten haavoittuvuus toimii hallinnan välineenä (Harrikari 2008).

Haavoittuvuuden eetos konkretisoitui tuloksissamme tilanteissa, joissa huoli nuorten hyvinvoinnista pysyi vahvana oletuksena silloinkin, kun nuoret itse eivät kokeneet olevansa haavoittuvassa asemassa. Esimerkiksi kummitoimintaa järjestäneessä projektissa vapaaehtoiset raportoivat olevansa huolissaan nuorista, koska nämä olivat ylikohteliaita, eivätkä ilmaisseet omia toiveitaan ja mielipiteitään. Haavoittuvuus liittyi myös traumatietoisuuden nousuun. Pakolaistaustaisten nuorten oletettiin lähtökohtaisesti kantavan mukanaan psyykkisiä traumoja, ja heitä arvioitiin pääsääntöisesti oletettujen mielenterveysongelmien kautta. Viranomaismateriaalissa korostettiin traumatietoista hoivaa, ja aineiston ammattilaiset pitivät saatavilla olevia mielenterveyspalveluja riittämättöminä tai nuorille epäsopivina, koska mielenterveyden käsitteet ja hoitokäytännöt olivat heille täysin vieraita. Aiemman selvityksen mukaan nuoret eivät halua sitoutua terapiaan, sillä mielenterveydestä puhuminen saattaa olla kulttuurisesti tabu, eikä perinteinen keskusteluterapia välttämättä toimi silloin lainkaan (Martiskainen & Toivonen 2019). Myös haastateltavat toivat esiin, etteivät he itse aina halunneet sitoutua tarjottuihin palveluihin.

Mielenkiintoista tuloksissamme on se, että viranomaiskäsikirjoissa haavoittuvuuden eetosta myös problematisoitiin. Käsikirjassa 1 haavoittuvuuden ja osallisuuden suhde nostettiin poikkeuksellisella tavalla otsikkotasolle, ja tekstissä todettiin, ettei nuoria tulisi nähdä pysyvästi haavoittuvina. Raportista myöhemmin muokattuun versioon oli kuitenkin lisätty tähän muistutus:

> Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että lapset olisivat haavoittumattomia, ja että kielteisistä kokemuksista ei milloinkaan jäisi heihin jälkiä. (Käsikirja 2)

Nuorten turvapaikanhakijoiden parissa tehdyt aiemmat tutkimukset osoittavat, että vaikka vastaanottokeskuksissa eletään epävarmuuden ja toimettomuuden keskellä, nuoret voivat aktiivisesti muokata omaa elämäänsä esimerkiksi osallistumalla vapaaehtoistyöhön (Petäjäniemi ym. 2021). Mervi Kaukko ja Ulrika Wernesjö (2017) puolestaan huomauttavat, että haavoittuvuuden ja resilienssin asettaminen vastakkaisiksi positioiksi on ongelmallista – lapset ja nuoret voivat samanaikaisesti olla haavoittuvia ja toiminnallisia.

Vaikka haastatellut korostivat nuorten mielenterveyteen huomioon kiinnittämisen merkitystä, toisessa yhteydessä ammattilaiset kuitenkin totesivat, että nuorten hyvinvoin-

tiin vaikuttavat eniten arkiset tekijät, kuten opinnot, ystävät, harrastukset ja perhesuhteet (projektin 1 raportissa mainittavan työntekijäkyselyn mukaan). Tämä muistuttaa siitä, ettei haavoittuvuuden eetos välttämättä aina heijasta nuorten todellisia kokemuksia ja elämänolosuhteita.

Itsesäätelyllä ideaalikansalaiseksi

Haavoittuvuuden ohella tukijärjestelmien hallinta kietoutuu myös uusliberalistiseen ideaalikansalaisuuteen. Sen ytimessä on yksilön vastuu itsestään ja tulevaisuudestaan sekä aktiivinen työmarkkinoille ja yhteiskuntaan kiinnittyminen. Hallinnan tutkijat (esim. Miller & Rose 2010; Satka 2011) ovat osoittaneet, ettei ideaalikansalainen suinkaan synny itsestään, vaan siihen edellytetään hallinnan tekniikoita, kuten tukijärjestelmien ohjausta ja tukea sekä asiantuntijamateriaaleja.

Nuorten kanssa työskentelevät ammattilaiset korostivat nuorten osalta haastatteluissa itseluottamusta, itsetuntoa, itsetuntemusta ja positiivista minäkuvaa. Projekti- ja viranomaismateriaalissa nuorten voimaannuttaminen ja aktiivinen oman elämän rakentaminen esitettiin keskeisinä tavoitteina.

Uusliberalistista ideaalikansalaisuutta vaaliva hallinta toimii tukijärjestelmissä muokkaamalla nuorten subjektiutta kohti tietyntyyppistä olemista ja tekemistä, jossa keskeistä on muun muassa itsesäätely, resilienssi ja työelämään kiinnittyminen. Itsesäätelyssä tunteiden hallinta ja itseohjautuvuus voivat korostua tavalla, jossa oppiminen ja osallisuus kaventuvat eräänlaisiksi psykososiaalisiksi kehitystehtäviksi. Hallinta toimii rakentamalla nuorten subjektiutta tietyillä oletuksilla, jotka hallinnan tekniikoiden muotoina oikeuttavat varhaisen puuttumisen, itsesäätelyn normittamisen ja työmarkkinakelpoisuuden korostamisen. Yksi haastateltava työntekijä kiteytti nuoren vastuuttamisen kohti tuota päämäärää toteamalla työn tavoitteena olevan, että

> nuori kantaa itse sitä vastuuta, itsenäistyessä ja täysi-ikäistyessään – niin, hän kantaa sitä oman elämän toimijuutta ja … on niin sanotusti hyvinvoiva yhteiskunnan jäsen. (Ammattilainen D)

Tuloksistamme käy ilmi, että ilman huoltajaa saapuneet nuoret asetettiin kahden hallinnan muodon väliin: yhtäältä heidät nähtiin haavoittuvina ja suojelua tarvitsevina, toisaalta heitä ohjattiin kohti itsesäätelyyn kykenevää ideaalikansalaisuutta. Tämä jännite näkyi sekä projektimateriaaleissa että viranomaisasiakirjoissa.

Haavoittuvuuden eetoksen mukaisesti nuorten oletettiin olevan vaarassa syrjäytyä, kärsivän traumaattisista kokemuksista ja tarvitsevan erityistä tukea selviytyäkseen. Tämä eetos oikeutti tekniikoita, kuten varhaisen tunnistamisen ja puuttumisen, joiden avulla nuorten hyvinvointia tarkkailtiin, vaikka he itse eivät välttämättä kokeneet, että ongelma on heissä tai että he olisivat jollain tavalla haavoittuvia. Näin saadaan aikaan tilanne, jossa nuori nähdään lähtökohtaisesti erityiskohtelua vaativana. Tilannetta määrittelevät oletukset nuoren olemukseen ja ominaisuuksiin kiinnittyvinä puutteina ja vajavaisuuksina, erityisesti psykologisessa, psykiatrisessa ja lääketieteellisessä mielessä.

Poikkeus edellisestä oli viranomaiskäsikirjassa esiintynyt lyhyt maininta, jossa varoiteltiin liiallisesta traumakeskeisyydestä toteamalla, ettei tutkimusnäyttö osoita pakolaisilla olevan lähtökohtaisesti valtaväestöä enemmän mielenterveysongelmia, ja että:

> Lapsille ja nuorille ei ole ehkä tarkoituksenmukaista kuitenkaan luoda pysyviä kielteisiä, stigmatisoivia ja patologisoivia identiteettejä sosiaali- ja terveysalan käytännöissä. (Käsikirja 1, 14)

Toisaalta tukijärjestelmissä nuoria pääsääntöisesti ohjattiin aktiivisesti suuntautumaan työelämään ja koulutukseen. Heitä rohkaistiin kehittämään itseluottamusta, itsetuntemusta ja positiivista minäkuvaa sekä omaksumaan resilienssin ja tunnesäätelyn kaltaisia taitoja, joiden katsottiin tukevan sopeutumista yhteiskuntaan. Tämä asetti heille odotuksen itsenäistymisestä ja työmarkkinakelpoisuudesta, mutta samalla jätti vähäiselle huomiolle rakenteelliset tekijät, kuten työmarkkinoiden epävarmuuden, maahanmuuttopolitiikan kiristykset tai rasismin ja syrjinnän. Yksilökeskeinen eetos näkyi myös nuorille tukijärjestelmissä tarjotuissa valmennusohjelmissa, joissa korostettiin voimaantumista, itseohjautuvuutta ja tulevaisuuden suunnittelua osana hyvän kansalaisuuden kehitystä.

> ...inspiroida ja motivoida nuoria uskomaan omiin unelmiinsa ja osallistumaan aktiivisesti oman elämänsä rakentamiseen… (Projekti 2)

Nuorten kannustaminen olemaan aktiivinen, unelmoimaan ja uskomaan itseensä onkin varmasti tärkeää. Voi olla kuitenkin tarpeen pohtia, milloin tällaiset viestit kääntyvät yksilöä yksin vastuuttavaksi pärjäämisen eetokseksi, jossa ”jokainen on oman onnensa seppä”.

Tukitoimien sisällöissä näkyi viitteitä myös yrittäjämäisestä ajattelutavasta, jossa nuorten sosiaaliset suhteet kehystettiin verkostoitumisena ja heidän yhteiskuntaan kiinnittymisensä nähtiin ennen kaikkea taloudellisena investointina. Yhden analysoimamme projektin käsikirjassa mainittiin keskeisenä käsitteenä sosiaalinen kuntoutus, joka

> …voidaan ymmärtää investointina yksilöiden tulevaisuuteen, jolloin myös yhteiskunta hyötyy, kun korvausten ja palvelujen käyttö vähenee sekä elinkeinoelämä saa uutta työvoimaa. (Projekti 2)

Tämä uusliberaali lähestymistapa ei ainoastaan jätä huomioimatta rakenteellisia ongelmia vaan siirtää vastuun kotoutumisesta ja menestymisestä yhä enemmän yksilölle itselleen. Edelliseen liittyen Ruotsissa tutkittiin kansalaisjärjestön ilman huoltajaa tulleille nuorille tuottamaa ohjausta ja tukea ja huomattiin, että työ tähtäsi ennen kaikkea ruotsalaisten arvojen sisäistämiseen: nuorista piti saada itsenäisiä ja työllistyviä ”kunnon kansalaisia”. Tarkoitus oli auttaa nuoret ylittämään rajoja, joita ruotsalainen yhteiskunta oli heidän tielleen asettanut, mutta lopulta noita rajoja tultiin tuottaneeksi ja vahvistaneeksi uudelleen. Lopputulema oli, että tukijärjestelmä uusinsi eroa eräänlaisen perinteisiin nojaavan maahanmuuttajan ja modernin ruotsalaisen kansalaisuuden välillä – jälkimmäisen sisältäessä tietyt taloudellistumiseen kiinnittyvät käyttäytymismallit, ihanteet ja kulttuuriset normit sekä liberaalit käsitykset vapaudesta. (Stephenson 2021.)

Vaikka tuloksissamme hallinta toimi määrittelemällä nuorten subjektiutta tietyllä tavalla, aineistossa oli kuitenkin joitakin viitteitä pyrkimyksistä rakenteellisten ongelmien tunnistamiseen ja kriittisemmästä reflektiosta. Ilman huoltajaa saapuneiden nuorten kanssa työskentelevät ammattilaiset eivät ainoastaan tuottaneet hallintaa, vaan he myös ainakin jossain määrin pyrkivät kyseenlaistamaan sitä. Haastatellut työntekijät esimerkiksi korostivat, että nuoret tarvitsisivat enemmän mahdollisuuksia rakentaa elämäänsä ilman, että heihin kohdistetaan kohtuuttomia vaatimuksia. Samalla he nostivat esiin palvelujärjestelmän ongelmia, kuten resurssipulaa ja tukisuhteiden katkeamista palvelujen kilpailutuksen vuoksi.

Tulostemme myötä on syytä esittää kysymys siitä, onko tukijärjestelmien tavoite tukea nuorten toimijuutta vai rakentuvatko tukijärjestelmät oletuksille, jotka asettavat nuoret lähtökohtaisesti haavoittuviksi ja itsensä kehittämiseen velvoitetuiksi. Tämä

kysymys on erityisen ajankohtainen tilanteessa, jossa maahanmuuttopolitiikka kiristyy ja vastuu kotoutumisesta siirtyy yhä enemmän yksilölle[7].

Hallinnan haastaminen ja katse rakenteisiin

Ilman huoltajaa saapuneiden lasten ja nuorten asema on Suomessa kiristynyt ulkomaalaislainsäädännön muutosten myötä, mikä tekee entistä tärkeämmäksi tarkastella heille tarjolla olevien tukijärjestelmien toimintaa ja tuen toimivuutta. Tukijärjestelmät eivät ainoastaan tarjoa tukea vaan myös määrittävät ja säätelevät nuorten subjektiutta ja yhteiskunnallista asemaa. Tämä tutkimus osoittaa, kuinka turvapaikanhakijoina tulleet nuoret asemoidaan *haavoittuvuuden eetoksen* ja *ideaalikansalaisuuden* kautta. Ne yhtäältä säätelevät ja samaan aikaan toisaalta mahdollistavat nuorten subjektiutta ja liikkumavaraa.

Haavoittuvuuden eetos luo nuorista mielikuvan suojaa tarvitsevina, mutta samalla se oikeuttaa kontrollia ja puuttumista. Uusliberalistinen itsesäätelyn ideaali taas asettaa nuorille vaatimuksen itsesäätelystä, resilienssistä ja jatkuvasta itsensä kehittämisestä. Nuorten odotetaan sopeutuvan kilpailuyhteiskunnan vaatimuksiin, mutta samalla heidän subjektiuttaan säädellään tarkasti erilaisten tukitoimien ja normatiivisten odotusten kautta. Mikäli nuori ei onnistu itsenäistymään ja työllistymään, syy ei löydy rakenteista vaan yksilöstä itsestään – hänen puutteellisesta itsetunnostaan, motivaatiostaan tai resilienssistään.

Nuorten toimijuuden hallinta näkyy myös yhteiskunnan laajemmassa yksilökeskeistymisessä, jossa psykologiset, terapeuttiset ja medikalistiset näkökulmat ohjaavat tapaa käsitteellistää nuorten hyvinkin vaihtelevia elämäntilanteita ja heidän kohtaamiaan vastoinkäymisiä, kuten köyhyyttä, epävarmuutta, syrjintää ja muuta marginalisointia. Myös turvapaikanhakijoiden kotoutumiseen kohdistuu yhä enemmän yksilöllisiä vaatimuksia.

Olemme peilanneet suhtautumista turvapaikanhakijoina tulleisiin nuoriin ja heitä varten luotuja tukijärjestelmiä yleisesti nuoriin kohdistuvan hallinnan diskursseihin. Vertailua kuitenkin vaikeuttaa, ettei turvapaikanhakijoina tulleita ole vielä juuri tutkittu hallinnan näkökulmasta. Tarvitaan lisää tutkimusta, jotta saataisiin esiin, mitä erityistä liittyy juuri näiden nuorten hallintaan. Turvapaikanhakijoina tulleiden nuorten taustasta erottuu kuitenkin tekijöitä, jotka tuovat asetelmaan uuden ulottuvuuden. Heille perhe ja yhteisö ovat yleensä erityisen tärkeitä, mutta he ovat joutuneet jättämään ne taakseen. Tiukentuvan maahanmuuttopolitiikan vuoksi heidän mahdollisuutensa perheyhteyden säilyttämiseen heikkenevät entisestään. Mielestämme on tärkeää kysyä, mitä tapahtuu, kun yhteisöllisessä kulttuurissa kasvanut nuori joutuu sopeutumaan kilpailuyhteiskunnan yksilökeskeiseen eetokseen ilman läheistensä ja sukulaistensa tukiverkostoa. Tarjoamme heille kovin kapeaa yksilökeskeistä pärjäämisen eetosta sen sijaan, että tukisimme heidän yhteisöllisyydestä kumpuavia voimavarojaan.

Vaikka tuloksemme tuovat esille, kuinka hallinta toimii tuottamalla nuorille normatiivisia odotuksia, se tuo myös esiin ammattilaisten ainakin jonkinasteisen tunnistamisen rakenteellisista tekijöistä. Monet nuorten kanssa työskentelevät näkevät haavoittuvuuden ja syrjäytymisriskin ongelmallisuuden ja painottavat sosiaalisten suhteiden ja hyväksytyksi tulemisen merkitystä nuorten elämässä. Vaikka hallinta on läsnä ja toimii, sitä voidaan myös haastaa. Työntekijöiden asemoituminen ja laajempi yhteiskunnallinen ymmärrys ovat keskeisessä asemassa siinä, miten nuoret nähdään ja miten he tulevat kuulluiksi.

Hallinnan analytiikan näkökulmasta keskeinen kysymys siis on, millaisia mahdollisuuksia nuorilla ja ehkä myös nuorten kanssa toimivilla on toimia hallinnan raamien sisällä. Tukeeko järjestelmä nuoria elämässä eteenpäin vai rakentuvatko tukitoimet oletuksille, jotka asettavat nuoret lähtökohtaisesti ongelmallisiksi ja tietynlaisen etukäteen kirjoitetun käsikirjoituksen kohteiksi? Tämä kysymys on erityisen ajankohtainen tilanteessa, jossa uusliberalistinen kilpailuyhteiskunta sysää vastuuta yksilöille ja maahanmuuttopolitiikka kiristyy.

Viitteet

1 UNHCR ja useat toimijat esittävät yleisesti, että maailman pakolaisista puolet tai yli puolet on lapsia. Lähteenä käytetyssä raportissa esitetään, että 40 % pakkomuuton seurauksena kotoaan lähteneistä (forcibly displaced people) on lapsia.

2 Maahanmuuttoviraston tilastot, https://migri.fi/vanhat-tilastot.

3 Esim. UNICEF käyttää termiä children first and foremost, jolla tarkoitetaan, että alle 18-vuotiaita tulee kohdella ennen kaikkea lapsina, olipa heidän maahantulonsa syy mikä tahansa ja riippumatta siitä, onko heillä mukanaan viranomaisten vaatimat maahantuloon tai sinne jäämiseen tarvittavat asiakirjat.

4 Ks. esim. Maahanmuuttoviraston tiedote https://migri.fi/-/maahanmuuttovirasto-sulkee-kaksi-alaikaisten-ryhmakotia.

5 Rimpelän ja Laihosen mukaan tämä on merkittävä vallansiirto itsehallinnollisiksi tarkoitetuilta organisaatioilta voimakkaaseen valtionohjaukseen. Muutos tehtiin ensin hallinnollisesti ja vahvistettiin jälkeenpäin lakimuutoksella (HE 2/2024 vp). Oppositio antoi vastalauseen, jossa se esittää vallansiirron tarkoittavan sosiaali- ja terveyspoliittisten tavoitteiden jäämistä alisteisiksi talouspoliittisille tavoitteille hyvinvointialueiden ohjauksessa, eli heikentävän perusoikeuksien ja yhdenvertaisuuden toteutumista (HaVM 11/2024 vp).

6 Oxford English Dictionaryn mukaan sana tarkoittaa muun muassa vankkaa, lannistumatonta, mukautuvaa ja sitkeää – jotain, joka kimmahtaa takaisin alkuperäiseen muotoonsa tai jonka avulla palaudutaan nopeasti sairaudesta tai muusta vastoinkäymisestä.

7 Yksilön vastuuta kotoutumisestaan korostetaan kotoutumislain lisäksi tuoreissa ulkomaalaislain muutoksissa. Hallitus esimerkiksi kiristää pysyvän oleskeluluvan saamisen ehtoja (Sisäministeriö 2024b). Kotoutumisen osoittaminen kielitaidon ja työhistorian kautta asetetaan edellytykseksi pysyvän oleskeluluvan myöntämiselle, mikä on merkittävä muutos suomalaiseen oleskelulupajärjestelmään ja maahanmuuttopolitiikkaan.

Lähteet

Alhanen, Kai (2007) *Käytännöt ja ajattelu Michel Foucault'n filosofiassa*. Helsinki: Gaudeamus.

Bhabha, Jacqueline (2014) *Child Migration & Human Rights in a Global Age*. Princeton and Oxford: Princeton University Press.

Bhabha, Jacqueline (2019) Governing adolescent mobility: The elusive role of children's rights principles in contemporary migration practice. *Childhood* 26 (3), 369–385. https://doi.org/10.1177/0907568219852661

Bracke, Sarah (2016) Is the subaltern resilient? Notes on agency and neoliberal subjects. *Cultural Studies* 30 (5), 839–855. https://doi.org/10.1080/09502386.2016.1168115

Brown, Kate (2014) Questioning the Vulnerability Zeitgeist: Care and Control Practices with 'Vulnerable' Young People. *Social policy and society*: a journal of the Social Policy Association 13 (3), 371–387.

Brunila, Kristiina (2009) *Parasta ennen. Tasa-arvotyön projektitapaistuminen*. Kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 222. Väitöskirja: Helsingin yliopisto, käyttäytymistieteellinen tiedekunta.

Brunila, Kristiina & Harni, Esko & Saari, Antti & Ylöstalo, Hanna (2021a) Terapeuttisen vallan käsitteellisiä näkökulmia ja historiallisia kehityskulkuja. Teoksessa Kristiina Brunila, Esko Harni, Antti Saari ja Hanna Ylöstalo (toim.) *Terapeuttinen valta. Onnellisuuden ja hyvinvoinnin jännitteitä 2000-luvun Suomessa.* Tampere: Vastapaino, 13–33.

Brunila, Kristiina & Mertanen, Katariina & Ikävalko, Elina & Kurki, Tuuli & Honkasilta, Juho & Lanas, Maija & Leiviskä, Anniina & Masoud, Ameera & Mäkelä, Kalle ja Fernström, Pinja (2019) Nuoret ja tukijärjestelmät haavoittuvuuden eetoksessa. *Kasvatus* 50 (2), 107–119.

Brunila, Kristiina & Vainio, Saara & Toiviainen, Sanna (2021b) The positivity imperative in youth education as a form of cruel optimism. *Journal of*

Applied Youth Studies 2021/4, 313–327.

Castaneda, Anu E. & Snellman, Olli & Garoff, Ferdinand & Klemettilä, Antti & Lehti, Venla & Qvarnström-Obrey, Ann-Christin & Kankaanpää, Saija & Oroza, Valentina & Halla, Tapio (2019) Psyykkiset oireet (luku 9.1.) Teoksessa Anu E. Castaneda (toim.) *Turvapaikanhakijoiden terveys ja hyvinvointi. Tutkimus Suomeen vuonna 2018 tulleista turvapaikanhakijoista*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, raportti 12/2019, 193–198.

Dean, Mitchell (1999) *Governmentality. Power and Rule in Modern Society*. London: Sage Publications.

Ecclestone, Kathryn (2009) Resisting images of the 'diminished self' in education policy and practice for emotional well-being. Teoksessa Richard House & Del Loewenthal (toim.) *Childhood, Well-Being and a Therapeutic Ethos*. Taylor & Francis Group.

Ecclestone, Kathryn & Lewis, Lydia (2014) Interventions for resilience in educational settings: challenging policy discourses of risk and vulnerability. *Journal of Education Policy* 29 (2), 195–216.

European Council on Refugees and Exiles ECRE (2024) Editorial: *All Pact-ed up and ready to go: EU asylum law reforms*. 16th February 2024. https://ecre.org/editorial-all-pact-ed-up-and-ready-to-go-eu-asylum-law-reforms/. (Viitattu 16.12.2024.)

Fineman, Martha Albertson (2008) The Vulnerable Subject: Anchoring Equality in the Human Condition. *Yale Journal of Law & Feminism* 20 (1), 8–40. https://ssrn.com/abstract=1131407 (Viitattu 25.5.2025.)

Fundamental Rights Agency FRA (2023) *Being Black in the EU* – Experiences of people of African descent. https://fra.europa.eu/en/publication/2023/being-black-eu. (Viitattu 16.12.2024.)

Giroux, Henry A. (2011) Neoliberal Politics as Failed Sociality: Youth and the Crisis of Higher Education, *Logos* 10 (2). http://logosjournal.com/ (Viitattu 20.2.2025.)

Halme-Tuomisaari, Miia (2016) Perheenyhdistäminenkö ihmisoikeus? Teoksessa Outi Fingerroos, Anna-Maria Tapaninen & Marja Tiilikainen (toim.) *Perheenyhdistäminen. Kuka saa perheen Suomeen, kuka ei ja miksi?* Tampere: Vastapaino, 179–193.

Harrikari, Timo (2008) *Riskillä merkityt. Lapset ja nuoret huolen ja puuttumisen politiikassa.* Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 87.

Hirschovits-Gerz, Tanja & Weckroth, Niina & Heino, Tarja (2022) *Ikkuna aikuistumiseen: Selvitys lastensuojelun jälkihuollon ja ilman huoltajaa maahan alaikäisenä tulleiden nuorten tuesta ja palveluista*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL. https://www.julkari.fi/handle/10024/144027 (Viitattu 14.12.2024.)

Honkasalo, Marja-Liisa (2019) Guest Editor's Introduction: Vulnerability and Inquiring into Relationality. *Suomen Antropologi: Journal of the Finnish Anthropological Society* 43 (3), 1–21. https://doi.org/10.30676/jfas.v43i3.82725

Ihmisoikeusliitto (2024) *Järjestöt: Hallituksen politiikka uhkaa syventää rasismia ja syrjintää*. Kannanotto. Ihmisoikeusliitto 18.3.2024. https://ihmisoikeusliitto.fi/jarjestot-hallituksen-politiikka-uhkaa-syventaa-rasismia-ja-syrjintaa/ (Viitattu 16.12.2024.)

Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (2016) Kymmenen kysymystä diskurssianalyysista. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen: *Diskurssianalyysi: teoriat, peruskäsitteet ja käyttö.* Tampere: Vastapaino, 360–375.

Julkunen, Raija (2006) *Kuka vastaa? Hyvinvointivaltion rajat ja julkinen vastuu.* Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus STAKES. Vaajakoski: Gummerus.

Kantola, Anu (2006) Suomea trimmaamassa: suomalaisen kilpailuvaltion sanastot. Teoksessa Risto Heiskala & Eeva Luhtakallio (toim.) *Uusi Jako. Miten Suomesta tuli kilpailuyhteiskunta.* Helsinki: Gaudeamus, 156–178.

Kantola, Anu (2010) Kilpailukyky politiikan valtastrategiana. Teoksessa Jani Kaisto & Miikka Pyykkönen (toim.) *Hallintavalta. Sosiaalisen, politiikan ja talouden kysymyksiä.* Gaudeamus.

Kantola, Anu & Kananen, Johannes (2013) Seize the Moment: Financial Crisis and the Making of the Finnish Competition State. *New Political Economy* 18 (6), 811–826.

Kaukko, Mervi, & Wernesjö, Ulrika (2017) Belonging and participation in liminality: Unaccompanied children in Finland and Sweden. *Childhood*, 24 (1), 7–20. https://doi.org/10.1177/0907568216649104.

Kauko, Outi (2015) Yksinäisyys alaikäisten turvapaikanhakijoiden valottamana. *Yhteiskuntapolitiikka* 80 (1), 35–45.

Kendall, Gavin & Wickham, Gary (2004) The Foucaultian framework. Teoksessa Clive Seale, Giampietro Gobo, Jaber F. Gubrium & David Silverman (toim.) *Qualitative Research Practice.* London: SAGE Publications, 129–138.

Kohli, Ravi K.S. (2014) Protecting Asylum Seeking Children on the Move. *Revue Européenne des Migrations Internationales* 30 (1), 83–104. https://doi.org/10.4000/remi.6768, https://journals.openedition.org/remi/6768

Koivisto, Matti (2024) *Analyysi: Hallituksen rasismin*

vastainen kampanja kompastui alkumetreillä. YLE 27.8.2024. https://yle.fi/a/74-20107638 (Viitattu 9.1.2025.)

Kouvonen, Petra (2011) Lasten osallistuminen ammatillisten perhekotien sääntelykäytäntönä. Teoksessa Mirja Satka, Leena Alanen, Timo Harrikari ja Elina Pekkarinen (toim.) *Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta*. Tampere: Vastapaino, 205–241.

Lawrence, Jennifer & Davoudi, Simin & Bohland, Jim (2019) Introduction. Teoksessa Jim Bohland, Simin Davoudi & Jennifer Lawrence (toim.) *The Resilience Machine*. Routledge, New York.

Lind, Jacob (2019) Governing vulnerabilised migrant childhoods through children's rights. *Childhood* 26 (3), 337–351.

Martiskainen, Taina (2023) *Yksinäisiksi hallitut. Ilman huoltajaa tulleiden nuorten tukijärjestelmien tarkastelu hallintavallan näkökulmasta*. Maisterintutkielma. Kasvatustieteellinen tiedekunta, Helsingin yliopisto.

Martiskainen, Taina & Toivonen, Virve (2019) *Kotoutumisen polku. Ilman huoltajaa tulleiden lasten oikeudet, tarpeet ja palvelut.* Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu 6/2019. https://www.lskl.fi/julkaisut/kotoutumisen-polku-ilman-huoltajaa-tulleiden-lasten-oikeudet-tarpeet-ja-palvelut/ (Viitattu 17.12.2024.)

Mattelin, Erika & Paidar, Kristina & Söderlind, Natalie & Fröberg, Frida & Korhonen, Laura (2024) A systematic review of studies on resilience and risk and protective factors for health among refugee children in Nordic countries. *European Child & Adolescent Psychiatry* 33, 667–700. https://doi.org/10.1007/s00787-022-01975-y

Mertanen, Katariina & Pashby, Karen & Brunila, Kristiina (2020) Governing of young people 'at risk' with the alliance of employability and precariousness in the EU youth policy steering. *Policy Futures in Education* 18 (2) 240–260.

Miller, Peter & Rose, Nicholas (2010) *Miten meitä hallitaan.* (Alkuteos Governing the Present: Administering Economic, Social and Personal Life 2008) Tampere: Vastapaino.

Mäkelä, Kalle & Brunila, Kristiina (2021) Nuoret aikuiset ja tukijärjestelmien terapeuttinen valta. Teoksessa Kristiina Brunila, Esko Harni, Antti Saari ja Hanna Ylöstalo (toim.) *Terapeuttinen valta. Onnellisuuden ja hyvinvoinnin jännitteitä 2000-luvun Suomessa.* Tampere: Vastapaino, 151–169.

Oulun vastaanottokeskus (2012) *Oulun vastaanottokeskuksen alaikäisyksiköiden psykososiaalisen tuen käsikirja*. [painamaton julkaisu.]

Palander, Jaana (2024) *The Role of Human Rights in Family Reunification. Fair Balance between Respect for Family Life and National Interests*. Väitöskirja: Tampereen yliopisto, Johtamisen ja talouden tiedekunta. Tampere University Dissertations 1076.

Petäjäniemi, Maria & Kaukko, Mervi & Lanas, Maija (2021) Confined in Waiting: Young Asylum Seekers Narrating In and Out of Temporary Shelter. *YOUNG* 29 (1), 62–80. https://doi.org/10.1177/1103308820904271 (Viitattu 14.12.2024.)

Pirjatanniemi, Elina & Lilja, Inka & Helminen, Maija & Vainio Kristiina & Lepola, Outi & Alvesalo-Kuusi, Anne (2019) *Ulkomaalaislain ja sen soveltamiskäytännön muutosten yhteisvaikutukset kansainvälistä suojelua hakeneiden ja saaneiden asemaan*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021:10, Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.

Pobjoy, Jason M. (2017) *The Child in International Refugee Law.* Cambridge university Press.

Rimpelä, Matti & Laihonen, Harri (2025) Ratkaisusta tuli ongelma: Tuliko hyvinvointialueista epäsikiöitä? *Yhteiskuntapolitiikka* 90 (1), 58–66.

Ruutu, Pia & Jahnukainen, Markku (2024) Koulussa koetut paineet ja koulunkäynnin keskeytyminen – nuorten monien maailmojen näkökulma. *Nuorisotutkimus* 42 (1), 5–22.

Satka, Mirja (2011) Varhainen puuttuminen lapsuuden ja nuoruuden riskien hallinnoimisena. Teoksessa Mirja Satka, Leena Alanen, Timo Harrikari ja Elina Pekkarinen (toim.) *Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta*. Tampere: Vastapaino, 61–94.

Satka, Mirja & Alanen, Leena & Harrikari, Timo & Pekkarinen, Elina (2011) Johdatus lasten ja nuorten hallinnan kysymyksiin. Teoksessa Mirja Satka, Leena Alanen, Timo Harrikari ja Elina Pekkarinen (toim.) *Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta*. Tampere: Vastapaino, 11–28.

Sisäministeriö (2024a) Säädösvalmistelu: *Perheenyhdistämisen edellytysten muuttaminen*, hanke nro SM003:00/2024. https://valtioneuvosto.fi/hanke?tunnus=SM003:00/2024 (Viitattu 11.1.2025.)

Sisäministeriö (2024b) Säädösvalmistelu: *Pysyvien oleskelulupien myöntämistä koskevan lainsäädännön uudistaminen,* hanke nro SM007:00/2024. https://valtioneuvosto.fi/hanke?tunnus=SM007:00/2024 (Viitattu 8.3.2025.)

Stephenson, Maria Moberg (2021) Becoming a good citizen: non-governmental organisation social work with 'unaccompanied' young people in kinship care. *Critical and Radical Social Work*, *9* (3), 405-420. https://doi.org/10.1332/20498602

1X16114103860728 (Viitattu 19.2.2025.)
Toivonen, Virve-Maria (2022) Ilman huoltajaa kansainvälistä suojelua hakevan lapsen oikeus sosiaali- ja terveyspalveluihin. *Oikeus* 51 (1), 124-140. https://www.edilex.fi/oikeus/1000550006.pdf (Viitattu 25.5.2025.)
UNCHR & UNICEF (2014) *Safe and sound. What states can do to ensure respect for the best interests of unaccompanied and separated children in Europe,* 22. YK:n pakolaisjärjestö UNHCR:n verkkosivut. https://www.refworld.org/docid/5423da264.html (Viitattu 9.1.2025.)
Virokannas, Elina & Liuski, Suvi & Kuronen, Marjo (2018) The contested concept of vulnerability – a literature review: Vulnerability-käsitteen kiistanalaiset merkitykset – systemaattinen kirjallisuuskatsaus. *European Journal of Social Work* 23 (2), 327–339. https://doi.org/10.1080/13691457.2018.1508001 (Viitattu 25.5.2025.)

Lait ja hallituksen esitykset

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta (HE 266/2010 vp)
Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi hyvinvointialueesta annetun lain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi (HE 2/2024 vp)
Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta (HE 100/2022 vp)
Hallintovaliokunnan mietintö HaVM 11/2024 vp hallituksen esitykseen eduskunnalle laiksi hyvinvointialueesta annetun lain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi (HE 2/2024 vp)
Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta 746/2011
Laki kotoutumisen edistämisestä 681/2023
Sosiaalihuoltolaki 1301/2014

Kieltäytyminen rakkauden tekona

Hetkiä pakolaisuuden, nuoruuden ja yhdenvertaisuuden toivon risteymissä

Iida Kauhanen

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Tässä artikkelissa tarkastelen kieltäytymistä rakkauden tekona pakolaisina Suomeen saapuneiden nuorten kertomien esimerkkien kautta. Käsitteenä kieltäytyminen rakkauden tekona pohjaa Pohjois-Amerikan alkuperäiskansojen ja mustan feminismin parissa nousseeseen ymmärrykseen rakkaudesta kollektiivisena vastuuna toimia yhteisen hyväksi. Kieltäytyminen ei viittaa ainoastaan sanaan ”ei” vaan ennemminkin siihen, miten kieltäytymällä pystymme osoittamaan uudenlaisia yhteisöllisen ajattelun ja osallisuuden tapoja. Tutkimuksen aineisto koostuu keskusteluista viidentoista pakolaisena Suomeen saapuneen, iältään 15–25-vuotiaan nuoren kanssa. Näistä keskusteluista tulkitsin nousevan erityisesti kolme eri kieltäytymisen muotoa rakkauden tekoina. Nämä ovat jaettu ilo, vastavuoroinen myönteinen tunnistaminen ja yhdenvertainen tila. Kieltäytymällä hyväksymästä arjessaan eriarvoistavaa kohtelua ja käytänteitä nuoret tekivät aktiivisella toiminnallaan näkyväksi kohtaamiaan epäoikeudenmukaisuuksia toivoen kunnioittavaa vastavuoroista kohtaamista ja yhdenvertaisuutta. Kieltäytyminen rakkauden tekona nostaa keskiöön niitä yhteiskunnan eriarvoisuuksia sekä toiminnan ja osallisuuden muotoja, jotka muutoin jäävät helposti näkymättömiin.

Asiasanat: kieltäytyminen, nuoret, pakolaisuus, rakkaus, yhdenvertaisuus

Pakolaisina[1] Suomeen saapuneiden nuorten oletetaan usein tuntevan kiitollisuutta siitä, että he ovat päässeet asumaan demokratian ja yhdenvertaisuuden mallimaana pidettyyn Suomeen (ks. esim. Petäjäniemi, Lanas & Kaukko 2021). Yhdenvertainen osallisuus ja mahdollisuus vaikuttaa oman elämänsä päätöksiin ovat kuitenkin vain tiettyjen, etuoikeutetussa asemassa olevien ulottuvilla (Kauhanen 2023; Kurki, 2024). Tämä yhdenvertaisuuden ulottumattomuus ei johdu siitä, etteivätkö pakolaisina Suomeen saapuneet nuoret tunnistaisi omia oikeuksiaan tai osaisi vaatia yhdenvertaista kohtelua. Päinvastoin, kuten tässä artikkelissa osoitan, nuoret aktiivisesti kieltäytyvät hyväksymästä eriarvoista kohtelua ja tuovat esille elämäänsä liittyviä epäkohtia. Nuorten vaatimukset yhdenvertaisesta kohtelusta jäävät usein tunnistamatta nuorten omasta aktiivisuudestaan huolimatta (Baak 2021). Pakolaisnuoret usein kieltäytyvät asettumasta haavoittuvan ja passiivisen autettavan asemaan vaatien muutosta eriarvoistaviin, epäoikeudenmukaisiin tai yhteisön hyvinvointia haittaaviin käytänteisiin (Baak 2021; Honkasalo & Pekkarinen 2019; Kuusisto & Tuominen 2019). Tässä artikkelissa tarkastelen kieltäytymistä rakkauden tekona.

Kieltäytymisen käsitteellä (*refusal*) nojaan erityisesti mustaan ja ruskeaan feministiseen (esim. Ahmed 2017; Campt 2019; hooks 2000, 2006; Jordan 2003; Lorde 2022; Nash 2013) ja alkuperäiskansojen parista nousevaan dekoloniaaliseen (esim. Grande 2015; Tuck & Yang 2014; Smith 2019) tutkimukseen, taiteeseen ja aktivismiin. Näissä perinteissä kieltäytyminen kehottaa meitä näkemään niitä todellisuuksia, jotka usein jäävät valtavirralta näkemättä, ja kuvittelemaan niitä tulevaisuuksia, joita emme yhteiskuntana ehkä ole osanneet tai uskaltaneet vielä kuvitella. Kieltäytyminen ei siis tarkoita vain sanan ”ei” käyttämistä ja vahvistamista. Osa tutkijoista ja aktivisteista (esim. Ahmed 2017) puhuu vastustamisesta kieltäytymisen sijaan. Kieltäytyminen voi olla vastustamista ja vastustaminen kieltäytymistä, mutta näillä kahdella käsitteellä on kuitenkin erilaiset lähtökohdat. Aktiivisen vastustamisen sijaan kieltäytyminen tarkoituksenmukaisesti jättää tunnustamatta vallan auktorisoivan voiman (Bunghalia 2020). Kieltäytyminen on ”eräänlaista pidättäytymistä, osallisuuden ja osallistumisen säännöistä vetäytymistä” (Bunghalia 2020, 390). Normatiivisista oletuksista ja säännöistä kieltäytymällä voidaan tehdä tilaa vastavuoroiselle tunnistamiselle haastaen ja uudelleensuunnaten kyseenalaistamattomia ja tiedostamattomia ajatuksia (Tuck & Yang, 2014). Vastavuoroinen tunnistaminen taas vaatii ymmärrystä ympäröivästä maailmasta ja kykyä asettua toisten asemaan. Se tarkoittaa sitä, että kykenemme näkemään erilaiset ja yhtäläiset lähtökohtamme ja voimavaramme keskittyen siihen, millaisiksi tulemme yhdessä (Fraser 2008; hooks 2000; Kallio, Korkiamäki & Häkli 2015). Kieltäytyminen on normatiivisten oletusten, arvojen ja järjestyksen horjuttamista, toisin elämistä (Campt 2019). Kieltäytyminen on yhteisölliseen hyvinvointiin keskittymistä ja yksilökeskeiseen kulttuuriin ajavien rakenteiden vastustamista (Campt 2019; Grande 2015; Kuokkanen 2017). Alkuperäisväestöihin kohdistuvaa jatkuvaa tiedon ja todellisuuden kolonisaatiota korostaen Sandy Grande (2015) toteaa, että kieltäytymisen kautta pystymme tarkastelemaan aivan uudenlaisia osallisuuden muotoja, jotka tunnustavat ja tunnistavat alkuperäisväestön ymmärryksen maailmasta.

Kieltäytymisen teoretisointeihin liitetään usein rakkaus (hooks 2000, 2006; Johnson Bryan & Boutte 2019; Jolivette 2016; Nash 2013) olennaisena lähtökohtana. Useat mustat, ruskeat ja alkuperäiskansoihin identifioituvat tutkijat painottavat, että rakkaus lähtee siitä ajatuksesta, että emme keskity

vain oman elämän parantamiseen, vaan toimimme yhteisön hyväksi (hooks 2000, 2006; Grande 2015; Jolivette 2016; Nash 2013). Alkuperäiskansojen tietämyksessä rakkauteen liitetään myös olennaisesti sukulaiskäsitys, jossa sukuun kuuluvat niin ihmiset ja eläimet kuin myös maa, vesi ja muu (eloton ja elollinen) luonto (Grande 2015; Jolivette 2016; TallBear 2019; Smith 2019). Rakkaus sisältää vastavuoroista luottamusta, kunnioitusta, vastuuta ja halua oppia toisista-(hooks 2000; Nash 2013). Rakkaus ei tavoittele valtaa vaan tiedostaa vallan vinoumat pyrkien tasoittamaan niitä (hooks 2000; Johnson, Bryan & Boutte 2019; Nash 2013). Olennaista tässä rakkauden ymmärryksessä on se, että rakkaus on valinta erilaisia tekoja (hooks 2000; Lanas & Zembylas 2015; Jordan 2003; Lorde 2022; Nash 2013). Siten rakkaus on myös kieltäytymistä, tapa vastustaa eriarvoisuuksia ja sortoa, kuten bell hooks (2006, 298) kirjoittaa: ”Se hetki, kun valitsemme rakastamisen, alamme liikkua sortoa ja ylivaltaa vastaan. Se hetki, kun valitsemme rakastamisen, alamme liikkua kohti vapautta, alamme toimia siten, että vapautamme itsemme ja toisemme. Tällainen toiminta on todistus rakkaudesta vapauden käytänteenä”. Koska rakkaus tuo esiin erityisesti kollektiivisen taistelun oikeudenmukaisuuden puolesta, vallan vinoumien tasoittamisesta ja yhteisen hyvinvoinnin vahvistamisesta, keskityn tässä artikkelissa kieltäytymiseen rakkauden tekona.

Vaikka Suomessa rakkautta ja kieltäytymistä ei ole aktiivisesti liitetty käsitteinä yhteen, useat tutkijat ja aktivistit ovat tarkastelleet kieltäytymisen ja rakkauden lähikäsitteitä. Esimerkiksi nigerialais-suomalainen Minna Salami (2020) on kirjoittanut mustien feminististen ajattelijoiden (kuten Audre Lorde, bell hooks) teoksiin pohjaten patriarkaalisesta yhteiskuntajärjestyksestä kieltäytymisestä, ilosta ja kollektiivisesta hoivasta. Tulkitsen kieltäytymisenä erityisesti hoivaan liittyen myös Rauna Kuokkasen (esim. 2017) useat kirjoitukset, joissa hän on korostanut tarvetta keskittyä alkuperäiskansojen kollektiiviseen tiedon tuottamisen prosessiin Eurooppa-keskeisen tiedon ollessa edelleen vallassa akateemisessa kirjallisuudessa. Tuuli Kurki (2024) taas havainnoi tutkimuksessaan mustien ja ruskeiden nuorten vertaisryhmätoiminnasta, että yhteisöllisyys ja keskinäinen läheisyys, *kanssahoiva*, ovat usein keskeisessä asemassa niiden nuorten elämässä, jotka joutuvat kokemaan rasismia ja syrjintää arkipäivissään.

Pakolaisnuorista ja heidän osoittamastaan aktivismista on myös jonkin verran kotimaista tutkimusta. Veronika Honkasalo ja Elina Pekkarinen (2019) tarkastelivat ilman huoltajia Suomeen saapuneiden pakolaisnuorten ja koulukotiin sijoitettujen nuorten vastarinnan muotoja. He havaitsivat, että osa vastarinnan muodoista oli yhteiskunnallisesti hyväksyttyjä (kuten luovuus ja solidaarisuus), kun taas toiset (kuten hiljaisuus, vetäytyminen ja väkivalta) tulkittiin helposti mielen häiriöiksi tai sosiaaliseksi sopeutumattomuudeksi (Honkasalo & Pekkarinen 2019). Olen myös itse tarkastellut aikaisemmin rakkautta pakolaisnuorten elämässä erityisesti institutionaalisten käytänteiden kautta (Kauhanen, Kaukko & Lanas 2022; Kauhanen 2023). Pakolaisnuorten arkeen liittyvien institutionaalisten käytänteiden tarkastelu rakkauden kautta on erityisen tärkeää, jotta heidän hyvinvointiaan ja kodin tuntua Suomessa voitaisiin tukea kokonaisvaltaisesti (Kauhanen 2023). Rakkaus nostaa esiin muun muassa vastavuoroiseen kunnioitukseen perustuvien viranomaiskohtaamisten tärkeyden, tarpeen läheisiin, pysyviin ihmissuhteisiin sekä moninaisiin sosiaalisen tuen muotoihin.

Tässä artikkelissa olen kiinnostunut siitä, millä tavoin pakolaisina Suomeen saapuneet nuoret kieltäytyivät yksilökeskeisyydestä, eriarvoisesta kohtelusta ja väkivallasta rakkauden keinoin. Luomalla uusia yhteisöllisiä

toimintatapoja, odottamalla viranomaisilta vastavuoroista tunnistamista sekä toivomalla ja rakentamalla erilaisten tilojen yhdenvertaisuutta, nuoret toivat esiin sen todellisuuden, jossa heidän vaatimuksensa jäivät usein kuulematta. Pohdin artikkelissa myös sitä, mitä nuorten eletyt kokemukset kertovat kieltäytymisestä rakkauden tekona. Lisäksi käsittelen kieltäytymisen ja rakkauden teoreettisia ja empiirisiä yhteenkietoumia. Seuraavaksi esittelen niitä tutkimuksellisia lähtökohtia, jotka ovat vaikuttaneet tämän artikkelin syntyyn.

Ajattelua teorian ja nuorten kertomusten kanssa

Tutkimukseni lähtee siitä perusolettamuksesta, että rakennamme ymmärryksemme maailmasta suhteessa aikaisempiin kohtaamisiin (esim. hooks 2000; TallBear 2019; Tuck & Yang 2014). Kohtaamisilla tässä tarkoitan kohtaamisia toisten ihmisten, muiden kuin ihmisten, luonnon, ympäristön, kirjoitetun ja kirjoittamattoman, tieteen ja taiteen kanssa. Kaikki nämä kohtaamiset vaikuttavat olennaisesti siihen, miten voimme tehdä tulkintoja erilaisista ilmiöistä. Näin ollen alati muovautuva teoreettis-filosofis-eettinen ymmärrykseni on pohjana sille, miten olen tutkimusta tehnyt, kun taas kohtaamiset nuorten (ja muun ympäröivän maailman) kanssa ovat edelleen johdatelleet minua tiettyjen teoreettisten käsitteiden pariin. Tällaista teorian kietoutumista tutkimuksen jokaiseen osa-alueeseen Lisa Jackson ja Alicia Mazzei (2012) ovat kuvanneet ajatteluna teorian kanssa (*thinking with theory*). Tässä ajattelussa myös analyysiprosessi on läsnä koko tutkimuksen ajan. Se voi alkaa jo ennen virallista tutkimusta, eikä se varsinaisesti koskaan pääty. Se, mitä kirjoitamme tutkimusartikkeleihin, on vain yksi hetki tässä jatkuvassa prosessissa, jossa ymmärryksemme toisistamme ja maailmasta muovautuu. Tällä ajattelun matkalla olen kohdannut useita erilaisia teoreettisia käsitteitä, mutta tämä artikkeli pohjaa erityisesti ajatteluun rakkauden ja kieltäytymisen käsitteiden kanssa.

Olen hyödyntänyt artikkelissa kahden eri tutkimusprosessin aikana käymiäni keskusteluja pakolaisina Suomeen saapuneiden nuorten kanssa. Ensimmäiset keskustelut ovat osa väitöstutkimustani, jossa monipaikkaisen feministisen etnografian keinoin tarkastelin alaikäisinä, ilman huoltajia turvapaikkaa Suomesta hakeneiden nuorten kanssa erilaisia institutionaalisia käytänteitä heidän elämässään. Vuonna 2018 toteutettuun etnografiaan osallistui 13 nuorta, jotka olivat tutkimuksen alkaessa iältään 15–19-vuotiaita, asuneet Suomessa vähintään kaksi vuotta ja joista jokainen oli saanut oleskeluluvan. Tutkimukseen osallistuneet nuoret asuivat eri paikkakunnilla, joten tapasin heitä useimmiten yksitellen. Vuonna 2018 tein kymmenen kuukauden aikana yhteensä 49 vierailua, jolloin vietin aikaa nuorten kanssa heidän kouluissaan, kodeissaan ja muissa vapaa-ajan ympäristöissään. Jokaisen vierailun jälkeen kirjoitin lyhyesti ajatuksiani päivän tapahtumista tutkimuspäiväkirjaani. Osa vierailuista sisälsi yhteisen rauhallisemman keskusteluajan nuorten valitsemassa paikassa. Kaksi samalla paikkakunnalla ja samassa perheryhmäkodissa asuvaa nuorta halusivat osallistua yhteiseen keskusteluun, mutta keskustelin molempien kanssa myös erikseen.

Toiset keskustelut ovat syntyneet osana laajasti kototutumisen kysymyksiä tarkastelevaa Mobile Futures -hanketta. Nuorten kanssa toteuttamani osahanke keskittyi pakolaisina Suomeen saapuneiden ihmisten kokemuksiin paikan ja luottamuksen rakentumisen yhteenkietoutumissa. Tässä, vuonna 2022 toteutetussa tutkimuksessa, neljä 20–25-vuotiasta Suomessa vähintään viisi vuotta asunutta nuorta osallistui kanssani kävelymenetelmil-

lä (Springgay & Truman 2017) toteutettuun aineiston tuottamisprosessiin. Pyysin nuoria yksitellen viemään minut kävelylle heille merkityksellisiin paikkoihin. Kävelimme muun muassa vastaanottokeskuksen läheisyydessä, metsässä, kouluilla, keskustassa ja puistoissa. Kävelyillä keskustelimme näistä paikoista ja siitä, millaisia ajatuksia paikat herättivät heissä. Kolme nuorta myös valokuvasi paikkoja kävelymme aikana. Jokaisen nuoren kanssa tapasimme myöhemmin uudelleen heidän valitsemassaan paikassa ja keskustelimme aikaisempien kävelyiden aikana nousseista ajatuksista. Kävelyiden aikana otettuja valokuvia hyödynnettiin näissä keskusteluissa.

Kaikki käymäni keskustelut poikkeavat perinteisemmistä tutkimushaastatteluista siten, että minulla ei ollut valmista kysymysrunkoa, eikä laajaa tutkimusteemaa lukuun ottamatta tarkempia aiheita, joista aioin keskustella nuorten kanssa. Väitöstutkimukseen liittyvät keskustelut aloitin kehottamalla nuoria kertomaan heidän elämästään Suomessa. Paikat, joissa kävelimme, toimivat keskustelunavaajina Mobile Futures -hankkeen tutkimuksessa. Nuoret kyselivät myös minulta erilaisia kysymyksiä, kuten keskustelussa Ifrahin kanssa:

> Ifrah: Miltä susta vaikuttaa, positiivisuuteen? Et mikä tekee asioista positiivinen?
> Iida: Se on hyvä kysymys. Varmaan niinku sä sanoit niin ehkä se tunne, se on varmaan semmonen just tunne että, ja siihen liittyy ehkä myös semmonen turvallisuuden tunne.
> Ifrah: Mä mietin turvallisuudesta oikeestaan paljon.

Näin ollen käytän tässä artikkelissa näistä 'haastatteluista' sanaa keskustelu. Kaikki tässä artikkelissa esiintyvät keskustelut käytiin suomen kielellä ja keskustelut myös nauhoitettiin. Väitöstutkimuksen keskustelut olen litteroinut itse ja Mobile Futures -hankkeen aikana käydyt keskustelut litteroi kaupallinen litterointipalvelu.

Tutkimukseen osallistuneet nuoret tulivat keskenään erilaisista lähtökohdista. Nuoret olivat joko Afganistanin tai Somalian kansalaisia. Kaksi nuorta oli saapunut Suomeen pakolaisena perheenyhdistämisen kautta ja asui perheensä kanssa. Muut 15 nuorta olivat saapuneet Suomeen alaikäisinä ilman huoltajia. He olivat asuneet tai asuivat parhaillaan erilaisissa asumisyksiköissä, useimmat perheryhmäkodeissa. Tähän artikkeliin valikoitui hetkiä keskusteluista seitsemän eri nuoren kanssa, mutta analyysin johtopäätökset pohjautuvat koko aineistoon. Keskusteluhetkellä nämä seitsemän nuorta olivat 17–25-vuotiaita. Ifrah suoritti parhaillaan ammattikorkeakouluopintoja ja Sara toisen asteen opintoja. Mohammad, Farid, Kabeer ja Farzad olivat päättämässä peruskouluopintojaan aikuisten perusasteella. Jahid työskenteli toisen asteen koulutustaan vastaavassa työssä. Kaikilla nuorilla oli kokemusta työnteosta Suomessa. Ifrah oli saapunut Suomeen pakolaisena perheensä kanssa. Kabeerin, Mohammadin ja Saran perheenjäseniä asui myös Suomessa, mutta he olivat saapuneet Suomeen alaikäisinä ilman huoltajia ja hakeneet turvapaikkaa Suomesta.

Suomessa, oleskelulupaa odottaessaan, nuoret asuvat yleensä vastaanottokeskusten ryhmäkodeissa tai tukiasumisyksiköissä. Oleskeluluvan saatuaan suurin osa ilman huoltajia pakolaisina Suomeen saapuneista nuorista asuu perheryhmäkodissa (ks. lisää esim. Korhonen 2024). Nimenä perheryhmäkoti voi olla hieman harhaanjohtava, sillä kyseessä on hyvin tyypillinen lasten ja nuorten institutionaalinen asumismuoto, joskin perheryhmäkodissa tavoitteena on luoda kodin ja perheen tuntua asumisyksikköön. Perheryhmäkodissa työskentelee useita aikuisia erilaisissa työvuoroissa. Jokaisella nuorella on omaohjaaja, joka perehtyy tarkemmin omaohjattaviensa nuorten tilanteisiin. Institutionaalinen asuminen on monille toimiva ratkaisu, mutta se on useille nuorille vaikeaa esimerkiksi siitä

syystä, että vaikka he onnistuisivat luomaan turvallisen suhteen omaohjaajaansa, tämä turvallinen, luotettava aikuinen on heidän saatavillaan vain kyseisen ohjaajan työaikoina (ks. esim. Kauhanen, Kaukko & Lanas 2022). Perheryhmäkodeissa nuoret asuvat joko siihen saakka, kun he täyttävät 18 vuotta tai siirtyvät jo aikaisemmin (yleensä aikaisintaan 16 vuotta täytettyään) tuettuun asumiseen. Viime aikoina Suomessa on alettu tarjoamaan systemaattisemmin myös perhehoitoa, jossa nuoret muuttavat sijaisperheisiin perheenjäseniksi. Perhehoitoa ei kuitenkaan hyödynnetä vielä laajasti valtakunnallisesti.

Tutkimuksen toteuttamisessa eettinen herkkyys on välttämätöntä, kun työskennellään kotimaidensa levottomuuksia paenneiden nuorten kanssa, jotka lisäksi joutuvat kohtaamaan elämässään monenlaista rakenteellista ja arkipäiväistä rasismia ja asenteellisia oletuksia. Näiden kahden tutkimusprosessin aikana olen käsitellyt eettisiä valintoja rakkauden teorioiden kautta. Olen myös perehtynyt pakolaisuuden parissa työskennelleiden tutkijoiden keskusteluihin tutkimusetiikasta (esim. Clark-Kazak 2019; Kaukko, Dunwoodie & Riggs 2017; Kuusisto-Arponen 2016). He kaikki painottavat herkkyyttä tunnistaa kohtaamisten tilanne-, aika- ja suhdesidonnaisuus, kykyä empaattiseen kohtaamiseen, tutkimuksen aikana tuotetun aineiston arvostavaa käsittelyä, tutkijan oman aseman tarkastelua sekä sitä, että tutkijan tehtävä on myös antaa yhteisölle takaisin, ei vain hyötyä itse.

Rakkauteen pohjaava eettinen ymmärrys on kaikkea tätä ja lisäksi se vaatii ymmärrystä siitä, miten ihmisten mahdollisuudet toimia ja vaikuttaa ovat erilaisia riippuen heidän valta-asemastaan (esim. Lanas & Zembylas 2015; Kauhanen 2023). Tutkimuseettisenä lähtökohtana rakkaus on olennaista myös siksi, että se pyrkii tasoittamaan valtaa hooks 2000; Johnson, Bryan & Boutte 2019). Rakkaus keskittyy erityisesti vastavuoroiseen kunnioittamiseen ja luottamukseen vuorovaikutuksessa sekä haluun oppia siitä, millaisiksi muodostumme ympärillämme olevien ihmisten, eläinten ja luonnon kanssa, arvostaen jokaisen osuutta yhteisen ymmärryksen muovautumisen prosessissa (hooks 2000, 2006, 2009; Grande 2015; TallBear 2019). Nämä rakkauden eettiset lähtökohdat ovat ohjanneet minua tämän tutkimuksen toteuttamisessa, niin tutkimuskohtaamisissa kuin kohtaamisista raportoidessakin. Olen esimerkiksi pyrkinyt tarkastelemaan oman asemani vaikutusta tutkimukseen osallistuvien mahdollisuuksiin puhua erilaisista asioista. Tutkimukseen osallistuneet nuoret pääasiallisesti päättivätkin, mitä he haluavat tapaamistemme aikana tehdä ja mistä asioista puhua. Kaikki tässä artikkelissa käyttämäni nuorten nimet ovat pseudonyymejä.

Tämän artikkelin konkreettinen työstäminen alkoi havaittuani, kuinka nuoret usein kertoivat siitä, miten he vastustivat erilaisten rakenteiden ja käytänteiden luomia eriarvoisuuksia. Analysoin aineistoa lukemalla nauhoitettujen tutkimuskeskustelujen litteraatteja sekä kirjoittamiani päiväkirjamerkintöjä. Tuloksena tästä ensimmäisestä luennasta oli 14 erilaisia teemaa, joista jokaisella oli myös alateemoja ja joiden pääotsikoksi päätyi ”vastarinta”. Vastarinta kuitenkin tuntui mielestäni liian väkivaltaiselta kuvaukselta nuorten kertomista kokemuksista. Nuorten kokemukset kutsuivatkin minua tarkastelemaan vastarinnan lisäksi rakkautta. Rakkauden teoretisoinnit taas johdattelivat minut dekoloniaalisen alkuperäiskansojen ja mustan feministisen tutkimuskirjallisuuden pariin. Eriarvoisuuksien vastustaminen ja kieltäytyminen (refusal) on keskeistä näissä suuntauksissa ja näin, että nuorten kertoma vastustaminen oli juuri sitä, mihin kieltäytyminen rakkauden tekona viittaa. Luin lisää rakkaudesta ja kieltäytymisestä ajatellen nuorten kokemaa.

Lopulta aineistosta nousi kolme keskeistä teemaa kieltäytymisestä rakkauden tekona: 1) jaettu ilo, 2) vastavuoroinen, myönteinen tunnistaminen ja 3) yhdenvertainen tila. Nuoret kertoivat minulle erilaisista tavoista kieltäytyä ja vastustaa olettamuksia, eriarvoisuuksia ja epäoikeudenmukaisuutta. Yhdistävä tekijä kaikissa kieltäytymisen tavoissa oli pyrkimys kollektiiviseen hyvinvointiin.

Jaettu ilo: yksilökeskeisyydestä ja uhrinarratiivista kieltäytyminen

”Kun käsittelemme raskaita historioita, keventämisestä tulee jaettua toimintaa. Kun käsittelemme normeja, jotka kiristyvät sitä mukaa, kun epäonnistumme niihin asettumaan, tehden hengittämisen vaikeaksi, rentoutumisesta tulee jaettua toimintaa” (Ahmed 2017, 245).

Ilo kieltäytymisenä on olennainen osa taistelussa oikeudenmukaisemman elämän puolesta (esim. Ahmed 2017; hooks 2009). On kuitenkin olennaista huomioida, että ilo voidaan nähdä kieltäytymisen muotona vain, kun ilo on luonnollinen tunne, joka syntyy yhteisön ja yksilön sisällä. Ilo ja siihen liitetty kiitollisuus voi olla toisinaan myös vaatimus, joka juontaa hierarkkisiin valtasuhteisiin ja valkoiseen pelastajaidentiteettiin (Ahmed 2017). Esimerkiksi pakolaisina Suomeen saapuneet nuoret joutuvat usein kuulemaan, kuinka heidän tulisi olla iloisia ja kiitollisia siitä, että he ovat nyt Suomessa (Petäjäniemi, Lanas & Kaukko 2021), ja kuinka heillä on nyt mahdollisuus kouluttautua ja saada yhteiskunnan järjestämiä palveluita. Tätä iloa ja kiitollisuutta saatetaan olettaa huomioimatta rakenteellista ja arkipäiväistä rasismia, jota pakolaisina Suomeen saapuneet nuoret joutuvat jatkuvasti kohtaamaan (Kauhanen 2023; Petäjäniemi, Lanas & Kaukko 2021). Niinpä ilo voi näyttäytyä sekä alistumisena yhteisön vaatimuksiin että yhteisön vaatimuksia vastustavana tekona.

Kieltäytyminen rakkauden tekona viittaa siihen, kuinka voimme kieltäytyä yksilöön keskittyvästä kulttuurista ilon kautta, oikeudenmukaisemman elämän puolesta (hooks 2006; Grande 2014; Smith 2019). Tarkastelenkin tässä iloa erityisesti sen yhteisöllisyyden kautta. Jaettu ilo nousi useissa keskusteluissamme keskeiseksi tekijäksi. Nuoret sekä kertoivat minulle ilosta että osoittivat sitä omalla olemuksellaan. Ilo kieltäytymisenä nousee erityisesti jälki- ja dekoloniaalisen tutkimusperinteen parista (esim. Ahmed 2017) sekä mustan ja ruskean feministisen tieteen, taiteen ja aktivismin parista (esim. Gay 2019). Kieltäytymisenä ilo muistuttaa erityisesti valkoisia etuoikeutettuja (tutkijoita) siitä, että kaikkein haavoittuvimmassa ja syrjityimmässä asemassakin olevat ihmiset kokevat rakkautta ja iloa (hooks 2006). Keskittymällä ainoastaan tuskaan ja vaikeuksiin näemme vain osittaisen kuvan todellisuudesta (hooks 2006). Näin ollen ilo nuorten kertomuksissa näyttäytyi minulle kieltäytymisenä pakolaisuutta leimaavasta haavoittuvuuden ja uhriuden narratiivista (ks. esim. Malkki 1996; Wernesjö 2020). Mohammadille jaettu ilo ja vitsaileminen olivat keino kieltäytyä ajattelemasta erilaisia huolia elämässä.

> Nytkin tällä hetkelläkin on, aina mää meen kouluun. Aina mä oon, en halua, että ajattele huonoja asioita enkä halua itselle vaivata jotakin. Aina halua, että ajattelee hyviä asioita ja aina vitsailen kaikkien kanssa. […] Nytkin opettajat kaikki sano, että me on ensimmäisiä ihminen, että me nähny Suomessa, että sinä, että aina me, sä oot nauraa ja vitsaile kaikkien kanssa. Sä et, ei oo ollenkaan sä, tämä aikana, että sä oot meidän oppilas, aina olit iloinen. Sä oot ensimmäinen ihminen. Sitten mä sanon, no pakko, että on ajattele hyviä asioita. En halua, että mietti huonoja asioita. Koska jos mietti, meillä on aika paljon ongelmia. On koti ja isä ja

> perhe, mitä tahansa on siellä. Sitten se paina meillä, tulee huono mieli, huono tunto, sitten me ei pysty keskittymään enempää.

Tässä esimerkissä Mohammad kertoi siitä, miten hän ei halua jatkuvasti ajatella niitä asioita, jotka tuovat hänen elämäänsä taakkaa. Kieltäytymistä ainoastaan huonojen asioiden ajattelusta voi verrata siihen, miten Sara Ahmed (2017) kuvailee taakkaa, joka syntyy työstä eriarvoisuuksien vastustamiseksi erityisesti niiden henkilöiden joukossa, jotka kuuluvat sorrettuihin vähemmistöihin. Mohammad kertoo, kuinka hän tiedostaa asiat, jotka aiheuttavat tuskaa hänen elämässään, mutta valitsee keventää tuskaansa jaetun ilon kautta. Näen, että ilon kautta hän myös kieltäytyy asettumasta haavoittuvan autettavan rooliin (esim. Baak 2021). Mohammadin kuvaus nostaa esiin myös ilon yhteisöllisyyden. bell hooks (2006) onkin maininnut, että ilo on läsnä erityisesti silloin, kun olemme yhdessä, yhteisönä, yhteisen asian äärellä. Niinpä kieltäytyminen rakkauden tekona, ilon kautta tarkasteltuna, muistuttaa siitä, että rakkaus ei toimi vain yksilön edun puolesta, vaan se on aina vastavuoroista, yhdessä elämistä (hooks 2000; 2006; Nash 2013; Smith 2019). Yhteisöllisyys olikin monille tutkimukseen osallistuneille nuorille olennainen osa elämää ennen heidän Suomeen saapumistaan. He olivat tottuneet siihen, että yhteisöissä iloitaan ja huolehditaan toisista. Suomessa he kertoivat tuntevansa, että heiltä odotettiin itsenäisyyttä, yksin toimimista ja pärjäämistä. Saran kanssa keskustellessani hän puhui siitä, miten Suomessa ystävyyssuhteistakin voi tulla virallisen oloista vaihtokauppaa:

> Sara: Sitten, kun on semmosen, että minä pystyn tehdä kaikkea, niin sitten ei ihminen halua apua, ei pyydä mitään apua, jos tarvitsee. Niin se lisää itsenäisyyttä oikeesti, ja sitten, ku kaikki on sillee, että ite pitää pärjää, niin ei kukaan enää välitä ketään, että ne on sitä mieltä, että hän pärjää, kyllä pärjää. Sitten ihmissuhteet menee vähän, todella viralliseksi.
> Iida: Mitä sää tarkotat?
> Sara: Että kaikki on virallista, että jos minä autan tänään, auta sinä huomenna.

Saran kertomus ystävyyden virallisuudesta sai minut pohtimaan sitä, kuinka rakkaus yhteisöllisyytenä on pyyteetöntä, mutta yksilöön keskittyvä kulttuuri ohittaa tämän. Auttamisestakin tulee siten laskelmoivaa, oman hyödyn tavoittelua. Sara ja monet muut nuoret kuitenkin kertoivat siitä, kuinka he kieltäytyivät yksilökeskeisyydestä luomalla yhteisöllisiä toimintatapoja. Faridin kuvaus muuttamisesta perheryhmäkodista tukiasumisyksikköön on esimerkki tällaisista nuorten luomista uudenlaisista toimintatavoista. Täyttäessään 16 vuotta Farid ja muut 16 vuotta täyttäneet perheryhmäkodin asukkaat joutuivat muuttamaan tukiasumisyksikköön. Farid kertoi, kuinka perheryhmäkodissa asuminen oli ahdasta, mutta yhteisöllisempää.

> Silloin [perheryhmäkodissa] oli myös aina, oli kivampi myös, mutta vähän tilaa ja oltiin aina yhessä. Ja sitten..sitten kun jokainen täytti 16, niin heidän pitää muuttaa tukariin [tukiasumisyksikkö]. Ja sitten pari nuori muuttivat [pienelle maalaispaikkakunnalle] ja sitten minä muutin [tukiasumisyksikköön] (…) Siellä pitää itse laittaa ruokaa. Vähän vaikeampi, koska se on vaikea, jos sä menet kouluun ja kun tuut, et jaksa laittaa ruokaa. (Farid)

Farid kertoi myös, kuinka itsenäisen elämän opettelu tuntui vaikealta, kun enää ei ollut tuttua yhteisöä ympärillä. Farid ja muut tukiasumisyksikön asukkaat olivat kuitenkin tottuneet tekemään asioita yhdessä ja jatkoivat yhdessä tekemistä ja arkiaskareiden jakamista myös tukiasumisyksikköön muutettuaan:

> Me tehtiin sillä lailla, että kerättiin rahaa. Jokainen esimerkiksi 50 [euroa]. Ja yksi käy kauppaan ostamaan, yksi laittaa ruokaa, ja yksi siivoo. Ja se oli.. oli ihan mukavaa. (Farid)

Faridin esimerkki osoitti minulle, kuinka kieltäytymällä toimimasta niin kuin heidän oletettiin toimivan, Farid ja muut tukiasumisyksikön asukkaat tekivät tilaa vastavuoroiselle yhteisten tarpeiden tunnistamiselle (ks. myös Kuokkanen 2017; Tuck & Yang 2014). Yhdessä nuoret toimivat niin kuin heille oli luontaista – kehittäen toimintatapoja, jossa kaikki huolehtivat yhdessä toistensa hyvinvoinnista (ks. myös Grande 2015). Jokaisella oli vastuullinen tehtävä, joka palveli yhteistä hyvää, ei vain yksilön etua. Tällaista yleisistä yksilökeskeisistä tavoista kieltäytymistä hooks (2006) kuvailee rakkauden valintana.

Vastavuoroinen myönteinen tunnistaminen: merkityksettömyydestä kieltäytyminen

”[P]rotestointi voi olla tapa huolehtia itsestä ja muista: se on kieltäytymistä olla merkityksetön” (Ahmed 2017, 240).

Lainauksessa Sara Ahmed (2017) huomauttaa, että kun elää asemassa, jossa omia oikeuksia loukataan jatkuvasti, on usein huolehdittava oman merkityksellisyyden säilymisestä. Näin ollen merkityksettömyydestä kieltäytyminen tarkoittaa myös sen osoittamista, että yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus ei ole vain valtaväestön etuoikeus, vaan se kuuluu yhtä lailla pakolaisille, mustille, ruskeille, alkuperäiskansoille, rodullistetuille ja muille vähemmistöille.

Puolustaessaan oikeuksiaan nuoret kieltäytyivät olemasta merkityksettömiä ja hyväksymästä eriarvoista kohtelua (ks. myös Campt 2019). Nuorten toiminta nosti esille sen, miksi tarkastelen kieltäytymistä erityisesti rakkauden tekona: nuoret eivät toimineet vain oman asemansa parantamiseksi vaan vaativat yhdenvertaisuutta laajemmalle yhteisölle, kuten koko asumisyksikön nuorille. Rakkaus ei tavoittele vain oman aseman kohottamista vaan yhteisöllistä hyvää (hooks 2000). Useat näistä kollektiivisen hyvän puolesta tehdyistä vaatimuksista kiteytyivät lopulta siihen, että nuoret toivoivat, että he saisivat osakseen vastavuoroista myönteistä tunnistamista osana välittävää yhteisöä (ks. Fraser 2008; Kallio, Korkiamäki & Häkli 2015). Nuorten perheiden ollessa fyysisesti kaukana, asumisyksiköt olisivat voineet potentiaalisesti toimia tällaisina yhteisöinä. Asumisyksiköiden periaatteisiin kuuluukin luoda kodinomainen tunne ja usein yksikön työntekijät kutsuvat asumisyksikön henkilökunnasta ja siellä asuvista nuorista koostuvaa yhteisöä perheeksi (esim. Kauko & Forsberg 2018; Kauhanen, Kaukko & Lanas 2022; Wernesjö 2015). Tutkimukseen osallistuneiden nuorten kertomukset kuitenkin osoittivat, että perheen ja kodin tunnun syntymiseen tarvitaan muutakin kuin yhteisön nimeäminen perheeksi. Institutionaalista asumista leimaavat laissa määritellyt säädökset (kuten raportointivelvollisuus ja työhön liittyvät säännöt), joita ei yleisesti sovelleta perheelämään (Kauhanen, Kaukko & Lanas 2022). Esimerkiksi Jahid kertoi, kuinka henkilökunnan käyttäytyminen nuoria kohtaan ja tiukat institutionaaliset säännöt tuntuivat pahalta erityisesti sen takia, että vaikka työntekijät liittivät puheissaan asumisyksikköön perheretoriikkaa, ei asuminen yksiköissä tuntunut siltä, kuin olisi asunut perheessä:

> Esim. me ei saatu tehä ite ruokaa ja jos ennen kymmentä ei oltu syöty, niin sen jälkeen ei ollu sitten ruokaa ja sitten piti oottaa aamuun asti. (…) just joku päivä minä ja mun kaveri mentiin sinne, kello oli yli kymmenen, oisko ollu viis yli kymmenen, ei monta minuuttia ollu. Ja meillä oli niin nälkä, ei oltu syöty mitään. Me mentiin koulusta suoraan keskustaan, sitten oltiin siellä ja tultiin illalla takas, niin ei saatu ruokaa. (…) Siinä mä sit alkoi vähän tapella ohjaajien kanssa, tai ei silleen tapella nyrkillä tapella [naurahtaa], mutta silleen sanoin että jos sun oma lapsi-, jos tää meiän perheryhmäkoti, niin

> niin kuin perhe, niin miksi sitten mä en voi saaha ruokaa. Että jos sun lapsi tulee ja sanoo että sillä on nälkä, niin etkö sä anna sille ruokaa. Se sano että en anna. Mä olin että kyllä sä annat. Sit mä vaan menin huoneeseen ja panin ovi kiinni. (Jahid)

Tässä esimerkissä Jahid kertoi, kuinka hän kieltäytyi hyväksymästä kohtelua, jossa asumisyksikköä kutsuttiin perheeksi, mutta toimintatavat eivät vastanneet perheenkaltaisia oloja. Kuten Jahid, useat muutkin nuoret kertoivat, kuinka he kaipasivat perheenkaltaisia oloja ja kohtelua, mutta instituutiot eivät sitä pystyneet heille tarjoamaan. He kieltäytyivät kutsumasta asumisyksiköitä perheiksi, koska heidän kokemuksensa perheestä poikkesi asumisyksiköiden arjesta voimakkaasti. Sen sijaan holhoavat käytännöt ja näennäinen suojelun retoriikka (Kauhanen 2023) olivat läsnä monissa institutionaalista asumista koskevissa keskusteluissamme. Monet nuorista olivat jo tottuneet huolehtimaan itsestään, muun muassa matkustaessaan ilman huoltajia useiden maiden halki. Suomessa heitä taas kohdeltiin hoivaa tarvitsevina lapsina. Tämä ristiriita näyttäytyi nuorten kertomuksissa tarpeena saada takaisin mahdollisuus vaikuttaa oman elämänsä kulkuun (ks. myös Kuusisto & Korjonen-Kuusipuro 2018). Esimerkkinä tästä on Mohammadin kertomus siitä, kuinka häntä vaadittiin tulemaan koulusta suoraan kotiin syömään, koska ruoka-aika oli tiettyyn aikaan. Tämä ei kuitenkaan ollut Mohammadin kannalta järkevää, koska hänen harrastuksensa harjoitukset alkoivat melko pian koulun päättymisen jälkeen eikä hän olisi ehtinyt käydä kotona ennen harjoitusten alkamista. Niinpä hän kieltäytyi noudattamasta sääntöjä perustellen tilannetta seuraavanlaisesti:

> Ja sitten me ei pysty, että koulun jälkeen mä tulen täällä [asumisyksikköön], syön jotakin ja sitten viideltä se alkaa. Pakko mene suoraan reeniin. Mä otan eväät mukaan. Mutta se sano, että et saa mennee siellä reeniin. Tärkeä, että tuut tänne. Mä sanoin, että mun reeni alkaa siellä. Se ei kuntosali. Että mä harjoittelen siellä. Siellä on valmentaja. Valmentaja on vain yksi ja puoli tuntia siellä paikalla. Sitten se menee. Niin kenen kanssa mä harjoittelen siellä? Ei ketään muuta. Hän sanoo, että ei, se on sääntö ja sinä pitää tulla. Mä sanoin, että onko sulla, onko teidän lapsilla sama[t säännöt]? Että menee kotiin ja en tiedä, jos he haluaa mennä ulos, te sanotte, et saa lähteä, istu tänne. Ei. Heilläkin on koulua, he harrastaa jotakin. Se on totta asia. Hekin tykkää mennä keskustaan ystävän kanssa, sukulaisten kanssa. Mekin halua. (Mohammad)

Institutionaaliset säännöt, kuten joustamattomat ruokailu- ja kotiintuloajat, eivät nuorten kertomusten mukaan lisänneet heidän kaipaamaansa perheenomaista kohtelua ja vastavuoroista tunnistamista. He toivat aktiivisesti esille, kuinka institutionaaliset käytänteet ja niissä tiukasti pitäytyminen vaikuttivat heidän mahdollisuuksiinsa kiinnittyä ja kuulua asumisyksikön yhteisöön (ks. myös Kauhanen, Kaukko & Lanas 2022; Wernesjö 2015). Jahid ja Mohammad perustelivat vaatimuksiaan yhdenvertaisesta, perheenomaisesta kohtelusta toivoen, että asumisyksiköissä toimittaisiin kuten ”normaaleissakin” perheissä (käyttäen Mohammadin omia sanoja myöhemmästä keskustelusta). Nuorten kertomukset kuvastavat sitä, kuinka heidät tulisi kohdata kuunnellen, merkityksellisinä yksilöinä ja osana yhteisöä. Esimerkiksi Mohammad kertoi, että asiat näyttivät usein viranomaisten näkökulmasta olevan hyvin, mutta samalla nuorten näkökulma jäi huomioimatta.

> Mä sanoin, on teidän mielestä on kaikki asiat on hyvä. Mutta pitäis teiänkin kuunnella nuoret, että mitä nuoretkin haluaa täällä. Millä tavalla nuoret haluaa täällä olla. Se on semmoinen että, esimerkiksi, meidän on pakko täällä elää. Ja se on aika vaikea meille. (Mohammad)

Mohammadin esimerkki näyttäytyy minulle erityisesti kieltäytymisenä hyväksyä nuorten mielipiteiden ohittamista. Nuorten mielipiteiden kuulemisen vaatimuksen lisäksi nuoret vaativat joustavuutta sääntöihin, kuten ruo-

kailuaikatauluihin. He toivoivat, että asumisyksiköissä olisi voitu toimia epävirallisemmin, jotta asumisyksikkö voisi tuntua enemmän kodilta ja jopa perheeltä. Asumisyksikköjen henkilökunta kuitenkin noudatti tarkkoja yksiköille määriteltyjä sääntöjä, joista ei usein joustettu.

Kaikki nämä esimerkit nostavat esille sen, miten tutkimukseen osallistuneet nuoret kieltäytyivät merkityksettömyydestä ja hyväksymästä eriarvoista kohtelua vaatien samalla laajempaa, kollektiivista oikeudenmukaisuutta (ks. myös Campt 2019). Mielenkiintoisesti, puhuessaan kohtaamistaan epäkohdista, nuoret usein puhuivat monikossa. Kuten Mohammad yllä olevassa esimerkissä sanoo, ”meidän on pakko täällä elää”. Tämä muistuttaa minua Sara Ahmedin (2017) ajatuksesta, että huolehtiessamme itsestämme, huolehdimme toisistamme. Huolehtimalla itsestään ja omista oikeuksistaan nuoret osoittivat kollektiivista kanssahoivan tarvetta (Kurki 2024) nostaen esiin yhteisöissään olevia epäkohtia. Kieltäytyessään nuoret pyysivät asianmukaista kunnioittavaa kohtelua ja joustamista tiukkoihin institutionaalisiin sääntöihin ja käytänteisiin. Ahmed (2017) huomauttaa myös, että itsestään huolehtiminen ei ole niin olennaista etuoikeutettujen ihmisten keskuudessa, koska he voivat turvautua siihen, että yhteiskunnalliset rakenteet kannattelevat heitä myös horjuvissa elämäntilanteissa (ks. myös Lorde 2022). Sen sijaan ne ihmiset, jotka joutuvat jatkuvasti kohtaamaan rasismia ja taistelemaan omien oikeuksiensa puolesta, joutuvat huolehtimaan itsestään ja läheisistään eri tavoin (Ahmed 2017; hooks 2000).

Yhdenvertainen tila: väkivallasta ja ahtaudesta kieltäytyminen

”Viha tuhoaa ja hajottaa, rakkaus luo uutta ja rakentaa” (hooks 2009, 151).

Tutkimukseen osallistuneiden nuorten kertomukset toivat toistuvasti esille sen, miten erilaiset tilat ovat eri ihmisille eri tavoin saavutettavia (ks. Massey 2008). Nuorten kertomiin kokemuksiin erilaisista tiloista liittyi usein kohtaamisia rasistisesti käyttäytyneiden ihmisten kanssa. Nuoret kertoivat rasistisesta huutelusta, vähättelystä, välinpitämättömyydestä, ohittamisesta, ulossulkemisesta ja väkivallalla uhkaamisesta. Rasistisesti käyttäytyviä ihmisiä kohdatessaan nuoret toteuttivat kieltäytymistä rakkauden tekona, esimerkiksi esittämällä kysymyksiä tai kertomalla heille tarkemmin omista lähtökohdistaan. Nuoret kertoivat, että toisinaan kyseenalaistaminen ja omasta elämästä kertominen toimivat ihmisten näkökulmia avartavina ja toisinaan taas keskustelevasta otteesta ei ollut hyötyä. Väkivaltaa kohdatessaan nuoret luopuivat hetkellisesti oikeudestaan olla yhdenvertaisena ihmisenä yhdenvertaisessa tilassa. Farzad kohtasi uhkaavia ihmisiä, mutta kohteli heitä asiallisesti ja poistui paikalta.

> Istumme ostoskeskuksessa. Kaks kertaa tapahtuu tämä asia. Se oli ensimmäinen [kerta kun] kuulen Soldiers of Odin se merkki ja mä näin. Ymmärsitkö mitä se merkki? Sitten kaikilla on sama takki, sama ja sitten joku kolme tyttöäkin heidän ryhmässä on. Ei nää ku nenä ja silmät. Sitten he ovat tulee keskustelemaan tule meidän vieressä. Sitten me ollaan tosi paljon ulkomaalainen maahanmuuttaja istutaan samassa rivissä ja ihan suoraan he tulee meitä kohti. Eli kolme neljä semmonen iso mies. He sanoo, että hei, mene pois. Mä sanon, että anteeksi, koska mä ensimmäinen kerta [näen Soldiers of Odin]. Mä sen jälkeen vähä pelkään, että miksi mä puhun heidän kanssa. Sitte anteeksi, mä sanon, että anteeksi, mitä? Hän sanoo, että mene pois tässä paikassa. Mä näkee, että mies on nii, semmonen vihanen ja uhkaava. Sitte mä sanon, että kuka sinä olet, että minä mene pois.

Farzad ystävineen valitsi poistumisen väkivallan sijaan. Tämä on varsin ymmärrettävää, kun uhkaavat henkilöt tulevat haastamaan riitaa. Myös Kabeer kertoi vastaavasta tilan-

teesta, jossa häntä oli haastettu tappeluun. ”Yksi kerta on ihan keskustassa, ja se halusi semmonen tappelu. Mä sanon: jatka matkaa, heippa. En halua ongelmia. Oikeesti se sanoi pahoja sanoja, mutta en mä sanonut. Sitten mä voitin”.

Niin Kabeer kuin Farzadkin kieltäytyivät väkivallasta luopumalla taistelusta, johon heitä kutsuttiin. Väkivaltaa kohdatessa siitä kieltäytyminen on rakkauden teko itseä ja muita kohtaan (hooks 2009; Johnson, Bryan & Boutte 2019). Väkivaltaan vastaaminen rakkaudella vaatii rohkeutta ja voimaa uskoa rakkauteen (hooks 2000; Jordan 2003). Rasistisen käyttäytymisen ohittaminen ja paikalta pois lähteminen ovat aktiivisia toimia, joilla yksilöt ja ryhmät voivat suojella itseään (Ahmed 2017; Nash 2013). Paikalta poistuminen ei siten ole vain alistumista. Rasismin jatkuva kohtaaminen voi uuvuttaa yksittäisiä yhdenvertaisia oikeuksia vaativia ihmisiä. Tunnistaen sen, miten useat eri vähemmistöihin kuuluvat ihmiset ja ryhmät joutuvat jatkuvasti taistelemaan omien oikeuksiensa puolesta, Sara Ahmed (2017) kehottaakin välillä harjoittamaan luopumista. Ahmed (2017) kuvailee luopumista lupana: ”[K]un annat itsellesi luvan poistua tilanteesta, voi tästä tilanteesta tulla siedettävä. Sinä saat lähteä, sinä saat surra” (244). Näen luopumisen kieltäytymisenä erityisesti silloin, kun yksilö tai ryhmä tietoisesti luopuu taistelusta ja asioista, jotka aiheuttavat heille hankaluutta, jotta voisi(vat) paremmin taas jatkaa taistelua omien oikeuksien ja oikeudenmukaisemman yhteiskunnan puolesta.

Tilojen eriarvoinen saavutettavuus kertoo myös siitä, miten useita tiloja hallitsee valkoisuus. Valkoisuudesta on muodostunut normi ja ideaali, joka ei ole vain ihonväri vaan koostuu useista eri piirteistä, joihin nähden on mahdollista tehdä rodullisia erotteluja (esim. Keskinen, Mkwesha & Seikkula 2021). Valkoisuudesta näkyvästi eroavat kehot joutuvat valkonormatiivisissa tiloissa usein ahtaalle ja tulevat toiseutetuiksi ruskean tai mustan ihonvärin tai vääränlaisen pukeutumisen seurauksena (Ahmed 2000). Tämä ahtaus kuvaa sitä, millaisia oletuksia ja odotuksia tilassa olemisesta on rakentunut (Ahmed 2000; Massey 2008). Esimerkiksi Ifrah kertoi siitä, kuinka hän vasta Suomeen muuttaneena koki tilansa ahtaaksi koulussa.

> Ifrah: Me päästiin yleisesti tuosta ovesta, mut kato kun me oltiin aika paljon erilaisia me ei haluta että, kaikki muut näkee, me tästä [mentiin] kirjastojen kautta. Tuolla, portailla on ollut toinen ovi, mut sitten kun, me on oltu enemmän, mikä se on, comfortable suomeksi. Niinku sellainen olo ettei enää, sit ei mitään huolestuta, ja sit me mentiin tän oven kautta [mistä muutkin nuoret menivät]. (…) Me, enemmän, silleen me ei haluttu että meitä katsotaan, sillon ensimmäisinä päivinä. Että kyllä kaikki, kun mä sanoin et kaikkien silmät on ollu meitä [kohti] ja sitten mekin katsottiin muita niin, ja sitten kun me oltu aika erilaisia. Meidän iho ja sitten meidän vaatteet ja kaikki on ollu erilainen, ja se on varmaan ollu silleen että kattoo mikä tää on, ihmisillä. Niin me ei haluttu ensimmäisiä päiviä silleen.
>
> Iida: Mitkä asiat oli niitä mitkä sai sen, mitkä niinku tuntu pelottavalta?
>
> Ifrah: No katse. Aina katse on ollut niin kuin, älä kato että, älä kato tämän suuntaan mä tiedän et oon erilainen mut silti älä kato.
>
> Iida: Niin sit yritti jotenkin piiloutua.
>
> Ifrah: Niin, niin. Eli, joo, kyllä. Hyvä sä [naurahtaa].

Tässä Ifrah kuvaili, kuinka uuvuttavalta ja pelottavalta jatkuva katseiden alaisena oleminen voi tuntua. Hän (sisaruksineen) sai osakseen katseita, koska kyseisessä koulussa ei ollut aikaisemmin ollut juurikaan mustia maahanmuuttajia, jotka pukeutuivat päähuiviin ja peittäviin vaatteisiin. Sen sijaan, että Ifrah olisi kulkenut näiden katseiden keskellä, tuntien olevansa ahtaalla, voimakkaasti toisena, hän päätti mennä kouluun sisälle hiljaisemmasta ovesta, jolloin hän sai olla rauhassa katseilta. Ifrah teki aktiivisen valinnan olla olematta jatkuvasti katseiden

kohteena. Ifrahin esimerkki kertoo valkoisuuden normatiivisuudesta ja siitä, miten mahdollisuus asettua valkoiseen asemaan tuo etuoikeuksia (Ahmed 2000; Keskinen, Mkwesha & Seikkula 2021). Valkoisuuden tilassa Ifrahin ja hänen sisarustensa kehoista tuottui outoja toisia, joita muut koulun nuoret vierastivat (ks. Ahmed 2000). Vaikka myöhemmin Ifrah kertoi uskaltautuneensa liikkua koulussa vapaammin, niin koulu kuin myös Farzadin ja Kabeerin kokeman rasismin asuttamat tilat pysyivät eriarvoisina. Nämä kaikki nuoret kuitenkin tekivät aktiivisen valinnan kieltäytymällä väkivallasta ja katseiden synnyttämästä ahtaudesta huolehtien siten itsestään ja läheisistään.

Kohti kollektiivista rakkautta

”Valitsemalla rakkauden, valitsemme yhteisöllisen elämän ja tämä tarkoittaa sitä, ettei meidän tarvitse pyrkiä muutokseen yksin” (hooks 2006, 296).

Olen tässä artikkelissa kuvaillut, miten kieltäytyminen rakkauden tekona näyttäytyi Suomeen pakolaisina saapuneiden nuorten kertomuksissa. Nuoret kieltäytyivät hyväksymästä institutionaalisen hallinnan toimia aktiivisesti, vaikka kieltäytymisestä ei aina seurannut hallinnan käytänteiden purkamista. Kieltäytymistä tarkastellessani nuorten kanssa käydyt keskustelut nostivat esiin erityisesti toiveen jaetusta ilosta, vastavuoroisesta myönteisestä tunnistamisesta ja yhdenvertaisen tilan olemassaolosta.

Nuoret kieltäytyivät oletetuista normeista ja uhrin asemasta jaetun ilon avulla. Jaettu ilo näyttäytyi niin yhteisöllisinä toimintatapoina kuin yhdessä vitsailemisena. Vaikka uusliberaali yhteiskunta keskittyykin yksilön hyvinvointiin, tutkimukseen osallistuneet nuoret kertoivat usein siitä, kuinka yhteisöllinen toiminta ja jaettu ilo saivat heidät voimaan paremmin (ks. myös Grande 2015). Kieltäytymällä toimimasta yksin, itsenäisesti, kuten Suomessa oletetaan, he kieltäytyivät tästä yksilökeskeisyydestä ja kehittivät toimintatapoja, jotka kannustivat yhteisöllisyyteen.

Kun tutkimukseen osallistuneiden nuorten oikeuksia loukattiin, he kieltäytyivät hyväksymästä heille asetettua eriarvoista asemaa. Nuorten odotukset yhdenvertaisesta kohtelusta liittyivät usein siihen, että he odottivat vastavuoroista, myönteistä tunnistamista merkityksellisinä yhteisön jäseninä. Asuessaan asumisyksiköissä nuoret puhuivat siitä, miten tiukat säännöt ja institutionaaliset toimintatavat tekivät asumisesta virallista. Tiukat ruoka-ajat olivat nuorille ongelmallisia, koska nuoret harrastivat ja tapasivat sukulaisiaan ja ystäviään, eivätkä harrastusten aikataulut aina sopineet asumisyksikköjen ruoka-aikoihin. Nuoret toivoivat, että asumisyksiköissä heitä kohdeltaisiin kuten merkityksellisiä perheenjäseniä, osana yhteisöä, yksilön tarpeet joustavasti huomioiden. Valitsemalla rakkauden valitsemme vapauden kieltäytyä epäkunnioittavasta kohtelusta meitä kohtaan (hooks 2006).

Nuorten kertomukset osoittivat, kuinka erilaiset tilat eivät ole kaikille yhdenvertaisesti saavutettavia. Nuoret joutuivat kohtaamaan rasistista syrjintää ja eriarvoisuutta. He kuitenkin kieltäytyivät siitä, että nämä haasteet määrittelisivät heidän mahdollisuuksiaan iloita ja jakoivat iloa ympärillään oleville ihmisille (ks. myös Kurki, 2024). He myös kieltäytyivät eriarvoisesta kohtelusta vaatien oikeuksia ja yhdenvertaisuutta. Oikeuksien vaatiminen, rasistisen ja epäkunnioittavan kohtelun jatkuva kohtaaminen tai katseiden kohteena oleminen voi kuitenkin olla uuvuttavaa. Niinpä kieltäytymällä väkivallasta ja ahtaudesta, mikä usein tarkoitti taistelusta hetkellisesti luopumista, nuoret valitsivat rakkauden huolehtien siten itsestään ja toisistaan (Ahmed 2017; Nash 2013).

Nämä kieltäytymiset rakkauden tekoina horjuttivat niitä institutionaalisten ja sosiaalisten tilojen käytänteitä ja toimenpiteitä, joiden kohteeksi nuoret joutuivat, osoittaen yhteiskunnassa vallitsevia eriarvoisuuksia ja erilaisten normien aiheuttamia ongelmallisuuksia. Kieltäytymällä nuoret myös osoittivat, että kyseenalaistamattomia käytänteitä tulisi uudelleenarvioida (ks. myös Tuck & Yang 2014). Merkittävää tässä on se, kuinka eri tavoin kieltäytymällä nuoret nostivat esiin kollektiivisen tarpeen muutokseen (hooks 2006). Kieltäytyminen rakkauden tekona ei ole vain oman aseman kohottamista vaan yhteisössä näkyvien eriarvoisuuksien vastustamista (hooks 2006; Nash 2013). bell hooks (2006) kehottaakin kiinnittämään huomiota siihen, että motivaatio muutoksen toteuttamiseen tapahtuu usein vasta silloin, kun ihminen kokee henkilökohtaista uhkaa tai pelkoa. Täten toive muutoksesta ei välttämättä koske yhteisön kollektiivista uudelleenjärjestelyä vaan yksinkertaisemmin loppua sille, mikä satuttaa meitä nimenomaan yksilöinä. Jotta pystymme rakentamaan hyvinvoivaa, kestävää yhteiskuntaa ja häiritsemään itsekeskeistä tarvetta muuttaa maailmaa *minulle* paremmaksi paikaksi elää, tarvitsemme rakkauteen pohjaavaa kollektiivisuutta, joka sisältää ymmärryksen siitä, miten olemme yhdessä ihmisten, eläinten ja ympärillä olevan luonnon kanssa (Grande 2015; hooks 2006; Johnson, Bryan & Boutte 2019). bell hooks (2006, 289) onkin todennut: ”Ilman rakkautta pyrkimyksemme vapauttaa itsemme ja maailmanyhteisömme sorrosta ja hyväksikäytöstä, ovat tuhoon tuomittuja”. Niinpä muutos oikeudenmukaisempaa yhteisöä kohti on mahdollista vain, jos kohdistamme ajatuksemme tulevaisuuksiin, jotka rakentavat kollektiivista hyvinvointia keskittyen erityisesti pakolaisten, mustien, ruskeiden, alkuperäiskansojen, rodullistettujen ja muiden vähemmistöjen osoittamien eriarvoisuuksien purkamiseen.

Kiitokset

Haluan kiittää kaikkia tutkimukseen osallistuneita nuoria yhteisistä keskusteluista ja ajattelun hetkistä. Kiitokset myös SAFE -kollektiivi ja erityisesti Melinda Russial kaikista keskusteluista, joita tämän artikkelin tiimoilta kävimme, keskustelut veivät artikkelia huimasti eteenpäin. Virve Keränen, kiitos avusta suomen kieleen liittyvissä asioissa. Suuret kiitokset myös kaikille Mobile Futures -hankkeen kollegoille. Erityiskiitos Joa Hiitola osallistumisesta tutkimuksen suunnitteluun ja Sari Vanhanen viime hetken kommentoinnista.

Tätä tutkimusta on rahoittanut strategisen tutkimuksen neuvosto (STN) joka toimii Suomen Akatemian yhteydessä [Rahoituspäätös 364420 ja 364421].

Viitteet

1 Tässä artikkelissa käyttäessäni sanaa pakolainen viittaan termillä niin turvapaikanhakijoina ja kiintiöpakolaisina kuin myös heidän perheenjäseninään Suomeen saapuneisiin ihmisiin. Tämä johtuu siitä, että nuoria ympäröivät yhteisöt määrittelevät tyypillisesti pakolaisiksi kaikki turvapaikanhakijoina, kiintiöpakolaisina tai heidän perheenjäseninään Suomeen saapuneet. He kaikki myös joutuvat usein samankaltaisen väheksynnän ja oletuksien kohteeksi. Tämän artikkelin keskiössä ovat kuitenkin nuorten esiin nostamat kokemukset yhteiskunnallisesta eriarvoisuudesta, eivätkä tällöin oleskeluluvan saamisen syyt tai tavat ole merkittäviä.

Lähteet

Ahmed, Sara (2017) *Living a Feminist Life*. Durham: Duke University Press.

Ahmed, Sara (2000) *Strange Encounters: Embodied Others in Post-Coloniality.* London: Routledge.

Baak, Melanie (2021) Once a refugee, always a refugee? The haunting of the refugee label in resettlement. Teoksessa Jordana Silverstein & Rachel Stevens (toim.) *Refugee journeys: Histories of*

resettlement, representation and resistance. Canberra: ANU press, 51-70.

Bhungalia, Lisa (2020) Laughing at power: Humor, transgression, and the politics of refusal in Palestine. *Environment and Planning C: Politics and Space*, *38*(3), 387-404.

Campt, Tina Marie (2019) Black visuality and the practice of refusal. *Women & Performance: A Journal of Feminist Theory*, *29*(1), 79–87.

Fraser, Nancy (2008) Reframing justice in a globalizing world. Teoksessa Nancy Fraser (toim.) *Scales of justice: Reimagining political space in a globalizing world*. Cambridge: Polity Press, 31-69

Gay, Ross (2019) The book of delights. Algonquin Books

Grande, Sandy (2015) *Red Pedagogy: Native American Social and Political Thought.* Tenth Anniversary edition. Lanham: Rowman & Littlefield.

hooks, bell (2009) *Belonging: A Culture of Place*. New York: Routledge.

hooks, bell (2006) *Outlaw culture: Resisting representations*. New York: Routledge.

hooks, bell (2000) *All about love: New visions*. New York: William Morrow.

Jackson, Alicia Y. & Mazzei, Lisa A. (2012) *Thinking with theory in qualitative research: Viewing data across multiple perspectives*. London: Routledge.

Johnson, Lamar L. & Bryan, Nathaniel & Boutte, Gloria (2019) Show Us the Love: Revolutionary Teaching in (Un)Critical Times. *The Urban Review* 51, 46–64.

Jolivétte, Andrew (2016) *Indian blood: HIV and colonial trauma in San Francisco's two-spirit community*. Seattle: University of Washington Press.

Jordan, June (2003) *Some of Us Did Not Die.* New York: Basic Books.

Kallio, Kirsi Pauliina & Korkiamäki, Riikka & Häkli, Jouni (2015) Johdanto. Teoksessa Jouni Häkli & Kirsi Pauliina Kallio & Riikka Korkiamäki (toim.) *Myönteinen Tunnistaminen*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 7–36.

Kauhanen, Iida (2023) *Barriers to social justice in unaccompanied youth's lives: feminist ethnography in institutional settings*. Väitöskirja. Oulun yliopisto, Acta Universatis Ouluensis, Series E Scientiae Rerum Socialium.

Kauhanen, Iida & Kaukko, Mervi & Lanas, Maija (2022) Pockets of love. Unaccompanied children in institutional care in Finland. *Children and Youth Services Review* 141, 106621.

Kaukko, Mervi & Dunwoodie, Karen & Riggs, Elisha (2017) Rethinking the ethical and methodological dimensions of research with refugee children. *ZEP: Zeitschrift für internationale Bildungsforschung und Entwicklungspädagogik* 40 (1), 16–21.

Keskinen, Suvi & Mkwesha, Faith & Seikkula, Minna (2021) Teoreettisen keskustelun avaimet - rasismi, valkoisuus ja koloniaalisuuden purkaminen. Teoksessa Suvi Keskinen & Minna Seikkula & Faith Mkwesha (toim.) *Rasismi, valta ja vastarinta. Rodullistaminen, valkoisuus ja koloniaalisuus Suomessa.* Tallinna: Gaudeamus, 45–68.

Korhonen, Salla (2024) *Perheryhmäkotien kokemuksia ja näkemyksia kotoutumisen edistämisestä.* Perheryhmäkotien ohjauksen ja valvonnan kehittämishanke 2023–2025. Pirkanmaan Ely-keskus. Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus.

Kuokkanen, Rauna (2017) Indigenous Epistemes. Teoksessa Imre Szeman, Sarah Blacker & Justin Sully (toim.) *A Companion to Critical and Cultural Theory*. Wiley-Blackwell, 313–326.

Kurki, Tuuli (2024) "Ulkonäön perusteella ajatellaan et me kestetään mitä vaan": Rasismin aiheuttama kipu ja kanssahoiva nuorten vertaistukiryhmissä. *Nuorisotutkimus* 42 (1), 40–58.

Kuusisto, Anna-Kaisa & Korjonen-Kuusipuro, Kristiina (2018) Yksin tulleet nuoret hallinnan kohteena: Suomalainen yhteiskunta näköalattomuuden vai toivon rakentajana? *Janus sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti* 26 (4), 370–378.

Kuusisto, Anna-Kaisa & Tuominen, Jaakko (2019) Epäilyä ja myötätuntoa: Yksin tulleet alaikäiset turvapaikanhakijat Aamulehdessä, Helsingin Sanomissa ja Ylen verkkouutisissa 2014–2016. *Media & Viestintä* 42 (3), 187–212.

Kuusisto-Arponen, Anna-Kaisa (2016) Myötätunnon politiikka ja tutkimusetiikka Suomeen yksin tulleiden maahanmuuttajanuorten arjen tutkimisessa. *Sosiologia* 53 (4), 396–415.

Lanas, Maija & Zembylas, Michalinos (2015) Towards a transformational political concept of love in critical education. *Studies in Philosophy and Education* 34, 31–44.

Lorde, Audre (2022) *Sister Outsider: Esseitä ja puheita*. Helsinki: Kosmos

Malkki, Liisa H. (1996) Speechless Emissaries: Refugees, Humanitarianism, and Dehistoricization. *Cultural Anthropology* 11, 377–404.

Massey, Doreen (2008) *Samanaikainen tila*. Tampere: Vastapaino

Nash, Jennifer (2013) Practicing Love: Black Feminism, Love-Politics, and Post-Intersectionality. *Meridians: Feminism, Race, Transnationalism 11* (2), 1–24.

Petäjäniemi, Maria & Lanas, Maija & Kaukko, Mervi (2021) How to be a 'good asylum seeker'? The

subjectification of young men seeking asylum. *Nordic Journal of Migration Research* 11 (3), 284–300.

Smith, Jennifer (2020) Love as Refusal. *her*izons. https://herizons.ca/archives/cover/love-as-refusal (Viitattu 10.2.2025.)

Springgay, Stephanie & Truman, Sarah E. (2017) *Walking methodologies in a more-than-human world: WalkingLab*. London: Routledge.

TallBear, Kim (2019) Caretaking Relations, Not American Dreaming. *Kalfou: A Journal of Comparative and Relational Ethnic Studies* 6 (1), 24–41

Tuck, Eve & Yang, K. Wayne (2014) Unbecoming Claims: Pedagogies of Refusal in Qualitative Research. *Qualitative Inquiry* 20 (6), 811–818.

Wernesjö, Ulrika (2015) Landing in a rural village: Home and belonging from the perspectives of unaccompanied young refugees. *Identities 22* (4), 451–467.

Wernesjö, Ulrika (2020) Across the threshold: Negotiations of deservingness among unaccompanied young refugees in Sweden. *Journal of Ethnic and Migration Studies 46* (2), 389–404.

Uuden tulevaisuuden kynnyksellä – Ukrainasta sotaa paenneiden nuorten kuulumisen kokemusten rakentuminen

Sanna Mustonen & Marja Enbuska

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Tässä artikkelissa tarkastelemme Ukrainasta paenneiden nuorten kuulumisen kokemusten rakentumista heidän itsensä ja heidän opettajiensa kuvaamana sekä etnografisen havainnoinnin pohjalta. Tavoitteenamme on ymmärtää, miten koulutuksen viitekehyksessä voidaan tukea välitilassa eläviä nuoria. Tiimietnografinen havainnointi- ja haastatteluaineisto analysoitiin neksusanalyysin avulla. Nuorten kuulumisen kokemukset rakentuvat risteymässä, jossa tulevat yhteen heidän itsensä ja heidän opettajiensa kokemushistoriat, odotuksenmukaiset roolit vuorovaikutustilanteissa sekä heitä ympäröivät diskurssit. Nuoret rakentavat kuulumisen kokemusta suhteessa menneeseen ja kotimaahansa sekä nyt-hetkeen ja tulevaisuuteen. Suomalaisia ystäviä oli vaikea löytää, joten suhteet opettajiin ja opiskelukavereihin olivat erityisen tärkeitä. Myös sillä, miten opettajat ottivat vastuuta vuorovaikutuksen ja luottamuksen rakentamisesta nyt-hetkessä, oli nuorten kuulumisen kokemuksen suhteen iso merkitys. Tulevaisuuteen nuoret kiinnittyivät tavallisen, hyvän elämän toivein. He joutuivat kuitenkin myös tasapainoilemaan omien korkeakouluhaaveidensa sekä ympäristön mahdollistamien koulutuspolkujen välillä. Opettajien tulisi löytää keinoja tukea sotaa paenneiden nuorten kuulumisen kokemuksia nyt-hetkessä, sillä tämä tukee näiden nuorten hyvinvointia ja tulevaisuusorientaatiota.

Asiasanat: Ukraina, kuuluminen, pakolaistaustaiset nuoret, välitila

Venäjän hyökkäyssodan myötä on Suomeen paenneista ukrainalaisista huomattava osa alle 18-vuotiaita.[1] Muista turvapaikanhakijoista poiketen on Ukrainasta sotaa paenneiden ollut mahdollista hakea oleskelulupaa tilapäisen suojelun perusteella, mikä on edistänyt omaan elämään liittyvien päätösten tekemistä ja turvallisuuden ja pysyvyyden kokemuksia. Hitaamman turvapaikkaprosessin on todettu aiheuttavan stressiä ja välitilan kokemuksia (Lind, Hansen & Khoury 2023). Myös yleinen ilmapiiri ukrainalaisia kohtaan on ollut myötämielinen. Kotimaasta lähdön syy on kuitenkin ollut sota, mihin liittyy haavoittuvuuden näkökulmia, kuten ero perheenjäsenistä ja pelko heidän turvallisuutensa puolesta.

Täysi-ikäisyyden kynnyksellä olevat nuoret elävät kriittistä aikaa ja monitasoisten siirtymien vaihetta paitsi aikuiseksi kasvunsa, myös koulutuspolkunsa suhteen (esim. Teräs, Cools & Lasonen 2015; Kalalahti ym. 2017). Myöhään suomalaiselle koulupolulle tulleilla nuorilla on usein moninaisia haasteita opinnoissa etenemisessä; esimerkiksi heidän taustojensa, taitojensa ja voimavarojensa tunnistamiseen sekä oppimisen ja osallisuuden tukeen tulisi panostaa enemmän (Laimi ym. 2024). Ukrainasta paenneiden nuorten kohdalla epävarmuuksia on usein lisännyt pikaisen kotiinpaluun toive. Sodan pitkittyessä näyttää kuitenkin siltä, että suurin osa Ukrainasta paenneista jää Suomeen pidemmäksi aikaa kuin on tullessaan kuvitellut ja osa myös pysyvästi (Koptsyukh & Svynarenko 2024). Ensimmäiset Suomessa vietetyt vuodet, kielikoulutus ja sosiaaliset suhteet ovat tärkeässä roolissa sen suhteen, alkavatko nuoret rakentaa uutta elämää vai jäävätkö he välitilaan useiksi vuosiksi.

Tässä artikkelissa tarkastelemme Ukrainasta paenneiden nuorten kuulumisen kokemusten rakentumista heidän itsensä ja heidän opettajiensa haastatteluissa kuvaamana sekä etnografisen havainnointiaineistomme avulla. Tutkimushetkellä nuoret ovat hiljattain saapuneet Suomeen ja osallistuvat perusopetuksen ja toisen asteen väliseen siirtymävaiheen koulutukseen, jossa tavoitteena on oppia suomen kieltä ja saada valmiuksia jatkaa opintoja. Lähestymme asiaa neksusanalyyttisessä viitekehyksessä (Scollon & Scollon 2004), jossa tarkastellaan sosiaalista toimintaa etnografisesta ja diskursiivisesta näkökulmasta. Sosiaalinen toiminta, jota tässä artikkelissa tarkastelemme, on kuulumisen kokemusten rakentuminen. Kysymme tutkimuksessamme, miten nuorten kuulumisen kokemukset rakentuvat risteymässä, jossa tulevat yhteen nuorten omat ja heidän opettajiensa kokemushistoriat, vuorovaikutustilanteissa mahdollistetut tai oletetut roolit sekä heitä ympäröivät diskurssit.

Kuulumisen kokemuksen rakentuminen

Tässä tutkimuksessa ymmärrämme kuulumisen kokemuksen henkilökohtaisena ”kotona olemisen kokemuksena” (Yuval-Davis 2006), joka rakentuu ajallisesti erilaisissa sosiaalisissa suhteissa ja ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Tämä henkilökohtainen kuulumisen kokemus rakentuu turvallisuudesta, tuttuudesta ja siitä, että kokee olevansa hyväksytty ja arvostettu yhteisön jäsen (Hagerty ym. 1992; Wernesjö 2014; Lähdesmäki ym. 2016; Leary 2021). Henkilökohtaiseen kotona olemisen kokemukseen vaikuttavat myös yhteiskunnallinen ja poliittinen konteksti sekä kulttuuriset käytänteet: erilaisten kategorisointien ja diskurssien kautta ihmisiä jaetaan ”meihin” ja ”muihin” (Yuval-Davis 2006; Antonsich 2010), mikä luo kuulumiselle sekä mahdollisuuksia että esteitä. Tässä tutkimuksessa tarkastelemmekin henkilökohtaista koke-

musta kuulumisesta kietoutuneena yhteiskunnallisiin diskursseihin maahanmuutosta, kotoutumisesta ja ukrainalaisista.

Etenkin maahanmuuttaneet nuoret tasapainoilevat erilaisten odotusten ja kulttuurien keskellä, jotka vaikuttavat kuulumisen kokemuksiin (Burrmann ym. 2017). Näin ollen nuorten elämässä kokemus kuulumisesta muodostuu monitahoisesti suhteiden, paikkojen ja tilanteiden verkostoissa. Liliana V. Rodriguezin (2023) havaintojen mukaan maahanmuuttajataustaisille nuorille erilaiset tilat, kuten koti, kielten opiskeluluokka ja kuntosali muodostuivat kuulumisen kokemuksia luoviksi paikoiksi. Näissä paikoissa nuoret kokivat tulevansa ymmärretyiksi ja hyväksytyiksi sekä pystyivät jakamaan kokemuksiaan samassa tilanteessa olevien nuorten kanssa. Kuuluminen on ennen kaikkea sosiaalinen prosessi (Cohen 1982), mikä tarkoittaa sitä, että kokemusta kuulumisesta ei voi muodostaa ilman, että ympärillä olevat ihmiset haluavat henkilön osaksi elämäänsä (Simonsen 2018; Chin 2019).

Toisaalta kuulumisen kokemuksen käsitteeseen liittyy ajallisuus (May 2016), joka rakentuu elämänmittaisena prosessina. Kuuluminen ei myöskään ole lineaarinen prosessi (Moris 2021) vaan rakentuu eri aikoina, tilanteissa ja paikoissa eri tavalla (Cuervo & Wyn 2014). Tässä tutkimuksessa jäsennämme kuulumisen kokemuksen ajallista rakentumista Arnold van Gennepin välitilan (*liminal space*, ks. Turner 1977) käsitteen avulla: välitila nähdään merkityksellisenä tilana, jossa siirrytään vanhasta uuteen. Sotaa paenneet nuoret ovat siirtymävaiheessa suhteessa menneeseen, nykyhetkeen ja tulevaan, ja koulutus on keskeinen konteksti, jossa voidaan tukea heidän välitilasta eteenpäin orientoitumistaan (Pastoor 2015). Koulu on muutoinkin nuorten elämässä merkityksellinen kuulumisen kokemusten rakentumisen paikka. Kokemus kouluun kuulumisesta rakentuu muiden oppilaiden, opettajien, koulun kulttuurin sekä laajempien yhteiskunnallisten normien vuorovaikutuksessa (Allen ym. 2018). Varsinaisten oppituntien ulkopuolella nuoret voivat lisäksi olla mukana esimerkiksi koulun järjestämässä urheilu- ja musiikkitoiminnassa (Allen ym. 2018). Kuulumisen kokemus ei kuitenkaan rakennu itsestään: Suomessa etenkin ensimmäisen polven maahanmuuttajaoppilaat kokevat koulussa muita enemmän turvattomuutta, ulkopuolisuutta ja yksinäisyyttä (Pulkkinen ym. 2024).

Maahanmuuttoa käsittelevässä tutkimuksessa käytetään usein integraation käsitettä. Se voidaan ymmärtää prosessina, jossa maahanmuuttaneilla on pääsy sosiaalisiin verkostoihin, koulutukseen, terveydenhuoltoon, asumiseen ja työelämään (Ager & Strang 2008). Tässä tutkimuksessa näemme kuulumisen kokemuksen olevan läheisessä yhteydessä niihin integraation ulottuvuuksiin, jotka korostavat sosiokulttuurisesta näkökulmasta esimerkiksi tyydyttäviä sosiaalisia suhteita ja psykologisesta näkökulmasta emotionaalista sopeutumista (esim. Mähönen & Jasinskaja-Lahti 2013). Nähdäksemme tämä integraation ulottuvuus ei ole ainakaan maahanmuuttoa koskevassa poliittisessa keskustelussa kyllin läsnä, ja sillä on vaikutuksia yksilöiden elämään.

Rekar Abdulhamed ja Kirsti Lonka (2024) ovat tutkineet maahanmuuttotaustaisia nuoria Suomessa ja osoittaneet, että integroitumisella on vahva yhteys nuorten itsetuntoon ja kuulumisen tunteeseen, ja että nuorille on erityisen tärkeää tulla hyväksytyiksi omanikäistensä suomalaisten joukkoon. Ukrainalaisten nuorten kokemuksia integroitumisesta koulukontekstissa on tutkittu sodan syttymisen jälkeen esimerkiksi Virossa. Dina Birin ja Anastassia Zabrodskajan (2024) mukaan virolaiset oppilaitokset tasapainottelevat kolmen tavoitteen kanssa: miten rakentaa sosioemotionaalisesti turvallinen ympäristö, miten tukea oppimisessa ja opinnoissa etenemisessä sekä miten

motivoida kulttuurin ja kielen oppimiseen. Haastavaksi kouluissa on koettu etenkin nuorten opintoihin kiinnittyminen sekä viron kielen oppimiseen motivoituminen. Mitä tulee sosioemotionaaliseen turvallisuuteen, ukrainalaiset nuoret ovat kokeneet venäjänkielisissä kouluissa avointa syrjintää, mutta ilmaisseet olevansa sosiaalisesti eristyksissä myös vironkielisissä kouluissa.

Tässä tutkimuksessa tartumme teemaan suomalaisessa koulutuksessa. Tavoitteena on lisätä ymmärrystä ukrainalaisten nuorten kokemuksista sekä siitä, miten opettajat voisivat tukea nuoria epävarmassa elämäntilanteessa.

Tiimietnografinen aineisto ja neksusanalyysi

Tiimietnografinen havainnointi- ja haastatteluaineisto on kerätty lukuvuoden 2023–2024 aikana kahdessa eri oppilaitoksessa, joiden monikielisissä ja -kulttuurisissa opetusryhmissä opiskeli ukrainalaisia nuoria. Oppilaitoksista toinen sijaitsee kaupungissa ja toinen maaseudulla. Tämä asetelma on perusteltu, koska kotoutumisen edistämiseen käytettävät resurssit vaihtelevat alueittain (Saukkonen 2013), joten esimerkiksi kielikoulutuksen saatavuudessa voi olla eroja. Tutkimus on osa Jyväskylän yliopistossa toteuttavaa Kieli, kiinnittyminen ja kuuluminen – ukrainalaiset osana maaseudun koulu- ja työyhteisöjä ja niiden muutosta -hanketta (Suomen Akatemia, 2023–2027). Tämän artikkelin kirjoittajista toinen oli päävastuussa kaupungin, toinen maaseudun oppilaitoksessa kerätystä aineistosta. Osan aineistosta keräsimme yhdessä, osan erikseen tai toisten tutkimusryhmän jäsenten kanssa.

Oppilaitos A sijoittuu keskisuureen kaupunkiin. Tässä oppilaitoksessa aineistoa kerättiin seitsemän kuukauden aikana yhteensä 24 päivänä. Tähän artikkeliin valittu aineisto koostuu havaintomuistiinpanoista (noin 76 sivua) sekä suomenopettajan, opinto-ohjaajan ja seitsemän opiskelijan haastatteluista. Opettajien haastattelut ovat mukana tutkimuksessa, koska opettajat vaikuttavat merkittävästi nuorten kuulumisen kokemusten rakentumiseen – nuoret tarvitsevat luotettavia aikuisia (ks. Kuusisto & Korjonen-Kuusipuro 2018). Suomenopettajan haastattelu (35 min.) tehtiin noin kuusi viikkoa koulutuksen alkamisen jälkeen. Hänen kanssaan käytiin myös keskusteluja jokaisena aineistonkeruupäivänä. Opinto-ohjaajan haastattelu (n. 60 min.) toteutettiin keväällä yhteisvalintojen aikaan. Nuoria haastateltiin pitkin lukuvuotta yksin tai pienissä ryhmissä (yht. 26 haastattelua, yhteiskestoltaan noin 10 h 10 min.). Kuusi nuorista osallistui haastatteluun, jonka toteutti ukrainaksi tai venäjäksi ukrainalainen tutkimusryhmän jäsen. Muut toteutettiin monikielisinä pääosin suomeksi ja englanniksi mutta siten, että nuoret käyttivät samalla myös venäjää ja ukrainaa sekä tukeutuivat käännössovelluksiin, toisiinsa tai muutamassa haastattelussa läsnä olleeseen ukrainalaiseen tutkimusryhmän jäseneen. Haastattelut olivat luonteeltaan keskustelunomaisia, puolistrukturoituja tai narratiivisia, ja ne toteutettiin osallistujien ehdoilla – osallistujat saivat ottaa keskusteluissa esiin heille itselleen merkityksellisiä ja ajankohtaisia teemoja. Kaikki haastattelut tehtiin erillisissä tiloissa, eikä havainnoinnin lomassa muun ryhmän kuullen.

Maaseudulla sijaitsevassa oppilaitoksessa B nuoret opiskelivat ja viettivät viikot oppilaitoksen tarjoamissa asunnoissa ja siirtyivät viikonlopuiksi perheenjäsenten tai sukulaisten luokse toiselle paikkakunnalle. Kysymyksessä on siis monipaikkainen asuminen (Rannanpää ym. 2022). Se, etteivät Suomessa asuvat perheenjäsenet välttämättä ole koko aikaa yhdessä, voi vaikuttaa siihen, millaiseksi kuulumisen kokemukset muodostuvat. Tässä oppilaitoksessa etnografista aineistoa kerättiin harvemmin kuin oppilaitoksessa A. Aineistoa

kerättiin oppilaitoksessa B kahdeksana päivänä viiden kuukauden aikana. Kahtena päivänä molemmat artikkelin kirjoittajat osallistuivat aineistonkeruuseen. Havaintoja tehtiin oppitunneilla sekä koulun järjestämissä vapaa-ajan aktiviteeteissa. Havaintomuistiinpanoja on noin 57 sivua. Vain yksi nuori oli halukas osallistumaan haastatteluun, ja haastattelu (32 min.) toteutettiin ukrainaksi. Tässä oppilaitoksessa haastateltiin henkilökuntaa laajemmin. Haastatteluihin osallistui yhdeksän opettajaa joko yksin (5 haastattelua) tai kollegan kanssa (2 haastattelua) (yht. n. 4 h). Kolmeen näistä haastatteluista osallistuivat molemmat artikkelin kirjoittajat. Oppilaitoksessa oli kokemusta aikuisten kielikoulutuksesta, mutta nuorten kielikoulutus oli uutta.

Tutkimusluvat saimme organisaatioilta ja kultakin osallistujalta saimme kirjallisen suostumuksen. Nuorille kerrottiin tutkimuksesta suullisesti ukrainaksi tai venäjäksi ja tiedotteet sekä lomakkeet olivat saatavilla ukrainaksi. Nuoret saivat rauhassa aikaa miettiä osallistumistaan ja päättää aineistonkeruun eri vaiheissa osallistumisestaan. Nuoriin viitataan tässä artikkeleissa pseudonyymeillä. Opettajien kanssa käytettiin suomenkielisiä tiedotteita ja lomakkeita. Heihin viitataan opettajina. Tutkijoiden valta-asetelmaa suhteessa osallistujiin pyrittiin purkamaan reflektoimalla suhdetta koko aineistonkeruun ajan. Marjukka Laiho, Nina Tokola ja Päivi Eriksson (2023, 87) nimeävät tasavertaisuuden rakentumisen ulottuvuuksiksi luottamuksen, kunnioituksen ja sitoutumisen tutkimusprosessiin. Näihin kaikkiin ulottuvuuksiin pyrittiin kiinnittämään huomiota myös siten, että osan nuorten haastatteluista teki itsekin Ukrainasta paennut aikuinen. Joissakin haastatteluissa tällainen aikuinen oli mukana ja tulkkasi tarpeen mukaan. Toiveenamme oli, että vertaisemman ja omalla äidinkielellä puhuvan kanssa vuorovaikutus ja tiedon rakentaminen olisi tasa-arvoisempaa, sensitiivisempää ja avoimempaa (ks. Hoppania & Venäläinen 2023, 41). Opettajien osalta tasa-arvoisuutta loi ennen kaikkea yhteinen tavoite ymmärtää ukrainalaisten opiskelijoiden kielen oppimisen, kiinnittymisen ja kuulumisen kysymyksiä. Opettajat pyysivät tutkijoita myös analyysiprosessin aikana keskustelemaan tuloksista kanssaan.

Aineisto analysoitiin neksusanalyysin (Scollon & Scollon 2004) viitekehyksessä, joka pohjautuu etnografian ja kriittisen diskurssintutkimuksen lähestymistapoihin. Neksusanalyysin käsitteisiin tukeutuen tarkastelimme, miten nuorten kuulumisen kokemukset (*neksus* eli analyysin kohteena oleva sosiaalinen toiminta) rakentuvat kolmen elementin risteymässä:

1) Kokemushistoria (*historical body*), joilla tarkoitamme nuorten ja heidän opettajiensa yksilöllisiä, kehollisia elämänkokemuksia, muistoja, voimavaroja ja tavoitteita, joita he tuovat kehollisina olentoina vuorovaikutustilanteisiin.
2) Vuorovaikutusjärjestys (*interactional order*), joilla viitataan osallistujille mahdollistettuihin rooleihin ja odotuksenmukaiseen vuorovaikutukseen koulukontekstissa ja myös laajemmin sosiaalisissa verkostoissa.
3) Diskurssit (*discourses in place*), joita ovat nuorten ja heidän opettajiensa puheesta rakentuneet ja neuvotellut diskurssit, jotka heijastelevat tai ovat jännitteisiä suhteessa myös laajemmin yhteiskunnassa vallalla oleviin diskursseihin.

Tiimietnografiaan nojautuen aineistot analysoitiin tiiviisti yhdessä keskustellen.

Aineiston analyysi eteni neksusanalyysin strategiaa noudatellen niin, että huomio kohdistettiin vuoroin yksityiskohtiin (*zoom in*) ja vuoroin taas laajempiin kehyksiin peilaten (*zoom out*), kuten ukrainalaisia tai laajemmin maahanmuuttoa ja integraatiota koskettaviin yhteiskunnallisiin diskursseihin, koulutusten rakenteisiin, suomalaiseen tai ukrainalaiseen

koulukulttuuriin tai oppilaitosten toimintakulttuureihin (ks. Scollon & Scollon 2004). Kuulumisen kokemuksiin liittyviä osallistujien kokemushistorioita, vuorovaikutuksessa mahdollistettuja rooleja ja diskursseja hahmotettiin yhdessä aineistoesimerkkejä valikoiden sekä niitä analysoiden. Neksusanalyysi on tutkimusstrategiana osallistava ja muutokseen pyrkivä (Scollon & Scollon 2007). Analysoimme, *mitä* ja *miten* nuoret ja opettajat puhuivat sosiaalisesta toiminnasta, jonka tulkitsemme koskettavan kuulumisen kokemuksia, sekä pohdimme, *miksi* he sanoittivat kokemuksiaan näin (ks. Scollon & Scollon 2004). Aineistoesimerkit ovat artikkelissa sillä kielellä, jota osallistujat ovat käyttäneet, lukuun ottamatta ukrainan- ja venäjänkielisiä aineistokatkelmia, jotka on kääntänyt näitä kieliä äidinkielenään puhuva tutkija aineistonkeruun jälkeen englanniksi. Aineistoesimerkkiin on merkitty, mikäli kyseessä on käännös ukrainan- tai venäjänkielisestä vuorovaikutuksesta.

Kuulumisen kokemukset suhteessa Ukrainaan: siellä ja täällä

Kuulumisen kokemus rakentuu suhteessa aikaan ja paikkoihin eli esimerkiksi suhteessa muistoihin ”siellä” ja nykyelämään ”täällä.” Koko aineistonkeruun ajan opiskelijat nostivat esiin kokemushistoriaansa ja kuulumisen kokemuksiaan suhteessa Ukrainaan. Etenkin aineistonkeruun alussa opiskelijat kuvasivat usein lämpimiä tunteitaan Ukrainaa kohtaan sekä paikkoihin ja tilanteisiin, joissa he olivat viettäneet aikaa läheistensä kanssa. Maryam kertoi kodistaan ja kotieläimistään maaseudulla, Andryin vahvat kuulumisen kokemukset liittyivät Ukrainassa lentopalloharrastukseen ja siellä koettuun yhteisöllisyyteen, ja lisäksi hän puhui usein Ukrainaan jääneestä koirastaan. Bohdanilla Ukrainaan liittyvissä muistoissa kuulumisen kokemus rakentui esimerkiksi suhteessa kavereihin:

> Bohdan: Se on minun lempipaikka, missä minä minun kaverin kanssa olemme, me kuuntelemme musiikkii, me tosi paljon nauraa, me katsomme Youtubea – ja tosi paljon nauraa [naurahtaa]. Se on Ukrainassa.

Toisaalta Ukrainaan liittyi myös kielteisiä tunteita, kuten ikävää, jotka alkoivat nousta vahvemmin esiin aineistonkeruun edetessä. Esimerkiksi Anna reflektoi ikäväänsä Ukrainassa asuvaa perheettään kohtaan sekä ensimmäisiä päiviään Suomessa. Hänen kuvailustaan kävi ilmi, miten sopeutuminen muokkasi kuulumisen kokemusten kehittymistä: ”Joo. Ensimmäinen…päivä minä tosi surullinen, minä cry itse…tosi tosi itken ja koska my mom, my sister, everyone, minun perhe, minä ilman he, tosi vaikeaa. Mutta nyt minä ymmärrän –”

Suhde Ukrainaan nousi nuorten puheissa esiin yllättävissäkin tilanteissa, ja niissä ilmaistiin myös kehollisia turvattomuuden kokemuksia. Esimerkiksi Bohdanin kahvinjuonnin määrää ihmettelevä tutkija sai vastaukseksi kokemuksen ilmahälytysten katkomista yöunista:

> Haastattelija: Mutta voitko nukkua yöllä, jos juot paljon kahvia?
> Bohdan: Minä nukun ihan paljon, kahdeksan tuntia tai yhdeksän tuntia, ihan normaali. Koska Ukrainassa minä nukun neljä tuntia, koska ”air alarm, go to the shelter” [korottaa ääntään].

Nuorten keholliset muistot Ukrainasta näyttivät olevan läsnä etenkin turvallisuuden tunteiden rakentumisessa Suomessa. Eräs nuori halusi sodan syttymisen toisena vuosipäivänä kertoa ja näyttää videoita sotakokemuksistaan ja kertoi toisessa yhteydessä pelkäävänsä kovia ääniä. Läpi aineistonkeruun nuorten puheis-

sa toistui Suomen ja suomalaisen koulun turvallisuus.

Opiskeluvuoden edetessä etenkin nuoret miehet nostivat esiin myös ristiriitaisempia tunteita suhteessa Ukrainaan. Tunne-ilmauksia suomen oppitunnilla harjoiteltaessa Andriy liitti ”nolouden” tunteeseen Ukrainan tilanteen. Kuten kenttämuistiinpanosta käy ilmi, kumpikaan tiimin tutkijoista ei osannut ennakoida tällaista tunnekokemusta suhteessa Ukrainaan:

> ”Mikä sua nolottaa” -kysymykseen Andriy vastaa ”Ukrainan tilanne”. [toinen tutkija] tarkisti muutaman kerran, ymmärtävätkö he, mitä ”nolottaa” tarkoittaa. (Voi olla, että Andriy tarkoitti ”harmittaa” tai ”pelottaa”, mutta iltapäivällä keskustelimme [hankkeen unkarilaisen tutkijan] kanssa Unkarissa asuvien ukrainalaismiesten kokemasta häpeästä sodan suhteen. Voi olla, että näilläkin nuorilla miehillä on hyvin ristiriitaisia tunteita suhteessa Ukrainaan.) (kenttämuistiinpanot)

Andriyn ilmaisema nolouden kokemus asettuikin vastakohdaksi julkisuudessa toistetulle isänmaallisuutta ja urhoollisuutta korostavalle ”Slava Ukraini” -diskurssille. Nuorten kokemuksissa olivat tulkintamme mukaan läsnä nuorille miehille odotuksenmukaiset ja mahdollistetut roolit sekä Ukrainassa, jossa he pian tulisivat asevelvollisuusikään, että Suomessa, jossa vanhemmat odottivat ja toivoivat heidän elävän turvassa ja rakentavan tulevaisuuttaan. Kuulumista rakentaessaan nuori joutuu tekemään valintoja, mihin diskurssiin ja ryhmään hän haluaa tai pystyy asemoitumaan. Kuuluminen johonkin sulkee pois toisia vaihtoehtoja. Tässä tutkimuksessa haastateltujen nuorten miesten kuulumisen kokemukset rakentuivat ambivalentiksi suhteessa isänmaallista uskollisuutta korostavaan diskurssiin sekä toisaalta haluun rakentaa omaa elämää kaukana sodasta.

Nuoret rakensivat kuulumisen kokemuksiaan myös suhteessa vapauteen ja itsemääräämisoikeuteen. Vuoden edetessä heidän puheessaan oli selkeämmin läsnä irrottautuminen Ukrainasta. Kaksi nuorta miestä painotti, etteivät he ole mitään velkaa Ukrainalle: ”Milloin minä asuin Ukrainassa… ukrainalainen valtio ei auttoi, mutta milloin sota alkoi hän sanoi sinun täytyy…velan takaisin… Suomea auttoi paremmin kuin Ukraina”. Heidän kokemustensa ristiriitaisuutta saattoi lisätä myös se, että useiden isä tai vanhempi veli on joutunut jäämään Ukrainaan. Myös nuoret naiset ilmaisivat ambivalentteja tunteita Ukrainaa kohtaan – kuten esimerkiksi Anna kuvaili haastattelussa rakastavansa maataan, mutta ei kuitenkaan haluaisi elää siellä:

> Anna: Minä tosi paljon rakastan minun country, mutta minä en haluan...
> [ukrainalainen ystävä auttaa selittämään, miksi Suomessa on parempi asua elintasoerojen vuoksi] jos minä en opiskele, no one opiskele...If I don't opiskele, no-one no-one opiskelee for me. I need this to do. No one else.
> Haastattelija: kukaan ei tee sitä sinun puolestasi?
> Anna: Joo, for me. Minä menen tämä maa [Suomeen]. Minä haluan opiskelen. Minä opiskelen. [läimäyttää pöytää painottaakseen jokaista sanaa.] No one else.

Nuorten välitilan kokemusta näytti vahvistavan se, että koko aineistonkeruun ajan nuoret kokivat sosiaalisten suhteiden rakentamisen olevan vaikeaa omanikäisten suomalaisten kanssa. Kysymykseen, ovatko he saaneet uusia ystäviä Suomessa, Anastasia vastasi ”suomen ihmiset ei, Ukraina joo” ja Yakiv “Finnish friends I don't have”. Tahtoa ja yritystä heillä kuitenkin olisi: lukuvuoden loppupuolella Yakiv totesi “I don't have Finnish friends because I don't find them” ja Andryi puolestaan ”Minä haluan tutustumaan Suomen ihmiseen. Jos minä haluan opiskella suomea, tarvitsen tutustua ihmiseen kuka puhuu suomea.”

Yhteyden puuttuminen ja sosiaalisten verkostojen luomisen vaikeus suomalaisiin nuoriin ei liittynyt niinkään kielitaitoon. Kuten keväällä jo sujuvasti suomea puhuva Bohdan

ystäviensä kanssa kiteytti, niin erilaiset arvomaailmat ja kokemushistoriat tuntuivat rakentavan muurin:

> Bohdan: Suomessa on paljon kivoja ihmisiä (…) nuore- nuoret pojat ovat ihan en tiedä, eivät kiinnostava (…) minä ajattelen, mulle ne eivät kiinnostavat, mutta vanhemmat ovat tosi kiinnostava ihmiset…Nuori ei…Koska he…Ei ystävällinen…Kaikki pelasivat Fortnite (…) haluat…Uusi puhelin.

Näissä tilanteissa ristesivät myös erilaiset kulttuuriset normit tai odotuksenmukainen vuorovaikutus ystävien kanssa – esimerkiksi Bohdan kuvasi haastatteluissa syviä ihmissuhteita ja elämän jakamista ukrainalaisten ystäviensä kanssa. Omanikäisten suomalaisten nuorten vuorovaikutus näyttäytyi hänelle vieraana ja tulkintamme mukaan pinnallisena. Lähes kaikilla haastattelemillamme nuorilla oli kuitenkin paljon ukrainalaisia ystäviä ja myös joitain vanhempia suomalaisia tuttavuuksia: ”vanha volunteer”, kuten Anastasia – arvostavasti ja lämmöllä – kuvasi. Ulkopuolisuuden kokemukset suhteessa suomalaisiin nuoriin olivat kuitenkin ristiriidassa julkisessa keskustelussa toistetun ”tervetuloa ukrainalaiset” -diskurssin kanssa.

Kuulumisen kokemukset koulussa: täällä – nyt

Nuorille opiskelupaikka on keskeinen paikka, jossa kuulumisen kokemukset rakentuvat – tai jäävät rakentumatta – nyt-hetkessä. Suhteet toisiin opiskelijoihin ja opettajiin ovat erityisen tärkeässä roolissa, jos sosiaalisia verkostoja on vaikea rakentaa vapaa-ajalla. Myös koulussa nuoret joutuvat sopeutumaan uudenlaisiin kulttuurisiin normeihin ja rooleihin. He pohtivat toistuvasti, miten odotuksenmukainen vuorovaikutus eroaa suomalaisessa ja ukrainalaisessa koulukulttuurissa, ja toisaalta, millaista vuorovaikutusta he opettajalta Suomessa kaipaavat. Anastasia luonnehti haastattelussa ukrainalaista koulukulttuuria ilmauksilla ”hyvin vanhentunut koulutusjärjestelmä”, ”autoritäärinen hallinto” ja ”armeija” (käytti tilanteessa käännössovellusta). Bohdan puolestaan totesi, että ukrainalaisessa koulussa opettajat opettavat vain niitä, jotka haluavat oppia (kenttämuistiinpanot).

Myös haastattelemamme opettajat molemmissa oppilaitoksissa pohtivat koulukulttuurien eroja. Oppilaitoksen A suomen opettaja pohti, että hänen ei-autoritäärinen tyylinsä voidaan kokea ”kulttuurishokkina” ja jopa ”pelottavana”. Odotuksenmukaisiin rooleihin ja vuorovaikutukseen kietoutuivat hänen mukaansa myös oppimiskäsitykset: suomen oppitunneilla ei riitä tehtävien kuuliainen suorittaminen, vaan oppiminen edellyttää uudenlaista toimijuutta. Suomen ja yhteiskuntaopin opettaja (B) puolestaan totesi, että ukrainalaiset ovat tottuneet ”kuriin ja järjestykseen”.

Seuraamissamme oppilaitoksissa oli sekä havaintojemme että haastattelujen perusteella kuitenkin jossain määrin erilaiset toimintakulttuurit liittyen siihen, millaisia rooleja opettajat ottivat ja millaisia rooleja he opiskelijoille olettivat ja mahdollistivat. Oppilaitoksessa A opettaja otti luokassa johtajan roolin, ja vaikka hän kuvasi, että ei ole ”autoritäärinen”, hän edellytti jokaiselta tehtävien tekemistä ja vuorovaikutukseen osallistumista. Opiskelijat kokivat opettajan kuitenkin tasavertaiseksi ja toverilliseksi ja uskalsivat myös haastaa häntä. Luokassa oli lämpöä ja huumoria, ja opettaja osoitti sanoin ja elein myötätuntoa.

Opiskelijat arvostivat opettajan antamaa huomiota ja vaivannäköä vuorovaikutuksen rakentamisen suhteen. Bohdan kuvasi ”hyvää opettajaa” seuraavalla tavalla: “The best quality of a teacher is to make a person interested in learning the language…to show attention to the student…because people in general like attention very much” (käännös haastateltavan

äidinkielestä). Bohdan totesi, että opettajaan voi luottaa ja luokassa voi tarvittaessa pyytää apua. Hänen mukaansa ukrainalaiset nuoret voivat pelätä avun pyytämistä, koska he ovat sosiaalistuneet yhteiskuntaan, jossa vuorovaikutusta ei ole voinut näin tasa-arvoisesti rakentaa:

> "If it's difficult for a person to learn, then ask if there is any help, because many people are just afraid to ask for help, because in our society it's a little bit...a little bit of a problem. Because if you take our CIS (former Soviet Union) everything is built on excessive respect for the teacher." (käännös haastateltavan äidinkielestä)

Oppilaitoksen A opettaja huolehti myös monikielisen ja -kulttuurisen ryhmän turvallisesta ilmapiiristä ja ryhmähengestä, minkä opiskelijat nostivat toistuvasti ja arvostavasti esiin. Nuorten näkökulmasta opettajan roolilla on iso merkitys, kun ollaan oppimassa uudenlaisia vuorovaikutusjärjestyksiä, kuten Yakiv totesi haastattelussaan: "She unites the class." (käännös haastateltavan äidinkielestä) ja Anna: "[Teacher] did her best to make sure that we had communication. She did a very good job of getting us to get to know each other, and now we have very good relationships with our classmates." (käännös haastateltavan äidinkielestä). Annan kokemusten mukaan suomalaiset opettajat kohtaavat opiskelijat tasa-arvoisesti riippumatta heidän etnisestä tai kansallisesta taustastaan: "whether it's a Ukrainian, Syrian, Afghan or someone else, here". Hän hahmotti tämän koskevan koko yhteiskuntaa ja kaiutti näin ollen myös diskurssia tasa-arvoisesta Suomesta: "there is no separation from society, that you are this and you are that" (käännös haastateltavan äidinkielestä).

Turvallisuuden tunteen kehittyminen luokassa vaati opettajan (A) mukaan kuitenkin aikaa. Hänen mukaansa osa ukrainalaisista nuorista oli tottumattomia toimimaan monikielisessä ja -kulttuurisessa ryhmässä sekä myös sosioekonomisilta taustoiltaan erilaisten vertaisten kanssa. Luokassa kohtasivatkin moninaiset, risteävät kokemushistoriat ja oletukset vuorovaikutuksen rakentumisesta, eivät vain "suomalainen" ja "ukrainalainen" koulukulttuuri.

Oppilaitoksessa B lähestymistapa oli osin erilainen. Opettajat odottivat nuorilta aikuismaista vastuunottoa opiskelusta. He kokivat, ettei tiukasti vaatiminen sopinut luontevasti heidän opettajan rooliinsa. Havaintojemme ja haastattelujemme mukaan joissain ryhmissä ukrainalaiset nuoret vetäytyivät opetuksesta koko lukuvuoden ajan. Opettajat ilmaisivat hämmennystä ja näkivät tilanteen "aiempiin vuosiin verrattuna uutena". Seuraavissa katkelmissa opettajat kuvaavat, miten he eivät saaneet osaan ukrainalaisista nuorista yhteyttä. He kuvasivat nuorten olevan "katveessa omasta halustaan" ja vuorovaikutuksen olevan "matalaa":

> Haastattelija: Miten jos sun tunnilla on nuoria jotka on omissa oloissaan, niin ootko sä saanut heidät mukaan, toimiiko se ryhmä siinä?
> Opettaja: Kyllä siellä valitettavasti osa jää varjoon ja katveeseen omasta halusta.

> Opettaja1: Niin, siellä kun piti tuntia, melkein piti ite olla äänessä se 90 minuuttia [naurahtaa].
> Opettaja2: Vuorovaikutus matalaa.
> Opettaja1: Just se.

Oppilaitoksessa B opettajien näkemyksissä toistui ajatus siitä, että kyseessä oli aikuisten koulutus ja opiskelijat olivat vastuussa omasta opiskelustaan:"Tää on kuitenkin aikuisten koulu, aikuisten koulutus. Että ei voi ottaa yläasteen tyyliä tännekään." (opettaja 3)

Oppilaitoksessa B huomionarvoista oli se, että aikuisopiskelijat ja nuoret osallistuivat samoille oppitunneille. Samassa ryhmässä oli esimerkiksi turvapaikanhakijoina tulleita aikuisia, joilla oli yliopistokoulutus ja pitkä työura takanaan ennen Suomeen tuloa. Eri kieliä puhuvat opiskelijat istuivat luokkahuoneessa

usein toisistaan erillään. Opiskelijat asuivat opintojen ajan oppilaitoksen asuntolassa. Osa osallistui illalla tapahtuvaan toimintaan: urheiluun, kuoro- ja bänditoimintaan sekä kielikahvilaan. Nämä toiminnot mahdollistivat kaverisuhteiden syntymisen yli kielirajojen, mitä opettajat pitivät hyvänä asiana:

> Opettaja: Mutta turkkilaisten nuorten, esimerkiks kahenkympin molemmin puolin olevat turkkilaiset ja ukrainalaiset näyttää olevan tosi hyviä kavereita. Että onneks sellasta. Ja niillä ehkä joillakin suomi on ainut yhteinen kieli. Sekin aivan mahtavaa nähdä.

Oppilaitoksen B opiskelija Inna kertoi, että vapaa-ajalla oli mahdollista pelata biljardia ja lautapelejä oppilaitoksen yhteisissä tiloissa. Viikoittain kokoontui myös kielikahvila, johon oli mahdollista mennä puhumaan suomen kieltä vapaaehtoisten suomalaisten kanssa. Lisäksi kerran viikossa toimi kuoro, ja myös eräs koulun opettaja osallistui kuorotoimintaan. Kuorossa tämä opettaja ei ollut opettajan roolissa vaan yksi kuorolaisista. Hän oli myös yrittänyt opetella ukrainankielisiä lauluja. Näin opettaja vaihtoi roolinsa asiantuntijasta aloittelijaksi ja tarjosi nuorille kielen asiantuntijan roolin. Opettajan aito kiinnostus opiskelijoita kohtaan herätti luottamusta:

> Inna: He goes to singing, to the choir. We even went to a, how to call it, where old people gather and we did a performance for them, where we sang to them. And this teacher was also with us. He sang with us (smiles). So he was encouraged and even tried to learn Ukrainian songs. And as far as we know, he is really interested and helps us. (käännös haastateltavan äidinkielestä)

Tällä opettajalla oli strategiana saada yhteys opiskelijoihin vapaa-ajan aktiviteeteissa. Hän korosti, että luottamuksen rakentaminen vie aikaa, ja että tunnustuksen antaminen ja aito välittäminen voivat rohkaista nuoria kertomaan, miten heillä oikeasti menee. Nuorten tunteminen oli hänen mielestään tarpeellista: ”Et sä voi kenenkään kanssa toimia etkä varsinkaan johtaa tai opettaa jos et sä tiedä ketä ne on.”

Kaiken kaikkiaan opettajien tavalla ottaa vastuuta nuoriin tutustumisesta ja turvallisen ryhmähengen rakentamisesta näytti olevan merkitystä sille, miten nuorten kuulumisen kokemukset rakentuivat. Erilaisten koulukulttuurien ja rooliodotusten risteymässä tämä ei aina ollut opettajille helppoa.

Välitilasta eteenpäin

Kuulumisen kokemukset rakentuvat vuorovaikutuksessa ja ajallisesti: suhteessa menneeseen, nykyhetkeen ja tulevaan. Voikin ajatella, että nykyhetken välitilassa koetut kuulumisen ja kuulumattomuuden kokemukset ohjaavat sitä, millaisena tulevaisuus näyttäytyy.

Oppilaitoksen A suomen opettaja ei antanut toiminnassaan tilaa välitilaan jäämiselle tai jättämiselle. Hän ei ollut kysynyt Suomeen jäämisestä, koska on halunnut suojata nuoria siltä, että heidän pitäisi vastauksellaan miellyttää opettajaa. Toisaalta opettajan näkökulmasta ”ei tarvitsekaan vielä tässä vaiheessa tietää”. Havaintojemme mukaan hänen toimintansa keskittyi kunkin päivän ja viikon tehtäviin, ja hän edellytti kaikilta osallistumista niihin. Välitilaa ei ylläpidetty diskurssina tai vuorovaikutusjärjestyksen määrittelijänä, mikä heijastui siihen, että opettajalla oli käsitys nuorista tulevaisuuteen kiinnittyneinä ja sitä suunnittelevina yksilöinä:

> Opettaja: osa on sanonut, että haluan oppia suomen kielen ja haluan oppia sen mahdollisimman hyvin ja nopeasti, että pääsen eteenpäin seuraavaan kouluun ja milloin jo pääsen, että haluan mennä töihin, että voin olla täällä, et kyllä niillä monella on tällainen kuitenkin ajatus.

Tämä opettaja näki myös roolinsa nuorten elämässä henkilönä, joka luo turvallisuutta ja tukee nuorten kokonaisvaltaista hyvinvointia sekä tähän hetkeen kiinnittymistä: ”yritän kysellä, että oletteko nukkuneet ja syöneet ja ystävät…mistä olet kiitollinen tämän viikon jälkeen ja mitä olette oppineet (…)mun on hyvä tässä ja turvallinen olla ja mä saan olla mikä mä oon, ja aina ei tarvitse jaksaa (...) leikillisyyttä lisää…hengitellään nyt…ollaan tässä ja nyt”. Hän ei ollut havainnut nuorissa passiivisuutta tai asennetta ”että ootellaan vaan tässä, että sota loppuu”.

> Opettaja: kiinnittyminen voisi olla mahdollista, että ovat, ovat niinku uteliaita, valmiita heittäytymään ja tekemään ja osallistumaan, eivätkä jää passiivisena jotenkin niinku, että ootellaan vaan tässä, että sota loppuu ja että pääsen heti takaisin, et niinku, semmostakaan en nää.

Saman oppilaitoksen opinto-ohjaajan näkökulmasta ukrainalaisten nuorten voimavara oli nimenomaan se, että heillä oli ”katse tulevaisuuteen, halu kuulua johonkin, kehittää itteensä ja aikuistua ja ottaa vastuuta”. Opinto-ohjaaja näki koko oppilaitoksen toimintakulttuurin piirteenä sen, että aikuiset ottivat vastuun nuorista. Luokkahuoneissa tämä näkyi vuorovaikutusjärjestyksenä, joka kiinnitti opintoihin ja vahvisti nuorten elämässä eteenpäin menemisen kokemusta.

Oppilaitoksessa B opettajien haastatteluissa sen sijaan toistui vahvana diskurssi välitilaan jäämisestä: nuorten ja näiden perheiden kokemasta epävarmuudesta palaamisen ja Suomeen jäämisen suhteen. Tässäkään oppilaitoksessa opettajat eivät olleet keskustelleet opiskelijoiden kanssa paluusta tai jäämisestä, mutta opiskelijoiden oletettiin toivovan paluuta.

> Opettaja: Jos on huomannut, että on huono motivaatio opiskella suomen kieltä, niin mä ajattelen, että haluaako se mennä vielä takaisin, että okei mä oon täällä Suomessa nyt tämän pienen pätkän, ja mä oon nyt täällä että mä saan tän ilmaisen asunnon tässä ja kellun tässä mukana. Että jonakin päivänä se sota loppuu. Varmasti on se toivo kuitenkin, että pääsee vielä joskus takaisin.

Toisaalta oppilaitoksessa B koettiin, että vaikka nuoret olivat fyysisesti luokkahuoneessa, he olivat samanaikaisesti sosiaalisen median kautta reaaliaikaisessa yhteydessä Ukrainassa asuviin läheisiin ja sodan tapahtumiin, jolloin ”koko ajan siellä on sota taustalla.” Tämän nähtiin vaikuttavan nykyhetkeen ja opiskeluun Suomessa:

> Opettaja: Ukrainalaisilla on tietyllä tavalla se, että päivittäin yhteydessä (Ukrainaan) ja sulla on WhatsApin päässä joku toinen, joka laittaa että nyt ei pysty puhumaan kun ollaan pommisuojassa… koko ajan siellä on sota taustalla. Ja se varmaan vaikuttaa siihen, että voi kuvitella, että se keskittymiskyky ei välttämättä oo aivan paras, jos sä koko ajan odotat WhatsApp-viestiä, että mitä sieltä tulee.

Välitilaan jäämistä perusteltiin myös nuoruudella ja traumaattisilla kokemuksilla:

> Opettaja: Niin nuoret on nuoria. Niillä on muutakin mielessä kun suomen kielen ja kulttuurin opiskelu…Ja jollekin nuorelle se voi olla suojautumiskeino, että hän haluaa olla passiivisen näköinen, ja jos siellä on joku trauma takana.

Tulkintamme mukaan kuulumisen kokemuksen rakentuminen hahmotettiin oppilaitoksessa B jonnekin opettajan ja opiskelijan ulottumattomiin. Kuulumisen kokemuksen ei välttämättä nähty rakentuvan opiskelijan ja opettajan välisessä vuorovaikutuksessa tässä ja nyt, vaan siihen nähtiin vaikuttavan ennen kaikkea ulkopuoliset tapahtumat, kuten sodan loppuminen Ukrainassa.

Oppilaitoksen A nuorten haastatteluissa suuntauduttiin tulevaisuuteen Suomessa. Nuoret itse kertoivat tavoittelevansa suomalaista koulutusta tai eurooppalaista tutkin-

toa, jota pidettiin ”erittäin hyödyllisenä.” Opinnot olivat myös osalle syynä Suomeen muuttoon. Esimerkiksi Yakiv oli asunut ensin vuoden Puolassa, mutta päättänyt sitten tulla Suomeen: ”I travelled to Finland for study”. Toisaalta nuorten puheissa oli läsnä myös toiveista luopuminen. Anna haaveili psykologin, Bohdan hammaslääkärin opinnoista, mutta molemmat ajattelivat ammatillisen koulutuksen olevan Suomessa heille realistisempi vaihtoehto.

Kaiken kaikkiaan nuoret kertoivat ajattelevansa tulevaisuutta paljon. Haaveet liittyvät tavallisen, hyvän elämän rakentamiseen Suomessa:

> Maryam: minä haluun hyvä elämä…on hyvä mies (…) hyvä töissä, hyvä asunto, paljon rahaa, iloinen, kävelle paljon, matkalla, puhuu erilainen kieli, paljon asia
> Yakiv: We´ll be happy to has, have friends, near people, person, near friends; work, and make money.

Nuorten haastatteluista välittyi myös ilo aikuistumisesta ja itsenäistymisestä:

> Haastattelija: Miltä tuntuu täyttää 18 vuotta, olla aikuinen?
> Konstyantin: Tosi hyvältä. Joo. (nauraa)
> Haastattelija: Mitä aiot tehdä kun täytät 18?
> Konstyantin: En tiedä. Mm, pankkikortti, koska minä haluan minun kotona. Nyt minä asun minun perheen kanssa, öö, minä haluan asua sinkku.

Kotiutumisesta kertoo myös Andryin lähitulevaisuuden iloinen odotus: hän saisi pian koiransa Suomeen. Viimeisessä haastattelussaan hän keskittyi kertomaan vain lemmikistään, miten se tulee pärjäämään Suomessa ja mitä hän aikoo sen kanssa tehdä.

Myös oppilaitoksessa B opiskeleva Inna suhtautui tulevaisuuteen kunnianhimoisesti ja toiveikkaasti. Hänen toiveenaan oli päästä opiskelemaan yliopistoon. Toisaalta hän toi esille sen, kuinka "ammattikoulussa tullaan puolitiehen vastaan,” sillä siellä voi opiskella ammatin lisäksi suomen kieltä. Kielen opiskelu ammatillisessa koulutuksessa voi olla kannustin, mutta sen voi nähdä myös pakottavana valintana, jos kielen opiskelu ei ole korkeakoulussa mahdollista:

> Inna: I will go to work in the summer, but I plan to continue my studies. I'd like to go to yleopisto, which is a university, but you need Finnish B1, B2. It's a high level of Finnish and it's very difficult. And I think that it will be difficult for me to get in, and I'm not sure that I will pass these exams, although I should. Therefore, for those who... want to get a profession, go to an amattikoulu it is a little easier for them, because in amattikoulu they meet you halfway. There you can not only acquire a profession, but also learn Finnish at the same time. This makes things much easier (käännös haastateltavan äidinkielestä)

Myös yhteiskunnan rakenteet vaikuttavat tulevaisuuden suunnitelmiin. Inna pohti, että Suomessa kestää kauan saavuttaa tasapainoinen elämä, hankkia ammatti ja saada vakaa työ. Tämä tuo epävarmuutta nykyhetkeen: mitä askelia pitäisi ottaa, jotta ne johtaisivat toivottuun tulevaisuuteen?

> Inna: But it takes a lot of time to get here with a profession, with a good job, to have some kind of stability. Since this is Finland, they take a long time to do everything here, they take a long time to solve everything. So for me it's like that, I see it that way (smiles). That's why I still don't know exactly what kind of profession I will have. So I kind of want to ((stay)), but I don't have any understanding of what will happen next. (käännös haastateltavan äidinkielestä)

Tulevaisuuden toiveista huolimatta Innan puheesta välittyi kokemus epävarmuudesta, ja tilannettaan jäsentämään hän varmasti tarvitsisi myös tukea ja ohjausta.

Nuorten kuulumisen kokemukset neksuksena

Tässä artikkelissa olemme tarkastelleet, miten nuorten kuulumisen kokemukset rakentuvat risteymässä, jossa tulevat yhteen nuorten omat ja heidän opettajiensa kokemushistoriat, vuorovaikutustilanteissa mahdollistetut tai oletetut roolit sekä heitä ympäröivät diskurssit. Olemme jäsentäneet aineiston analyysin ja tulosten esittelyn siten, että kuulumisen kokemuksen ajallinen jatkumo tulee esiin. Olemme tarkastelleet nuorten kokemuksia hyödyntäen van Gennepin välitilan käsitettä, jossa välitila hahmottuu liikkeenä eteenpäin.

Haastattelemamme nuoret rakensivat kuulumista suhteessa paikkaan ja aikaan: Ukrainaan ja Suomeen sekä menneeseen, nykyhetkeen ja tulevaan. Etenkin hiljattain Suomeen muuttaneiden haastattelemiemme nuorten puheesta välittyi kokemus välitilasta, jossa kuitenkin orientoiduttiin tulevaisuuteen. Ajatukset olivat alkuun Ukrainassa, mutta aineistonkeruun edetessä nuoret alkoivat ilmaista myös ristiriitaisempaa suhdetta Ukrainaan, korostaa itsenäisyyttään ja rakentaa kotonaolemisen kokemusta (Yuval-Davis 2006) Suomessa. Kaikilla haastatelluilla oli vaikeuksia löytää ikäisiään suomalaisia ystäviä – saada kokemus hyväksytyksi tulemisesta ja olla osana paikallisten nuorten elämää (ks. Wernesjö 2014). Myös sillä, miten opettajat ottivat vastuuta vuorovaikutuksen ja luottamuksen rakentamisesta nyt-hetkessä, oli nuorten kuulumisen kokemuksen suhteen iso merkitys (ks. Kuusisto & Korjonen-Kuusipuro 2018).

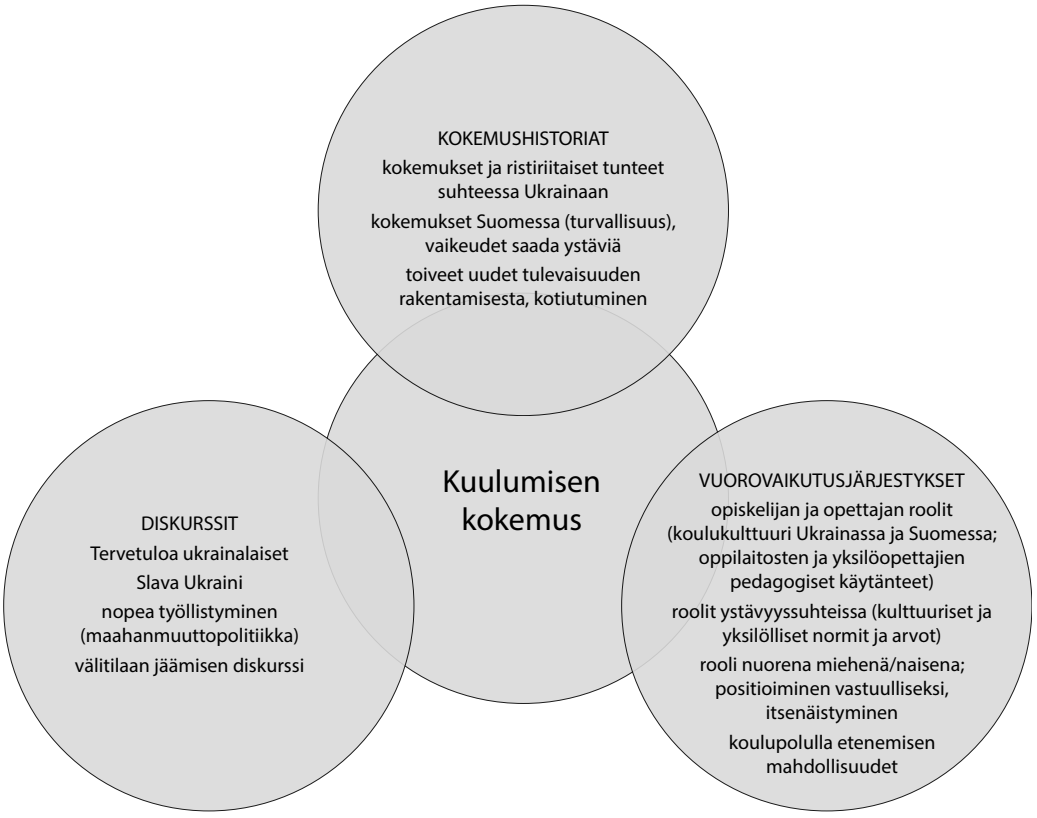

Kuvio 1. Kuulumisen kokemuksen rakentuminen neksuksena. (Mukailtu Scollon & Scollon 2004)

Tulevaisuuteen nuoret kiinnittyivät tavallisen, hyvän elämän toivein. He joutuvat kuitenkin myös tasapainoilemaan erilaisten kulttuurien, perheen odotusten, omien haaveidensa ja ympäristön mahdollistamien koulutuspolkujen välillä (ks. Burrmann ym. 2017).

Kuvioon 1 on kiteytetty kokemushistoriat, vuorovaikutusjärjestykset ja diskurssit, joiden risteymässä nuorten kuulumisen kokemukset analyysimme perusteella rakentuvat.

Mitä tulee kokemushistorioihin, suhde Ukrainaan muuttui aineiston keruun aikana. Suomessa olon nuoret kokivat turvalliseksi: he eivät kuvanneet kokemuksia syrjinnästä tai turvattomuudesta suomalaisessa koulussa (vrt. Bir & Zabrodskaja 2024). Ukrainalaiset nuoret ovat tässä suhteessa paremmassa asemassa kuin monet muut ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajanuoret (ks. esim. Pulkkinen ym. 2024). Kokemus yhteiskunnan hyväksynnästä (jota vahvistaa esimerkiksi eurooppalaisuus ja jaettu sotakokemus) voi tulevina vuosina vahvistaa kuulumisen kokemusta. Ulkopuolisuuden kokemus on kuitenkin ilmeinen, vaikka ulossulkeminen ei aina merkitsekään avointa rasismia (ks. Enbuska 2025). Kuulumisen kokemusten rakentumisessa hyväksytyksi tuleminen omanikäisten kesken olisi ensiarvoisen tärkeää (Abdulhamed & Lonka 2024).

Vuorovaikutusjärjestysten osalta aineistomme osoittaa, että ukrainalaiset nuoret olivat tottuneet siihen, että opettajaa on vaikea lähestyä ja että koulussa huomioidaan vain osaavimmat. Erilaisesta pedagogisesta kulttuurista (ks. Laihiala-Kankainen 2021) tulevien nuorten kanssa tulisikin keskustella oppimiskäsityksistä ja rooleista luokkahuoneessa (ks. Baumert ym. 2024; Petäjäniemi ym. 2024). Nuoret arvostivat opettajan tarjoamaa tukea vuorovaikutuksen rakentamisessa ja ryhmäyttämisessä, tasa-arvoista kohtelua sekä kiinnostuksen herättämistä oppimiseen (ks. myös Pastoor 2015). Merkityksellistä oli ennen kaikkea opettajan halu tutustua nuoriin ihmisinä, opettajan myötätuntoinen läsnäolo sekä usko siihen, että nuoret rakentavat tulevaisuuttaan (ks. myös Kaukko, Wilkinson & Kohli 2021).

Maahanmuuttaneet nuoret opiskelivat molemmissa oppilaitoksissa omissa maahanmuuttajaryhmissään. Vahvemmat kokemukset kuulumisesta voivat siten kehittyä vasta tulevissa opinnoissa, joissa he eivät opiskele keskenään (ks. myös Mäkelä & Peura 2023). Jo siirtymävaiheen koulutukseen olisi kuitenkin tärkeä kehittää rakenteita, jotka tukisivat suomalaisiin nuoriin tutustumista (ks. myös Petäjäniemi ym. 2024; Motti-Stefanidi, Pavlopoulos & Asendorpf 2018) ja ystävyyssuhteiden solmimista. Myös suomalaiset nuoret tarvitsisivat paljon tukea vuorovaikutuksen rakentamiseen tulijoiden kanssa (ks. myös Mustonen & Suni 2024).

Perusopetuksen jo käyneiden nuorten kuulumisen kokemuksien rakentumista haastavat myös koulutuksen rakenteet: näille nuorille oli usein tarjolla jokin alkuaan aikuisille tarkoitettu koulutusmuoto, jossa he eivät välttämättä saaneet kasvuvaiheeseensa nähden tarpeellista tukea (ks. myös Pastoor 2015). Tällainen tilanne oli maaseudulle sijoittuvassa oppilaitoksessa, mikä kertoo myös koulutuksen alueellisesta epätasa-arvoisuudesta. Myös nuorten luopuminen korkeakouluhaaveista tuo esille kuulumisen poliittisuuden: maahanmuuttopoliittisessa keskustelussa integroitumista tarkastellaan ennen kaikkea kielen oppimisen ja työllistymisen näkökulmasta, mutta etenkään myöhään suomalaiselle koulupolulle tulleille koulutuksen rakenteet eivät mahdollista kovin helposti pääsyä korkeakoulutukseen. Maaseutualueilla koulutusaste on kaupunkialueita matalampi, ja erityisesti ammatillisesta koulutuksesta valmistuneet maahanmuuttaneet nuoret nähdään siellä tulevaisuuden työvoimana (Sotkasiira 2016). Ylipäätään maahanmuuttotaustaisia opiskelijoita ohjataan am-

matilliseen koulutukseen myös vastoin heidän omia toiveitaan (Kurki 2019).

Emme tarkastelleet aineistosta suoraan yhteiskunnallisia diskursseja, mutta haastatteluista ja havainnoista oli kuitenkin tunnistettavissa kaikuja niistä ajallisista ja paikallisista puhumisentavoista, jotka muodostivat kontekstin nuorten kuulumisen kokemusten rakentumiselle. Aineistostamme oli tunnistettavissa diskurssi vastaanottavaisesta ja myötämielisestä suhtautumisesta Ukrainasta paenneisiin ihmisiin esimerkiksi mainintoina vapaaehtoisista arjen auttajista. Toisaalta Slava Ukraini -diskurssi näyttäytyi vastakohtana nuorten miesten ristiriitaisille ajatuksille heidän suhteestaan Ukrainaan sekä velvollisuuksistaan maataan kohtaan. Ukrainalaisten kotiinpaluun ja jäämisen kysymykset ovat olleet sodan syttymisestä lähtien läsnä julkisessa puheessa, ja tämä puhe välitilasta eräänlaisena päämäärättömänä ja staattisena tilana oli monien opettajien haastatteluissa ilmeinen. Opiskelijoiden oletettiin toivovan pikaista kotiinpaluuta.

Yhdistämällä neksusanalyysin viitekehyksessä nämä kolme ulottuvuutta olemme pyrkineet tuomaan esiin kuulumisen kokemuksen rakentumisen monitahoista ja kompleksista luonnetta sekä tarkastelemaan välitilaa paitsi yhteiskunnallisena diskurssina, myös opettajien ja nuorten erilaisista näkökulmista. Holistisempi ymmärrys nuorten kuulumisen kokemuksesta voi myös auttaa opettajia hahmottamaan omaa vastuullista rooliaan tässä prosessissa.

Miten jokainen opettaja voi sitten tukea välitilassa eläviä nuoria niin, että elämään nyt tullut siirtymävaihe näyttäytyy eteenpäin vievänä eikä negatiivisena pysähtymisen tilana? Opettajan rooli on tässä elämänvaiheessa merkittävä kuulumisen kokemuksen ja eteenpäin orientoitumisen vahvistajana (Allen ym. 2018; Pastoor 2015). Havainnoimiemme oppilaitosten pedagogisissa kulttuureissa ja opettajien käytänteissä oli eroja sen suhteen, jättivätkö ne nuoret vastuuseen itsestään vai tukivatko ne kuulumisen kokemusta kielen oppimisen ja sosiaalisten suhteiden rakentamisen avulla nyt-hetkessä riippumatta siitä, miten epävarmalta tulevaisuus näyttää. Molempien käytänteiden takana on hyvä tahto tukea nuoria haastavassa elämäntilanteessa. Opettajat joutuvat tasapainottelemaan epävarman maailmantilanteen, koulutuksen rakenteiden – joita ovat esimerkiksi kielitaitovaatimukset seuraavalle asteelle siirryttäessä – opiskelijoiden mahdollisen traumataustan huomioimisen ja pedagogisen ajattelunsa kanssa. Ryhmäyttäminen ja luottamuksen rakentaminen vie aikaa ja edellyttää tietoista vaivannäköä.

Oppilaitoksessa B jotkut opettajat perustelivat opiskelijoiden vetäytymistä Ukrainassa koetuilla sotaan liittyvillä traumoilla. Näkökulma on tärkeä, mutta on hyvä huomata, että päivittäiset maahanmuuton jälkeiseen välittömään arkeen liittyvät stressitekijät voivat vaikuttaa psyykkiseen hyvinvointiin kaukaisia sotatapahtumia tai menneisyydessä koettuja traumaattisia tapahtumia konkreettisemmin (Miller & Rasmussen 2010). Tästä näkökulmasta kuulumisen kokemusten merkitys nuorten hyvinvoinnille nyt-hetkessä korostuu entisestään.

Ulrika Jepsen Wigg ja Anna Ehrlin (2021) korostavat, että maahanmuuttaneita nuoria ei tulisi jättää välitilaan, vaan välitilaa tulisi tehdä näkyväksi, jäsentää ja purkaa sekä koulutuksen rakenteiden (koulutuspolulla etenemismahdollisuuksien), pedagogisten käytänteiden (kyllin realistisen mutta rohkaisevan ohjauksen) että sosiaalisten suhteiden rakentamisen tasolla. Nuorille tulisi tuoda ymmärrystä siihen, että välitila on merkityksellinen ja prosessinomainen vaihe elämässä, mutta myös väliaikainen: siinä ollaan alussa, siinä edetään ja aikanaan se päättyy, ja kaikissa näissä vaiheissa saadaan tukea (Wigg & Ehrlin

2021). Välitilassa edetäkseen nuoret tarvitsevat lyhyen tähtäimen tavoitteita ja odottamisen aiheita: osallistun tämän oppitunnin harjoituksiin; tällä viikolla olen kiitollinen näistä asioista; saan kesällä lemmikkini Suomeen. Näiden nyt-hetken ja lähitulevaisuuden kokemusten varaan näyttävät rakentuvan myös haastattelemiemme nuorten pidemmän tähtäimen tavoitteet ja toiveet. He tulevat edelleen tarvitsemaan pitkäjänteisyyttä koulutuspolkunsa rakentamiseen (ks. myös Mäkelä & Peura 2023) niin, että sitä rakennetaan realistisen mittainen askel kerrallaan.

Tiimietnografia on tämän tutkimuksen luotettavuutta vahvistava tekijä. Keräsimme osan aineistosta ja teimme analyysin yhdessä. Näin tulkintoja oli jatkuvasti mahdollista vertailla ja tarkentaa. Tutkimuksella ei pyritä yleistettävyyteen – jokaisen nuoren tarina on lopulta yksilöllinen. Tuloksiin tulee suhtautua kriittisesti myös sen suhteen, että emme tavoittaneet nuoria, joilla ei ollut voimavaroja käydä koulua: tällaisessa tutkimuksessa aktiivisten ääni dominoi. Toisessa oppilaitoksessa halukkaita osallistujanuoria oli vain yksi; siellä kuulimme vahvempana opettajien institutionaalisen äänen oletuksineen. Nuorten oma ääni tästä oppilaitoksesta oli vähäinen, ja näin pieni aineisto rajoittaa esiin tulevia näkökulmia. Toisaalta myös haluttomuus osallistua haastatteluihin voi heijastella nuorten vähäisiä kuulumisen kokemuksia, koska havaitsimme myös luokkahuoneissa vetäytymistä vuorovaikutuksesta.

Neksusanalyysi on tutkimusstrategiana osallistava ja muutokseen pyrkivä (Scollon & Scollon 2007). Molemmissa oppilaitoksissa henkilökunnalla oli vahva tahtotila ymmärtää kanssamme nuorten tilannetta. Keskustelut olivat jo itsessään muutosta tuottavia – nähdäksemme ja myös heidän opinto-ohjaajansa ja opettajansa mukaan nuoria voimauttavia ja heidän pohdintojaan syventäviä (ks. myös Kulmala ym. 2023, 18). Lisäksi Oppilaitos B toimi esimerkkinä siitä, että käytänteitä voi muuttaa. Ensimmäinen opiskeluvuosi ukrainalaisten nuorten kanssa koettiin siellä vaikeaksi ja tilanne oli opettajayhteisölle uusi. Tähän tilanteeseen ei oppilaitoksessa kuitenkaan jääty, vaan seuraavana lukuvuonna nuorille järjestettiin oma ryhmä, josta otti vastuun nuorten kanssa työskentelyyn erikoistunut kouluttaja. Tämä mahdollisti ryhmäyttämisen, toiminnallisempien opetuskäytänteiden toteuttamisen, kuten myös aiempaa perusteellisemman elämänhallintaan ja hyvinvointiin liittyvien kysymysten huomioimisen. Nuoret, jotka asuivat ilman perheenjäsentä, tarvitsivat myös tällaista tukea.

Sotaa paenneiden nuorten tilanteen syvempi ymmärtäminen voi auttaa opettajia tekemään pedagogisesti perustellumpia ratkaisuja (ks. myös Wigg & Ehrlin 2021) ja vahvistaa nuorten kuulumisen kokemuksia tilanteessa, jossa muutto uuteen maahan on ollut pakotettu, koulutuspolku on katkennut ja tulevaisuutta tulisi motivoitua rakentamaan. Uuden elämän rakentaminen merkitsee sinnikkyyttä ja ikävää, mutta myös iloa ja toiveikkuutta. Kuten Andryi painokkaasti ilmaisi suurimman unelmansa: ”Minä haluan lopettaa tämän sodan.” Sota kotimaassa on läsnä nuorten kuulumisen kokemusten rakentumisessa, mutta heitä tulisi tukea elämään nuoren ihmisen elämäänsä tässä hetkessä.

Viitteet

1 Vuonna 2022 ukrainalaisten tilapäisen suojelun hakemuksia oli 45 486, joista alle 18-vuotiaita oli 14 815. Vuonna 2023 näitä hakemuksia oli 19 426, joista alle 18-vuotiaita oli 5390 (Maahanmuuttovirasto 2025).

Lähteet

Abdulhamed, Rekar & Lonka, Kirsti (2024) Acculturation orientations Among Immigrant-origin Youth: How is Acculturation Assiociated with Self-Esteen, Sense of Belonging, and Discrimination? *Journal of International Migration & Integration*. https://doi.org/10.1007/s12134-024-01194-1

Ager, Alastair & Strang, Alison (2008) Understanding integration: A conceptual framework. *Journal of Refugee Studies* 21 (2), 166–191. https://doi.org/10.1093/jrs/fen016

Allen, Kelly & Kern, Margaret, L. & Vella-Brodrick, Dianne & Hattie, John & Waters, Lea (2016) What Schools Need to Know About Fostering School Belonging: a Meta-analysis. *Educational Psychology Review* 30, 1–34 (2018) https://doi.org/10.1007/s10648-016-9389-8

Baumert, Jürgen & Becker, Michael & Jansen, Malte & Köller, Olaf (2023) Cultural identity and the academic, social, and psychological adjustment of adolescents with immigration background. *Journal of Youth and Adolescence* 53, 294–315 (2024). https://doi.org/10.1007/s10964-023-01853-z

Birman, Dina & Zabrodskaja, Anastassia (2024) The relationship of the three "As" of adaptation: Acculturation, adjustment, and academic engagement of Ukrainian war refugees in Estonia's schools. *International Journal of Intercultural Relations* 102. https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2024.102034

Burrmann, Ulrike & Brandmann, Katrin & Mutz, Michael & Zender, Ursula (2017) Ethnic identities, sense of belonging and the significance of sport: stories from immigrant youths in Germany. *European Journal for Sport and Society* 14 (3), 186–204. https://doi.org/10.1080/16138171.2017.1349643

Chin, Clayton (2019) The concept of belonging: Critical, normative and multicultural. *Ethnicities* 19 (5), 715–739. https://doi.org/10.1177/1468796819827406

Cohen, Anthony Paul (1982) Belonging: the experience of culture. Teoksessa Anthony Paul Cohen (toim.) *Belonging. Identity and Social Organisation in British Rural Cultures.* Manchester University Press, 1–20.

Cuervo, Hernán & Wyn, Johanna (2014) Reflections on the use of spatial and relational metaphors in youth studies. *Journal of Youth Studies* 17 (7), 901–915. https://doi.org/10.1080/13676261.2013.878796

Enbuska, Marja (2025) *Boundaries of Belonging. Immigrants at home in Rural Finland*. Akateeminen väitöskirja, Helsingin yliopisto. http://hdl.handle.net/10138/590560

Hagerty, Bonnie M.K. & Lynch-Sauer Judith & Patusky, Kathleen L. & Bouwsema, Maria & Collier Peggy (1992) Sense of belonging: a vital mental health concept. *Archives of Psychiatric Nursing* 6 (3),172–177. https://doi.org/10.1016/0883-9417(92)90028-H

Hoppania, Hanna-Kaisa & Venäläinen, Satu (2023) Kanssatutkimuksen tietoteoreettiset taustat. Teoksessa Meri Kulmala, Sanna Spišák & Satu Venäläinen (toim.) *Kanssatutkimus. Ihanteet ja käytännöt.* Tampere: Tampere University Press, 32–46. https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-359-042-7

Hou, Feng & Schellenberg, Grant & Berry, John (2018) Patterns and determinants of immigrants' sense of belonging to Canada and their source country. *Ethnic and Racial Studies* 41 (9), 1612–1631. https://doi.org/10.1080/01419870.2017.1295162

Jepsen Wigg, Ulrika & Ehrlin, Anna (2021) Liminal Spaces and Places – Dilemmas in education for newly arrived students. *International Journal of Educational Research Open* 2 (2). https://doi.org/10.1016/j.ijedro.2021.100078

Kalalahti, Mira & Varjo, Janne & Zacheus Tuomas & Kivirauma, Joel & Mäkelä, Marja-Liisa & Saarinen, Minna & Jahnukainen, Markku (2017) Maahanmuuttajataustaisten nuorten toisen asteen koulutusvalinnat. *Yhteiskuntapolitiikka* 82 (1), 33–44.

Kaukko, Mervi, Wilkinson, Jane & Kohli, Ravi Ks (2021) Pedagogical love in Finland and Australia. A study of refugee children and their teachers. *Pedagogy, Society and Culture*, online ahead of print. https://doi.org/10.1080/14681366.2020.1868555

Koptsyukh, Anastasia & Svynarenko, Arseniy (2024) *Ukrainians in Finland who fled the war: their registration in municipalities of residence and their future plans: Survey results.* Publications of the Ministry of the Interior 2024:8.

Kulmala, Meri & Spišák, Sanna & Venäläinen, Satu & Laiho, Marjukka & Hakala, Katariina & Rättilä, Tiina (2023) Mitä on kanssatutkimus? Teoksessa Meri Kulmala, Sanna Spišák & Satu Venäläinen (toim.) *Kanssatutkimus. Ihanteet ja käytännöt.* Tampere: Tampere University Press, 11–31. https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-359-042-7

Kurki, Tuuli (2019) *Immigrant-ness as (mis)fortune? Immigrantisation through integration policies and practices in education.* Doctoral dissertation, University of Helsinki.

Leary, Mark (2021) Emotional reactions to threats to acceptance and belonging: a retrospective look at the big picture. *Australian Journal of Psychology 73* (1), 4–11. https://doi.org/10.1080/00049530.2021.1883410

Kuusisto, Anna-Kaisa & Korjonen-Kuusipuro, Kristiina (2018) Miten kokemuksellista tietoa käyttäen voidaan parantaa yksin Suomeen saapuneiden maahanmuuttajanuorten asumista? *Tiede & edistys 43* (2), 152–158. https://doi.org/10.51809/te.105287

Laimi, Tanja & Venäläinen, Salla & Saarinen, Jaana & Seppälä, Saana & Hietala, Risto & Kaivola Juha & Merimaa-Jovanovic, Riikka & Sulonen, Katriina & Yeasmin, Nafisa (2024) *Myöhään maahan tulleet oppilaat koulupolulla. Kehittävä arviointi maahanmuuttotaustaisten oppilaiden koulunkäyntivalmiuksia tukevassa toimenpideohjelmassa*. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 20: 2024.

Laihiala-Kankainen, Sirkka (2021) *Venäläisen kasvatuksen historia*. Vastapaino.

Lind, Jakob, Hansen, Cristina & Khoury, Nadeen (2023) The Impact of Temporary Residence Permits on Young Refugees' Abilities to Build a Life in Sweden. *Social Sciences* 12 (3), 143. https://doi.org/10.3390/socsci12030143

Laiho, Marjukka, Tokola, Nina & Eriksson, Pöivi (2023) Kanssatutkimus ja valta: auktoriteetista tasavertaisuuden ihanteeseen. Teoksessa Meri Kulmala, Sanna Spišák & Satu Venäläinen (toim.) *Kanssatutkimus. Ihanteet ja käytännöt.* Tampere: Tampere University Press, 70–88. https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-359-042-7

Lähdesmäki, Tuuli & Saresma, Tuija & Hiltunen, Kaisa & Jäntti, Saara & Sääskilahti, Nina & Vallius, Antti & Ahvenjärvi, Kaisa (2016) Fluidity and flexibility of "belonging": Uses of the concept in contemporary research. *Acta Sociologica* 59 *(*3), 233−247. https://doi.org/10.1177/0001699316633099

Maahanmuuttovirasto 2025. https://tilastot.migri.fi/index.html#decisions/23330?start=624&end=635 7.2.2025.

May, Vanessa (2016) What does the duration of belonging tell us about the temporal self? *Time & Society* 25 (3), 634−51. https://doi.org/10.1177/0961463X16656853

Miller, Kenneth. E. & Rasmussen, Andrew (2010) War exposure, daily stressors, and mental health in conflict and post-conflict settings: Bridging the divide between trauma-focused and psychosocial frameworks. *Social Science & Medicine* 70 (1), 7−16. https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2009.09.029

Mustonen, Sanna & Suni, Minna (2024) Sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys koetuksella: sotaa paenneiden kiinnittymisen ja kuulumisen tukeminen kielenopetuksessa. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta* 15 (7). https://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-202412107709

Moris, Marjan (2021) Belonging from the margin: The changing village and its others. *Journal of Rural Studies* 87, 474–481. https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2020.03.005

Motti-Stefanidi, F. & Pavlopoulos, V. & Asendorpf, J. B. (2018) Immigrant youth acculturation and perceived discrimination: Longitudinal mediation by immigrant peers' acceptance/rejection. *Journal of Applied Developmental Psychology* 59, 36–45. https://doi.org/10.1016/j.appdev.2018.03.001

Mähönen, Tuuli Anna & Jasinskaja-Lahti, Inga (2013) Etniset ryhmäsuhteet ja maahanmuuttajien akkulturaatio. Teoksessa Tuomas Martikainen & Pasi Saukkonen & Minna Säävälä (toim.) *Muuttajat – Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta*. Gaudeamus, 247–261.

Mäkelä, Marja-Liisa & Peura, Marja (2023) Moninaiset paikantumiset koulutuspolulla. Teoksessa Tuomas Martikainen & Sari Pöyhönen (toim.) *Superdiversiteetti: näkökulmia maahanmuuton monimuotoisuuteen.* Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia, 1489. https://doi.org/10.21435/skst.1489

Pastoor, Lutine de Wal (2015) The mediational role of schools in supporting psychosocial transitions among unaccompanied young refugees upon resettlement in Norway. *International Journal of Educational Development* 41, 245–254.

Petäjäniemi, Maria & Brinch, Rebecka & Kaukko, Mervi & Lund, Anna (2024) Successful practices and lessons learned: Ukrainian students in Swedish and Finnish schools. *HVL-Policy brief* 1 (1). https://www.hvl.no/contentassets/0b0d99d20e81482793404b341757236d/policybrief-1-influx-march-2024.pdf

Pulkkinen, Jonna & Kauppinen, Heli & Hiltunen, Jenna & Lehtola, Piia & Nissinen, Kari & Rautopuro, Juhani (2024) *Tukea tasa-arvoiselle koulutielle. Maahanmuuttajataustaisten nuorten osaaminen PISA 2022 -tutkimuksessa.* Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimuksia 39. URN:ISBN:978-952-86-0232-3.

Rannanpää, Sari & Antikainen, Janne & Aro, Rasmus & Huttunen, Jaakko & Hovi, Sebastian & Pitkänen, Kati & Strandell, Anna & Nurmio, Kimmo & Rehunen, Antti & Vihinen, Hilkka & Lehtonen, Olli & Muilu, Toivo & Weckroth, Mikko (2022) *Monipaikkaisuus – nykytila, tulevaisuus ja kes-*

tävyys. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022:9. http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-150-6

Rodriguez, Liliana (2023) Adolescent immigrant youth: Creating spaces of belonging. *Migration Studies* 11 (2), 312–329, https://doi.org/10.1093/migration/mnad004

Saukkonen, Pasi (2013) *Erilaisuuksien Suomi – Vähemmistö- ja kotouttamispolitiikan vaihtoehdot.* Helsinki: Gaudeamus.

Scollon, Ron & Scollon, Suzie Wong (2004) *Nexus Analysis: Discourse and the Emerging Internet. Nexus Analysis: Discourse and the Emerging Internet.* Routledge.

Scollon, Ron & Scollon, Suzie Wong (2007) Nexus analysis: Refocusing ethnography on action. *Journal of Sociolinguistics* 11 (5), 608–625.

Simonsen, Kristina Bakkær (2018) What It Means to (Not) Belong: A Case Study of How Boundary Perceptions Affect Second-Generation Immigrants' Attachments to the Nation. *Sociological Forum* 33 (1), 118–138. https://doi.org/10.1111/socf.12402

Sotkasiira, Tiina (2016) Maahanmuuttajanuoret – Suomalaisen syrjäseudun toiveiden tynnyri? Teoksessa Antti Kivijärvi & Marja Peltola (toim.) *Lapset ja nuoret muuttoliikkeessä*. Nuorten elinolot-vuosikirja 2016. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 181–196.

Teräs, Marianne & Lasonen, Johanna & Cools, Carine (2015) Maahanmuuttotaustaiset nuoret koulutuksen siirtymissä: Viranomaisten ja nuorten näkökulmat. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja* 17 (3), 41–56.

Turner, Victor (1977) Variations on a theme of liminality. Teoksessa Sally Falk Moore, & Barbara G. Myerhoff (toim.), *Secular ritual*. Amsterdam: Van Gorcem, 36–52.

Wernesjö, Ulrika (2014) Landing in a rural village: home and belonging from the perspectives of unaccompanied young refugees. *Identities* 22 (4), 451–467. https://doi.org/10.1080/1070289X.2014.962028

Yuval-Davis, Nira (2006) Belonging and the politics of belonging. *Patterns of Prejudice* 40 (3), 197–214. https://doi.org/10.1080/00313220600769331

Runoja pakolaisnuorten kokemuksista – äänikeskeisen runoanalyysin kokeiluja

Luke Macaulay & Mervi Kaukko

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Nuorisotutkijat ovat perinteisesti pyrkineet kuulemaan ja vahvistamaan nuorten äänten moninaisuutta. Yhdysvaltalaisen psykologin ja feministin Carol Gilliganin (1993) mukaan kaikki ihmisäänet ovat suhteellisia ja yhteydessä puhujaan, muihin ääniin ja laajempiin sosiokulttuurisiin järjestelmiin. Gilliganin ja hänen seuraajiensa havainnot ovat luoneet uusia tutkimussuuntauksia, joilla äänten moninaisuutta pyritään ymmärtämään. Tämä artikkeli pohjautuu kolmeen tutkimushankkeeseemme, joihin on osallistunut nuoria pakolaisia Suomessa ja Australiassa. Käytimme nuorten äänten ymmärtämiseen äänikeskeistä runoanalyysiä, eli luimme nuorten haastatteluja Gilliganin ohjeita mukaillen neljä kertaa keskittyen jokaisella lukukerralla erilaisiin ääniin, ja kirjoitimme analyysin runomuotoon. Huomasimme, että neljäkään lukukertaa ei aina riitä ymmärtämään pakolaisnuorten ääniä. Joillain kuuntelukerroilla erotimme ääniä, joihin Gilliganin analyysi ei tarttunut, kun taas toisinaan kuulimme vain hiljaisuutta. Tässä artikkelissa pohdimme äänikeskeistä runoanalyysiä hyödyntävää nuorisotutkimusta erityisesti kielen, osallisuuden ja tiedontuottamisen näkökulmista ja esittelemme nuorten haastatteluista kirjoitettuja runoja. Nuorten kanssa työskentely opetti meille, että meidän tutkimusperäiset ennakko-oletuksemme esimerkiksi sanavalinnoista olivat usein vääriä. Äänikeskeinen runoanalyysi voi tuoda esiin nuorten äänten polyfonian, mutta sen vastaanottaminen vaatii kuuntelijan korvan uudenlaista ontologista viritystä.

Asiasanat: pakolaisnuoret, runous, äänikeskeinen runoanalyysi, Carol Gilligan

Jokaisella nuorella on useita ääniä, jotka muodostuvat hänen suhteessaan muihin ihmisiin ja omaan elinympäristöönsä. Nuorisotutkijat ovat perinteisesti pitäneet velvollisuutenaan kuulla ja vahvistaa näitä ääniä. Vaikka tämä lähtökohta tuntuu ehkä nykypäivänä itsestään selvältä, ajatus ei ole vielä kovin vanha. Erityisesti äänten moninaisuus eli se, ettei ihminen puhu vain yhdellä, muuttumattomalla äänellä, on kiinnostanut tutkijoita vasta muutaman vuosikymmenen ajan.

Kenties suurin kunnia tämän keskustelun aloituksesta kuuluu yhdysvaltalaiselle psykologille ja feministille Carol Gilliganille (1993). Gilliganin mukaan kaikki maailmassa kuuluvat ihmisäänet ovat suhteellisia ja samanaikaisesti yhteydessä puhujaan itseensä, muihin ääniin ja laajempiin sosiokulttuurisiin järjestelmiin (Brown & Gilligan 1991; Gilligan ym. 2003; Taylor ym. 1995). Gilliganin ja hänen seuraajiensa huomiot ovat luoneet uusia tutkimussuuntauksia etenkin psykologian (Gilligan & Eddy 2017) ja feministisen tutkimuksen aloilla (Mauther & Doucet 1998; Paliadelis & Cruickshank 2008), mutta myös yli tieteenrajojen, kun tutkijat pohtivat, millä keinoin tämä äänten moninaisuus voidaan saada kuuluviin osallistujia kunnioittavin keinoin.

Tämä artikkeli pohjautuu kolmeen tutkimushankkeeseen, joissa olemme kulkeneet Gilliganin viitoittamaa tietä nuorten pakolaisten kanssa. Äänikeskeinen runoanalyysi on ollut meidän yrityksemme kuulla ja vahvistaa kaikenlaisia, monikielisiä, ja joskus maailmankatsomuksiltaan toisistaan ja meistä kaukana olevia ääniä niiden polyfonisessa todellisuudessa. Tutkimuksemme keskittyvät Suomessa ja Australiassa asuvien pakolaisnuorten aikuistumiseen. Suomessa tutkimukseemme osallistuneet nuoret olivat yksin maahan tulleita turvapaikanhakijoita. Australiassa olemme tehneet tutkimusta sudanilaisten ja eteläsudanilaisten pakolaisnuorten sekä maassa turvapaikanhakijastatuksella olevien yliopisto-opiskelijoiden kanssa. Näillä kolmella tutkimuksella on kullakin eri fokus, mutta kaikissa on tavoitteena ymmärtää nuorten pakolaisten äänten moninaisuutta *äänikeskeisellä runoanalyysillä.*[1] Tässä lähestymistavassa ihmisten kertomuksia luetaan neljä kertaa keskittyen kullakin kerralla eri ääniin, joita kertomuksista voi kuulla. Myöhemmissä kehittelyissä (Debold 1990) analyysiin on lisätty vaihe, jossa kertomukset kirjoitetaan runoiksi. Tässä artikkelissa kuvaamme sitä, miten sovelsimme äänikeskeistä runoanalyysiä pakolaisnuorten kanssa Suomessa ja Australiassa. Esittelemme myös muutamia esimerkkejä lopputuloksena syntyneistä runoista.

Huomasimme, ettei neljäkään lukukertaa välttämättä riittänyt ymmärtämään pakolaisnuorten ääniä tässä artikkelissa kuvatuissa tutkimuksissa. Toisaalta huomasimme myös, että joillain ehdotetuista lukukerroista, joita kutsutaan tässä tekniikassa kuunteluiksi, kuului vain hiljaisuutta. Siksi päädyimme näissä tutkimuksissa jatkojalostamaan Gilliganin äänikeskeistä runoanalyysiä tavoilla, jotka kokemuksemme mukaan sopivat pakolaisnuorten kanssa tehtävään tutkimukseen. Avaamme seuraavaksi äänikeskeisen runoanalyysin taustaa, kuvaamme menetelmän askeleittain, annamme esimerkit omista analyyseistämme ja pohdimme lopuksi kielen, osallisuuden ja tiedon ulottuvuuksia runoutta hyödyntävässä nuorisotutkimuksessa. Esitämme, että menetelmällä voi saada nuorten äänten polyfonian kuuluviin, mutta sen vastaanottaminen vaatii kuuntelijan korvan uudenlaista ontologista viritystä.

Carol Gilliganin äänikeskeinen analyysi

Yhdysvaltalainen psykologi Carol Gilligan aloitti tutkimusuransa 1970-luvulla kuuluisan

psykologin Lawrence Kohlbergin ohjauksessa. Kohlberg on tunnettu etenkin nuorten moraalikehitystä kuvaavasta teoriastaan (Kohlberg 1984). Gilligania vaivasi Kohlbergin tutkimuksessa yksinkertainen, mutta siihen aikaan kyseenalaistamaton ongelma: Tutkimukseen oli haastateltu 72 osallistujaa, jotka kaikki olivat nuoria miehiä, ja lähes kaikki olivat vieläpä keskiluokkaisista, valkoisista perheistä. Tulosten perusteella kehitetty teoria koski kuitenkin *ihmisten* moraalikehitystä, ei *miesten* moraalikehitystä. Gilligan esitti, että kenties nuorten naisten kokemukset moraalikehityksestä eroavat miesten kokemuksista, eivätkä siksi sovi kehitettyyn malliin. Gilligan alkoi itse haastatella nuoria naisia ja havaitsi muun muassa sen, että kun naiset pohtivat omaa elämäänsä koskevia valintoja, kuten aborttia, he olivat oppineet yhdistämään moraalisesti ”oikean” vastauksen siihen, mikä nähtäisiin yhteiskunnassa vähiten itsekkäänä. Tämän perusteella Gilligan esitti, että tyttöjen ja poikien äänet eivät sinänsä eroa toisistaan, mutta ne on koulittu yhteiskunnassa sukupuolittuneiksi, joten ne kehittyvät erilaisiksi. Näissä koulituissa äänissä kuuluu puhujan paikka yhteiskunnassa, hänen asemansa luomat mahdollisuudet ja rajoitteet sekä sopiviksi oletetut ihmissuhteet. Tähän polyfoniaan ei päästä käsiksi haastattelemalla pelkästään valta-asetelmien huipulla olevia nuoria. Gilligan esitti kritiikkinsä ensin esseessä (Gilligan 1977) ja laajennettuna klassikoksi muodostuneessa teoksessaan *In a Different Voice. Psychological Theory and Women's Development* (Gilligan 1982). Vaikka argumentti tuolloin neljäkymmentä vuotta sitten perustui binääriseen ymmärrykseen sukupuolista ja siihen havaintoon, että miesten äänet asetettiin normiksi (ks. myös Brown & Gilligan 1992, 20), Gilligan on myöhemmin tarkentanut, että feminiiniseksi kutsuttu ääni on itse asiassa *ihmisen* ääni (Gilligan 2023) ja sen feminiinisiksi tulkitut sävyt ovat patriarkaalisten rakenteiden vastustamista.

Gilliganin vanhempaa ja tuoreempaa ajattelua yhdistää se, että tieto ja tiedolle annetut merkitykset rakentuvat suhteellisina. Tätä voi ymmärtää myös musiikin termein. Kun kuuntelee laulajan ja pianistin duettoa, korva virittyy todennäköisesti kuuntelemaan laulajan laulamaa melodiaa, koska se on yleensä voimakkain. Pianistin säestys tukee harmoniaa ja rytmiä, mutta pysyy taustalla. Jos esitys on homofoninen, korvan ei tarvitse ponnistella melodian erottamisessa. Esitys voi kuitenkin olla myös kontrapunktinen, eli sisältää yhtä aikaa useamman vahvan melodian, joista yksikään ei hallitse. Äänikeskeinen analyysi pohjautuu ajatukseen siitä, että äänet yhteiskunnassa toimivat kontrapunktisen musiikin tavoin. Tutkijan tulisi kuulla, miten äänet ovat samanaikaisesti suhteessa toisiin ääniin ja myös ympäristön taustameluun. (Gilligan ym. 2003).

Nuorisotutkimuksessa äänen suhteellisuuden ymmärtäminen liittyy erityisesti metodologiaan, eli kysymykseen siitä, millä työkaluilla moninaiset äänet on mahdollista saada kuuluviin. Ajatus liittyy myös ontologiaan ja epistemologiaan. Mitä ajattelemme äänien sisältämän tiedon olevan, ja miten arvioida tätä tietoa, ja ylipäänsä suhteellisen tiedon luotettavuutta? Ennen kaikkea äänikeskeinen analyysi kutsuu pohtimaan yhteiskunnalliseen tasavertaisuuteen liittyviä ulottuvuuksia: miten voimme edistää kaikkien äänten tasavertaista arvostusta yhteiskunnassa (Brown & Gilligan 1991; Kaukko & Kiilakoski 2023)? Vaikka nämä kysymykset ovat vahvasti menetelmällisiä, suomalaisessa tutkimuksessa Gilliganiin viitataan usein sukupuolieroista puhuttaessa, ei niinkään tutkimusmenetelmällisessä keskustelussa. Me olemme soveltaneet Gilliganin äänikeskeisyyttä omassa tutkimuksessamme.

Miten kontrapunktisia ääniä voi kuulla?

Miten äänten moninaisuuteen sitten pääsee käsiksi polyfonisessa maailmassa? Gilligan ja kumppanit tarjoavat tähän askelmerkit, joita olemme tutkimuksessamme seuranneet. Äänikeskeistä analyysiä ei silti voi käyttää reseptin tavoin tai ainakin mittayksiköt ja välivaiheet pitää sovittaa jokaiseen tutkimukseen erikseen (Paliadelis ja Cruickshank 2008, Sorsoli ja Tolman 2008). Menetelmän orjallinen noudattaminen olisi sitä paitsi alkuperäisen ajatuksen vastaista.

Äänten moninaisuutta aletaan yleisimmin etsiä laadullisesta haastatteluaineistosta. Se käy järkeen, sillä etenkin avoimet laadulliset haastattelut mahdollistavat vapaan kerronnan. Brown ja Gilligan (1991) ehdottavat, että haastatteluaineistoa lähestytään neljästä eri näkökulmasta, joita kutsutaan ”kuunteluiksi”. Ensimmäisessä kuuntelussa keskitytään siihen, *kuka puhuu* (*The story of who is speaking*). Kuuntelukerralla tutkija pyrkii löytämään yhtenäisen tarinan ja sen tärkeimmät teemat, kuten laadullisen tutkimuksen analyysissä usein tehdään. Tämän vaiheen erottaa muista laadullisista analyysitekniikoista se, että äänikeskeistä analyysiä tekevä tutkija kirjaa myös omat ajatuksensa, eli oman äänensä, analyysiin ja suhteuttaa sen aineiston tarinaan (Paliadelis & Cruickshank 2008). Näihin pohdintoihin palataan koko analyysin ajan tutkimustiimin ja usein myös osallistujien kanssa. Toinen kuuntelu keskittyy kertomuksen *ruumiillisuuteen* (*In what body?*), eli siihen, miten puhuja sijoittaa itsensä fyysisenä kertojana ja aktiivisena toimijana tarinaansa (Gilligan ym. 2003; Mauthner & Doucet 1998). Jos ensimmäistä kuuntelua ajatellaan maiseman maalaamisena, toinen kuuntelu piirtää maisemaan ihmisen (Gilligan & Eddy 2017). Kolmas kuuntelu pyrkii erottelemaan tarinasta *suhteet* (*Telling what story about relationships?*). Tällä kuuntelulla pyritään ymmärtämään osallistujien paikka heidän mainitsemissaan ihmissuhteissa, ja myös näiden suhteiden paikka kuunnelluissa kertomuksissa (Mauthner & Doucet 1998). Viimeisessä kuuntelussa kertomuksista poimitaan mainintoja *yhteiskunnallisista ja kulttuurisista kehyksistä* (*In which societal and cultural frameworks?*) eli niistä sosiaalisista, poliittisista ja kulttuurisista näyttämöistä, joilla tarinat tapahtuvat (Brown & Gilligan 1991; Mauthner & Doucet 1998). Viimeinen kuuntelu kutoo tarinan yhdeksi kokonaisuudeksi, jossa yksilön ääni kuuluu suhteessa muihin ihmisiin, ja suhteessa yhteiskunnallisiin ja kulttuurisiin kehyksiinsä (Paliadelis & Cruickshank 2008). Neljäs kuuntelu palauttaa tutkijan musiikin maailmaan, eli pohtimaan sitä, kuinka harmonisesti tai polyfonisesti kertomuksen äänet kuuluvat.

Kuuntelusta runoiksi

Näistä neljästä kuuntelukerrasta voikin sitten siirtyä runouteen, kuten Elizabeth Debold (1990) ehdottaa. Runojen käyttö laadullisessa tutkimuksessa ei toki rajoitu yksin Gilliganin työstä kumpuavaan tutkimukseen. Sandra L. Faulkner (2009) esittää, että runollinen tutkimus voi olla mitä tahansa tutkimusta, joka käyttää runollista tekniikkaa ilmaisemaan merkitystä. Sullivan (2009) tarkentaa, että runollinen tutkimus yhdistää tunteen, monitulkintaisuuden, assosiatiivisen logiikan ja jännitteet runolliseksi lopputulokseksi. Monica Prendergast (2009) jakaa runollisen tutkimuksen kolmeen ryhmään: runot runoudesta ja/tai tutkimuksesta, osallistujien äänellä puhutut runot ja tutkijan äänellä puhutut runot. Näistä viimeinen ryhmä on Prendergastin mukaan yleisin. Tutkijoiden kirjoittamat runot perustuvat yleensä osallistujien sanoihin sellaisina kuin ne esiintyvät aineistossa, josta tutkija sitten jär-

jestää ne. Laurel Richardsonin (1993) mukaan tällaisessa tutkimuksessa ei tutkijan tulisi edes pyrkiä olemaan uskollinen osallistujien kokemuksille sinänsä, koska runoissa pääpaino on tutkijan omassa tieteellisessä tulkinnassa. Kent Maynard ja Melica Cahnmann-Taylor (2010) pohtivat osallistujien kokemusten, runouden esteettisen arvon ja tieteellisen tutkimuksen pätevyyden välisiä jännitteitä ja väittävät, että ne kaikki on mahdollista saavuttaa samanaikaisesti. Harva laadullinen tutkimus tähtää mihinkään absoluuttiseen ”totuuteen”, mutta runoja käyttävä tutkija voi päästä lähelle jonkinlaista totuutta, jos hän onnistuu esittämään aineistostaan tulkitsemansa tiedon tasapainossa tunteiden ja estetiikan kanssa. Suomalaista nuorisotutkimustakin on runollistettu. Esimerkiksi Jarkko Mäkipään *Nuorisofragmentit* on julkaistusta nuorisotutkimuksesta tehtyä kollaasirunoutta (Mäkipää 2023).

”Minärunot” (*I-poems*), joita mekin kirjoitimme analyysissämme, ovat Elizabeth Deboldin (1990) kehitelmä Gilliganin varhaisista ajatuksista (1982). Myöhemmin myös Gilligan (2003) sekä Gilligan ja Jessica Eddy (2017) jatkojalostivat runoideaa. Minärunoja tai runoutta soveltavaa äänikeskeistä analyysiä ei tietääksemme ole sovellettu suomenkielisessä tutkimuksessa ja kuten tuonnempana näytämme, kieli asettaakin tälle vaiheelle rajoitteita. Englanninkielisessä analyysissä minärunot tehdään etsimällä kerronnasta kaikki kohdat, joissa esiintyy pronomini ”minä”, *I*. Nämä maininnat poimitaan omille riveilleen ympäröivien verbien tai muiden tärkeiden sanojen kanssa, siinä järjestyksessä kuin ne kertomuksessa esiintyvät (Edwards & Weller 2012). Tekstistä erotetut otteet muodostavat minärunoja, joiden avulla voi päästä käsiksi narratiivin läpi kulkemaan ensimmäisen persoonan äänen kantamaan tietoisuuden virtaan (Gilligan ym. 2003,163). Runomuoto korostaa minä-ääntä ja vapauttaa kerronnan tyypillisistä lauserakenteista. Kokeilujemme mukaan minä-pronominiin keskittymisellä voi päästä alkuun helpommin englanninkielisissä kertomuksissa (ks. alla runo *Working Basic*) kuin suomeksi, koska suomen kielessä pronominit voivat sulautua osaksi verbiä. Tämän vuoksi suomenkielisessä kerronnassa on tarpeen huomioida myös yksikön ensimmäisessä persoonamuodossa olevat verbit, vaikka lause ei sisältäisikään sanaa ”minä”. Olemme myös huomanneet, että kielestä riippumatta meidän on kuunneltava myös muita persoonapronomineja, kuten myöhemmin esittelemämme runo *Your colour* osoittaa.

Osallistavat, taideperustaiset menetelmät pakolaisnuorten kanssa

Olemme käyttäneet tutkimuksissamme pakolais- ja turvapaikanhakijanuorten kanssa lukuisia laadullisen tutkimuksen menetelmiä. Väitämme, että parhaat niistä ovat olleet taideperustaisia ja osallistavia. Yhdessä hankkeessamme nuoret pakolaiset kertoivat kuvataiteen keinoin, miten hyvinvointi piirtyi heidän lapsuuden muistoissaan, mitä he ajattelivat hyvinvoinnista tämänhetkisessä arjessaan, ja miten he kuvittelivat hyvinvoinnin ilmenevän tulevaisuudessaan (Mubeen ym. 2025). Toisessa hankkeessa videointi ja videoiden analyysi yhdessä pakolaislasten kanssa toi monikulttuuristen koulujen arjen meidän tutkijoiden ulottuville kiehtovalla tavalla (Kaukko ym. 2022). Australialaisten pakolaislasten kanssa tehty savianimaatio puolestaan levisi laajemmalle kuin mikään muu tutkimustuloksemme Australian yleisradion, sosiaalisen median ja koulujen kautta (Kaukko 2023). Osallistavissa, taidepohjaisissa menetelmissä on siis voimaa.

Kaikki tutkimustemme osallistujat ovat olleet pakolais- tai turvapaikanhakijanuo-

ria. Tämän artikkelin kirjoittajista Luke on käyttänyt äänikeskeistä runomenetelmää väitöstutkimuksessaan sudanilaisten ja eteläsudanilaisten pakolaisnuorten aikuistumisesta Australiassa vuosina 2017–2020. Hän haastatteli tutkimukseensa 12:ta nuorta, jotka olivat muuttaneet Australiaan perheidensä kanssa ja asuivat Melbournen suurkaupungissa. Luke ja Mervi ovat yhdessä käyttäneet runomenetelmää pitkittäistutkimuksessa turvapaikanhakijaopiskelijoiden kanssa australialaisissa yliopistoissa (Kaukko ym. 2024). Tässä vuosina 2018–2023 toteutetussa tutkimuksessa me kirjoittajat ja australialaiset kollegamme haastattelimme 22:ta Afganistanista, Iranista, Pakistanista, Papua-Uusi-Guineasta, Sudanista ja Nigeriasta muuttanutta nuorta eri vaiheissa heidän yliopisto-opintojaan, noin kolme kertaa kutakin. Parhaillaan Luke ja Mervi tekevät tutkimusta Suomessa asuvien pakolaisnuorten kanssa. Tähän tutkimukseen haastatellut 18 nuorta ovat nyt aikuisia nuoria, ja he ovat tulleet Suomeen yksin turvapaikanhakijoina Afganistanista, Iranista, Etiopiasta ja Somaliasta.

Toisin kuin Richardson (1993) esittää, olemme soveltaneet runomenetelmää niin, että jos osallistujien tulkinnat eroavat omistamme, osallistujien äänet voittavat. Tämän voi lukea myös esimerkeistämme. Vaikka omat tulkintamme ovat ehkä olleet perusteltuja aiemman tutkimuksen valossa ja ymmärrettäviä omasta maailmankatsomuksestamme tarkasteltuina, ne ovat ajoittain menneet osallistujien mielestä täysin metsään. Australiassa tutkimuskielenä on ollut englanti ja Suomessa haastattelijasta (Luke tai Mervi) riippuen suomi tai englanti. Koska runoanalyysin huomio keskittyy pronomineihin, joiden käyttö vaihtelee kielittäin, runon kääntäminen olisi ongelmallista. Siksi esittelemme runoja englanniksi ja suomeksi.

Esimerkkejä runoanalyysistä

Ensimmäiseksi esittelemämme minä-pronominiin keskittyvä runo on Luken väitöstutkimuksesta (julkaistu myös artikkelissa Macaulay & Deppler 2020). Luken tutkimuksen aineistonkeruun aikaan, vuosina 2017–2018, sudanilaiset ja eteläsudanilaiset nuoret olivat jatkuvan negatiivisen huomion kohteena Australian julkisissa ja poliittisissa keskusteluissa. Lehdistö kirjoitti ”afrikkalaisesta jengikriisistä” ja Luken tutkimuksen mukaan tämä ilmapiiri vaikutti laajasti afrikkalaistaustaisten nuorten elämään riippumatta siitä, olivatko he mukana jengeissä vai eivät. Alla on lainaus Danieliin (nuoren valitsema peitenimi) haastattelusta, jossa hän pohti heikkoja mahdollisuuksiaan löytää töitä Australian rasistisessa yhteiskunnassa.

> **Luke:** Like myself, I finished my university degree, but the same too, that I can't get a job. I can't work. I am working at basic, but I am not using the knowledge that I have.

Working Basic:
I finished my university degree
I can't get a job
I can't work
I am working at basic
I am not using the knowledge that I have

Minäruno korostaa Danielin ääntä, mutta runon sävy eroaa haastattelun suorasta lainauksesta. Se, että Daniel käyttää toistuvasti ensimmäisen persoonan minä-pronominia, voi olla hänen tapansa sijoittaa itsensä keskelle omaa tarinaansa. Tässä runossa ei ole varsinaisia viittauksia keneenkään muuhun. Tarina kokonaisuudessaan kuitenkin paljastaa, että muut henkilöt ovat tärkeä osa sitä, miten Danielin tarina kuuluu osana hänen kokemiaan poliittisia ja yhteiskunnallisia kehyksiä Australiassa. Kokonaisuudessaan haastattelu korosti varsinkin sitä, miten epäreiluja yhteiskunnan

odotukset ja sen tarjoavat mahdollisuudet olivat Danielille ja muille pakolaisnuorille.

Danielin haastattelusta kirjoitettu minäruno osoittaa, että ensimmäiseen persoonaan keskittyminen ei aina riitä nuorten äänien tulkintaan. Tämä voi riippua osittain siitä, miten hyvin nuoret pystyvät ilmaisemaan itseään haastattelukielellä, englanniksi tai suomeksi. Kukaan haastattelemistamme nuorista ei puhunut näitä kieliä äidinkielinään. Minä-pronominin käyttö voi liittyä myös nuorten taustaan tai maailmankatsomuksiin, kuten muutkin tutkijat ovat huomauttaneet (ks. esim. Krog 2018, Krog ym. 2009 tai Baak 2016). Edellä mainittujen tutkijoiden lailla myös Luke huomasi, että ensimmäinen persoonapronomini ”minä” oli harvinainen joidenkin nuorten haastatteluissa. Luke tulkitsi tämän kertovan siitä, että nuoret pyrkivät etääntymään vaikeista, pakolaisuuteen liittyvistä kokemuksistaan. Tämä olisi linjassa esimerkiksi Miriam Roth-Raiderin (2014) havaintojen kanssa ja tuntui muutenkin käyvän järkeen. On myös esitetty, että Australian tai Suomen kaltaisissa yksilökeskeisissä yhteiskunnissa kasvaneilla puhe keskittyy ensimmäiseen persoonaan, kun taas yhteisöllisemmissä kulttuureissa elävillä puheessa korostuvat muut ihmiset (Krog ym. 2009), vaikka kaksinapaista jaottelua yhteisöllisiin ja yksilökeskeisiin kulttuureihin on kritisoitu (ks. esim. Wong ym. 2018). Keskustelut tutkimukseen osallistuneiden nuorten kanssa kuitenkin osoittivat, ettei Luken ensitulkinta pitänyt paikkaansa. Pronominivaihdokset eivät olleet nuorten yrityksiä etääntyä aiheesta tai suojella itseään, eikä mikään viitannut myöskään siihen, että ne liittyisivät nuorten taustaan oletettavasti kollektiivisissa kulttuureissa. Minä-pronominin niukkuus tai korvaaminen toisilla pronomineilla oli yksinkertaisesti näiden nuorten tapa puhua. Jos tästä puhetavasta voi tulkita jotain, niin sen, että samassa elämäntilanteessa oleville nuorille oli muodostunut samankaltainen kieli, kuten nuorisojoukoissa usein tapahtuu. Luken aiempi tulkinta perustui hänen länsimaisessa kulttuurissaan kehittyneeseen, yksilökeskeiseen ontologiaan, jonka kautta hän pyrki ymmärtämään nuorten tarinoita.

Toinen esimerkkimme tulee Suomessa tekemästämme haastattelusta. Haastateltu nuori nainen pohtii elämäntilannettaan ja sitä, miten hän ei ole saavuttanut itselleen asettamiaan tavoitteita.

> **Afrouz:** Ja sitten en ole vielä niin ku saavuttanut koulutustavoitteita, enkä työtavoitteita. Enkä edes tiedä, että onko se oikein, mitä mä oon niin ku hakemassa. Ja eikä ole mitään paria vielä, että niin ku näitä haasteita.

Suomen kielelle tyypilliseen tapaan, useat tämän lainauksen pronomineista ovat sulautuneet verbeihin. Jos kuvittelemme pronominit paikoilleen, lause kuuluisi näin:

> **Afrouz:** Ja sitten [minä] en ole vielä niin ku saavuttanut koulutustavoitteita, enkä [minä en ole saavuttanut] työtavoitteita. Enkä [Minä en] edes tiedä, että onko se oikein, mitä mä oon niin ku hakemassa. Ja eikä [minulla] ole mitään paria vielä, että niin ku [minulla on] näitä haasteita.

Tavoitteita:
En ole saavuttanut
koulutustavoitteita,
en työtavoitteita.
Enkä tiedä onko se oikein,
mitä mä oon hakemassa.
Ei ole paria,
[on] haasteita.

Afrouzin runossa kertojan minä-ääni kuuluu, vaikka minä-sanaa (mä) Afrouz käyttää vain kerran. Huomio kiinnittyy hänen itselleen esittämään kritiikkiin siitä, mitä kaikkea haastatteluhetkenä 25-vuotias Afrouz ei ollut saavuttanut. Tässä haastattelun kohdassa huomio on Afrouz'ssa itsessään, hänen tulkinnassaan

siitä, mitä häneltä odotetaan ja ennen kaikkea siinä, mitä häneltä puuttuu. Laajemmassa yhteiskunnallisessa ja kulttuurisessa kehyksessä (4:s kuuntelukerta) tämä runo saa kuitenkin toisenlaisen merkityksen. Afrouz on kokenut ja saavuttanut jo paljon sellaista, mikä ei ole Suomessa tavallista. Hän on joutunut järjestettyyn avioliittoon 14-vuotiaana, tullut Suomeen aviomiehensä kanssa ja saanut lapsen 15-vuotiaana. Hän on onnistunut lähtemään väkivaltaisesta liitostaan suomalaisten sosiaalityöntekijöiden avulla ja mies on poistunut maasta. Lapsen kasvattaminen yksin, itsekin vielä lapsena, ja uhkaavasta avioliitosta irtaantuminen kuulostivat meidän korvaamme uskomattomilta saavutuksilta, mutta tässä haastattelun kohdassa korostuvat suomalaisen yhteiskunnan asettamat odotukset, joita Arfouz ei ajattele täyttävänsä.

Yllä olevassa runossa olemme laajentaneet analyyttisen katseemme ohi pronominien, jotta voimme kuulla kertojan äänen suomen kielen rajoitteista huolimatta. Suomen kieli mahdollistaa sen, että pronominit voivat jäädä pois, vaikka viittaus itseen on selvä. Englanniksi pronominien poisjättäminen ei luonnistu, mutta minä-pronominiin keskittyminen ei silti riitä. Väitöstutkimuksessaan Luke päätti laajentaa katsettaan minämaininnoista monikkomuotoihin (me, meidän), muihin persooniin (sinä, te, hän, he) ja siihen, miten osallistujat käyttävät sanaa ”sinä” viitatessaan itseensä. Hän kiinnitti huomionsa myös kohtiin, joissa osallistuja lainaa muita, tai puhuu muiden äänellä, esim. ”Äitini sanoo, että…”. Toisen henkilön matkiminen omassa kertomuksessa sijoittaa kertojan ääntä suhteeseen toisiin, vaikka asiaa ei ilmaista minämuodossa.

Seuraavassa useampia pronomineja kuuntelevassa runoanalyysissä olemme soveltaneet Gilliganin neljää kuuntelukertaa, mutta huomioineet kaikki pronominit tai niihin liittyvät lainaukset. Luken väitöstutkimuksesta lainaamassamme runossa ”Your colour” (Maculay 2023; Macaulay & Deppler 2020) analyysi kohdistuu kaikkiin persoonapronomineihin. Runo kuvaa Yasminin, eli ensimmäisen persoonan minän, ja kollektiivisen sinän välistä vuorovaikutusta sekä niiden suhdetta toisiinsa. Tässä runossa Yasmin pohtii, miten hän erottuu ”valkoisessa” Australiassa ja miten rasistinen ilmapiiri vaikuttaa hänen ja hänen ystäviensä kokemuksiin julkisissa tiloissa.

> **Yasmin:** “I think if you're judged or perceived a lot, so you're racially profiled, people are prejudiced because they see you in a certain way, it feels like sometimes – it'll feel like you're restricted from living every day because you're going out and everybody just sees you as this bad person. So, it doesn't really give you motivation to do things with your life. When you're kind of – it's uncomfortable to be in public places, especially with your friends. I think the – just as a black person in general, you always have to look at your colour before anything. Your colour will always be something you're going to think about.”

> **Your Colour:**
> I think
> You're judged
> You're racially profiled
> People are prejudiced
> They see you in a certain way
> You're restricted
> You're going out and everybody just sees you as this bad person
> It doesn't really give you motivation to do things with your life
> It's uncomfortable to be in public places, especially with your friends
> I think
> As a black person
> You always have to look at your colour before anything
> Your colour will always be something you're going to think about

Runossa kollektiivinen ääni (esim. ”*you're judged*”, sinua tuomitaan”, ”*you're restrictred*”, sinua rajoitetaan) vuorottelee minä-äänen kanssa (esim. maininta *I think*, mielestäni). Kiinnostava ääni tässä runossa on epämää-

räinen ”*people*” tai ”*they*”, eli ihmiset tai he. Tutkimuksessaan Luke tulkitsi tämän äänen edustavan Australiassa vallinnutta sosiaalista, kulttuurista ja poliittista tilannetta. Tämä ”toisen” ääni oli vallinneen tilanteen ruumiillistumaa. Laajempi haastattelu osoittaa, että juuri tämä ääni puristaa Yasminin ja hänen läheistensä ääniä ja pakottaa ne sopimaan ”valkoisen” Australian normeihin.

Samankaltainen pronominin käyttö näkyy myös aiemmin lainaamamme Afrouzin haastattelussa, kun hän kertoo aikuistumisesta Suomessa. Hän kertoo:

> **Afrouz:** Ja sit sillon kun oot alaikäinen, niin jos sulla tulee jotain ongelmaa, niin ihmiset ympärillä niin ku yrittää jotenki niin ku olla sulle niin ku vähän avuksi, tai silleen, että, mitä voi sanoa, että niin kun jossain jo. Että ne niin ku ei silleen tekee asiasta paljon vaikeemmaksi sulle, mutta silloin kun sä oot niin ku aikuinen, sit kaikki muuttuu. Eli se on sun oma asia, että onko sulla vaikeuksia siihen asiaan vai ei, niin ihmiset pyytää niitä, mitä ne niin ku haluaa esim. töissä, tai jotain niin ku silleen. Et ne niin ku ei ole... Ei ne mieti niin ku sua enää, koska sä olet aikuinen ja sun pitää niin ku pärjätä, tai silleen
>
> **Oma asia:**
> Kun oot alaikäinen
> jos sulla tulee ongelmaa,
> ihmiset yrittää olla avuksi.
> Mutta kun sä oot aikuinen
> kaikki muuttuu.
> On sun oma asia, onko sulla vaikeuksia.
> Ei ne mieti sua enää.
> Sä olet aikuinen, sun pitää pärjätä.

Afrouz käyttää epätyypillistä ilmaisua (sinäpassiivi) kertoessaan siitä, miten yhteiskunnan tuki muuttui, kun hän täysi-ikäistyi. Koko haastattelun luettuamme on selvää, että Afrouz puhuu itsestään ja omista kokemuksistaan yhteiskunnan turvaverkoissa. Pronominin käyttö sai meidät kuitenkin miettimään, onko kyseessä Afrouzin yritys etääntyä aiheesta vai ainoastaan hänen tapansa puhua.

Toinen esimerkkimme kollektiivisista runoista on tutkimuksestamme australialaisten turvapaikanhakijaopiskelijoiden kanssa (Kaukko ym. 2024). Fatima kertoo:

> **Fatima:** “I think my family – my family they’re the greatest support. And I can guarantee that without them I would never be able to do a bachelor’s degree as a single parent.”
>
> **My Family:**
> I think
> My family
> My family
> They’re the greatest support
> I can guarantee
> Without them
> I would never be able to do a bachelor’s degree as a single parent

Kuten Afrouz niin myös Fatima oli haastatteluaikaan parikymppinen yksinhuoltajaäiti. Hän oli tullut Australiaan turvapaikanhakijana Iranista perheensä kanssa. Hänen runonsa kuvaa sitä, miten perhe on mahdollistanut hänen saavutuksensa Australiassa. Fatiman runo eroaa sanavalintojensa puolesta muista analysoimistamme englanninkielisistä haastatteluista, koska vaikka huomio on vahvasti Fatiman perheyhteisössä ja heidän antamassaan tuessa, Fatima viittaa kerronnassa pelkästään itseensä ja puhuu omalla äänellään. Hänen äänensä kuitenkin kietoutuu hänen perheyhteisönsä ääniin, jotka mahdollistavat Fatiman menestyksen. Tulkitsimme runon ja Fatiman puhetavan kumpuavan hänen kokemuksistaan yksilökeskeisessä yliopistossa, mutta samalla vahvasti ankkuroituneena hänen biologiseen perheeseensä.

Yasmiin, Afrouzin ja Fatiman runot ovat polyfonisia ja kollektiivisia. Niissä kertojan oma ääni asettuu eri tavoin muiden nuorten yhteisöistä tai laajemmin yhteiskunnasta kuuluvien äänien lomaan ja kuvaa sitä, miten nämä nuoret naiset kokevat yksilökeskeisyyden ja yhteisöllisyyden risteymät omissa elä-

missään. Tulkintaamme on vahvistanut se, että olemme saaneet tarinoiden kertojilta, eli nuorilta itseltään, kommentteja analyysiimme. Olemme saaneet heiltä tarkentavia tai korjaavia huomioita ja lopullisen luvan käyttää heidän sanojansa niin kuin ne on runoihin aseteltu.

Äänten kielet, kulttuurit ja omistajat

Yksittäiseen artikkeliin sopii vain pieniä maistiaisia siitä, mitä runoanalyysillä ja runoilla voi tehdä pakolaisnuorten kanssa tehtävässä tutkimuksessa. Ihmisten (ja äänten) eroavaisuuksien huomioimisessa se toimii, onhan se ollut tämän analyysin lähtökohta. Emme ole ensimmäisiä, jotka pohtivat eri kulttuurien ja maailmankatsomusten ilmenemistä runoanalyyseissä (Matapoa & Allen 2020; Mayra ym. 2021; Zhang 2020). Kielen pohdinta sen sijaan on aiemmin jäänyt vähemmälle huomiolle. Suomen ja englannin kieliä yhdistellessämme huomasimme, että kielen logiikat sekä mutkistivat, mutta ehkä myös rikastivat analyysiä. Tämän artikkelin toinen kirjoittaja Mervi puhuu suomea äidinkielenään ja lukee sekä kirjoittaa suomeksi paljon. Ennen kaksikielisen analyysimme aloittamista Mervi oletti, että suomenkielisissä haastatteluissa ei esiinny sinä-passiivia, koska se ei kuulu suomen kieleen. Afrouzin haastattelu ei kuitenkaan ollut ainoa, jossa tätä muotoa käytettiin. Kieli muuttuu, ja monikielisten nuorten puhetavassa on todennäköisesti vaikutteita useista eri kielistä. Emme voi tehdä mitään suuria tulkintoja siitä, mitä haastattelemamme nuoret tällä tai muilla tavanomaisesta poikkeavilla puhetavoilla tarkoittivat. Huomasimme ainakin sen, että keskiikäisen tutkijan arvelu nuorten käyttämästä kielestä oli liian suppea ja vanhanaikainen.

Nuorten kertomuksista kirjoitetut runot kehottavat pohtimaan, kenelle äänet kuuluvat ja kuka niitä voi kuulla. Nuorten sosiaalisesti rakentuneita kokemuksia ja merkityksiä on vaikea ymmärtää, jos pyrkii ulkopuolisen (kaikkitietävän) tutkijan rooliin. Äänien kuulumiseen tarvitaan vastaanottaja eli korva, joka on virittynyt äänen vaatimalle taajuudelle. Meitä kirjoittajia on auttanut tässä tutkimuksessa se, että olemme työskennelleet pakolaisnuorten kanssa jo kauan. Korvamme ovat jo virittyneet tälle ontologiselle taajuudelle ja olemme harjoitelleet äänten polyfonian ymmärtämistä. Silti jokaisessa analyysissä jotkut äänet ovat vaarassa tulla väärintulkituksi tai jäädä kuulumattomiin. Esimerkiksi jos olisimme pitäneet analyysin lähtökohtana yksilöä ja hänen ääntänsä, äänten kollektiivisuus olisi jäänyt kuulematta. Carol Gilligan (1982) perusteli samalla logiikalla sitä, että naisten äänet eivät kuulu miesvaltaisessa yhteiskunnassa. Lukuisat nuorisotutkijat hänen jälkeensä ovat huomauttaneet samasta asiasta, esimerkiksi sateenkaarinuoriin (Taavetti & Lehtonen 2018), vammaisiin (Goodley & Runswick-Cole) ja myös pakolaisiin (Couch & Francis 2006) liittyen.

Äänten moninaisuuden tarkasteluun liittyy myös tutkimuseettisiä valintoja. Tutkimuksillamme oli asianmukaiset eettisten lautakuntien puoltavat lausunnot, mutta instituutionaalisia lupia tärkeämpää oli se, miten suhtauduimme osallistujiin, tulkitsimme heidän ääniään ja vahvistimme sitä omista asemistamme käsin. Ymmärryksemme vahvistui vuorovaikutuksessa nuorten kanssa, kun nuoret korjasivat tai tarkensivat tulkintojamme. Tällaista toimintatapaa sanotaan toisinaan dialogiseksi tutkimusotteeksi (Sykäri 2013) tai suhteelliseksi etiikaksi (Kaukko, Korkiamäki & Kuusisto 2019). Meille, kuten varmasti myös monille muille nuorisotutkijoille, se on luonteva tapa työskennellä nuorten kanssa.

Nuorten äänten toivottu vaikutus ei välttämättä ole nuoren oma, yksilöllinen päätös. Gilliganin tutkimuksen (1982) ehkä keskeisin

havainto oli se, että ainakin 1980-luvulla nuorten naisten ääniä tulkittiin helposti itsekkyyden näkökulmasta eli miten heidän oman itsensä vuoksi toivomat asiat nähtiin sen ajan yhteiskunnassa huonoina, koska niiden tarkoitusperät olivat itsekkäitä. Haastattelemamme nuoret muistuttavat, että asia voi olla myös toisinpäin. Voimme olettaa, että nuorten toiveet ovat yksilöllisiä, mutta ne voivat olla myös kollektiivisia. Tämä on linjassa alkuperäiskansojen, feinististen ja postkoloniaalisten perinteiden tutkijoiden argumenttien kanssa (Call-Cummings ym. 2023; Fursova ym. 2023). Myös monet näiden suuntauksien tutkijoista ovat huomanneet, että länsimaiset oletukset yksilöllisestä toimijuudesta ja yksilön halusta omaan hyötyyn eivät ole joka paikassa hyväksyttyjä tai edes yksilön näkökulmasta toivottavia. Tämä tarkoittaa, että tutkijan ja osallistujan tekemä analyysi runosta ei ehkä riitä – syvempi ymmärrys voi vaatia osallistujan oman yhteisön panosta. Tähän tähtäämme nyt käynnissä olevassa tutkimuksessamme, jonka päätteeksi julkaisemme nuorten taidetta kirjana.

Olemme tutkimuksissamme pyrkineet virittämään korvamme kuulemaan osallistujien äänet sellaisina kuin he haluavat niiden kuuluvan. Olemme yrittäneet ymmärtää tutkimustemme nuoria osana niitä yhteisöjä, joista he meille kertovat, ja tuoda analyysimme osallistujien kriittisen katseen alle. Kerta toisensa jälkeen tämä osallistava vaihe on osoittanut, että korvamme tarvitsevat lisäviritystä, jotta suurempi osa ääniä saadaan kerättyä ja kuultua. Kaikki eivät halua puhua yhdellä äänellä, ja kaikki eivät halua, että heidän äänensä tulkitaan tutkijan äänellä. Toisaalta jotkut saattavat haluta antaa tulkintavallan meille tutkijoille osallistumatta analyysiin itse. Tätä toivetta on myös kunnioitettava. Äänikeskeinen runoanalyysi on yksi keino yhdistää laadullisen tutkimuksen periaatteet runouden ilmaisuvoimaan ja ymmärtää, mitä nuoret pakolaiset haluavat meidän kuulevan. Runoissa kuuluvat äänet mahdollistavat näiden nuorten kokemusten intersektionaalisen tarkastelun. Runoissa nuorten kokemukset pakkomuutosta ja aikuistumisesta uudessa maassa kietoutuvat heidän kohtaamiinsa odotuksiin, jotka liittyvät muun muassa sukupuoleen, koulutukseen, työhön ja perhesuhteisiin. Runoanalyysi ei ole tyhjentävä, emmekä voi antaa varmoja vastauksia siitä, mitä nuoret ovat tarkoittaneet asetellessaan sanansa näillä tavoilla. Runous voi kuitenkin valaista jotain, mikä muuten jäisi pimentoon: Suomessa ja Australiassa asuvien pakolaisnuorten äänien moninaisuuden ja sen, miten heidän omat äänensä löytävät paikkansa muiden äänien kuorossa.

Rahoitus

Tämä tutkimus on saanut rahoitusta Euroopan Unionilta (Horizon Europe –Marie Skłodowska-Curie Actions – project no. 101150325).

Viitteet

1 Kansainvälisessä kirjallisuudessa tätä menetelmää kuvataan nimellä voice-centred relational methodology. Tälle ei ole vakiintunutta suomennosta eikä etenkään termi relational käänny sujuvalle suomelle. Kutsumme tässä artikkelissa menetelmää äänikeskeiseksi analyysiksi, käännöksen epätäydellisyyden ymmärtäen.

Lähteet

Baak, Melanie (2016) *Negotiating belongings: Stories of forced migration of Dinka women from South Sudan*. Rotterdam: Sense Publishers.

Brown, Lyn Mikel & Gilligan, Carol (1991) Listening for voice in narratives of relationship. *New Directions for Child Development* 54, 43–62.

Brown, Lyn Mikel & Gilligan, Carol (1992) *Meeting at*

the crossroads: Women's psychology and girls' development. Massachusetts: Harvard University Press.

Call-Cummings, Meagan & Hauber-Özer, Melissa & Dazzo, Giovanni P. (toim.) (2024) *Routledge international handbook of critical participatory inquiry in transnational research contexts*. London: Routledge.

Couch, Jen & Francis, Steve (2006) Participation for all? Searching for marginalized voices: The case for including refugee young people. *Children, Youth and Environments* 16 (2), 272–290.

Debold, Elizabeth (1990) Learning in the first person: A passion to know. Unpublished conference paper. Laurel–Harvard Conference on the Psychology of Women and the Development of Girls, Cleveland, Ohio, USA, April 1990.

Edwards, Rosalind & Weller, Sue (2012) Shifting analytic ontology: Using I-poems in qualitative longitudinal research. *Qualitative Research* 12 (2), 202–217.

Faulkner, Sandra L. (2009) Research/poetry: Exploring poet's conceptualizations of craft, practice, and good and effective poetry. *Educational Insights* 13 (3), 1–23.

Fursova, Julia & Bishop-Earle, Denise & Hamilton, Kisa, & Kranias, Gillian (2023) 'Participation – with what money and whose time?' An intersectional feminist analysis of community participation. *Community Development Journal* 58 (3), 453–471.

Gilligan, Carol (1977) In a different voice: Women's conceptions of self and of morality. *Harvard Educational Review*, 47 (4), 481–517.

Gilligan, Carol (1993 [1982]) *In a different voice*. Massachusetts: Harvard University Press.

Gilligan, Carol (2023) *In a human voice*. Cambridge: Polity Press.

Gilligan, Carol & Eddy, Jessica (2017) Listening as a path to psychological discovery: An introduction to the listening guide. *Perspectives on Medical Education* 6 (2), 76–81.

Gilligan, Carol, Spencer, Renée, Weinberg, M. Katherine, & Bertsch, Tatiana (2003) On the listening guide: A voice-centred relational method. In Paul M. Camic, Jean E. Rhodes, & Lucy Hardley (eds.) *Qualitative research in psychology: Expanding perspectives in methodology and design*. Washington, DC: American Psychological Association, 157–172.

Goodley, Dan & Runswick-Cole, Katherine (2012). Decolonizing methodology: Disabled children as research managers and participant ethnographers. In Andrew Azzopardi & Shaun Grech (eds.) *Inclusive communities: A critical reader*. Boston, MA: Sense Publishers, 215–232.

Kaukko, Mervi (2023) Storycrafting refugee children's lives. Presenting Ali and the Long Journey to Australia. *International Journal of Qualitative Studies in Education* 36 (10), 2252–2265

Kaukko, Mervi & Kiilakoski, Tomi (2023) Kenen hyvä, millainen muutos? Moninaisuus toimintatutkimukessa. Teoksessa Hannu Heikkinen ja Mervi Kaukko (toim.) *Toimintatutkimus: Käytännön opas*. Tampere: Vastapaino, 163–196.

Kaukko, Mervi, Korkiamäki, Riikka & Kuusisto, Anna Kaisa. Normatiivisesta etiikasta elettyyn kohtaamiseen : tutkimuksellista hengailua yksin tulleiden maahanmuuttajanuorten kanssa. Teoksessa

Kaukko, Mervi, Macaulay, Luke, Reimer, Kristin, Dunwoodie, Karen, Webb, Sue, & Wilkinson, Jane (2024) 'It is a university where I felt welcome': Poems of asylum-seeking students' sense of coherence in Australian higher education. *Higher Education Research & Development* 43 (4), 889–905.

Kaukko, Mervi, Wilkinson, Jane, & Haswell, Nick (2022) This is our treehouse': Investigating play through a practice architectures lens. *Childhood* 29 (2), 187–203.

Kohlberg, Lawrence (1984) *The psychology of moral development: The nature and validity of moral stages*. New York: HarperCollins.

Krog, Antjie (2018) In the name of human rights: I say (how) you (should) speak (before I listen). In Norman K. Denzin & Yvonna S. Lincoln (eds.) *The SAGE handbook of qualitative research*. London: SAGE, 845–854.

Krog, Antjie, Mpolweni-Zantsi, Nosisi Lynette, & Ratele, Kopano (2009*) There was this goat: Investigating the Truth Commission testimony of Notrose Nobomvu Konile*. Scottsville: University of KwaZulu-Natal Press.

Macaulay, Luke (2023) "You're judged a lot": Australian Sudanese and South Sudanese youths' perspectives on their experiences in public spaces. In Mattias De Backer, Peter Hopkins, Ilse van Liempt, Robin Finlay, Elisabeth Kirndörfer, Mieke Kox, Matthew C. Benwell, & Kathrin Hörschelmann (eds.), Refugee Youth: Migration, justice, and urban space. Bristol: Bristol University Press, 153–168.

Macaulay, Luke & Deppeler, Joanne (2020) Perspectives on negative media representations of Sudanese and South Sudanese youths. *Journal of Intercultural Studies* 4 (2), 213–217.

Mäkipää, Jarkko (2023) *Nuorisofragmentit*. Suomi: Käsite-Kirjat.

Matapo, Jacoba & Allen, Jean M. (2021) Traversing Pacific identities in Aotearoa/New Zealand: Blood, ink, lives. In Esther Fitzpatrick & Katie Fitzpatrick (eds.) *Poetry, method and education research: Doing Critical, decolonising, and political inquiry*. London: Routledge, 207–220.

Mauthner, Natasha & Doucet, Andrea (1998) Reflections on a voice-centred relational method: Analysing maternal and domestic voices. In Jane Ribbens & Rosalind Edwards (eds.), *Feminist dilemmas in qualitative research*. London: SAGE, 119–146.

Maynard, Kent & Cahnmann-Taylor, Melisa (2010) Anthropology at the edge of words: Where poetry and ethnography meet. *Anthropology and Humanism* 35 (1), 2–19.

Mayra, Kaveri, Matthews, Zoë & Sandall, Jane (2021). 'Surrogate decision-making' in India for women competent to consent and choose during childbirth. *Agenda*, 35 (3) 92–103.

Mubeen, Fath, Latvala-White, Heidi, Tiilikainen, Marja, & Kaukko, Mervi (2025) Taideperustaiset menetelmät ja nuorten pakolaisten relationaalisen hyvinvoinnin tutkimus. Teoksessa Tuulikki Kurki, Tuija Saresma, Jari Martikainen, Saara Jäntti & Sari Pöyhönen (toim.) *Taide tietämisen tapana: Toisin tutkiminen ja julkaiseminen*, Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 137, Jyväskylä: Nykykulttuuri, *painossa*.

Paliadelis, Penny & Cruickshank, Mary (2008) Using a voice-centered relational method of data analysis in a feminist study exploring the working world of nursing unit manager. *Qualitative Health Research* 18 (10), 1444–1453.

Prendergast, Monica (2009) Introduction: The phenomena of poetry in research: 'Poetry is what?' Poetic inquiry in qualitative social science research. In Monica Prendergast, Carl Leggo, & Pauline Sameshima (eds.), *Poetic inquiry: Vibrant voices in the social science*. Rotterdam: Sense Publisher, xix–xlii.

Richardson, Laurel (1993) Poetics, dramatics and transgressive validity: The case of the skipped line. *The Sociological Quarterly* 34 (4), 695–710.

Roth-Raider, Miriam (2014) The listening guide. In David Coghlan & Mary Brydon-Miller (eds.), *The SAGE encyclopedia of action research*. London: SAGE, 510–512.

Sorsoli, Lynn & Tolman, Deborah L. (2008) Hearing voices: Listening for multiplicity and movement in interview data. In Sharlene Nagy Hesse-Biber & Patricia Leavy (eds.), *Handbook of emergent methods*. New York: Guilford Press, 495–515.

Sullivan, Anne Mccrary (2009) On poetic occasion in inquiry: Concreteness, voice, ambiguity, tension, and associative logic. In Monica Prendergast, Carl Leggo, & Pauline Sameshima (eds.), *Poetic inquiry: Vibrant voices in the social science*. Rotterdam: Sense Publisher, 111–126.

Sykäri, Venla (2013) Dialogic Methodology and the Dialogic Space Created after an Interview. In Frog, E & Latvala, P (eds.), *Approaching Methodology*. RMN Newsletter, vol. 4, University of Helsinki, Folklore Studies, Department of Philosophy, History, Culture and Art Studies

Taavetti, Riikka & Lehtonen, Jukka (2018) Metodologisia ja eettisiä kysymyksiä sateenkaarinuorten etnografisessa ja osallistavassa tutkimuksessa. Teoksessa Tomi Kiilakoski & Päivi Honkatukia (toim.) *Miten tutkia nuoria ja nuorisotyötä*. Tampere: Vastapaino, 274–291.

Taylor, Jill McLean, Gilligan, Carol, & Sullivan, Amy M. (1995) *Between voice and silence*. Massachusetts: Harvard University Press.

Wong, Y. Joel, Wang, Shu-Yi, Klann, Elyssa M. (2018) The emperor with no clothes: A critique of collectivism and individualism. *Archives of Scientific Psychology* 6 (1), 251–260.

Wu, Botao (2021) My poetic inquiry. *Qualitative Inquiry* 27 (2), 283–291.

Zhang, Kuo (2021) Becoming a first-time mother as an international graduate student: A poetic ethnography. In Esther Fitzpatrick & Katie Fitzpatrick (eds.) *Poetry, method and education research: Doing Critical, decolonising, and political inquiry*. London: Routledge, 132–151.

Miten Suomen pakolaistaustaiset nuoret voivat?

Väestötutkimus 20–29-vuotiaiden nuorten terveydestä ja hyvinvoinnista

Anu Castaneda, Katri-Leena Mustonen, Katariina Mankinen, Laura Somersalo-Cavén, Antti Klemettilä, Hannamaria Kuusio & Eero Lilja

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Pakolaistaustaisten nuorten terveydestä ja hyvinvoinnista Suomessa tiedetään niukasti. Tämä tutkimus tuottaa uutta epidemiologista tietoa 20–29-vuotiaiden pakolaistaustaisten nuorten terveydestä ja hyvinvoinnista Suomessa. Tutkimusaineistoina käytetään kahta Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen keräämää Suomeen muuttaneisiin aikuisiin kohdentunutta väestötutkimusaineistoa, MoniSuomi- (2022) ja FinMonik- (2018) aineistoja. Molemmat aineistot rajattiin 20–29-vuotiaiden osajoukkoon, ja niiden nuorten aikuisten, jotka ilmoittivat maahanmuuttosyykseen pakolaisuuden tai turvapaikanhaun, terveyttä, hyvinvointia ja palvelujen käyttöä verrattiin niihin nuoriin aikuisiin, jotka ilmoittivat jonkin muun maahanmuuttosyyn (esim. työ, opiskelu tai perheeseen liittyvät syyt). Lisäksi pakolaistaustaisten nuorten tuloksia verrattiin Suomen koko samanikäisen väestön vertailuaineiston tuloksiin ja niitä tarkasteltiin myös sukupuolittain. Tulokset osoittivat, että pakolaistaustaiset nuoret voivat monilla, joskaan eivät kaikilla, terveyden ja hyvinvoinnin osa-alueilla heikommin kuin muista syistä Suomeen muuttaneet nuoret tai nuoret Suomen koko väestössä. Heillä oli esimerkiksi useammin mielenterveysoireita, toteutumatonta terveydenhoidon tarvetta, tupakointia, köyhyyskokemuksia, syrjintäkokemuksia sekä vähemmän ystäviä ja heikompi elämänlaatu. Nämä tulokset ohjaavat parantamaan Suomeen muuttaneiden nuorten terveyttä ja hyvinvointia, erityisesti pakolaistaustaisten nuorten osalta.

Avainsanat: epidemiologia, hyvinvointi, nuoret, pakolaisuus, terveys, väestötutkimus

Pakolaisuus lisää riskiä terveyden haavoittuvuudelle monin tavoin. Pakolaistaustaisten terveyttä haastavat kaikille väestöryhmille yhteisten terveysriskien lisäksi muun muassa lähtömaan sairastavuus ja terveydenhuollon mahdollisesti heikko tilanne, matkan aikana kohdatut riskit sekä uuteen maahan kotoutumiseen ja maassaoloon liittyvät epävarmuudet sekä rasismi (Georgiadou ym. 2018; Gostin & Roberts 2015; Grove & Zwi 2006; Gušić ym. 2017; Hossin 2020; Mattelin ym. 2022; Spallek, Zeeb & Razum 2011). Pakolaistaustaisilla ihmisillä on myös palveluiden saamisessa ja niihin hakeutumisessa monia esteitä uudessa kotimaassa, esimerkiksi yhteisen kielen puute, tiedon puute olemassa olevista palveluista ja kulttuurierot palveluissa (Coumans & Wark 2024). Pakolaistaustaiset nuoret ovat terveysriskien suhteen korostuneen haavoittuvaisessa asemassa myös ikänsä puolesta (Mattelin ym. 2022; Singh ym. 2023), mutta heillä on nähty olevan myös resilienssiä eli kykyä selviytyä elämän haasteista ja muutoksista (Marley & Mauki 2019).

Kansainvälisellä suojelulla tarkoitetaan Suomessa Euroopan unionin direktiivien ja Suomen ulkomaalaislain mukaan joko pakolaisasemaa tai toissijaista suojeluasemaa. Myönteisen päätöksen myötä henkilö saa Suomessa oleskeluluvan. Vuodesta 2015 lukien Suomesta on haettu noin 155 000 kertaa kansainvälistä suojelua, joista suurin osa on 18–64-vuotiaiden jättämiä hakemuksia (noin 30 000 alle 14-vuotiaiden ja hieman yli 10 000 14–17-vuotiaiden; Maahanmuuttovirasto 2025). Suomeen muuttaneesta 20–74-vuotiaasta väestöstä lähes joka viides kertoo pakolaisuuden tai turvapaikanhaun tärkeimmäksi muuttosyykseen Suomeen, miehet hieman useammin kuin naiset (Nykänen & Kuusio 2023).

Suomessa on tehty vasta muutamia epidemiologisia väestötutkimuksia, jotka antavat yleistettävää tietoa Suomesta kansainvälistä suojelua hakeneiden nuorten terveydestä ja hyvinvoinnista. Niistä ehkä keskeisin on Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) toteuttama Turvapaikanhakijoiden terveys- ja hyvinvointitutkimus TERTTU (Skogberg ym. 2019), jossa tutkittiin kaikenikäisiä vuonna 2018 Suomeen ensi kertaa saapuvia turvapaikanhakijoita terveystarkastuksella ja haastattelulla. Tutkimuksen tuloksissa eroteltiin nuorisolain mukaisesti 13–17-vuotiaiden nuorten ikäryhmä sekä 18–29-vuotiaiden nuorten aikuisten ikäryhmä. Tutkimus antaa siis laajasti tietoa turvapaikanhakijanuorten terveydestä ja hyvinvoinnista juuri Suomeen tulon hetkeltä.

Tätä aikaisemmin on tehty joitain Suomeen muuttaneeseen väestöön tai heidän jälkipolveensa kohdistuneita väestötutkimuksia, joista ei ole suoraan eroteltu tuloksia pakolaistaustaisista nuorista, mutta joiden tutkittavissa on runsaasti pakolaistaustaisia tai vastaavista lähtökohdista tulevia tai heidän jälkeläisiään. Esimerkiksi Maahanmuuttajien terveys- ja hyvinvointitutkimuksessa Maamussa (Castaneda ym. 2012) tutkituista somalialais- ja kurditaustaisista kolme neljästä ilmoitti Suomeen muuttosyykseen pakolaisuuden tai turvapaikanhaun ja valtaosa lopuista tutkittavista perheeseen liittyvät syyt, eli he todennäköisesti ovat pakolaisina Suomeen tulleiden perheenjäseniä. Maamu-tutkimuksessa on joiltain osin eroteltu myös 18–29-vuotiaiden nuorten aikuisten tulokset. Maahanmuuttajataustaisten nuorten terveys ja hyvinvointi (EtnoKids) -tutkimus (Wikström, Haikkola & Laatikainen 2014) puolestaan tutki Maamu-tutkimuksen somalialais- ja kurditaustaisten tutkittavien 13–16-vuotiaita lapsia pääkaupunkiseudulla. Heistä suurin osa oli syntynyt Suomessa, eli heistä suurin osa ei ollut pakolaistaustaisia nuoria vaan pakolaistaustaisten jälkipolvea.

Näissä tutkimuksissa nuorilla havaittiin monenlaisia terveyteen ja hyvinvointiin liit-

tyviä kuormitustekijöitä. Esimerkiksi TERTTU- ja Maamu -tutkimuksissa nuorilla havaittiin korostunutta mielenterveyden kuormaa. Lähes kaikki TERTTU-tutkimukseen osallistuneet nuoret olivat kokeneet ainakin jonkin järkyttävän tapahtuman joko entisessä kotimaassaan tai turvapaikanhakumatkan aikana. Esimerkiksi 18–29-vuotiaista yli 60 prosenttia oli joutunut fyysisen vahingonteon kohteeksi, lähes puolet oli ollut kidutettuna ja yli kolmannes vangittuna tai kidnapattuna. Merkittäviä masennus- ja ahdistuneisuusoireita oli lähes puolella ja nukkumisvaikeuksia yli kolmanneksella. 13–17-vuotiaista lähes puolella joku todella rakas oli kuollut ja joka viides oli joutunut eroon perheestään vastoin tahtoaan, 40 prosenttia oli nähnyt toiselle tapahtuvaa ruumiillista väkivaltaa ja neljännestä oli vahingoitettu tai yritetty vahingoittaa ruumiillisesti. Lähes puolella oli tunne-elämän ongelmia ja neljänneksellä käytösoireita. 13–17-vuotiaista turvapaikanhakijoista joka seitsemännellä ja 18–29-vuotiaista peräti puolella oli jokin tapaturman tai väkivallan aiheuttama vamma. Maamu-tutkimuksessa tuli esiin mielenterveysoireiden korkea esiintyvyys kurditaustaisilla suhteessa samanikäiseen Suomen koko väestöön, mutta somalialaistaustaisilla puolestaan ei. Päihteiden käyttö puolestaan oli harvinaista kaikissa kolmessa tutkimuksessa.

Myös muiden terveyshaasteiden on havaittu olevan yleisiä. Esimerkiksi TERTTU-tutkimuksen 13–17-vuotiaista tutkittavista lähes joka viides kertoi kärsivänsä päänsärystä ja lähes joka neljäs ruokahaluttomuudesta. Yli kolmanneksella oli univaikeuksia ja noin neljäsosa oli ylipainoisia tai lihavia. Myös suuhun ja hampaisiin liittyvät ongelmat olivat yleisiä ja noin joka kymmenes kertoi, ettei ollut koskaan käynyt hammaslääkärissä. 18 prosenttia raportoi muistamiseen ja 16 prosenttia keskittymiseen liittyviä ongelmia.

EtnoKids-tutkimuksen mukaan joka kymmenes 13–16-vuotias nuori kertoi kiusaamiskokemuksista, joista nimittely ihonväriin tai etniseen taustaan liittyen oli yleisintä. Myös Maamu-tutkimus toi esiin runsaasti syrjintäkokemuksia 18–29-vuotiailla somalialais- ja kurditaustaisilla. EtnoKids-tutkimus osoitti myös, että kurditaustaisilla tytöillä oli usein erilaisia kipuja ja särkyjä esimerkiksi päässä, vatsassa, niska-hartiaseudulla ja selässä. Kurditaustaisilla nuorilla oli myös esimerkiksi paljon nukkumisvaikeuksia ja väsymystä, ruokahaluttomuutta, jännittyneisyyttä ja keskittymisvaikeuksia. Somalialaistaustaisilla nuorilla vastaavia oireita ei esiintynyt.

Nämä aikaisemmat epidemiologiset tutkimukset luovat siis jonkinlaista kuvaa siitä, että Suomesta kansainvälistä suojelua hakeneilla nuorilla sekä pakolaisina Suomeen tulleiden teini-ikäisillä lapsilla on monenlaisia terveyden ja hyvinvoinnin haasteita, mutta kokonaiskuva Suomen pakolaistaustaisten nuorten tilanteesta puuttuu. Tällaista tietoa kuitenkin tarvitaan, jotta pakolaistaustaisten nuorten haasteita terveydessä ja hyvinvoinnissa voidaan tunnistaa ja väestöryhmien välillä vallitsevia terveys- ja hyvinvointieroja kaventaa esimerkiksi palveluja kehittämällä tai resursseja kohdentamalla. Tämän tutkimuksen tavoitteena on tuottaa uutta kuvailevaa epidemiologista tietoa 20–29-vuotiaiden pakolaistaustaisten nuorten terveydestä, hyvinvoinnista ja palveluista Suomessa. Tutkimus selvittää pakolaistaustaisten nuorten terveyden ja hyvinvoinnin eri osa-alueiden esiintyvyyksiä ja vertaa niitä samaikäisiin muista syistä Suomeen muuttaneisiin ja koko Suomen väestön nuoriin. Tutkimus selvittää lisäksi, esiintyykö sukupuolten välillä eroja terveyden ja hyvinvoinnin eri osa-alueiden esiintyvyyksissä, ja onko niissä tapahtunut muutoksia vuosien 2018 ja 2022 välillä.

Tutkimusaineistot ja menetelmät

Tässä tutkimuksessa käytettiin kahta THL:n keräämää väestötutkimusaineistoa Suomeen muuttaneesta aikuisväestöstä: vuonna 2018 kerättyä FinMonik-tutkimusta eli Ulkomailla syntyneiden hyvinvointitutkimusta (n=6 836, vastausaktiivisuus 53,1 %; Kuusio ym. 2020) ja vuonna 2022 kerättyä MoniSuomi-tutkimusta eli Kansallista tutkimusta ulkomailla syntyneiden terveydestä, hyvinvoinnista ja palveluista (n=7 838; vastausaktiivisuus 44,1 %; THL 2023a). Molempiin tutkimuksiin vastattiin ensisijaisesti täyttämällä sähköinen tai paperinen lomake tai toissijaisesti puhelinhaastattelun muodossa. Puhelinhaastattelussa käytettiin lyhennettyä lomaketta, jossa kysymyksiä oli noin puolet vähemmän. Sekä kysely että puhelinhaastattelu toteutettiin monikielisesti. Molemmille aineistoille on käytössä myös koko Suomen väestön vertailuaineistot, jotka on kerätty pääpiirteisesti samaan aikaan ja samoilla menetelmillä (FinSote, 2017–2018, n=59 400, vastausaktiivisuus 45,3 %; THL 2018; TerveSuomi, 2022, n=61 600, vastausaktiivisuus 46,3 %, THL 2023b). Kaikki nämä aineistonkeruut ovat saaneet Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tutkimuseettisen työryhmän puollon. Aineistojen tarkemmat kuvaukset löytyvät muualta (Kuusio ym. 2020; THL 2018; 2023a; 2023b). Tutkimuksen tieteellinen viitekehys on kuvaileva epidemiologia (eli väestöterveystiede), jossa terveyden ja siihen liittyvien tekijöiden esiintyvyyksiä tutkitaan väestötasoisessa, yleistettävässä tutkimusasetelmassa.

Aineistot rajattiin alle 30-vuotiaisiin vastaajiin eli kaikkiin aineiston nuorisolain piiriin kuuluviin. FinMonik- ja MoniSuomi -aineistojen vastaajat jaettiin kahteen ryhmään: 1) pakolaistaustaisiin nuoriin, eli niihin, jotka ilmoittivat maahanmuuttosyykseen pakolaisuuden tai turvapaikanhaun ja 2) muilla syillä Suomeen muuttaneisiin nuoriin, eli niihin, jotka ilmoittivat jonkin muun maahanmuuttosyyn kuin pakolaisuuden tai turvapaikanhaun (työ, opiskelu, perhesyyt, inkeriläisenä tai Suomen sukuisena paluumuuttajana tai muu syy). Tutkimuksessa verrattiin näiden kahden ryhmän terveyttä ja hyvinvointia keskenään. Lisäksi FinSote ja TerveSuomi -vertailuaineistojen koko Suomen väestön samanikäisten nuorten tuloksia verrattiin pakolaistaustaisten nuorten tuloksiin. Tuloksia tarkasteltiin tilastollisen voiman kasvattamiseksi ensin niin, että FinMonik- ja MoniSuomi -aineistot yhdistettiin toisiinsa ja sen jälkeen niin, että aineistot eroteltiin toisistaan vuosien 2018 ja 2022 välillä ajallisen vertailun mahdollistamiseksi. Yhdistetyssä aineistossa tuloksia tarkasteltiin myös sukupuolittain. Taulukossa 1 on esitetty kunkin tarkasteltavan ryhmän vastanneiden määrät, mutta yksittäisten muuttujien välillä on jonkin verran hajontaa.

Tutkimusaineistojen laajasta muuttujapatterista valittiin tarkastelun kohteeksi yhteensä 60 indikaattoria: 15 terveyttä, elintapoja ja elämänlaatua kuvaavaa muuttujaa, 15 osallisuutta, sosiaalisia suhteita, vaikuttamista ja syrjinnän, luottamuksen ja kuulumisen kokemuksia kuvaavaa muuttujaa, 15 palvelujen käyttöä kuvaavaa muuttujaa ja 15 sosioekonomista taustaa, koulutusta, kielitaitoa ja osaamista kuvaavaa muuttujaa. Muuttujat valittiin niin, että ne kuvaavat mahdollisimman laajasti ja monipuolisesti terveyden, hyvinvoinnin ja palvelujen käytön kokonaisuutta ja osa-alueita. Osa muuttujista sisältyi vain vuoden 2022 aineistonkeruisiin (MoniSuomi ja TerveSuomi) tai vain Suomeen muuttaneiden aineistonkeruisiin (FinMonik ja MoniSuomi). Tarkat käytetyt muuttujat (60 muuttujaa) luetellaan tulostaulukoissa 2–5. Muuttujien yksityiskohtainen muodostuminen löytyy sivulta thl.fi/monisuomi/tulokset.

Tulokset esitetään prosenttiosuuksina ja 95 prosentin luottamusväleinä. Ryhmien välisten erojen tilastollinen merkitsevyys

testattiin F-testiin perustuvan *p*-arvon avulla. Kaikissa analyyseissa on käytetty painokertoimia, joilla otetaan huomioon otanta-asetelma ja korjataan kadon aiheuttamaa harhaa (THL 2023a; 2023b). Osuudet on mallivakioitu tutkimusvuodella ja sukupuolella, kun tuloksissa on yhdistetty eri tutkimusvuosien aineistot tai miehet ja naiset (Graubard & Korn 1999). Mallivakiointi poistaa tuloksista erot, jotka johtuvat sukupuolijakaumien tai aineistojen kokojen vaihtelusta aineistojen välillä.

Tulokset

Taustatiedot

Taulukossa 1 kuvataan tutkittavien taustatietoja aineistoittain ja vertailtavien ryhmien mukaisesti. Miehiä oli enemmän pakolaistaustaisissa kuin muissa ryhmissä, erityisesti vuoden 2022 aineistoissa. Myös ryhmien ikärakenne poikkesi toisistaan hieman: pakolaistaustaisissa sekä Suomen koko väestön nuorissa ikärakenne oli samankaltainen siinä missä Suomeen muista syistä muuttaneissa ikärakenne oli hieman vanhempi sekä FinMonik- että MoniSuomi-aineistoissa.

Pakolaistaustaisista nuorista pienempi osuus, 31 prosenttia, oli töissä vuonna 2018 verrattuna muista syistä Suomeen muuttaneisiin (58 %), mutta vuonna 2022 työllisten pakolaistaustaisten nuorten osuus oli kasvanut 45 prosenttiin. Opiskelijoita oli pakolaistaustaisissa enemmän kuin muista syistä Suomeen muuttaneissa: yli kolmannes pakolaistaustaisista nuorista opiskeli päätoimisesti. Myös Suomeen muuttoiän rakenne oli ryhmissä erilainen: pakolaistaustaisissa nuorissa oli enemmän alle 15-vuotiaina Suomeen muut-

Taulukko 1. Pakolaistaustaisten, muilla syillä Suomeen muuttaneiden ja koko väestön 20–29-vuotiaiden nuorten aikuisten taustatiedot eri tutkimusaineistoissa (% ja 95 %:n luottamusväli)

	FinMonik- ja FinSote -aineistot (2018)			MoniSuomi- ja TerveSuomi -aineistot (2022)		
	Maahanmuutto syy: pakolaisuus (n=235)	Maahan-muuttosyy: muu (n=858)	Koko väestö (n=2835)	Maahanmuutto syy: pakolaisuus (n=195)	Maahan-muuttosyy: muu (n=985)	Koko väestö (n=1587)
Sukupuoli						
Mies	59,2 (49,1–68,6)	50,8 (45,7–55,9)	47,3 (43,4–51,2)	62,8 (54,4–70,4)	47,6 (43,3–52,0)	49,1 (46,2–51,9)
Ikä						
20–24-vuotiaat	44,3 (34,5–54,5)	29,8 (25,6–34,5)	51,5 (47,7–55,4)	47,6 (39,6–55,8)	33,6 (29,6–37,9)	46,5 (43,7–49,4)
Pääasiallinen toiminta						
Työssä	30,6 (22,0–40,9)	58,4 (53,4–63,2)	44,7 (40,9–48,6)	45,3 (37,2–53,6)	57,1 (52,7–61,4)	51,5 (48,7–54,3)
Opiskelija	39,2 (29,9–49,4)	21,1 (17,7–25,0)	34,2 (30,6–38,0)	35,1 (27,6–43,4)	24,4 (20,9–28,4)	35,1 (32,4–37,9)
Muu	30,1 (20,8–41,5)	20,5 (16,6–24,9)	21,1 (18,1–24,4)	19,6 (14,0–26,9)	18,5 (15,2–22,3)	13,4 (11,5–15,5)
Suomeen muuttoikä						
Alle 15 vuotta	37,3 (31,0–44,1)	24,2 (21,5–27,2)	NA	44,8 (34,8–55,3)	18,0 (13,2–24,0)	NA
15–19 vuotta	29,0 (24,0–34,7)	25,4 (22,4–28,6)	NA	18,4 (12,8–25,6)	32,0 (24,9–40,2)	NA
Yli 19 vuotta	33,6 (28,2–39,6)	50,4 (47,0–53,8)	NA	36,8 (28,3–46,2)	49,9 (42,3–57,6)	NA
Suomessa oloaika						
Alle 5 vuotta	31,8 (26,4–37,7)	42,3 (39,1–45,7)	NA	39,2 (30,4–48,8)	46,7 (41,6–51,7)	NA
5–10 vuotta	32,6 (27,1–38,5)	35,1 (31,8–38,6)	NA	19,6 (13,6–27,6)	34,1 (29,2–39,4)	NA
Yli 10 vuotta	35,6 (29,4–42,4)	22,5 (19,8–25,4)	NA	41,1 (31,1–51,9)	19,3 (15,7–23,4)	NA
Taustamaa						
Lähi-itä ja Pohjois-Afrikka	66,3 (55,7–75,5)	8,4 (6,2–11,5)	NA	63,0 (54,7–70,5)	12,8 (10,1–16,1)	NA
Afrikka	16,3 (10,4–24,6)	6,7 (4,0–11,0)	NA	21,7 (16–28,9)	9,1 (6,7–12,1)	NA
Muut alueet	17,4 (10,1–28,4)	84,9 (80,4–88,5)	NA	15,3 (9,8–23,0)	78,1 (74,2–81,6)	NA

NA=tieto ei kosketa koko väestöä tai sitä ei ole saatavilla koko väestöstä

taneita, muista syistä Suomeen muuttaneissa enemmän 20-vuotiaina tai sitä vanhempina tulleita. Pakolaistaustaiset nuoret olivat myös olleet kauemmin Suomessa kuin muista syistä Suomeen muuttaneet. Pakolaistaustaisista yli neljä viidestä oli muuttanut Suomeen Lähi-idästä tai Afrikasta, muista syistä Suomeen muuttaneista päinvastoin noin neljä viidestä oli muuttanut Suomeen muualta kuin Lähi-idästä tai Afrikasta.

Terveys, elinolot ja elämänlaatu

Taulukossa 2 kuvataan tuloksia terveyden, elinolojen ja elämänlaadun osalta. Terveytensä keskitasoiseksi tai sitä huonommaksi kokevia oli pakolaistaustaisissa hieman enemmän kuin joka viides, eikä osuus eronnut muista ryhmistä vuosien 2018 ja 2022 välillä eikä sukupuolten välillä. Pakolaistaustaisista ylipainoisten osuus oli 38 prosenttia. Osuus ei eronnut muista ryhmistä, ja kaikissa ryhmissä yli kolmannes nuorista oli ylipainoisia tai lihavia.

Pakolaistaustaisista nuorista lähes kolmannes koki psyykkistä kuormittuneisuutta, mikä oli useammin kuin kahdessa muussa ryhmässä, joissa vastaava osuus oli alle neljänneksen. Erityisesti ero tuli esiin vuoden 2022 aineistossa, jossa pakolaistaustaisista nuorista psyykkisesti kuormittuneita oli 37 prosenttia ja koko väestön nuorista 26 prosenttia. Ryhmien väliset erot tulivat esiin siten, että miehissä koko väestössä psyykkistä kuormittuneisuutta esiintyi harvemmin kuin pakolaistaustaisissa (20 % vrt. 29 %) ja naisissa taas muista syistä Suomeen muuttaneissa harvemmin kuin pakolaistaustaisissa (22 % vrt. 34 %). Pakolaistaustaiset nuoret kokivat mielialansa matalaksi useammin kuin kaksi muuta ryhmää: heistä 52 prosenttia koki mielialan mataluutta, kun vastaava osuus muista syistä Suomeen muuttaneista nuorista oli 34 prosenttia ja koko väestön nuorista 29 prosenttia. Erot ryhmien välillä ilmenivät myös sekä vuoden 2018 että vuoden 2022 tuloksissa, sekä miehillä että naisilla. Lähes puolet kaikkien ryhmien nuorista koki hermostuneisuutta. Muiden kuin pakolaistaustaisten osalta sekä psyykkisesti kuormittuneiden, mielialansa matalaksi kokevien että hermostuneisuutta kokevien osuudet kasvoivat vuosien 2018 ja 2022 välillä, mutta pakolaistaustaisten osalta osuuden kasvu ei saavuttanut tilastollista merkitsevyyttä. Pakolaistaustaiset kokivat itsensä harvemmin onnellisiksi kuin muista syistä Suomeen muuttaneet nuoret (43 % vrt. 51 %). Pakolaistaustaisissa onnellisten osuus laski vuodesta 2018 vuoteen 2022: kun vuonna 2017 pakolaistaustaisista onnellisia oli vielä 53 prosenttia, oli osuus vuonna 2022 enää 32 prosenttia, mikä oli harvemmin kuin kahdessa muussa ryhmässä (44–45 %). Onnellisten osuus laski vuosien 2018 ja 2022 välillä myös kahdessa muussa ryhmässä. Itsemurha-ajatuksia raportoi 13 prosenttia ja riittämättömästi nukkuvia oli 17 prosenttia pakolaistaustaisista nuorista, eivätkä osuudet eronneet muista ryhmistä.

Pakolaistaustaiset miehet tupakoivat päivittäin useammin kuin koko väestön miehet (23 % vrt. 12 %). Koko väestön nuorissa tupakoivien osuus laski vuosien 2018 ja 2022 välillä 14 prosentista kymmeneen prosenttiin, siinä missä vastaavaa laskua pakolaistaustaisten nuorten osalta ei esiintynyt. Vuonna 2022 päivittäin tupakoivien pakolaistaustaisten määrä oli suurempi verrattuna muista syistä Suomeen muuttaneisiin ja koko väestöön (19 % vrt. 10–11 %). Alkoholin riskikäyttö oli kolme kertaa yleisempää koko väestössä kuin pakolaistaustaisilla (31 % vrt. 11 %). Tämä ryhmien välinen ero esiintyi kummankin vuoden ja sekä miesten että naisten osalta. Myös kannabista viimeksi kuluneen vuoden aikana käyttäneiden osuus oli koko väestön nuorissa yli kaksi kertaa suurempi kuin pakolaistaustaisissa nuorilla (11 % vrt. 5 %).

Pakolaistaustaiset nuoret kokivat elämänlaatunsa hyväksi harvemmin kuin koko väestöön kuuluvat (72 % vrt. 79 %). Elämänlaatunsa hyväksi kokevien osuus laski vuosien 2018 ja 2022 välillä myös koko väestön nuorilla, mutta erityisesti pakolaistaustaisilla. Vuonna 2018 molemmissa ryhmissä elämänlaatunsa hyväksi kokevia oli 81 prosenttia, ja vuonna 2022 osuus oli koko väestön nuorilla 76 prosenttia, mutta pakolaistaustaisilla 65 prosenttia. Vuoden 2022 tuloksissa pakolaistaustaisten osuus oli matalampi myös verrattuna muista syistä Suomeen muuttaneisiin (79 %). Ero elämänlaadussa ilmeni erityisesti nuorten miesten osalta: pakolaistaustaisista miehistä 69 prosenttia koki elämänlaatunsa hyväksi, kun koko väestön nuorista miehistä näin koki 77 prosenttia. Pakolaistaustaiset nuoret olivat harvemmin tyytyväisiä asuinalueensa olosuhteisiin verrattuna muista syistä Suomeen muuttaneisiin nuoriin sekä koko väestön nuoriin (72 % vrt. 80–82 %). Tämä ero ilmeni erityisesti naisten osalta: pakolaistaustaisista naisista asuinalueeseensa oli tyytyväisiä 67 prosenttia, kun vastaava osuus muista syistä Suomeen muuttaneissa naisissa oli 81 prosenttia ja koko väestön naisissa 84 prosenttia.

Pakolaistaustaiset kokivat harvemmin arkipäivän elämässä olevan riittävästi tarmoa verrattuna muista syistä Suomeen muuttaneisiin ja koko väestöön (59 % vrt. 67–68 %). Nämä erot ilmenivät erityisesti naisilla (50 % vrt. 65–67 %). Muista syistä Suomeen muuttaneiden ja koko väestön osuudet laskivat vuodesta 2018 vuoteen 2022 siten, että ryhmien välinen ero esiintyi vuoden 2018 aineistossa, muttei enää vuoden 2022 aineistossa. Riittävästi tarmoa arkipäivän elämään kokevien osuudessa esiintyi pakolaistaustaisilla nuorilla myös sukupuoliero: naisista harvempi koki riittävästi tarmoa miehiin nähden (50 % vrt. 66 %). Muita sukupuolten välisiä eroja ei pakolaistaustaisten miesten ja naisten välillä havaittu terveyden ja elämänlaadun muuttujissa. Tupakoinnin sekä alkoholin ja kannabiksen käytön osalta sukupuolieroja ei voinut tarkastella aineistojen kokoihin liittyvien rajoitusten vuoksi.

Taulukko 2. Pakolaistaustaisten, muilla syillä Suomeen muuttaneiden ja koko väestön 20–29-vuotiaiden nuorten aikuisten terveys, elintavat ja elämänlaatu (% ja 95 %:n luottamusväli)

	Kaikki	2018	2022	Miehet	Naiset
Terveytensä keskitasoiseksi tai sitä huonommaksi kokevien osuus					
Maahanmuuttosyy: pakolaisuus	22,1 (17,3–27,8)	24,0 (16,8–32,9)	20,6 (14,6–28,3)	21,1 (15,6–27,8)	22,6 (14,8–33,0)
Maahanmuuttosyy: muu	25,6 (22,7–28,8)	28,4 (23,8–33,4)	22,0 (18,7–25,7)#	24,5 (20,2–29,3)	26,7 (22,7–31,2)
Koko väestö	23,6 (21,6–25,7)	21,6 (18,5–25,1)	25,6 (23,1–28,2)	21,1 (18,1–24,4)	26,0 (23,4–28,8)+
Ylipainoisten tai lihavien osuus (kehon painoindeksi BMI 25 kg/m2 tai enemmän)					
Maahanmuuttosyy: pakolaisuus	38,2 (32,1–44,7)	35,5 (26,2–46,1)	41,1 (33,3–49,4)	42,6 (34,8–50,8)	33,4 (23,9–44,4)
Maahanmuuttosyy: muu	35,9 (32,7–39,3)	34,5 (29,9–39,5)	36,9 (32,8–41,3)	41,1 (36,2–46,2)	30,9 (26,8–35,2)+
Koko väestö	39,9 (37,6–42,3)	35,3 (31,7–39,0)	44,7 (41,8–47,6)#	43,2 (39,6–46,9)	36,7 (33,8–39,6)+
Psyykkisesti kuormittuneiden osuus					
Maahanmuuttosyy: pakolaisuus	31,5 (25,1–38,7)	25,7 (17,0–36,8)	37,3 (28,4–47,1)	28,9 (21,6–37,4)	34,0 (23,3–46,6)
Maahanmuuttosyy: muu	22,6 (19,8–25,6)*	16,5 (12,9–20,8)	28,8 (24,9–33,1)#	22,8 (18,8–27,3)	22,4 (18,8–26,4)*
Koko väestö	22,8 (20,7–25,0)*	19,2 (16,0–22,7)	26,4 (23,9–29,1)*#	19,9 (16,9–23,4)*	25,5 (22,8–28,4)+
Mielialansa matalaksi vähintään jonkin aikaa viimeksi kuluneiden neljän viikon aikana kokeneiden osuus					
Maahanmuuttosyy: pakolaisuus	52,2 (45,3–58,9)	48,3 (38,4–58,4)	56,3 (47,0–65,1)	52,7 (44,1–61,2)	50,5 (39,3–61,6)
Maahanmuuttosyy: muu	34,0 (30,8–37,4)*	27,4 (23,1–32,3)*	41,5 (37,1–46,1)*#	34,4 (29,7–39,5)*	33,6 (29,3–38,1)*
Koko väestö	28,5 (26,2–30,8)*	25,0 (21,6–28,8)*	32,2 (29,5–35,0)*#	26,6 (23,2–30,3)*	30,2 (27,4–33,2)*
Itsensä vähintään jonkin aikaa hermostuneeksi viimeksi kuluneiden neljän viikon aikana kokeneiden osuus					
Maahanmuuttosyy: pakolaisuus	47,0 (40,3–53,8)	43,7 (34,3–53,6)	50,5 (41,1–59,8)	41,9 (33,8–50,4)	51,5 (40,4–62,4)
Maahanmuuttosyy: muu	48,8 (45,3–52,3)	43,1 (38,1–48,2)	55,1 (50,5–59,7)#	48,6 (43,4–53,8)	48,8 (44,3–53,4)
Koko väestö	44,4 (42,0–46,8)	39,8 (36,1–43,8)	49,2 (46,3–52,1)#	37,0 (33,3–40,9)	51,4 (48,4–54,4)+

	Kaikki	2018	2022	Miehet	Naiset
Suurimman osan aikaa itsensä onnelliseksi viimeksi kuluneiden neljän viikon aikana kokeneiden osuus					
Maahanmuuttosyy: pakolaisuus	42,7 (36,1–49,5)	53,2 (43,1–63,1)	31,8 (24,2–40,6)#	42,1 (33,8–50,9)	43,4 (33,3–54,1)
Maahanmuuttosyy: muu	51,4 (47,9–54,9)*	56,8 (51,7–61,8)	45,2 (40,6–49,9)*#	50,0 (44,7–55,3)	52,8 (48,2–57,4)
Koko väestö	47,4 (45,0–49,9)	50,2 (46,4–54,1)	44,4 (41,6–47,3)*#	47,8 (43,9–51,6)	47,1 (44,2–50,1)
Itsemurha-ajatuksia viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana kertovien osuus					
Maahanmuuttosyy: pakolaisuus	NA	NA	13,2 (7,4–22,5)	13,7 (6,8–25,6)	12,3 (4,3–30,8)
Maahanmuuttosyy: muu	NA	NA	16,0 (12,8–19,8)	15,7 (11,4–21,2)	16,3 (12,1–21,7)
Koko väestö	NA	NA	19,4 (17,0–21,9)	19,1 (15,5–23,4)	19,6 (16,9–22,6)
Riittämättömästi nukkuvien osuus					
Maahanmuuttosyy: pakolaisuus	NA	NA	16,9 (11,7–23,9)	20,0 (13,1–29,5)	13,5 (6,3–26,6)
Maahanmuuttosyy: muu	NA	NA	19,0 (15,6–23,0)	21,0 (15,7–27,5)	17,0 (13,0–21,8)
Koko väestö	NA	NA	20,4 (18,1–22,9)	23,7 (19,8–28,0)	17,1 (14,7–19,9)+
Päivittäin tupakoivien osuus					
Maahanmuuttosyy: pakolaisuus	15,1 (11,1–20,3)	11,4 (7,0–18,0)	18,6 (12,6–26,7)	22,5 (16,5–30,0)	NA[2]
Maahanmuuttosyy: muu	12,4 (10,4–14,8)	13,8 (10,9–17,4)	11,1 (8,5–14,3)*	15,5 (12,3–19,4)	9,4 (7,1–12,4)+
Koko väestö	11,8 (10,1–13,7)	13,8 (11,0–17,1)	9,7 (8,0–11,7)*#	12,2 (9,6–15,3)*	11,3 (9,3–13,7)
Alkoholin riskikäyttäjien osuus					
Maahanmuuttosyy: pakolaisuus	10,5 (6,4–16,8)	14,1 (7,3–25,5)	7,2 (3,5–14,1)	13,8 (8,6–21,4)	NA[2]
Maahanmuuttosyy: muu	11,2 (9,3–13,6)	10,7 (8,1–14,1)	12,0 (9,2–15,4)	14,6 (11,3–18,6)	8,0 (5,9–10,7)+
Koko väestö	31,0 (28,6–33,4)*	33,8 (29,9–37,9)*	28,3 (25,8–31,0)*#	32,5 (28,9–36,3)*	29,5 (26,6–32,5)*
Kannabista viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana käyttäneiden osuus					
Maahanmuuttosyy: pakolaisuus	NA	NA	4,9 (2,2–10,8)	8,6 (3,8–18,3)	NA[2]
Maahanmuuttosyy: muu	NA	NA	7,6 (5,6–10,1)	9,1 (6,1–13,4)	6,0 (3,9–9,1)
Koko väestö	NA	NA	11,2 (9,2–13,5)*	14,4 (11,1–18,5)	8,0 (6,1–10,4)+
Elämänlaatunsa hyväksi kokevien osuus					
Maahanmuuttosyy: pakolaisuus	72,4 (66,2–77,8)	80,8 (71,3–87,7)	64,8 (56,5–72,3)#	68,8 (61,4–75,4)	76,5 (65,0–85,1)
Maahanmuuttosyy: muu	78,2 (75,1–81,1)	78,0 (73,1–82,2)	79,0 (75,2–82,3)*	76,6 (71,6–80,9)	79,8 (75,8–83,3)
Koko väestö	78,5 (76,3–80,4)*	80,8 (77,3–83,8)	76,1 (73,5–78,5)*#	76,6 (73,1–79,7)*	80,3 (77,7–82,7)
Itseensä tyytyväisten osuus					
Maahanmuuttosyy: pakolaisuus	71,5 (64,6–77,6)	76,3 (65,6–84,5)	67,0 (57,4–75,3)	74,8 (66,9–81,4)	67,2 (54,9–77,5)
Maahanmuuttosyy: muu	73,1 (69,9–76,0)	77,2 (72,3–81,4)	69,0 (64,7–72,9)#	70,5 (65,5–75,0)	75,5 (71,4–79,3)
Koko väestö	68,7 (66,4–70,9)	72,5 (68,8–75,9)	64,9 (62,1–67,6)#	69,6 (66,0–72,9)	67,8 (64,9–70,6)
Asuinalueensa olosuhteisiin tyytyväisten osuus					
Maahanmuuttosyy: pakolaisuus	71,6 (64,6–77,6)	74,0 (62,7–82,8)	69,5 (60,5–77,2)	74,0 (65,9–80,7)	67,4 (55,4–77,5)
Maahanmuuttosyy: muu	79,9 (77,0–82,5)*	81,5 (77,5–84,9)	78,3 (73,9–82,1)	78,9 (74,4–82,8)	80,9 (77,0–84,2)*
Koko väestö	81,8 (79,9–83,6)*	81,4 (78,2–84,1)	82,2 (79,9–84,3)*	79,8 (76,7–82,6)	83,7 (81,4–85,8)*+
Arkipäivän elämään riittävästi tarmoa kokevien osuus					
Maahanmuuttosyy: pakolaisuus	58,7 (51,9–65,2)	62,3 (51,7–71,8)	54,9 (45,8–63,6)	65,7 (57,6–73,1)	50,3 (39,3–61,3)+
Maahanmuuttosyy: muu	67,0 (63,9–70,0)*	74,7 (70,3–78,7)*	59,3 (54,8–63,6)#	67,5 (62,7–71,9)	66,6 (62,3–70,6)*
Koko väestö	68,1 (65,8–70,3)*	73,1 (69,5–76,5)*	63,1 (60,3–65,8)#	71,1 (67,5–74,4)	65,3 (62,3–68,1)*+

*=tilastollisesti merkitsevä ero suhteessa pakolaisryhmään
#=tilastollisesti merkitsevä ero suhteessa vuoteen 2018
+=tilastollisesti merkitsevä ero suhteessa miehiin
NA=tietoa ei saatavilla vuodelta 2018
NA[2]=tilastollinen analyysi ei mahdollinen

Osallisuus, sosiaaliset suhteet, vaikuttaminen, syrjintä, luottamus ja kuulumisen kokemus

Taulukossa 3 kuvataan tuloksia osallisuuden, sosiaalisten suhteiden, vaikuttamisen ja syrjinnän sekä luottamuksen ja kuulumisen kokemusten osalta. Pakolaistaustaisista nuorista yksinäisyyttä koki 21 prosenttia, eikä osuus eronnut muista ryhmistä. Miesten osalta ryhmien välillä oli kuitenkin eroa: pakolaistaustaiset miehet kokivat itsensä yksinäiseksi useammin kuin koko väestöön kuuluvat miehet (23 % vrt. 15 %). Vähintään yhden ystävän raportoineiden määrä oli pakolaistaustaisissa pienempi kuin muista syistä Suomeen muuttaneissa (84 % vrt. 90 %). Ryhmien välinen ero tuli esiin erityisesti nuorten miesten kohdalla: pakolaistaustaisista miehistä 82 prosenttia raportoi, että hänellä itsellään on vähintään yksi ystävä, kun muista syistä Suomeen muuttaneissa vastaava osuus oli 90 prosenttia. Molemmissa ryhmissä vähintään yhden ystävän raportoivien määrä laski vuosien 2018 ja 2022 välillä: pakolaistaustaisilla nuorilla osuus pieneni 94 prosentista 73 prosenttiin.

Pakolaistaustaiset miehet (67 %) seurasivat Suomen ajankohtaisia asioita useammin kuin pakolaistaustaiset naiset (51 %) ja muista syistä Suomeen muuttaneet (54 %). Pakolaistaustaiset nuoret pyrkivät vaikuttamaan äänestämällä muista syistä Suomeen muuttaneita useammin (41 % vrt. 27 %), erityisesti miesten osalta (42 % vrt. 22 %). Myös järjestöissä toimimalla pyrkivät pakolaistaustaiset miehet vaikuttamaan useammin kuin muilla syillä Suomeen muuttaneen miehet (31 % vrt. 17 %).

Syrjintää oli kokenut pakolaistaustaisista nuorista 63 prosenttia, mikä oli useammin kuin muilla syillä Suomeen muuttaneista (48 %). Tämä ero tuli esiin erityisesti pakolaistaustaisten naisten osalta, joista syrjintää oli kokenut 66 prosenttia, kun vastaava osuus muista syistä Suomeen muuttaneista naisista oli 46 prosenttia. Syrjintää julkisilla paikoilla olivat kokenut useammin pakolaistaustaiset nuoret (48 %) suhteessa sekä muista maista Suomeen muuttaneisiin nuoriin (29 %), että erityisesti suhteessa koko väestön nuoriin (13 %). Sama ryhmien välinen ero näkyi myös erikseen sekä miesten että naisten osalta. Samanlainen ryhmien välinen ero näkyi myös työelämäsyrjinnän kokemisessa: työelämässä pakolaistaustaisista 41 prosenttia oli kokenut syrjintää, kun taas osuus oli pienempi muista syistä Suomeen muuttaneissa (31 %) ja erityisesti koko väestön (16 %) nuorissa. Sanallista häirintää oli kokenut sekä pakolaistaustaisista että muista syistä Suomeen muuttaneista nuorista noin viidesosa, eikä ryhmien välillä ollut eroa.

Pakolaistaustaisista nuorista pienempi osuus koki luottamusta sosiaalihuollon työntekijöihin (71 %) sekä opettajiin (78 %) kuin muista syistä Suomeen muuttaneista (80 % ja 90 %). Nämä ryhmien väliset erot esiintyivät erityisesti miesten kohdalla. Terveydenhuollon työtekijöihin, hallitukseen ja poliisiin luottavien osuuksissa ei ollut eroja pakolaistaustaisten ja muista syistä Suomeen muuttaneiden nuorten välillä sen enempää miehissä kuin naisissakaan. Pakolaistaustaisista nuorista terveydenhuollon työntekijöihin luottamusta koki 82 prosenttia, hallitukseen 78 prosenttia ja poliisiin 88 prosenttia. Pakolaistaustaiset naiset luottivat poliisiin useammin kuin pakolaistaustaiset miehet (95 % vrt. 82 %), mutta muita miesten ja naisten välisiä eroja ei pakolaistaustaisissa nuorissa havaittu osallisuudessa, sosiaalisissa suhteissa, vaikuttamisessa eikä syrjinnän, luottamuksen ja kuulumisen kokemuksissa. Suomalaisiin kuuluvaisuutta kokevia oli pakolaistaustaisissa miehissä 59 prosenttia, mikä oli useammin kuin muista syistä Suomeen muuttaneissa miehissä (44 %).

Taulukko 3. Pakolaistaustaisten, muilla syillä Suomeen muuttaneiden ja koko väestön 20–29-vuotiaiden nuorten aikuisten osallisuus, sosiaaliset suhteet, vaikuttaminen, syrjinnän, luottamuksen ja kuulumisen kokemukset (% ja 95 %:n luottamusväli)

	Kaikki	2018	2022	Miehet	Naiset
Itsensä yksinäiseksi tuntevien osuus					
Maahanmuuttosyy: pakolaisuus	20,5 (16,0–25,7)	17,5 (12,0–24,7)	23,4 (16,9–31,3)	22,8 (17,3–29,4)	16,3 (9,9–25,7)
Maahanmuuttosyy: muu	15,7 (13,4–18,4)	14,7 (11,3–18,9)	16,8 (14,0–19,9)	17,0 (13,4–21,4)	14,5 (11,8–17,8)
Koko väestö	16,5 (14,7–18,6)	14,8 (11,9–18,2)	18,4 (16,2–20,7)	15,3 (12,5–18,6)*	17,7 (15,4–20,3)
Vähintään yhden läheisen ystävän kertovien osuus					
Maahanmuuttosyy: pakolaisuus	83,5 (78,6–87,6)	94,1 (87,0–97,4)	72,6 (64,6–79,4)#	81,9 (76,0–86,6)	85,4 (75,7–91,7)
Maahanmuuttosyy: muu	90,3 (88,2–92,0)*	93,0 (90,1–95,2)	87,2 (84,2–89,7)*#	89,5 (86,5–91,9)*	91,1 (88,1–93,4)
Suomen ajankohtaisia asioita vähintään viikoittain seuraavien osuus					
Maahanmuuttosyy: pakolaisuus	NA	NA	60,2 (51,0–68,8)	66,9 (55,9–76,3)	50,7 (35,6–65,7)+
Maahanmuuttosyy: muu	NA	NA	52,9 (48,3–57,4)	53,5 (46,6–60,2)*	52,0 (45,9–58,1)
Äänestämällä viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana vaikuttamaan pyrkineiden osuus					
Maahanmuuttosyy: pakolaisuus	NA	NA	41,2 (32,3–50,8)	42,0 (31,4–53,4)	37,9 (23,3–55,0)
Maahanmuuttosyy: muu	NA	NA	27,3 (23,6–31,5)*	22,2 (17,3–27,9)*	32,8 (27,2–38,9)+
Järjestöissä toimimalla viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana vaikuttamaan pyrkineiden osuus					
Maahanmuuttosyy: pakolaisuus	NA	NA	27,3 (19,5–36,7)	30,6 (21,1–42,1)	20,7 (10,1–37,8)
Maahanmuuttosyy: muu	NA	NA	20,9 (17,6–24,7)	16,9 (12,9–22,0)*	25,0 (20,0–30,8)+
Syrjintää viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana kokeneiden osuus					
Maahanmuuttosyy: pakolaisuus	NA	NA	62,5 (53,7–70,5)	60,9 (50,6–70,3)	66,1 (50,2–79,0)
Maahanmuuttosyy: muu	NA	NA	48,1 (43,7–52,6)*	50,3 (43,7–56,8)	46,0 (40,2–51,9)*
Syrjintää viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana julkisilla paikoilla kokeneiden osuus					
Maahanmuuttosyy: pakolaisuus	NA	NA	48,4 (39,6–57,3)	43,0 (32,8–53,8)	54,3 (38,7–69,0)
Maahanmuuttosyy: muu	NA	NA	29,3 (25,4–33,6)*	28,3 (22,6–34,8)*	30,6 (25,3–36,3)*
Koko väestö	NA	NA	12,7 (10,8–14,9)*	10,2 (7,5–13,7)*	15,2 (12,6–18,2)*+
Työelämäsyrjintää viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana kokeneiden osuus työssä olleista tai työtä hakeneista					
Maahanmuuttosyy: pakolaisuus	NA	NA	41,4 (32,7–50,6)	43,2 (33,0–54,0)	35,7 (22,4–51,5)
Maahanmuuttosyy: muu	NA	NA	31,4 (27,2–35,9)*	31,9 (25,7–38,8)	31,0 (25,5–37,1)
Koko väestö	NA	NA	16,2 (14,0–18,7)*	13,1 (9,9–17,2)*	19,4 (16,6–22,5)*+
Sanallista häirintää viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana kokeneiden osuus					
Maahanmuuttosyy: pakolaisuus	22,1 (17,2–28,1)	25,8 (18,3–35,2)	18,3 (12,5–26,1)	26,0 (19,1–34,3)	17,7 (11,3–26,8)
Maahanmuuttosyy: muu	19,2 (16,3–22,4)	19,5 (15,3–24,6)	18,9 (15,3–23,2)	20,8 (16,5–25,9)	17,5 (14,0–21,7)
Terveydenhuollon työntekijöihin luottavien osuus					
Maahanmuuttosyy: pakolaisuus	NA	NA	81,7 (74,1–87,4)	78,2 (67,7–85,9)	87,6 (76,4–93,9)
Maahanmuuttosyy: muu	NA	NA	83,2 (79,5–86,4)	85,8 (80,4–89,9)	80,6 (75,1–85,1)
Sosiaalihuollon työntekijöihin luottavien osuus					
Maahanmuuttosyy: pakolaisuus	NA	NA	70,7 (61,5–78,5)	64,8 (53,2–74,9)	78,9 (62,4–89,4)
Maahanmuuttosyy: muu	NA	NA	80,3 (76,0–83,9)*	80,2 (73,8–85,3)*	80,5 (74,6–85,2)
Opettajiin luottavien osuus					
Maahanmuuttosyy: pakolaisuus	NA	NA	78,3 (69,2–85,3)	77,2 (66,0–85,5)	79,6 (63,1–89,9)
Maahanmuuttosyy: muu	NA	NA	89,6 (86,0–92,4)*	89,3 (83,9–93,1)*	90,0 (84,8–93,5)
Hallitukseen luottavien osuus					
Maahanmuuttosyy: pakolaisuus	NA	NA	78,0 (70–84,3)	72,5 (61,4–81,4)	84,9 (72,4–92,3)
Maahanmuuttosyy: muu	NA	NA	79,1 (75–82,8)	76,4 (69,8–81,9)	82,2 (77,0–86,4)
Poliisiin luottavien osuus					
Maahanmuuttosyy: pakolaisuus	NA	NA	88,1 (81,7–92,5)	82,4 (72,2–89,4)	95,3 (88,0–98,2)+
Maahanmuuttosyy: muu	NA	NA	87,4 (83,9–90,3)	84,6 (78,7–89,1)	90,6 (86,5–93,5)
Suomalaisiin kuuluvaisuutta kokevien osuus					
Maahanmuuttosyy: pakolaisuus	53,0 (45,7–60,2)	58,7 (47,4–69,2)	47,8 (38,5–57,4)	59,0 (50,2–67,2)	45,0 (33,4–57,2)
Maahanmuuttosyy: muu	45,4 (41,9–49,1)	48,1 (42,6–53,6)	42,9 (38,4–47,6)	44,3 (38,9–49,8)*	46,5 (41,8–51,3)

*=tilastollisesti merkitsevä ero suhteessa pakolaisryhmään
#=tilastollisesti merkitsevä ero suhteessa vuoteen 2018
+=tilastollisesti merkitsevä ero suhteessa miehiin
NA=tietoa ei saatavilla vuodelta 2018

Terveys-, sosiaali- ja muiden palvelujen käyttö sekä kokemukset palvelujen riittämättömyydestä

Taulukossa 4 kuvataan tuloksia terveys-, sosiaali- ja muiden palvelujen käytön osalta sekä kokemuksista palvelujen riittämättömyydestä viimeksi kuluneen vuoden aikana. Lääkärin vastaanottopalveluita viimeksi kuluneen vuoden aikana käyttäneitä oli pakolaistaustaisissa nuorissa vähemmän verrattuna muilla syillä muuttaneisiin ja koko väestöön (53 % vrt. 61–62 %). Ero tuli erityisesti esiin pakolaistaustaisten ja muista syistä muuttaneiden miesten välillä (44 % vrt. 58 %). Kaikissa ryhmissä lääkäripalvelujen käyttö oli harvinaisempaa miehillä kuin naisilla: pakolaistaustaisista naisista lääkäripalveluita oli käyttänyt 62 prosenttia siinä missä miehistä 44 prosenttia. Mielenterveyspalveluita oli käyttänyt pakolaistaustaisista nuorista 16 prosenttia ja muista syistä Suomeen muuttaneista nuorista 18 prosenttia.

Sosiaalityöntekijän ohjaus- ja neuvontapalveluita viimeksi kuluneen vuoden aikana käyttäneitä oli pakolaistaustaisissa nuorissa enemmän verrattuna muista syistä muuttaneisiin nuoriin ja koko väestön nuoriin (23 % vrt. 7–11 %) sekä vuonna 2018 että vuonna 2022. Ryhmien välinen ero tuli esiin erityisesti naisten osalta: pakolaistaustaisista naisista näitä sosiaalipalveluja oli käyttänyt 30 prosenttia, siinä missä vastaava osuus muista syistä Suomeen muuttaneilla oli 13 prosenttia ja koko väestön nuorilla seitsemän prosenttia. Myös lapsiperheiden palveluja viimeksi kuluneen vuoden aikana käyttäneitä oli pakolaistaustaisissa nuorissa enemmän kuin koko väestön nuorissa (12 % vrt. 4 %) molempina vuosina. Erityisesti pakolaistaustaisissa naisissa oli enemmän lapsiperhepalveluita käyttäneitä verrattuna sekä muista syistä Suomeen muuttaneisiin naisiin että koko väestöön kuuluviin naisiin (21 % vrt. 5–11 %). Kaikissa ryhmissä naiset olivat käyttäneet useammin lapsiperhepalveluita kuin miehet. Pakolaistaustaisista naisista 21 prosenttia oli käyttänyt niitä siinä missä miehistä viisi prosenttia.

Riittämättömästi lääkärin vastaanottopalvelujen saamista viimeksi kuluneen vuoden aikana kokeneiden osuus oli suurempi pakolaistaustaisilla nuorilla kuin koko väestön nuorilla (32 % vrt. 21 %). Ryhmien välinen ero tuli esiin erityisesti miesten osalta: pakolaistaustaisista nuorista miehistä yli kolmannes koki jääneensä vaille tarvitsemiaan lääkärinpalveluita, ero koko väestön nuoriin miehiin oli yli kaksinkertainen (37 % vrt. 17 %). Tulos oli samansuuntainen myös riittämättömästi hoitajan vastaanottopalvelujen saamista viimeksi kuluneen vuoden aikana kokeneissa. Heitä oli lähes kaksi kertaa enemmän pakolaistaustaisissa nuorissa kuin koko väestön nuorissa (29 % vrt. 15 %), erityisesti miehissä (33 % vrt. 14 %). Tulos oli vastaava myös riittämättömästi hammaslääkärin palvelujen saamista viimeksi kuluneen vuoden aikana kokeneissa. Pakolaistaustaisista nuorista 42 prosenttia koki jääneensä vaille tarvitsemiaan hammaslääkäripalveluita, kun vastaava osuus koko väestön nuorissa oli 26 prosenttia. Tämä ryhmien välinen ero tuli erityisesti esiin miesten osalta (44 % vrt. 26 %), selvimmin vuoden 2022 tuloksissa (57 % vrt. 31 %). Riittämättömästi hammaslääkäripalveluita saaneiden pakolaistaustaisten nuorten osuus yli kaksinkertaistui vuodesta 2018 vuoteen 2022 (26 % vrt. 57 %), ja kasvoi merkittävästi myös muilla ryhmillä.

Riittämättömästi sosiaalityöntekijän tai -ohjaajan palvelujen saamista viimeksi kuluneen vuoden aikana kokeneita oli pakolaistaustaisissa nuorissa 40 prosenttia, eikä osuus eronnut muista ryhmistä kuin miesten osalta, joista pakolaistaustaiset kokivat harvemmin saaneensa riittämättömästi sosiaalipalveluita muilla syillä Suomeen muuttaneisiin miehiin nähden (35 % vrt. 60 %). Riittämättömästi

Taulukko 4. Pakolaistaustaisten, muilla syillä Suomeen muuttaneiden ja koko väestön 20–29-vuotiaiden nuorten aikuisten terveys-, sosiaali- ja muiden palvelujen käyttö sekä kokemus riittämättömistä palveluista viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana (% ja 95 %:n luottamusväli)

	Kaikki	2018	2022	Miehet	Naiset
Lääkärin vastaanottopalveluita käyttäneiden osuus					
Maahanmuuttosyy: pakolaisuus	52,8 (46,4–59,2)	48,9 (39,4–58,4)	56,7 (47,9–65,0)	44,3 (36,5–52,4)	61,5 (50,4–71,6)+
Maahanmuuttosyy: muu	62,1 (58,7–65,4)*	57,7 (52,5–62,7)	67,1 (63,0–71,1)*#	57,5 (52,3–62,6)*	66,5 (62,1–70,6)+
Koko väestö	61,1 (58,6–63,5)*	60,0 (56,0–63,9)*	62,3 (59,4–65,0)	52,8 (48,8–56,7)	69,1 (66,2–71,9)+
Mielenterveyspalveluita käyttäneiden osuus					
Maahanmuuttosyy: pakolaisuus	NA	NA	16,2 (11,0–23,3)	17,8 (11,1–27,3)	13,8 (6,9–25,6)
Maahanmuuttosyy: muu	NA	NA	18,1 (15,1–21,6)	18,0 (13,6–23,6)	18,2 (14,3–22,8)
Sosiaalityötekijän ohjaus- ja neuvontapalveluita käyttäneiden osuus					
Maahanmuuttosyy: pakolaisuus	23,3 (18,1–29,6)	27,2 (19,1–37,2)	19,5 (13,5–27,2)	18,4 (13,2–25,1)	29,7 (20,4–41,1)
Maahanmuuttosyy: muu	10,6 (8,6–13,0)*	12,7 (9,5–16,7)*	8,2 (6,2–10,7)*#	8,6 (5,8–12,4)	12,5 (9,8–15,8)*
Koko väestö	6,7 (5,4–8,2)*	6,8 (4,9–9,4)*	6,5 (5,0–8,3)*	6,5 (4,8–8,8)	6,8 (5,1–9,0)*
Lapsiperheiden palveluja (esim. lastensuojelu, kasvatus- ja perheneuvola, kotipalvelu) käyttäneiden osuus					
Maahanmuuttosyy: pakolaisuus	12,4 (8,1–18,6)	15,9 (9,5–25,4)	8,8 (4,1–18,1)	4,9 (2,3–10,2)	20,5 (12,2–32,2)+
Maahanmuuttosyy: muu	8,3 (6,7–10,3)	9,8 (7,3–13,0)	6,8 (4,9–9,4)	5,1 (3,3–7,7)	11,3 (8,8–14,5)*+
Koko väestö	4,0 (3,1–5,0)*	4,6 (3,3–6,5)*	3,3 (2,5–4,5)*	2,7 (1,8–3,9)	5,2 (3,9–7,0)*+
Riittämättömästi lääkärin vastaanottopalvelujen saamista kokeneiden osuus niitä tarvinneista					
Maahanmuuttosyy: pakolaisuus	32,1 (24,6–40,7)	29,6 (18,5–43,9)	34,7 (25,2–45,6)	37,0 (27,3–47,9)	25,1 (15,0–38,9)
Maahanmuuttosyy: muu	27,2 (23,6–31,1)	24,3 (19,2–30,2)	29,8 (25,1–35,1)	27,2 (21,7–33,5)	26,9 (22,4–31,9)
Koko väestö	21,3 (18,9–24,0)*	17,7 (14,0–22,2)	24,8 (21,9–27,9)#	17,4 (13,8–21,9)*	24,2 (21,2–27,5)+
Riittämättömästi sairaan- tai terveydenhoitajan vastaanottopalvelujen saamista kokeneiden osuus niitä tarvinneista					
Maahanmuuttosyy: pakolaisuus	28,6 (21,5–37,0)	26,9 (16,3–41,0)	31,2 (22,1–42,1)	33,3 (23,1–45,3)	23,3 (14,7–34,9)
Maahanmuuttosyy: muu	25,8 (22,2–29,8)	24,0 (18,8–30,1)	27,3 (22,8–32,4)	26,7 (20,9–33,4)	25,1 (20,8–29,9)
Koko väestö	14,7 (12,7–17,1)*	11,1 (8,2–15,0)*	18,4 (15,7–21,4)*#	14,1 (10,7–18,4)*	15,1 (12,7–18,0)
Riittämättömästi hammaslääkärin palvelujen saamista kokeneiden osuus niitä tarvinneista					
Maahanmuuttosyy: pakolaisuus	41,8 (33,7–50,3)	26,1 (16,3–39,0)	56,6 (44,6–67,8)#	44,1 (34,0–54,8)	37,7 (25,5–51,6)
Maahanmuuttosyy: muu	34,9 (30,3–39,9)	25,4 (19,3–32,6)	44,5 (38,1–51,1)#	32,6 (26,5–39,4)	37,3 (30,7–44,4)
Koko väestö	26,3 (23,5–29,4)*	21,2 (16,9–26,1)	31,4 (27,7–35,3)*#	26,1 (21,5–31,3)*	26,6 (23,2–30,3)
Riittämättömästi sosiaalityöntekijän tai -ohjaajan palvelujen saamista kokeneiden osuus niitä tarvinneista					
Maahanmuuttosyy: pakolaisuus	40,3 (29,1–52,6)	42,6 (26,7–60,2)	NA[2]	34,8 (22,4–49,8)	45,3 (27,6–64,3)
Maahanmuuttosyy: muu	51,0 (41,7–60,2)	51,2 (38,2–64,0)	51,2 (39,0–63,2)	59,6 (44,3–73,1)*	43,2 (32,6–54,5)
Koko väestö	41,6 (32,4–51,3)	42,3 (28,6–57,4)	40,7 (30,0–52,2)	34,1 (21,9–48,9)	47,5 (35,4–59,8)
Riittämättömästi Kelan perustoimeentulotuen saamista kokeneiden osuus sitä tarvinneista					
Maahanmuuttosyy: pakolaisuus	58,3 (50,3–65,9)	44,9 (33,4–57,0)	71,8 (61,3–80,3)#	58,7 (48,8–68,0)	56,5 (43,7–68,5)
Maahanmuuttosyy: muu	44,1 (39,1–49,2)*	40,2 (33,1–47,8)	47,8 (41,2–54,4)*	44,8 (36,7–53,2)	44,2 (37,9–50,6)
Koko väestö	59,7 (53,6–65,5)	56,1 (46,6–65,1)	63,5 (55,7–70,6)	50,8 (41,3–60,2)	67,8 (60,6–74,3)+
Työvoimahallinnon palveluita käyttäneiden osuus					
Maahanmuuttosyy: pakolaisuus	NA	NA	38,7 (30,2–47,9)	34,8 (25,4–45,6)	42,8 (28,1–58,8)
Maahanmuuttosyy: muu	NA	NA	28,1 (24,4–32,3)*	24,9 (19,7–30,9)	31,5 (26,2–37,3)
Kulttuuripalveluita käyttäneiden osuus					
Maahanmuuttosyy: pakolaisuus	NA	NA	33,6 (25,7–42,4)	32,8 (23,6–43,6)	32,4 (20,2–47,4)
Maahanmuuttosyy: muu	NA	NA	52,0 (47,6–56,3)*	47,0 (40,5–53,5)*	57,0 (51,0–62,7)*+
Sisäliikuntapalveluita käyttäneiden osuus					
Maahanmuuttosyy: pakolaisuus	NA	NA	38,6 (30,6–47,2)	49,5 (39,0–60,0)	21,6 (12,5–34,8)+
Maahanmuuttosyy: muu	NA	NA	53,2 (48,8–57,6)*	52,4 (45,9–58,9)	53,6 (47,6–59,4)*
Ulkoliikuntapalveluita käyttäneiden osuus					
Maahanmuuttosyy: pakolaisuus	NA	NA	39,8 (31,5–48,8)	42,0 (32,0–52,6)	37,9 (24,3–53,8)
Maahanmuuttosyy: muu	NA	NA	54,3 (49,9–58,7)*	57,2 (50,6–63,5)*	51,4 (45,5–57,2)
Kirjastopalveluita käyttäneiden osuus					
Maahanmuuttosyy: pakolaisuus	NA	NA	56,2 (47,5–64,6)	53,8 (43,4–63,9)	55,2 (39,9–69,5)
Maahanmuuttosyy: muu	NA	NA	52,6 (48,2–57,0)	43,3 (37,1–49,7)	61,9 (56,1–67,5)+
Kansalais- ja työväenopistojen palveluita käyttäneiden osuus					
Maahanmuuttosyy: pakolaisuus	NA	NA	15,5 (10,3–22,6)	13,6 (7,9–22,3)	17,0 (8,9–30,1)
Maahanmuuttosyy: muu	NA	NA	16,6 (13,8–20,0)	13,8 (10,1–18,4)	19,6 (15,4–24,6)

*=tilastollisesti merkitsevä ero suhteessa pakolaisryhmään
#=tilastollisesti merkitsevä ero suhteessa vuoteen 2018
+=tilastollisesti merkitsevä ero suhteessa miehiin
NA=tietoa ei saatavilla vuodelta 2018
NA[2]=tilastollinen analyysi ei mahdollinen

Kelan perustoimeentulotuen saamista viimeksi kuluneen vuoden aikana kokeneita oli pakolaistaustaisissa nuorissa 58 prosenttia, mikä oli enemmän kuin muilla syillä Suomeen muuttaneissa nuorissa (44 %). Ero tuli esiin erityisesti vuoden 2022 osalta, ja pakolaistaustaisista nuorista riittämättömästi perustoimeentulotukea saamista kokevien osuus kasvoi vuosien 2018 ja 2022 välillä 45 prosentista 72 prosenttiin.

Pakolaistaustaiset nuoret olivat käyttäneet useammin työvoimahallinnon palveluita viimeksi kuluneen vuoden aikana verrattuna muilla syillä Suomeen muuttaneisiin nuoriin (39 % vrt. 28 %). Muilla syillä Suomeen muuttaneet olivat puolestaan käyttäneet useammin kulttuuripalveluita (52 % vrt. 34 %), sisäliikuntapalveluita (53 % vrt. 39 %) ja ulkoliikuntapalveluita (54 % vrt. 40 %) kuin pakolaistaustaiset nuoret. Kulttuuripalvelujen osalta ryhmien välinen ero tuli esiin sekä miehillä että naisilla, sisäliikuntapalvelujen osalta naisilla, ja ulkoliikuntapalvelujen osalta miehillä. Pakolaistaustaiset naiset käyttivät vähemmän sisäliikuntapalveluita kuin pakolaistaustaiset miehet (22 % vrt. 50 %). Hieman yli puolet sekä pakolaistaustaisista että muilla syillä Suomeen muuttaneista nuorista oli käyttänyt viimeksi kuluneen vuoden aikana kirjastopalveluita. Kansalais- ja työnväenopiston palveluita oli käyttänyt 15–16 prosenttia.

Sosioekonominen tausta, koulutus, kielitaito, osaaminen ja työllistyminen

Taulukossa 5 kuvataan tuloksia sosioekonomisista taustoista, koulutuksesta, kielitaidosta ja osaamisesta sekä työllistymisestä. Pakolaistaustaisilla nuorilla oli muilla syillä Suomeen muuttaneisiin ja koko väestön nuoriin verrattuna useammin kokemuksia ruoan loppumisen pelkäämisestä ja rahanpuutteen vuoksi lääkkeistä tai lääkärikäynneistä tinkimään joutumisesta. Näitä koki pakolaistaustaisista nuorista 54 prosenttia, siinä missä osuus muissa ryhmissä oli 38 ja 33 prosenttia. Ryhmien väliset erot tulivat esiin molempina vuosina sekä miesten että naisten osalta. Pakolaistaustaiset nuoret pelkäsivät ruoan loppuvan muihin ryhmiin nähden useammin (43 % vrt. 21–28 %). Lääkärissä rahan puutteen vuoksi käymättä jättäneitä oli pakolaistaustaisissa nuorissa 26 prosenttia ja koko väestön nuorissa vähemmän, 20 prosenttia. Tämä ero tuli esiin erityisesti miesten osalta (28 % vrt. 16 %). Pakolaistaustaisten lääkärikäynneistä tinkimään joutuminen oli yleistynyt vuosien 2018 ja 2022 välillä 19 prosentista 32 prosenttiin siinä missä esimerkiksi koko väestön osuus oli pysynyt noin viidenneksessä.

Korkeimpana koulutuksenaan Suomessa tai ulkomailla peruskoulututkinnon tai vähemmän suorittaneita oli pakolaistaustaisissa nuorissa 30 prosenttia, mikä oli enemmän kuin muista syistä Suomeen muuttaneissa nuorissa (14 %). Ryhmien välinen ero tuli esiin sekä miehillä että naisilla, ja erityisesti vuonna 2022. Osuus kasvoi pakolaistaustaisilla nuorilla vuoden 2018 18 prosentista vuoden 2022 37 prosenttiin. Myös korkeimpana koulutuksenaan Suomessa tai ulkomailla toisen asteen tutkinnon suorittaneita oli pakolaistaustaisissa nuorissa enemmän kuin muista syistä Suomeen muuttaneissa nuorissa (52 % vrt. 39 %), ja tämä ero tuli erityisesti esiin miesten osalta. Pakolaistaustaisilla nuorilla oli puolestaan harvemmin korkea-asteen tutkinto verrattuna muista syistä Suomeen muuttaneisiin nuoriin (18 % vrt. 47 %). Tämä ero tuli esiin sekä miesten että naisten osalta. Vuosien 2018 ja 2022 välillä korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus väheni pakolaistaustaisten nuorten ryhmässä 26 prosentista 12 prosenttiin. Pakolaistaustaisista nuorista 71 prosenttia oli osallistunut koulutukseen ja osaamisen kehittämiseen viimeksi kuluneen vuoden aikana, eikä osuus eronnut muista syistä Suomeen muuttaneista. Pakolaistaustaiset naiset olivat osallistuneet

Taulukko 5. Pakolaistaustaisten, muilla syillä Suomeen muuttaneiden ja koko väestön 20–29-vuotiaiden nuorten aikuisten sosioekonomiset taustat, koulutus, kielitaito, osaaminen ja työllistyminen (% ja 95 %:n luottamusväli)

	Kaikki	2018	2022	Miehet	Naiset
Ruoan loppumista ennen kuin saa rahaa ostaakseen lisää pelänneiden tai lääkkeistä tai lääkärikäynneistä tinkimään joutuneiden osuus viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana					
Maahanmuuttosyy: pakolaisuus	53,6 (47,2–59,9)	54,5 (44,5–64,1)	53,1 (44,9–61,2)	49,2 (41,1–57,3)	57,9 (47,5–67,5)
Maahanmuuttosyy: muu	38,3 (34,9–41,8)*	39,2 (34,0–44,6)*	37,2 (33,1–41,5)*	38,9 (33,7–44,3)*	37,6 (33,3–42,1)*
Koko väestö	32,6 (30,3–34,9)*	31,5 (28,0–35,2)*	33,6 (30,9–36,5)*	27,5 (24,1–31,1)*	37,4 (34,4–40,4)*+
Ruoan loppumista ennen kuin saa rahaa ostaakseen lisää viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana pelänneiden osuus					
Maahanmuuttosyy: pakolaisuus	43,3 (36,9–49,9)	42,0 (32,1–52,6)	44,4 (36,4–52,7)	38,7 (31,3–46,6)	48,8 (38,1–59,6)
Maahanmuuttosyy: muu	27,9 (24,8–31,3)*	30,3 (25,4–35,7)*	25,6 (22,0–29,7)*	31,1 (26,3–36,2)	25,0 (21,0–29,3)*
Koko väestö	21,3 (19,3–23,4)*	20,3 (17,3–23,7)*	22,3 (19,9–24,9)*	18,7 (15,8–22,0)*	23,8 (21,2–26,5)*+
Lääkärissä rahan puutteen vuoksi viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana käymättä jättäneiden osuus					
Maahanmuuttosyy: pakolaisuus	26,2 (20,9–32,2)	18,6 (12,3–27,1)	31,9 (24,5–40,3)#	27,7 (21,4–35,1)	21,6 (14,0–31,7)
Maahanmuuttosyy: muu	20,5 (17,9–23,3)	18,5 (14,8–23,0)	22,3 (19,0–26,0)*	18,1 (14,6–22,3)*	22,6 (19,1–26,5)
Koko väestö	20,4 (18,5–22,5)*	20,8 (17,8–24,1)	20,0 (17,7–22,5)*	15,7 (13,0–18,7)*	24,8 (22,2–27,7)+
Korkeimpana koulutuksenaan Suomessa tai ulkomailla peruskoulututkinnon tai vähemmän suorittaneiden osuus					
Maahanmuuttosyy: pakolaisuus	29,8 (24,1–36,1)	17,7 (11,3–26,6)	36,9 (29,2–45,4)#	30,5 (23,5–38,4)	29,1 (20,1–40,0)
Maahanmuuttosyy: muu	14,1 (11,8–16,9)*	12,6 (9,1–17,1)	15,2 (12,2–18,7)*	14,6 (11,0–19,2)*	13,6 (10,8–17,0)*
Korkeimpana koulutuksenaan Suomessa tai ulkomailla toisen asteen tutkinnon suorittaneiden osuus					
Maahanmuuttosyy: pakolaisuus	51,5 (44,3–58,7)	56,4 (43,9–68,1)	51,1 (42,9–59,3)	54,8 (45,7–63,6)	46,3 (35,0–58,0)
Maahanmuuttosyy: muu	38,9 (35,4–42,6)*	30,4 (24,9–36,6)*	45,7 (41,4–50,0)#	38,7 (33,5–44,2)*	39,1 (34,5–44,0)
Korkeimpana koulutuksenaan Suomessa tai ulkomailla korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus					
Maahanmuuttosyy: pakolaisuus	17,5 (12,7–23,7)	25,9 (16,7–37,8)	11,7 (7,1–18,7)#	13,4 (8,8–20,0)	23,9 (15,0–35,9)
Maahanmuuttosyy: muu	46,9 (43,4–50,4)*	57,0 (50,9–62,9)*	39,1 (35,2–43,2)*#	46,6 (41,3–51,9)*	47,3 (42,6–52,0)*
Koulutukseen ja osaamisen kehittämiseen viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana osallistuneiden osuus					
Maahanmuuttosyy: pakolaisuus	NA	NA	70,9 (62,8–77,9)	59,0 (47,8–69,3)	86,1 (73,5–93,2)+
Maahanmuuttosyy: muu	NA	NA	72,2 (67,9–76,2)	66,6 (59,7–72,8)	78,5 (73,3–82,9)+
Suomen tai ruotsin kielen taidon aloittelijan tasoiseksi kertovien osuus					
Maahanmuuttosyy: pakolaisuus	17,3 (13,2–22,4)	21,8 (15,2–30,3)	13,0 (8,6–19,3)	20,1 (14,5–27,1)	14,2 (8,7–22,2)
Maahanmuuttosyy: muu	33,3 (30,1–36,6)*	35,5 (30,7–40,7)*	30,8 (27,2–34,7)*	36,8 (32,0–41,9)*	29,5 (25,5–33,7)*+
Suomen tai ruotsin kielen taidon vähintään keskitasoiseksi kertovien osuus					
Maahanmuuttosyy: pakolaisuus	79,6 (74,1–84,2)	72,7 (63,2–80,5)	85,9 (79,6–90,5)#	77,6 (70,2–83,6)	81,4 (72,4–88,0)
Maahanmuuttosyy: muu	55,3 (51,9–58,6)*	53,5 (48,5–58,5)*	57,2 (53,0–61,3)*	51,3 (46,3–56,4)*	59,5 (55,1–63,8)*+
Vahvaa tunnistautumista käyttävien osuus					
Maahanmuuttosyy: pakolaisuus	87,4 (82,3–91,2)	82,8 (74,4–88,9)	92,8 (86,3–96,3)#	87,7 (80,4–92,6)	87,2 (79,4–92,3)
Maahanmuuttosyy: muu	94,5 (92,6–95,8)*	92,2 (89,1–94,6)*	97,0 (95,4–98,1)*#	94,9 (92,0–96,8)*	94,0 (91,4–95,8)*
Alityöllisten (haluaisi tehdä enemmän työtunteja kuin mihin nykyisessä työssä on mahdollisuus) osuus työssä olevista					
Maahanmuuttosyy: pakolaisuus	NA	NA	55,7 (42,2–68,5)	71,9 (57,1–83,0)	NA[2]
Maahanmuuttosyy: muu	NA	NA	34,8 (29,6–40,4)*	39,0 (31,5–47,1)*	29,2 (22,6–36,7)
Koulutuksen ja/tai tutkinnon hyväksymisen työelämään osallistumisen esteenä kokevien osuus					
Maahanmuuttosyy: pakolaisuus	40,0 (33,3–47,2)	40,0 (30,2–50,8)	39,9 (31,2–49,4)	40,9 (32,5–49,8)	38,6 (28,0–50,5)
Maahanmuuttosyy: muu	36,2 (32,8–39,7)	36,8 (31,9–41,9)	35,4 (31,0–40,1)	35,5 (30,4–40,9)	36,9 (32,5–41,5)
Puutteellisen kielitaidon työelämään osallistumisen esteenä kokevien osuus					
Maahanmuuttosyy: pakolaisuus	34,4 (28,4–41,1)	36,8 (27,9–46,7)	31,8 (24,0–40,8)	31,2 (24,1–39,2)	39,5 (29,4–50,6)
Maahanmuuttosyy: muu	51,9 (48,4–55,4)*	53,3 (48,2–58,3)*	50,3 (45,7–55,0)*	53,4 (48,2–58,5)*	50,5 (45,8–55,2)
Vähäiset suhteet kantasuomalaisiin työelämään osallistumisen esteenä kokevien osuus					
Maahanmuuttosyy: pakolaisuus	37,6 (31,1–44,7)	37,5 (27,9–48,2)	37,5 (29,1–46,7)	36,3 (28,5–44,8)	40,6 (29,9–52,4)
Maahanmuuttosyy: muu	44,5 (41,0–48,0)	46,1 (41,0–51,3)	42,5 (38,0–47,0)	47,7 (42,4–53,0)*	41,0 (36,5–45,7)
Työkokemuksen puutteen työelämään osallistumisen esteenä kokevien osuus					
Maahanmuuttosyy: pakolaisuus	45,0 (38,0–52,2)	42,2 (32,1–53,0)	47,6 (38,3–57,2)	42,9 (34,4–51,9)	47,9 (36,6–59,5)
Maahanmuuttosyy: muu	45,9 (42,4–49,4)	46,5 (41,4–51,7)	45,1 (40,5–49,7)	46,0 (40,7–51,4)	45,7 (41,2–50,4)

*=tilastollisesti merkitsevä ero suhteessa pakolaisryhmään
#=tilastollisesti merkitsevä ero suhteessa vuoteen 2018
+=tilastollisesti merkitsevä ero suhteessa miehiin
NA=tietoa ei saatavilla vuodelta 2018
NA[2]=tilastollinen analyysi ei mahdollinen

koulutukseen ja osaamisen kehittämiseen pakolaistaustaisia miehiä useammin (86 % vrt. 60 %).

Suomen tai ruotsin kieltä aloittajatasolla puhui 17 prosenttia pakolaistaustaisista, kun muista syistä Suomeen muuttaneista vastaava osuus oli enemmän, 33 prosenttia. Vähintään keskitasoiseksi kielitaitonsa arvio puolestaan 80 prosenttia pakolaistaustaisista, muista syistä Suomeen muuttaneista vähemmän, 55 prosenttia. Nämä ryhmien väliset erot esiintyivät sekä miehillä että naisilla vuosina 2018 ja 2022. Vuosien 2018 ja 2022 välillä pakolaistaustaisista kielitaitonsa vähintään keskitasoiseksi arvioivien määrä kasvoi 73 prosentista 86 prosenttiin. Vahvaa tunnistautumista käyttävien osuus oli pienempi pakolaistaustaisten nuorten kuin muista syistä Suomeen muuttaneiden ryhmässä (87 % vrt. 95 %). Ero tuli esiin miesten ja naisten osalta molempina vuosina. Kuitenkin vuosien 2018 ja 2022 välillä pakolaistaustaisten nuorten osuus kasvoi 83 prosentista 93 prosenttiin.

Alityöllisiä, eli henkilöitä, jotka ovat työelämässä, mutta haluaisivat tehdä enemmän työtunteja kuin mihin heillä työssään on mahdollisuuksia, oli pakolaistaustaisista 56 prosenttia, mikä oli enemmän kuin muista syistä Suomeen muuttaneilla (35 %). Ero tuli esiin erityisesti miehillä: pakolaistaustaisista miehistä 72 prosenttia oli alityöllisiä verrattuna muista syistä Suomeen muuttaneiden osuuteen (39 %). Yli puolet (52 %) muista syistä Suomeen muuttaneista nuorista piti puutteellista kielitaitoa työelämään osallistumisen esteenä, siinä missä pakolaistaustaisista vähemmän, 34 prosenttia. Tämä ero tuli erityisesti esiin miesten osalta (53 % vrt. 31 %). Vähäisiä suhteita kantasuomalaisiin piti muista syistä Suomeen muuttaneet nuoret työllistymisen esteinä pakolaistaustaisia nuoria useimmin (48 % vrt. 36 %). Koulutukseen tai tutkinnon hyväksymisen tai työkokemuksen puutteen työelämän onnistumisen esteenä koki reilusta kolmanneksesta lähes joka toinen Suomeen muuttaneista nuorista, eivätkä ryhmät eronneet tässä toisistaan.

Pohdinta ja johtopäätökset

Pakolaistaustaisten nuorten haasteet ja vahvuudet terveydessä ja hyvinvoinnissa

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli tuottaa uutta epidemiologista tietoa 20–29-vuotiaiden pakolaistaustaisten nuorten terveydestä, hyvinvoinnista ja palveluista Suomessa. Tulokset osoittivat, että pakolaistaustaiset nuoret voivat useilla, joskaan eivät kaikilla, terveyden ja hyvinvoinnin osa-alueilla heikommin kuin muista syistä Suomeen muuttaneet nuoret tai nuoret Suomen koko väestössä. Pakolaistaustaisilla nuorilla oli useammin mielenterveyden oireita, erityisesti matalaa mielialaa, ja heistä harvempi koki itsensä onnelliseksi ja elämänlaatunsa hyväksi. Nämä tulokset ovat linjassa aikaisempien kansainvälisten (Blackmore ym. 2020; Dangmann, Dybdahl & Solberg 2022; WHO 2018) ja Suomessa tehtyjen (Castaneda ym. 2012; Skogberg ym. 2019) tutkimusten kanssa ja peräänkuuluttavat erityistä panosta pakolaistaustaisten nuorten mielenterveyden tukemiseen. Pakolaistaustaiset nuoret olivat kohdanneet myös useammin syrjintää kuin muista syistä Suomeen muuttaneet nuoret tai nuoret Suomen koko väestössä, mikä on yhteneväinen havainto aikaisempien Suomessa tehtyjen tutkimusten kanssa (Castaneda ym. 2012; Wikström ym. 2014). Heillä oli myös useammin esimerkiksi täyttymätöntä hoidon tarvetta lääkärin, hoitajan ja hammaslääkärin palveluiden suhteen sekä useammin kokemusta riittämättömästä Kelan perustoimeentulotuen saamisesta kuin muilla ryhmillä. He olivat muissa ryhmissä olevia

nuoria useammin käyttäneet sosiaalityöntekijän ja työvoimahallinnon palveluita, he olivat harvemmin työelämässä ja useammin alityöllisinä sekä heillä oli matalampi koulutustaso. Lisäksi pakolaistaustaisilla nuorilla oli huomattavasti useammin köyhyyskokemuksia kuin muilla ryhmillä. He käyttivät myös harvemmin esimerkiksi kulttuuripalveluja ja liikuntapalveluja. Tämän tutkimuksen tulosten perusteella vaikuttaa siis siltä, että pakolaistaustaisille nuorilla kasaantuu monenlaisia terveyteen, hyvinvointiin ja palvelujen saamiseen liittyviä haasteita.

Toisaalta tämän tutkimuksen tulokset osoittivat, että joillain terveyden ja hyvinvoinnin osa-alueilla pakolaistaustaisten nuorten tilanne on parempi kuin muista syistä Suomeen muuttaneilla nuorilla tai nuorilla Suomen koko väestössä. Esimerkiksi alkoholin riskikäytön yleisyys oli Suomen koko väestöön kuuluvilla nuorilla kolminkertainen pakolaistaustaisiin nuoriin nähden. Myös kannabiksen käyttö oli koko väestön nuorilla yli kaksinkertainen pakolaistaustaisiin nuoriin nähden. Nämä ovat tärkeitä terveyttä, hyvinvointia ja turvallisuutta suojaavia tekijöitä. Tulokset ovat linjassa suomalaisen tutkimuksen (Castaneda ym. 2012; Skogberg ym. 2019; Wikström ym. 2014) kanssa, mutta osittain ristiriidassa kansainvälisen tutkimuksen kanssa, jossa on havaittu pakolaistaustaisilla lisääntynyttä päihteiden käyttöä, jota on selitetty muun muassa stressillä, traumatisoitumisella ja muilla mielenterveyttä kuormittavilla tekijöillä (Aleer ym. 2023; Vasic ym. 2021). Pakolaistaustaisten nuorten vähäistä päihteiden käyttöä kannattaa erityisesti tukea, samoin kuin tukea heitä löytämään muita kanavia mielenterveysongelmien selvittämiseen. Pakolaistaustaisilla nuorilla havaittiin tässä tutkimuksessa olevan myös parempi suomen tai ruotsin kielen taito kuin muilla syillä Suomeen muuttaneilla. Onkin kiinnostava ja joltain osin ristiriitainen tulos, että vaikka pakolaistaustaiset nuoret ovat muuttaneet Suomeen nuorempina, asuneet Suomessa kauemmin, osaavat suomen tai ruotsin kieltä paremmin, on heidän silti vaikeampi löytää paikkaansa työelämässä muista syistä Suomeen muuttaneisiin nähden. Pakolaistaustaisten nuorten työllistymisen väyliä olisi tärkeää tukea Suomessa vahvemmin.

Tämä tutkimus osoitti myös monia terveyden ja hyvinvoinnin osa-alueita, joissa pakolaistaustaiset nuoret eivät eronneet muista syistä Suomeen muuttaneista tai koko väestön nuorista, vaan heidän tilanteensa oli hyvin samanlainen. Tällaisia terveyden ja hyvinvoinnin osa-alueita oli esimerkiksi kokemus omasta terveydestä sekä ylipainoisuus, hermostuneisuuden kokemusten, itsemurha-ajatusten ja nukkumisvaikeuksien yleisyys ja luottamuksen kokemus terveydenhuollon työntekijöihin, poliisiin ja Suomen hallitukseen. Kiinnostavasti siis esimerkiksi itsemurha-ajatukset tai hermostuneisuus eivät pakolaistaustaisilla olleet yleisempiä kuin muilla nuorilla, vaikka muut, erityisesti mielialaan ja onnellisuuden kokemukseen liittyvät mielenterveysongelmat olivat. Pakolaistaustaiset nuoret eivät olleet myöskään käyttäneet mielenterveyspalveluja useammin kuin muista syistä Suomeen muuttaneet nuoret, mikä on huomionarvoista, sillä heissä oli enemmän mielenterveysoireista kärsiviä. Tämän tuloksen olisi tärkeää ohjata mielenterveyspalveluiden inklusiivisuuden kehittämistä. Kiinnostavasti myös esimerkiksi poliisiin luottavia ei ollut pakolaistaustaisissa nuorissa vähemmän kuin muista syistä Suomeen muuttaneilla, vaikka pakolaistaustaisilla voi olla vaikeita kokemuksia entisten kotimaidensa viranomaisten kanssa asioimisesta. Tämä tulos voi selittyä sillä, että jo lapsuudessaan tai nuoruudessaan entisestä kotimaastaan paenneet eivät ole ehtineet altistua epäluottamusta herättäville viranomaiskokemuksille edellisissä kotimaissaan.

Intersektionaaliset ja ajassa ilmenevät erot

Osa tuloksista herättää erityistä huolta pakolaistaustaisten nuorten miesten tilanteesta suhteessa muihin nuoriin miehiin. Tämä pakolaistaustaisten nuorten miesten tilanteen haastavuus tuli esiin esimerkiksi yleisempinä yksinäisyyden kokemuksina sekä heikkona elämänlaatuna. Pakolaistaustaiset nuoret miehet myös tupakoivat useammin kuin miehet koko väestössä. Heillä on useammin täyttymätöntä lääkäri- ja hammaslääkäripalvelujen sekä sosiaalihuollon palvelujen tarvetta. Lisäksi pakolaistaustaiset nuoret miehet kokivat harvemmin luottamusta sosiaalihuollon työntekijöihin ja opettajiin kuin muista syistä Suomeen muuttaneet. Samanlaisia Suomeen muuttaneiden nuorten miesten tilanteeseen liittyviä huolia on noussut esiin myös muissa tuoreissa tutkimuksissa Suomessa (Castaneda & Eid 2025; Eid & Castaneda 2023; Matikka, Castaneda & Ervasti 2024). Nuorten Suomeen muuttaneiden miesten, erityisesti pakolaistaustaisten, tilanteeseen tulisi siis kiinnittää erityistä huomiota. Toisaalta taas jotkut tekijät pakolaistaustaisten nuorten miesten tilanteessa indikoivat hyvää: he esimerkiksi kokevat kuuluvuutta suomalaisiin useammin kuin muista syistä Suomeen muuttaneet, mikä voi liittyä pidempään Suomessa asumisen aikaan sekä mahdollisesti ristiriitaiseen suhteeseen siihen maahan, josta on joutunut pakenemaan. Tulos on kuitenkin yllättävä suhteessa esimerkiksi yleisempiin syrjinnän kokemuksiin, jotka todennäköisemmin heikentävät suomalaisuuteen identifioitumista. Pakolaistaustaiset nuoret miehet myös seuraavat Suomen ajankohtaisia asioita useammin ja pyrkivät useammin vaikuttamaan äänestämällä ja järjestöissä toimimalla kuin muista syistä Suomeen muuttaneen miehet. Nämä voivat osiltaan johtua myös pakolaistaustaisten nuorten miesten pidemmästä asumisajasta Suomessa ja paremmasta suomen tai ruotsin kielen taidosta muista syistä Suomeen muuttaneisiin nuoriin miehiin nähden.

Joillain terveyden ja hyvinvoinnin osa-alueilla oli pakolaistaustaisten nuorten tilanteessa tapahtunut muutoksia vuosien 2018 ja 2022 välillä. Suurin osa muutoksista oli terveyden ja hyvinvoinnin kannalta heikentynyt epäedulliseen suuntaan. Esimerkiksi riittämättömästi hammaslääkäripalvelujen saamista kokeneiden pakolaistaustaisten nuorten osuus yli kaksinkertaistui vuodesta 2018 vuoteen 2022, ja perustoimeentulotuen riittämättömyyttä kokevien osuus kasvoi 45 prosentista peräti 72 prosenttiin. Pakolaistaustaisten nuorten rahanpuutteen vuoksi lääkärikäynneistä tinkimään joutuminen oli yleistynyt vuosien 2018 ja 2022 välillä 19 prosentista 32 prosenttiin siinä missä koko väestön osuus pysyi noin viidenneksessä. Vähintään yhden ystävän raportoineiden määrä laski pakolaistaustaisilla nuorilla 94 prosentista 73 prosenttiin. Myös itsensä onnelliseksi tai elämänlaatunsa hyväksi kokevia oli vuonna 2022 vähemmän kuin vuonna 2018. Koko väestön nuorissa tupakoivien osuus laski vuosien 2018 ja 2022 välillä, siinä missä vastaavaa laskua pakolaistaustaisten nuorten osalta ei esiintynyt. Osa muutoksista, kuten onnellisuudessa, elämänlaadussa, ystävien olemassaolossa ja riittämättömiksi koetuissa hammaslääkäripalveluissa, tapahtui muidenkin väestöryhmien nuorilla, eikä siten todennäköisesti liittynyt ainoastaan pakolaistaustaisten nuorten tilanteeseen vaan yleisemminkin ajassa tapahtuneisiin muutoksiin nuorten taustoista riippumatta. Toisaalta monet näistä muutoksista olivat pakolaistaustaisilla nuorilla voimakkaampia kuin tutkimuksen ikätovereiden ryhmillä, mikä voi merkitä sitä, että yleisemmänkin tason muutokset heijastuvat vahvemmin haavoittuvammassa yhteiskunnallisessa asemassa oleviin väestöryhmiin. Vain harvoja muutoksia vuosien 2018 ja 2022 välillä tapahtui myön-

teiseen suuntaan: esimerkiksi vahvaa tunnistautumista käyttävien pakolaistaustaisten nuorten osuus kasvoi vuosien 2018 ja 2022 välillä 83 prosentista 93 prosenttiin, mikä on esimerkiksi palvelujen saavutettavuuden kannalta keskeistä. Näitä ajassa tapahtuneita, pääasiassa kielteisiä muutoksia saattaa selittää esimerkiksi COVID-19-pandemia ja Venäjän hyökkäyssodan alkaminen Ukrainaan, joilla molemmilla on todennäköisesti monenlaisia vaikutuksia nuorten terveyteen ja hyvinvointiin. Myös aikaisemmat Suomessa tehdyt tutkimukset ovat osoittaneet Suomeen muuttaneen aikuisväestön yksinäisyyden ja ystävien määrän vähenemistä COVID-19-pandemian myötä (Nykänen ym. 2024). Muutoksia saattavat osaltaan selittää myös muutokset Suomeen muuttaneen väestön rakenteessa, vaikkakaan vuoden 2022 aineistoon ei vielä kuulu sotaa paenneita ukrainalaisia nuoria.

Pakolaistaustaisten nuorten terveydessä ja hyvinvoinnissa oli yllättävän vähän eroja miesten ja naisten välillä. Sukupuolten välisiä eroja ilmeni esimerkiksi siinä, että pakolaistaustaiset nuoret miehet tupakoivat enemmän kuin naiset. Pakolaistaustaiset nuoret naiset puolestaan kokivat vähemmän riittävästi tarmoa arkipäivän elämässään kuin pakolaistaustaiset miehet. Pakolaistaustaiset miehet seurasivat Suomen ajankohtaisia asioita useammin kuin pakolaistaustaiset naiset. Naiset käyttivät miehiä harvemmin sisäliikuntapalveluita. Osittain erojen puuttuminen sukupuolten välillä voi johtua myös sukupuolitettujen aineistojen pienuudesta, jolloin osa sukupuolten välisistä eroista ei saavuta tilastollisissa analyyseissä tilastollista merkitsevyyttä. Näihin tuloksiin on silti syytä kiinnittää huomiota ja tarkastella esimerkiksi sitä, ovatko sisäliikuntapalvelut järjestetty Suomessa niin, että ne ovat inklusiivisia eli yhtä lailla avoimia myös pakolaistaustaisille naisille.

Tutkimuksen vahvuudet ja rajoitukset

Tämän tutkimuksen vahvuus on ainutlaatuinen laajojen ja laadukkaasti toteutettujen väestötutkimusten asetelma, jossa pakolaistaustaisten nuorten tilannetta on voitu yleistettävällä ja luotettavalla tavalla tutkia ja verrata sekä muilla syillä Suomeen muuttaneisiin nuoriin että samanikäisiin nuoriin koko Suomen väestössä. Vahvuudeksi voi myös nähdä aineistojen mahdollisuuden tutkia ja raportoida terveyden, hyvinvoinnin ja palvelujen käytön ilmiökenttää laajasti, mikä on mahdollistanut hyvän kokonaiskuvan muodostamisen Suomen pakolaistaustaisten nuorten tilanteesta. Tämä tutkimus täyttää Suomen pakolaistaustaisten nuorten tutkimuskentällä ollutta tietoaukkoa merkittävällä tavalla.

Tutkimuksen heikkoutena on puolestaan suhteellisen pieni otoskoko pakolaistaustaisten nuorten osalta (n=430), joka on saattanut aikaansaada sen, että osa ryhmien välisistä eroista ei ole tullut ryhmien välisen tilastollisen testauksen myötä esiin. Esimerkiksi vuonna 2018 26 prosenttia ja vuonna 2022 37 prosenttia pakolaistaustaisista nuorista kärsi mielenterveysoireista, mutta ero ei aivan saavuttanut tilastollista merkitsevyyttä, vaikka todennäköisesti otoskoon kasvaessa tilastollisestikin merkitsevä ero olisi ilmennyt. Nuorimpien vastaajien osallistumisaktiivisuus oli hieman matalampi kuin muissa ikäryhmissä, mikä koski kaikkia tässä tutkimuksessa käytettyjä aineistoja. Tutkimuksessa tehtiin myös runsaasti ryhmien välisiä vertailuja, mikä saattoi aikaansaada ajoittaisia useista tilastollisista testauksista johtuvia ei-todellisten ryhmien välisten erojen ilmenemisiä. Suurin osa kysymyksistä oli identtisiä vuosien 2018 ja 2022 kysymyspattereissa, mutta joidenkin kysymysten muotoiluissa tapahtui muutoksia, jotka saattoivat vaikuttaa tuloksiin. Esimerkiksi ystävien olemassaoloa mittaavassa

kysymyksessä tapahtui muutos kahden aineistonkeruun välillä, millä voi olla vaikutuksia tässä tutkimuksissa esitettyihin tuloksiin. Heikkoutena voi myös olla se, että kyselylomakkeessa tai haastattelussa kysytty vastaajan näkemys hänen maahanmuuttosyystään ei ole kovin tarkka mittari pakolaisuuteen. Yhtäältä voi esimerkiksi olla niin, että osa perheensä kanssa Suomeen muuttaneista pakolaistaustaisista vastaa Suomeen tulosyykseen perheeseen liittyvät syyt, kun taas toisaalta voi olla, että nuorena Suomeen muuttaneen voi olla haastavaa määrittää maahanmuuttosyytään.

Lisäksi on syytä huomata, että pakolaistaustaisten nuorten joukko koostui tässä tutkimuksessa pääosin Lähi-idästä ja Pohjois-Afrikasta Suomeen muuttaneista. Lähi-idästä ja Pohjois-Afrikasta Suomeen muuttaneiden väestöllä on aikaisemmissakin tutkimuksissa Suomessa havaittu olevan paljon terveyteen ja hyvinvointiin liittyviä haasteita heidän pakolaisstatuksestaan riippumatta (Castaneda ym. 2012; 2015). Jää siis jossain määrin epäselväksi, että miten paljon tässä tutkimuksessa kuvattuja löydöksiä selittää pakolaistausta itsessään kuin ne lähtökohdat, joista Lähi-idästä ja Pohjois-Afrikasta Suomeen muutetaan (esim. haastava elinympäristö) sekä asetelmat, jotka sieltä Suomeen muuttaneet täällä kohtaavat (esim. rasismi). Yhtä kaikki, nämä nuoret tarvitsevat erityistä panostusta voidakseen hyvin Suomessa.

Yhteenvetoa ja jatkotutkimustarpeita

Monilla tässä tutkimuksessa esitetyllä löydöksillä on myös todennäköisesti toisiinsa sellaisia yhteyksiä, joita olisi jatkotutkimuksilla tärkeää selvittää lisää ja löytää reittejä pakolaistaustaisten nuorten ongelmien juurisyihin puuttumiseen. Esimerkiksi mielenterveysongelmiin todennäköisesti vaikuttavat muun muassa syrjinnän kokemukset, kuten aikaisempi sekä kansainvälinen (Frounfelker ym. 2020) että kotimainen tutkimus on Suomeen muuttaneiden osalta osoittanut (Castaneda ym. 2015; Rask ym. 2018; Rask & Castaneda 2019), mutta myös esimerkiksi työn puuttuminen ja köyhyyskokemukset (Kirkbride ym. 2024), sosiaalisten verkostojen puute ja vaikeudet palveluihin pääsyssä. Tässä tutkimuksessa tehtyjä havaintoja olisi kiinnostavaa syventää laadullisen tutkimuksen keinoin, ja selvittää, mistä kaikesta pakolaistaustaiset nuoret näkevät esimerkiksi mielenterveysoireidensa, palveluihin pääsyn vaikeuksien tai luottamuspulan kumpuavan ja mikä näihin haasteisiin eniten auttaisi.

Yhteenvetona voidaan todeta, että pakolaistaustaiset nuoret voivat monilla, joskaan eivät kaikilla, terveyden ja hyvinvoinnin osa-alueilla heikommin kuin muista syistä Suomeen muuttaneet nuoret tai nuoret Suomen koko väestössä. Heillä on esimerkiksi useammin mielenterveysoireita, toteutumatonta terveydenhoidon tarvetta, tupakointia, köyhyyskokemuksia, syrjintäkokemuksia, vähemmän ystäviä ja heikompi elämänlaatu. Näitä tuloksia olisi tärkeää käyttää ohjaamaan ja parantamaan Suomeen pakolaistaustaisten nuorten terveyttä, hyvinvointia ja turvallisuutta sekä elämää ja arkea kokonaisuudessaan. Useat eri toimijat suomalaisessa yhteiskunnassa, esimerkiksi terveys-, sosiaali-, maahanmuutto-, työelämä- ja muiden palvelujen tarjoajat, oppilaitokset, työpaikat ja järjestöt, voivat näiden tulosten pohjalta kehittää toimiaan vastaamaan nykyistä paremmin myös pakolaistaustaisten nuorten tarpeisiin ja näin osaltaan olla toteuttamassa pakolaistaustaisten nuorten kokonaistilanteen kohentamista ja Suomen yhteiskunnassa vallitsevien nuorten taustaan liittyvien terveys- ja hyvinvointierojen kaventamista.

Kiitokset

Kirjoittajat kiittävät kaikkia tutkimuksiin osallistuneita. Tämän tutkimusartikkelin tekoa rahoitti EU:n turvapaikka-, maahanmuutto- ja kotouttamisrahasto (AMIF).

Euroopan unionin osarahoittama

Lähteet

Aleer, Eliah & Alam, Khorshed & Rashid, Afzalur & Mohsin, Mohd & Eacersall, Douglas (2023) Substance Abuse Amongst Refugee Youth: A Scoping Review. *Current Addiction Reports* 10, 594–609.

Blackmore, Rebecca & Boyle, Jacqueline A & Fazel, Mina & Ranasinha, Sanjeeva & Gray, Kylie M & Fitzgerald, Grace & Misso, Marie & Gibson-Helm, Melanie (2020) The prevalence of mental illness in refugees and asylum seekers: A systematic review and meta-analysis. *PLoS Med* 17 (9), e1003337.

Castaneda, Anu E. & Rask, Shadia & Koponen, Päivikki & Mölsä, Mulki & Koskinen, Seppo (2012) *Maahanmuuttajien terveys ja hyvinvointi. Tutkimus venäläis-, somalialais- ja kurditaustaisista Suomessa.* Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisuja, Raportti 61/2012.

Castaneda, Anu E. & Rask, Shadia & Koponen, Päivikki & Suvisaari, Jaana & Koskinen, Seppo & Härkänen, Tommi & Mannila, Simo & Laitinen, Kari & Jukarainen, Pirjo & Jasinskaja-Lahti, Inga (2015) The association between discrimination and psychological and social well-being: A population-based study of Russian, Somali and Kurdish migrants in Finland. *Psychology & Developing Societies* 27, 270–92.

Castaneda, Anu & Larja, Liisa & Nieminen, Tarja & Jokela, Satu & Suvisaari, Jaana & Rask, Shadia & Koponen, Päivikki & Koskinen, Seppo (2015) *Ulkomaalaistaustaisten psyykkinen hyvinvointi, turvallisuus ja osallisuus. Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi -tutkimus 2014* (UTH). Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisuja, Työpaperi 18/2015.

Castaneda, Anu & Eid, Mona (2025) *Lasten ja nuorten yhdenvertainen Suomi? Selvitys alle 30-vuotiaiden etnisen yhdenvertaisuuden toteutumisesta Suomessa.* Valtioneuvoston julkaisuja 32/2025.

Coumans, J.V.F. & Wark, S. (2024) A scoping review on the barriers to and facilitators of health services utilisation related to refugee settlement in regional or rural areas of the host country. *BMC Public Health* 24, 199.

Dangmann, Cecilie & Dybdahl, Ragnhild & Solberg, Øivind (2022) Mental health in refugee children. *Current Opinion in Psychology* 48, 101460.

Eid, Mona & Castaneda, Anu (2023) *Ulkomaalaistaustaisten nuorten hyvinvointi tutkimusten ja tilastojen valossa.* Valtion nuorisoneuvoston julkaisuja 73/2023.

Frounfelker, Rochelle L. & Miconi, Diana & Farrar, Jordan & Brooks, Mohamad Adam & Rousseau, Cécile & Betancourt, Theresa S. (2020) Mental Health of Refugee Children and Youth: Epidemiology, Interventions, and Future Directions. *Annual Review of Public Health* 41, 159–176.

Georgiadou, Ekaterini & Zbidat, Ali & Schmitt, Gregor M. & Erim, Yesim (2018) Prevalence of Mental Distress Among Syrian Refugees with Residence Permission in Germany: A Registry-Based Study. *Frontiers in Psychiatry* 9, 393.

Gostin, Lawrence O. & Roberts, Anna E. (2015) Forced Migration: The Human Face of a Health Crisis. *Journal of the American Medical Association* 314 (20), 2125–2126.

Graubard, B.I. & Korn, E.L. (1999) Predictive Margins with Survey Data. *Biometrics* 55, 652–659.

Grove, Natalie J. & Zwi, Anthony B. (2006) Our health and theirs: forced migration, othering, and public health. *Social Science & Medicine* 62 (8), 1931–1942.

Gušić, Sabina & Cardeña, Etzel & Bengtsson, Hans & Søndergaard, Hans Peter (2017) Dissociative Experiences and Trauma Exposure Among Newly Arrived and Settled Young War Refugees. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma* 26 (10), 1132–1149.

Hossin, Muhammad Zakir (2020) International migration and health: it is time to go beyond conventional theoretical frameworks. *BMJ Global Health* 5, e001938.

Kirkbride, James B. & Anglin, Deidre M. & Colman, Ian & Dykxhoorn, Jennifer & Jones, Peter B. & Patalay, Praveetha & Pitman, Alexandra & Soneson, Emma & Steare, Thomas & Wright, Talen & Griffiths, Siân Lowri (2024) The social determinants of mental health and disorder: evidence, prevention and recommendations. *World Psychiatry* 23 (1), 58–90.

Kuusio, Hannamaria & Seppänen, Anna & Jokela, Satu & Somersalo, Laura & Lilja, Eero (2020) *Ulkomaalaistaustaisten terveys ja hyvinvointi Suomessa: FinMonik-tutkimus 2018–2019.* Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisuja, 1/2020.

Maahanmuuttovirasto (2025) Tilastot. verkkosivu tilastot.migri.fi (Viitattu 15.3.2025.)

Marley, Charles & Mauki, Beatus (2019) Resilience and protective factors among refugee children post-migration to high-income countries: a systematic review. *European Journal of Public Health* 29 (4), 706–713.

Matikka, Anni & Castaneda, Anu & Ervasti, Eetu (2024) *Ulkomaalaistaustaisten 8.- ja 9.-luokkalaisten hyvinvointi: Kouluterveyskysely 2019–2023.* Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisuja, Tutkimuksesta tiiviisti 27/2024.

Mattelin, Erica & Paidar, Kristina & Söderlind, Natalie & Fröberg, Frida & Korhonen, Laura (2022) A systematic review of studies on resilience and risk and protective factors for health among refugee children in Nordic countries. *European Journal of Child and Adolescent Psychiatry* 33, 667–700.

Nykänen, Sanna & Kuusio, Hannamaria (2023) Sosiodemografinen tausta. Teoksessa: MoniSuomi-työryhmä (2023) MoniSuomi-tutkimuksen 2022–2023 perustulokset. thl.fi/monisuomi/tulokset (Viitattu 15.3.2025.)

Nykänen, Sanna & García-Velázquez, Regina & Castaneda, Anu E. & Koponen, Päivikki & Musta, Laura & Skogberg, Natalia (2024) Psychosocial and economic impact of COVID-19 pandemic by sex among migrant populations compared with general Finnish population: a population-based study. *Scandinavian Journal of Public Health* 52 (3), 360–369.

Rask, Shadia & Castaneda, Anu (2019) Syrjintäkokemukset ja niiden yhteys hyvinvointiin ja kotoutumiseen ulkomaalaistaustaisessa väestössä. Teoksessa Villiina Kazi, Anne Alitolppa-Niitamo, Antti Kaihovaara (toim.) *Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019. Tutkimusartikkeleita kotoutumisesta*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, TEM oppaat ja muut julkaisut, 10/2019, 229–245.

Rask, Shadia & Elo, Irma T. & Koskinen, Seppo & Lilja, Eero & Koponen, Päivikki & Castaneda, Anu E. (2018) The association between discrimination and health: Findings on Russian, Somali and Kurdish origin population in Finland. *European Journal of Public Health* 28, 898–903.

Spallek, Jacob & Zeeb, Hajo & Razum, Oliver (2011) What do we have to know from migrants' past exposures to understand their health status? A life course approach. *Emerging Themes in Epidemiology* 8 (1), 6.

Singh, Neha & DeJong, Jocelyn & Popple, Kimberley & Undie, Chi-Chi & El Masri, Rozanne & Bakesiima, Ritah & Calderon-Jaramillo, Mariana & Peprah, Ellen & Naseri, Sada & Cornier, Nadine & Blanchet, Karl (2023) Adolescent Wellbeing in Humanitarian and Fragile Settings: Moving beyond Rhetoric. *BMJ* 380, e068280.

Skogberg, Natalia & Mustonen, Katri-Leena & Koponen, Päivikki & Tiittala, Paula & Lilja, Eero & Ahmed Haji Omar, Awa & Snellman, Olli & Castaneda, Anu E. (toim) (2019) *Turvapaikanhakijoiden terveys ja hyvinvointi: Tutkimus Suomeen vuonna 2018 tulleista turvapaikanhakijoista.* Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisuja, Raportti 12/2019.

THL (2018) *Alueelliset erot aikuisväestön palvelukokemuksissa ja hyvinvoinnissa – FinSote 2018.* Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisuja, Tilastoraportti 21/2018.

THL (2023a) *Ulkomaalaistaustaisen aikuisväestön terveys ja hyvinvointi – MoniSuomi 2022: Joka kolmas maahanmuuttanut ei saa riittävästi lääkärin palveluita.* Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisuja, Tilastoraportti 36/2023.

THL (2023b) *Aikuisväestön hyvinvointi ja terveys – Terve Suomi 2022: Lääkärille pääsy koetaan yhä vaikeammaksi – työikäisten psyykkinen kuormittuneisuus lisääntynyt.* Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisuja, Tilastoraportti 31/2023.

Vasic, Jelena & Grujicic, Roberto & Toskovic, Oliver & Pejovic Milovancevic, Milica (2021) Mental Health, Alcohol and Substance Use of Refugee Youth. *Frontiers in Psychiatry* 12, 713152.

WHO (2018) *Report on the health of refugees and migrants in the WHO European Region: No public health without refugee and migrant health.* WHO:n julkaisuja.

Wikström, Katja & Haikkola, Lotta & Laatikainen, Tiina (toim) (2014) *Maahanmuuttajataustaisten nuorten terveys ja hyvinvointi. Tutkimus pääkaupunkiseudun somali- ja kurditaustaisista nuorista.* Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisuja, Työpaperi 17/2014.

”En mieti enää, että oon yksin”

Ilman huoltajaa tulleiden nuorten kokemuksia tukiperhe- ja tukihenkilötoiminnasta

Heini Aaltonen, Inka Kopomaa, Meeri Lindroos & Marissa Varmavuori

Ideaalimaailmassa jokainen nuori saisi elää oman perheensä kanssa. Ilman huoltajaa tulleilla alaikäisillä turvapaikanhakijoilla oikeus perhe-elämään jää kuitenkin usein toteutumatta (Yhdenvertaisuusvaltuutettu 2020). Heidät on pakotettu eroon perheistään, ja vain noin puolet perheenyhdistämistä anoneista nuorista saa perheensä Suomeen (mt. 2020). Valtaosa ei edes päädy hakemaan perheenyhdistämistä tiukkojen perheenyhdistämiskriteerien vuoksi (Kuusisto-Arponen 2016). Maahanmuuttoa koskeva koventunut poliittinen ilmapiiri ja tiukentuva maahanmuuttopolitiikka heikentävät entisestään perheenyhdistämisen mahdollisuuksia.

Ilman huoltajaa turvapaikkaa hakeneilla alaikäisillä on tyypillisesti enemmän haasteita ja esteitä selviytymiselle kuin huoltajansa kanssa muuttaneilla lapsilla (Montgomery 2010). Kun turvapaikanhakijana tulleilta lapsilta ja nuorilta evätään mahdollisuus elää perheensä kanssa, syntyy heille tarve saada elämäänsä turvallisia, vastavuoroisia ihmissuhteita paikkaamaan oman perheen poissaoloa (Tiilikainen, Knag Fylkesnes & McGregor 2023).

Yhteiset Lapsemme ry on vuodesta 2017 alkaen järjestänyt vapaaehtoista tukiperhe- ja tukihenkilötoimintaa (jatkossa tukisuhdetoiminta) lapsille ja nuorille (jatkossa nuoret), jotka ovat saapuneet Suomeen turvapaikanhakijoina ilman omia vanhempiaan. Tukiperheen tai -henkilön on saanut toiminnan kautta 176 nuorta. Vapaaehtoiset tapaavat kutakin nuorta yleensä muutaman kerran kuukaudessa, ja tekevät nuoren kanssa yhdessä tavallisia asioita, kuten kyläilyä, harrastamista ja uusiin paikkoihin tutustumista.

Tarkastelemme tässä katsauksessa tukisuhdetoimintaa tukimuotona ilman huoltajaa tulleille nuorille. Avaamme tukisuhdetoiminnan mahdollisuuksia nuoren kotoutumisen tukena ja vastatoimena tiukentuneen maahanmuuttopolitiikan lisäämälle kuulumattomuuden kokemukselle. Tarkastelun keskiössä on nuorten oma ääni ja heidän kokemuksensa toiminnasta.

Katsaukseen nostamamme nuorten kokemukset pohjautuvat Yhteiset Lapsemme ry:n teettämiin kyselyihin vuosilta 2019–2023. Hyödynnämme nuorilta tulleita 46 kyselyvastausta. On todennäköistä, että osa nuorista on vastannut anonyymiin kyselyyn useana vuonna. Katsauksen tarkoituksena ei ole tarjota yleistettäviä johtopäätöksiä. Kyselyiden tulkinnan luotettavuutta heikentää se, että

kyselyihin valitut kysymykset ovat saattaneet ohjata nuoria vastaamaan tietyllä tavalla, eivätkä kaikki vastaajat ole vastanneet niihin omalla äidinkielellään.

Tukisuhde edistää nuoren kotoutumista

Kotoutuminen on vuorovaikutteinen prosessi, jossa sekä uudet tulijat että ympäröivä yhteiskunta sopeutuvat tilanteeseen (Saukkonen 2016). Kotoutumisen eri ulottuvuuksia on jaoteltu esimerkiksi rakenteelliseen kotoutumiseen (mm. työllisyys, asuminen, koulutus ja hyvinvointi), kulttuuriseen kotoutumiseen (kielen oppiminen ja yhteiskunnan ymmärtäminen), vuorovaikutukselliseen kotoutumiseen (sosiaalisten suhteiden rakentuminen) sekä identifioivaan kotoutumiseen (samastuminen ja yhteenkuuluvuus muiden samaan yhteiskuntaan kuuluvien ihmisten kanssa) (Heckmann 2005).

Vapaaehtoiset ja nuoret sitoutuvat toiminnassa pitkäkestoiseen ihmissuhteeseen. Osa tukisuhteiden tuomista hyödyistä on kyselyvastausten perusteella välittömiä ja siten riippumattomampia tukisuhteen kestosta. Esimerkkejä tällaisista suorista hyödyistä ovat nuoren yksinäisyyden väheneminen ja mielialan parantuminen tukisuhteen ansiosta. Yli kolme vuotta kestäneissä tukisuhteissa esiin nousevat hyödyt puolestaan liittyvät nuorten vastausten perusteella ennen kaikkea kielitaidon paranemiseen, suomalaisen kulttuurin ja yhteiskunnan ymmärtämiseen sekä siihen, että nuoret kokevat tukisuhteen ansiosta kuuluvansa tänne enemmän.

Usein vapaaehtoinen voi olla ainoa aikuinen Suomessa, joka ei ole nuoren elämässä ammatillisessa roolissa. Kyselyvastausten perusteella nuoret kokevat vapaaehtoiset tärkeinä. Erityisen tärkeiksi (keskiarvo 4,3 asteikolla 1 ei lainkaan totta, 5 täysin totta) heidät kokevat nuoret, joilla tukisuhde on kestänyt yli kolme vuotta.

Tulokset ovat samansuuntaisia tutkimuksessa, jossa tarkasteltiin ammattilaisten ja vapaaehtoisten toteuttamien sosiaalipalveluiden eroja. Vapaaehtoisten mielletään pystyvän työntekijöitä paremmin solmimaan merkityksellisiä ja kestäviä ihmissuhteita kohderyhmien edustajien kanssa. Kohderyhmien suhteen vapaaehtoisiin nähtiin myös olevan tasa-arvoisempi kuin heidän suhteensa ammattilaisiin. (Metz, Roza, Meijs, Baren van & Hoogervorst 2016.)

Perheen puuttuminen aiheuttaa yksinäisyyttä ja turvattomuutta

Ilman huoltajaa tulleiden nuorten elämään liittyy paljon stressiä ja kuormitusta. Kuormitusta aiheuttavat esimerkiksi pitkittyneet hallinnolliset prosessit sekä epävarmuus omasta tulevaisuudesta.

Vaikka pakolaistaustaisilla nuorilla on usein taustallaan traumaattisia kokemuksia, on tutkittu, että nämä kokemukset määrittävät vain vähäisessä määrin nuorten pitkäaikaista mielenterveyttä. Sen sijaan maanpakolaisuuteen liittyvät stressinaiheet, kuten syrjintä, näyttävät olevan sen kannalta tärkeämpiä (Montgomery 2011). Nuorten hyvinvoinnin ja mielenterveyden näkökulmasta voidaan siis nähdä erityisen olennaisena se, miten heidät otetaan uudessa kotimaassa vastaan ja millaista tukea he saavat;

> Ovat hyväksyneet minua sellaisena kuin olen. Paljon tukeneet minua henkisesti.

> Rakkauden ja hyväksyminen tunne, mitä tukiperhe minulle antaa. Tuki ja turva, minkä he myös takaavat.

Marja Tiilikainen, Marte Knag Fylkesnes ja Sharon A. McGregor (2023) ovat kuvan-

neet, millaisia vaikutuksia perhesuhteiden kaltaisilla ihmissuhteilla on ilman huoltajaa tulleisiin nuoriin. Erityisen keskeisenä tällaiset ihmissuhteet näyttäytyvät nuoren elämän murroskohdissa eli silloin, kun nuori muuttaa asumisyksiköstä toiseen tai itsenäistyy. Näissä tilanteissa ammattilaiset nuoren elämässä vaihtuvat, ja hän saattaa kokea erityisen paljon yksinäisyyttä. Tukisuhde luo tällöin nuoren elämään vakautta ja turvaa.

Perheen puuttumisesta johtuva yksinäisyys on näyttäytynyt Yhteiset Lapsemme ry:n tukisuhdetoiminnassa. Moni kyselyyn vastannut nuori on toivonut itselleen tukiperhettä yksinäisyyttä lievittämään.

> I feel lonely, and sometimes helpless…

Nuoret ovat kokeneet, että he ovat saaneet vapaaehtoisilta tukea vaikeassa tilanteessaan. Osa kyselyyn vastanneista nuorista on ilmaissut suoremmin, osa epäsuoremmin tukisuhteen vaikutuksesta myös heidän psyykkiseen hyvinvointiinsa.

> They support me and always are there for me. I feel a bit more confident now, and less afraid or vulnerable.

> Jos minulla ei ollut tämä perhe minusta ehkä tulee masennus nyt stressin takia.

Nuoret tarvitsevat yhteenkuuluvuutta ja sosiaalisia suhteita

Tukisuhdetoiminta pohjautuu ajatukseen, että ilman perhettään vieraassa maassa elävä nuori tarvitsee ympärilleen hyväksyvän sosiaalisen ympäristön. Turvalliset ihmissuhteet ja sosiaaliset verkostot luovat perustan nuoren kotoutumiselle uuteen kotimaahan. (Valkendorff & Laihiala 2020.) Toiminnasta saadut kokemukset tukevat näitä näkemyksiä:

> I would feel lost like I didn't have no one besides me to talk and ask advice, I would feel alone in the middle of strange country.

Kuuluminen on emotionaalista kiintymystä, tunnetta kuin olisi kotonaan (Yuval-Davis 2006). Nuoren kohdalla kuulumisen kokemus syntyy usein yhteisöllisyyden ja yhteyden kokemuksen kautta hänen lähiympäristössään ja sosiaalisissa suhteissaan. Lähellä olevat ihmissuhteet ja yhteisöt rakentavat nuorelle kuvaa itsestä yhteisön jäsenenä (Harris, Cuervo & Wyn 2021). Turvalliseksi koettu yhteisö tai ihmissuhde tarjoaa mahdollisuuden omien ajatusten ilmaisuun sekä oman identiteetin rakentamiseen (Antonsich 2010). Tämä voidaan nähdä myös kyselyihin vastanneiden nuorten kohdalla.

> Olen niin iloinen ja kiitollinen, että sain minun paras tukiperhe, joka rakastaa minua, tiedän että en ole yksin Suomessa.

> I'm not sure, I'd be 100 % alone. Probably would feel more alienated from society without them.

Maahan muuttaneen henkilön kuulumisen kokemusta voivat heikentää uuden kotimaan maahanmuuton käytänteet tai yhteiskunnallinen ilmapiiri, jossa eri kieltä puhuvat ja eri etnisistä taustoista tulevat ihmiset nähdään ulkopuolisina (Yuval-Davis 2006; Antonsich 2010).

Tiina Valkendorffin ja Tuomo Laihialan (2020) mukaan tukisuhdetoiminta voi vahvistaa nuorten kuulumisen kokemusta. Tukiperheet voivat olla nuorille yhteys suomalaiseen kulttuuriin ja yhteiskuntaan. Ne voivat tarjota maahan muuttaneelle nuorelle kokemuksen välittämisestä ja hyväksynnästä. Kaikki kyselyihin vastanneet nuoret kokivat olevansa enemmän hyväksyttyjä tukisuhteen ansiosta.

> Joskus minun tarvitsee jutella tukiperheeni kanssa ja he auttavat minua, joka on tärkeää. Teemme myös yhdessä hauskoja asioita, joka on myös tärkeää.

Suuri osa kyselyyn vastanneista nuorista arvioi kuulumiseen liittyvät kokemukset yhdeksi merkittävimmistä tukisuhteesta saaduista hyödyistä. Alle vuoden tukisuhteessa olleilla nuorilla kuulumisen kokemuksen lisääntyminen sai keskiarvon 3,6 ja yli kolme vuotta tukisuhteessa olleilla nuorilla keskiarvon 4,3.

> Koska, olin asunut yksin Suomessa, mulla ei ollut tai ole sukulaisia. Hyvä että tutustuin heidän kaa, en mieti enää, että oon yksin.

> Tuntuu hyvältä, kun on joku, joka saa sinut tuntemaan, että olet yksi hänen perheestään.

Toiminnasta on apua kulttuuriseen kotoutumiseen

Kieli on tärkeä osallisuuteen ja sosiaalisiin verkostoihin vaikuttava tekijä. Sen avulla kommunikoidaan ja muodostetaan merkityksiä. Kieli auttaa asioiden ymmärtämisessä ja uusien toimintatapojen omaksumisessa. (International Organization for Migration (IOM) 2020.) Se on siten tärkeää myös uuteen kulttuuriin tutustumisen ja kotoutumisen kannalta. Nuorten kyselyvastauksissa suomen kielen ja kulttuurin oppiminen on korostunut toiveissa ja odotuksissa, joita heillä on ollut tukea hakiessa.

> Halusin tutustua suomalaisiin ihmisiin, perheisiin, kulttuuriin, oppia nopeasti suomen kieltä ja muu yhteiskunnan jutut.

Kielen oppiminen sekä kulttuurisen ja yhteiskunnallisen ymmärryksen lisääntyminen ovat myös asioita, joita nuoret ovat kokeneet saaneensa tukisuhteista. Alle vuoden kestäneissä tukisuhteissa nuorten arvio kielitaidon paranemisesta saa keskiarvon 3,2 ja yli kolme vuotta kestäneissä tukisuhteissa keskiarvon 4,6. Kulttuurisen ja yhteiskunnallisen ymmärryksen lisääntyminen saa alle vuoden tukisuhteessa olleilta nuorilta keskiarvon 3,3 ja yli kolme vuotta tukisuhteessa olleilta nuorilta 4,4.

On tärkeää huomioida, että nuorille tukisuhteiden kautta muodostuva kuva suomalaisesta kulttuurista on yhtä moninainen kuin itse suomalaisuuskin. Myös itse Suomeen muuttaneet vapaaehtoiset voivat tutustuttaa nuorta suomalaiseen kulttuuriin ja yhteiskuntaan.

Miten voimme avata ovia yhteiskuntaan?

Ilman huoltajaa tulleet nuoret ovat erityisen haavoittuvassa asemassa, sillä heillä ei ole Suomessa omaa perhettä eikä muita yhteisöjä, joihin kuulua. Oikeus elää perheensä kanssa on perustavanlaatuinen ihmisoikeus. Se on myös kirjattu lapsen oikeuksien sopimukseen. Monien yksin tulleiden nuorten osalta Suomi rikkoo tätä sopimusta.

Tukisuhdetoiminta ei voi paikata perheen puuttumisesta johtuvaa vajetta, mutta sillä voidaan tarjota kokemuksia kuulumisesta yhteisöihin ja yhteiskuntaan uudessa kotimaassa. Se voi tarjota tärkeitä, pitkäkestoisia ihmissuhteita ja sosiaalisia verkostoja. Paitsi identifioivaa ja vuorovaikutuksellista kotoutumista, se voi tukea myös kielen oppimista ja muuta kulttuurista kotoutumista.

Keräämiemme kyselyvastausten perusteella voidaan sanoa, että vapaaehtoisuuteen pohjaavat tukimuodot, joissa ilman huoltajaa tulleet nuoret kohdataan hyväksyvästi ja otetaan mukaan, voivat edistää nuorten hyvinvointia ja toimia vastavoimana syrjinnän kokemuksille. Tämänkaltainen toiminta voi myös toimia alustana kaksisuuntaiselle ko-

toutumiselle, joka on tärkeää paitsi nuorten myös koko yhteiskunnan kannalta.

Kaksisuuntainen kotoutuminen edellyttää vastaanottavuutta. Tukisuhdetoiminta on yksi tapa avata ovia maahan muuttaneille. Meidän kaikkien tulee olla valmiita näkemään suomalaisuus laajemmin ja avaamaan Suomeen muuttaneille ihmisille ovia tähän yhteiskuntaan. Jokaisella täällä asuvalla on yhtäläinen oikeus kuulua yhteiskuntaan ja olla suomalainen – äidinkielestä tai etnisestä taustasta riippumatta.

Lähteet

Antonsich, Marco (2010) Searching for belonging – an analytical framework. *Geography Compass* 4 (6), 644–659. https://doi.org/10.1111/j.1749-8198.2009.00317.x

Harris, Anita & Cuervo Hernan, & Wyn Johanna (2021) Thinking about belonging in Youth Studies. *Studies in Childhood and Youth*. https://doi.org/10.1007/978-3-030-75119-7

Heckmann, Friedrich (2005) *Integration and Integration Policies. Imiscoe Network Feasibility Study.* Bamberg: European Forum for Migration Studies.

Huot, Suzanne & Dodson Belinda & Laliberte Rudman Debbie (2014) Negotiating belonging following migration: Exploring the relationship between place and identity in Francophone minority communities. *The Canadian Geographer / Le Géographe Canadien* 58 (3), 329–340. https://doi.org/10.1111/cag.12067

International Organization for Migration (IOM) (2020) *Oma kieli kotoutumisen tukena. Opas ammattilaisille.* https://finland.iom.int/sites/g/files/tmzbdl1656/files/documents/Oma_kieli_kotoutumisen_tukena_IOM_WEB.pdf (Viitattu 21.2.2025.)

Kauhanen, Iida (2023) *Barriers to social justice in unaccompanied youth's lives. Feminist ethnography in institutional settings.* Väitöskirja. Oulu: University of Oulu. https://urn.fi/URN:ISBN:9789526238548

Kuusisto-Arponen, Anna-Kaisa (2016) Perheettömiksi suojellut. Yksin tulleiden alaikäisten oikeus perheeseen. Teoksessa Outi Fingerroos & Anna-Maria Tapaninen & Marja Tiilikainen (toim.) *Perheenyhdistäminen. Kuka saa perheen Suomeen, kuka ei ja miksi?* Tampere: Vastapaino, 89–109.

Metz, Judith & Roza, Lonneke & Meijs, Lucas & Baren van, Eva & Hoogervorst, Niek (2016) Differences between paid and unpaid social services for beneficiaries. *European Journal of Social Work 20* (2), 153–166. https://doi.org/10.1080/13691457.2016.1188772

Montgomery, Edith (2011) Trauma, exile, and mental health in young refugees. *Acta Psychiatrica Scandinavica* 124 (440), 1–46. https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1600-0447.2011.01740.x. (Viitattu 11.12.2024.)

Saukkonen, Pasi (2016) *Mitä on kotoutuminen?* Helsingin kaupunki. https://kaupunkitieto.hel.fi/fi/mita-on-kotoutuminen. (Viitattu 12.2.2025.)

Tiilikainen, Marja & Knag Fylkesnes, Marte & McGregor, Sharon A. (2023) Family-like Relationships and Wellbeing of Young Refugees in Finland, Norway, and Scotland. *Social Sciences* 12 (12), 667. https://doi.org/10.3390/socsci12120667

Valkendorff, Tiina & Laihiala, Tuomo (2020) Tukiperheet turvapaikanhakijataustaisten nuorten elämässä. Teoksessa Tiina Valkendorff & Ella Sihvonen (toim.) *Nuorten perheet ja läheissuhteet: Nuorten elinolot -vuosikirja 2020.* Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos & Valtion nuorisoneuvosto, 181–200. http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2020110489259

Yhdenvertaisuusvaltuutettu (2020) *Lapset ilman perhettä – Kansainvälistä suojelua saaneiden alaikäisten perheenyhdistäminen.* Yhdenvertaisuusvaltuutetun selvitykset.

Yuval-Davis, Nira (2006) Belonging and the politics of belonging. *Patterns of Prejudice* 40 (3), 197–214. https://doi.org/10.1080/00313220600769331

Kokemustoimijat ja vertaiset kehittämässä kotoutumista tukevaa työtä Turun ensi- ja turvakoti ry:n perheryhmäkodissa

Tatu Iisakkila, Michel Amani, Abolfazl Ebrahimi & Amir Mirzaei

> Kokemustoiminnan kautta olemme onnistuneet lisäämään tietoisuutta ja vaikuttamaan siihen, miten maahanmuuttajanuoria kohdataan ja tuetaan. Moni työntekijä on saanut uutta ymmärrystä siitä, millaisia asioita nuoret käyvät läpi ja mitä he oikeasti tarvitsevat. Samalla olemme antaneet muille nuorille rohkeutta puhua omista kokemuksistaan ja osallistua aktiivisesti yhteiskuntaan. (Kokemustoimija.)

Puheenvuorossamme esittelemme kokemustoimija- ja vertaistoimintaa ja sen kehittymistä Turun ensi- ja turvakoti ry:n perheryhmäkodissa. Kuvaamme ilman huoltajaa Suomeen saapuneiden nuorten mahdollisuuksia toimia kokemustoimijoina ja vertaisina osana suomalaista palvelujärjestelmää: kokemustoimijat asiantuntijoina kehittämässä palveluja ja vertaiset mukana tukemassa arjen perustyötä. Käymme läpi heidän kokemuksiaan toiminnasta ja kulkemastaan matkasta. Kokemusasiantuntijatyössä matka on usein yhtä arvokas kuin määränpää (Barkman ym. 2017, 4).

Asiakkaan asema ja rooli sosiaali- ja terveyspalveluissa on muuttunut viimeisen vuosikymmenen aikana. Asiakasta ei nähdä pelkästään palveluiden passiivisena kohteena vaan oman elämänsä aktiivisena toimijana. Se on johtanut ymmärrykseen asiakkaan kokemustiedon tunnistamisesta ja hyödyntämisestä palveluiden kehittämisessä. On alettu puhua myös asiakkaan osallisuudesta osana palveluprosessia. Osallisuuden tunnustaminen on johtanut uudenlaiseen yhteistyösuhteeseen, jossa asiakkaan rooliksi on muotoutunut palveluiden ja palvelujärjestelmän kehittäjänä ja vaikuttajana toimiminen. (Niskala, Kairala & Pohjola 2017, 7–9.) Ilman huoltajaa tulleiden lasten ja nuorten hyödyntäminen palveluiden kehittäjinä ja vaikuttajina on toistaiseksi ollut vähäistä.

Turun ensi- ja turvakoti ry. on vuonna 1945 perustettu kansalaisjärjestö, jossa on harjoitettu vapaaehtoistoimintaa alusta alkaen. Järjestön perheryhmäkoti on perustettu vuonna 1992, jolloin Suomeen alkoi enenevässä määrin saapua alaikäisiä lapsia ja nuoria ilman huoltajaa. Ilman huoltajaa tulleiden lasten ja nuorten on havaittu niin tutkimuksissa kuin heidän parissa tehtävässä työssäkin olevan samanaikaisesti sekä haavoittuvassa asemassa että sitkeitä selviytyjiä. He elävät monikertaisen turvattomuuden tilassa. Silti heillä on motivaatiota ja tarvetta päästä eteenpäin elämässään ja käyttää hyödykseen Suomessa avautuva uusi mahdollisuus. (Anis & Esberg 2018, 192, 196.) Ilman huoltajaa tulleet ovat myös erityinen ja marginaalisen pieni asiakasryhmä. He ovat yhteiskunnassa yksin, ilman vanhempiaan, viranomaisten toiminnan kohteena ja tarvitsevat maahan saavuttuaan turvaa, tukea ja tietoa

uudesta yhteiskunnasta, kuten kokemustoimijanuorten seuraavat puheenvuorot osoittavat:

> Minulle tärkeimpiä teemoja, joihin haluan vaikuttaa, ovat maahanmuuttajanuorten kotoutuminen, itsenäistymisen tukeminen sekä tasa-arvo ja syrjimättömyys yhteiskunnassa. Haluan, että vastaanottokeskuksissa ja perheryhmäkodeissa ymmärretään paremmin nuorten tarpeita ja heidän toiveitaan. Monet nuoret, jotka saapuvat yksin uuteen maahan, eivät aina tiedä oikeuksiaan tai sitä, mistä he voivat saada tukea. Tiedon jakaminen ja nuorten tukeminen ovat avainasemassa, jotta he voivat rakentaa hyvän elämän uudessa ympäristössä. (Kokemustoimija)

> Olen tullut Suomeen alaikäisenä ilman huoltajaa ja käynyt läpi monia vaiheita kotoutumisessa, opiskelussa ja itsenäiseen elämään siirtymisessä. Näiden kokemusten myötä minulle on syntynyt vahva halu jakaa tarinaani ja auttaa muita nuoria, jotka kohtaavat samanlaisia haasteita. Tämä motivaatio on vienyt minut mukaan kokemusasiantuntijakoulutukseen sekä Euroopan kansainvälisiin nuorisovaihtoihin, joissa olen päässyt vaikuttamaan, oppimaan ja kehittämään itseäni. (Kokemustoimija)

Olemme Turun perheryhmäkodissa olleet mukana kehittämässä Suomeen muuttaneiden nuorten palveluja niin ruohonjuuritason yhteistyössä ja viranomaisyhteistyössä kuin tutkimus- ja kehittämishankkeissakin. Tätä työtä on tehty paikallisesti, alueellisesti, kansallisesti ja kansainvälisesti. Nuorten kotoutumisesta voi oppia seuraamalla perheryhmäkodista muuttaneiden nuorten kotoutumispolkua sekä kuuntelemalla heidän kokemuksiaan ja reflektiotaan omasta kotoutumisestaan. Perheryhmäkodin merkityksellisyydestä nuorten elämässä kertoo myös se, että nuoret ovat olleet kiinnostuneita ottamaan yhteyttä tuttuihin ohjaajiin asumisajan jälkeen. (Ahonen 2022, 35; Iisakkila 2019; Petrell 2022.) Tutkimusten mukaan nuoret kokevat tarvetta olla yhteydessä tahoihin, joilta he ovat saaneet tukea (Anis & Esberg 2018, 200; Björklund 2014, 58).

Perheryhmäkodin työssä olemme todistaneet nuorten innokkuutta ottaa osaa kehittämistyöhön – ei pelkästään heidän omien prosessiensa takia vaan myös auttaakseen muita vastaavissa tilanteissa olevia nuoria ja kehittääkseen palveluja. Työntekijöinä olemme olleet yllättyneitä siitä, kuinka innokkaasti nuoret ovat ottaneet osaa kehittämistoimintaan, ja kuinka osa heistä on ollut valmiita esiintymään eri tilaisuuksissa. Monella nuorella on ollut positiivisia ja voimaannuttavia kokemuksia myös tutkimushankkeisiin osallistumisesta. Näiden kokemusten innoittamana aloimme kehittää toimintaa yhdessä nuorten kanssa:

> Kokemusasiantuntijana toimiminen on ollut minulle merkittävä askel kohti vaikuttamista. Se on tarjonnut mahdollisuuden tuoda esiin nuorten kokemuksia ja lisätä ymmärrystä siitä, mitä tarkoittaa aloittaa elämä uudessa maassa ilman perheen tukea. Olen voinut jakaa tarinaani eri tilaisuuksissa, joissa kuulijoina ovat olleet niin sosiaalityöntekijät, ohjaajat, työntekijät kuin muut nuoretkin. Näissä keskusteluissa olen huomannut, kuinka tärkeää on, että nuorten oma ääni kuuluu päätöksenteossa ja palveluiden kehittämisessä. (Kokemustoimija)

Kokemustoimijat perheryhmäkodissa

Kokemusasiantuntijatoiminta Turun perheryhmäkodissa alkoi hiipiä osaksi toimintaa 2010-luvun alkuvuosina. Vuonna 2015 turvapaikkaa hakeneita nuoria oli niin paljon, että heidän joukostaan löytyi useita innokkaita esiintyjiä ja järjestötoiminnasta kiinnostuneita nuoria. Myös yhteiskunnan eri toimijat alkoivat kiinnostua aiempaa enemmän turvapaikanhakijoiden kanssa tehtävästä työstä. Samalla kokemustoimijatoiminta on ollut merkityksellistä etenkin kokemustoimijalle itselleen:

> Osallistuminen tilaisuuksiin ja tapahtumiin on ollut minulle erittäin motivoivaa. Jokainen kohtaaminen ja keskustelu on mahdollisuus vaikuttaa ja tuoda esiin asioita, jotka saattavat muuten jäädä varjoon. Kun ihmiset pysähtyvät kuuntelemaan ja

ovat valmiita oppimaan, syntyy aito mahdollisuus muutokseen. Olen nähnyt, kuinka oma tarinani voi auttaa muita ymmärtämään nuorten tarpeita ja toisaalta myös antaa rohkeutta niille, jotka ovat vasta aloittamassa polkuaan uudessa maassa.

Kokemustoimijana saan jakaa tarinaa muille. On siistiä nähdä, kun ihmiset kokoontuvat kuunnellakseen minua. Ihmisten on tärkeää tietää, mitä olen käynyt läpi elämässäni, jotta ymmärrys kasvaisi ja rasismi vähenisi. Kokemusasiantuntijana olen auttanut ammattilaisia tekemään työtään paremmin, sillä tiedän jo mitä monet maahanmuuttajanuoret kokevat. Rasismi, perheestä erossaolo nuoressa iässä, uudet haasteet kuten, kulttuuri, ruoka ja kieli.

Haluaisin rohkaista nuoria puhumaan asioista, ongelmista ja omista kokemuksista. Vain silloin pystymme heitä ymmärtämään ja auttamaan. Kokemusasiantuntijana olen saanut uusia kavereita, puhua elämästäni ja auttanut muita ihmisiä.

Kotimaassani ei ole tapana puhua asioista. Kulttuuri on sellainen kuin on ja harvassa perheessä otetaan ongelmat puheeksi. Kokemusasiantuntijana on myös tärkeää tuoda vaikeatkin asiat esiin. Vaikka olisi kuinka vaikeata puhua tietyistä asioista, täytyy muistaa, että pitää pointti saada perille. Kokemus on paras opettaja. Kokemus opettaa ihmisiä käyttämään muiden kokemuksia hyödykseen. Kokemustoimijan tekemien virheiden kuuleminen auttaa nuoria kotoutumaan paremmin. (Kokemustoimija)

Vuodesta 2023 lähtien perheryhmäkodin kokemustoimijanuoret ovat käyneet Turun ensi- ja turvakoti ry:n kokemustoimijakoulutuksen. Vaikuttamistyötä kokemustoimijoiden kanssa on tehty runsaasti eri organisaatioiden, viranomaisten ja ministeriöiden kanssa sekä hankkeiden tilaisuuksissa ja tapahtumissa. Perheryhmäkodissa on myös julkaistu erilaisia materiaaleja, joiden teossa nuoret ovat olleet mukana. Yli kuuden vuoden ajan nuoria on käynyt puhumassa Turun yliopiston sosiaalityön opiskelijoille ja Turun ensi- ja turvakoti ry:n koulutuksissa vapaaehtoisille ja uusille työntekijöille. Vaikka kokemustoimijana toimimiseen liittyy myös haasteita, nuoret kokevat silti kokemustoiminnan kautta vaikuttamisen tärkeäksi:

Kokemusasiantuntijana toimiminen on ollut pääosin positiivinen kokemus, mutta se on tuonut mukanaan myös haasteita. Vaikeista kokemuksista puhuminen ei aina ole helppoa, ja joskus voi tuntua raskaalta palata menneisiin hetkiin. Toisinaan olen myös kohdannut tilanteita, joissa minun on täytynyt todistella omaa pätevyyttäni vain siksi, että olen nuori maahanmuuttaja. Näistä haasteista huolimatta koen, että työni on tärkeää ja sillä on todellinen vaikutus. (Kokemustoimija)

Ilman huoltajaa tulleiden nuorten kokemustoimijatyötä ovat Suomessa kehittäneet useat eri toimijat. Punaisen ristin Yksintulleiden tuki -hanke vaikuttajatiimeineen on toiminut aktiivisesti vuosina 2017–2022. Ehjä ry:n Kuule minua -hanke on myös ollut aktiivinen viime vuosina. Lisäksi Siirtolaisuusinstituutilla on ollut lukuisia tutkimushankkeita, joissa on ollut mukana kokemusasiantuntijoita eri maista. (Ehjä ry 2023; Punainen risti 2019.)

Entisten nuorten vertaisryhmätoiminta perheryhmäkodissa

On nuorelle hyvä, että on säännöllisiä tapaamisia ja mahdollisuus puhua. Ryhmätoiminta ”pakottaa” nuoren osallistumaan toimintaan missä tapaa toisia ihmisiä, mikä taas estää syrjäytymistä. Tapaamisilla syntyy suunnitelmia siitä mitä voi yhdessä tehdä ja miten kehittää toimintaa. Tapaamiset tarjoavat mahdollisuuden olla osa yhteisöä. Yksinkertaisuudessa tunne siitä, että joku välittää ihmisestä vaikuttaa ja on iso asia yhden nuoren elämässä. Pienellä tapaamisella voi olla iso merkitys. (Vertainen)

Vuonna 2015 lisääntynyt turvapaikanhakijoiden määrä johti siihen, että entiset turvapaikanhakijanuoret halusivat auttaa uusia tulijoita. Vertaistoiminta lähti siis liikkeelle nuorten omasta aktiivisuudesta. Nuorten määrän lisääntyminen mahdollisti myös ryhmätoimintojen järjestämisen uudella tavalla. Useissa organisaatioissa ja hankkeissa järjestettiin ryhmätoimintaa, johon nuoret saattoivat osallistua. Nuorten ryhmätoimintaan innosti myös muiden alueen toimijoiden nuorten kanssa tekemä työ.

> Halu auttaa muita kumpuaa omista kokemuksistani. Tiedän, miltä tuntuu olla yksin uudessa ympäristössä, ilman varmuutta tulevaisuudesta. Minulle on ollut tärkeää saada tukea eri ihmisiltä matkani varrella, ja nyt haluan olla se henkilö, joka voi auttaa muita samalla tavalla. Minua motivoi ajatus siitä, että pienilläkin teoilla voi olla suuri merkitys jonkun elämässä. (Vertainen)

Turun perheryhmäkodissa vertaiset ovat kokoontuneet säännöllisesti, noin seitsemän kertaa vuodessa tarkoituksenaan tukea perheryhmäkodissa asuvia nuoria ja kehittää heidän kanssaan työskentelevien ammattilaisten työtä. Vertaisryhmän jäsenet saavat tukea toisistaan ja voivat toimia mentoreina tarpeen mukaan. Aiemmin tulleet nuoret voivat antaa kokemuksen kautta tullutta viisautta uusille nuorille. Ryhmätoiminnasta koituu monenlaista hyötyä ryhmän jäsenille. (Martini 2023; Yalom & Leszcz 2005, 88–89.) Vertaisuuden merkitys on havaittu myös tutkimuksissa. Etenkin itsenäistymisen kynnyksellä vertaisten tarve on suuri (Anis & Esberg 2018,199; Petrell 2022, 78; 89; Tuominen 2018). Vertaistoiminnan merkitys nuorelle voi olla niin erityinen, että sitä on ulkopuolisen vaikeaa tavoittaa:

> Jos kysyt minulta, miltä tuntuu olla osa entisten nuorten ryhmää, mikään sana ei voi kuvailla sitä paremmin kuin perhe. Tunne, että tiedät kuuluvasi jonnekin ja on ihmisiä, jotka välittävät sinusta mitä tahansa tapahtuukaan. Todellinen syy osallistumiseen on halu saada olla yhdessä. Kertoisin sinulle, millaisia tapaamiset ovat, mutta sinun pitäisi olla yksinäinen yksilö, jonka läheiset, sukulaiset ja ystävät ovat kaukana ja ainoa paikka, joka tuntuu kodilta, on olla yhdessä muiden kanssa. Ymmärtääksesi sitä kuinka vahva siteemme on, sinun on oltava paikalla nähdäksesi sen, sanat eivät riitä kuvaamaan. (Kokemustoimija)

Osallistuminen kansainväliseen nuorisovaihtoon

> Nuorisovaihto Euroopassa oli jotain erikoista, ne hetket lähensivät meitä, se, että astuimme uuteen maahan, koimme uuden kulttuurin ja tietysti kohtasimme uusia haasteita tilanteesta riippumatta ja olimme siinä kaikki yhdessä. Hymyjen ja ilon tai kyyneleiden ja oppituntien jakaminen lämminsydämiseni ihmisten kanssa – heiltä saaman tuen hyvässä ja pahassa muistan, kunnes en enää ole.

Vuonna 2015 Turun ensi- ja turvakoti ry aloitti kansainvälisen yhteistyön Saksan Hampurissa päämajaansa pitävän EPA:n eli European Playwork Association järjestön kanssa. EPA:lla on kymmenien vuosien kokemus nuorisotyön, seminaarien ja nuorisovaihtojen järjestämisessä Euroopan unionin ja Euroopan neuvoston tuella.

Ensimmäinen onnistunut nuorisovaihto järjestettiin Hampurissa vuonna 2022, minkä jälkeen perheryhmäkodin vertaisryhmä on osallistunut kolmeen nuorisovaihtoon. Turun ryhmä olisi ollut halukas isännöimään nuorisovaihdon Turussa, mutta tätä ei ehditty toteuttaa, sillä perheryhmäkotitoiminta Turun ensi- ja turvakoti ry:ssä päättyi vuoden 2025 kesällä.

> Kansainvälisiin nuorisovaihtoihin osallistuminen on avannut minulle uusia näkökulmia ja antanut mahdollisuuden oppia muiden maiden käytännöistä. Olen saanut tavata nuoria eri puolilta maailmaa, jotka ovat käyneet läpi samanlaisia kokemuksia kuin minä. Tämä on vahvistanut ymmärrystäni siitä, että maahanmuuttajanuorten kohtaamat haasteet eivät ole vain Suomen erityispiirre, vaan osa laajempaa ilmiötä, jossa ratkaisuja voidaan kehittää yhdessä kansainvälisellä tasolla. (Kokemustoimija)

Lopuksi

Ilman huoltajaa tulleiden nuorten asemaa yhteiskunnassa tulee vahvistaa edelleen. Nuoret ovat erilaisia, mutta yksi asia yhdistää heitä: he ovat nuoria ja usein yksinäisiä. Suurimmalla osalla ei ole läheisiä Suomessa. Kaikki nuoret eivät hyödy ryhmätoiminnasta tai halua puhua kokemuksistaan. Silti kokemus- ja vertaistoiminnan vaikutus ja merkitys nuorille on suuri, kuten tästäkin puheenvuorosta

käy ilmi. Nuorten elämään on tärkeää luoda pysyvyyttä, aktivoivaa yhteistoimintaa ja tekemistä. Tätä edistää se, että nuoret itse puhuvat puolestaan. Jokaisella tulisi olla mahdollisuus kokea kokemusten jakamisen voima. (Barkman ym. 2017.)

Kustannustehokkuus ja säästöt ovat tällä hetkellä yhteiskunnan palvelujärjestelmän kehittämisen keskiössä. Kokemus- ja vertaistoiminta on malliesimerkki toiminnasta, jolla voidaan saada aikaan paljon hyvää pienillä resursseilla. Se, että ilman huoltajaa tulleet lapset ja nuoret saadaan mukaan toimintaan, ei ole automaatio. Nuorten osallisuuden toteutuminen ja motivaatio osallistua vaatii laadukasta, vaikuttavaa toimintaa ja turvallisia aikuisia.

Kokemus- ja vertaistoiminnan juurtumista palveluiden rakenteisiin voi edistää monin tavoin. Perheryhmäkodit ovat pitkäaikaista, pysyvää toimintaa ja kattavat koko maan. Kokemus- ja vertaistoiminnan järjestäminen perheryhmäkodissa on niille luonnollista toimintaa. Turun ensi- ja turvakoti ry:n perheryhmäkodin 33 vuoden taival päättyi kilpailutuksen myötä kesällä 2025. Toivomme kuitenkin hartaasti, että nuoret saavat olla mukana kehittämässä heille suunnattuja palveluita myös jatkossa.

> Matka ei lopu tähän. Haluan jatkaa vaikuttamista ja olla mukana rakentamassa yhteiskuntaa, jossa jokainen nuori saa mahdollisuuden menestyä taustastaan riippumatta. Kokemusasiantuntijana ja kansainvälisissä nuorisotoiminnoissa mukana oleminen on antanut minulle paljon, ja uskon, että voin käyttää oppimiani taitoja ja kokemuksia myös tulevaisuudessa auttaakseni muita ja edistääkseni oikeudenmukaisempaa maailmaa. (Kokemustoimija)

Lähteet

Ahonen, Annina (2022) *Perheryhmäkodin nuoren itsenäistymisen tukeminen.* Opinnäytetyö. Yhteisöpedagogi amk. Humanistinen ammattikorkeakoulu 2022. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/745197/Ahonen_Anniina.pdf?sequence=2&isAllowed=y (Viitattu 2.3.2025.)

Anis, Merja & Esberg, Riti (2018) Turvaa ja suojelua palveluista ja vertaisista? Lapset pakolaisina ilman vanhempiaan. Teoksessa Johanna Hiitola & Merja Anis & Kati Turtiainen (toim.) *Maahanmuutto, palvelut ja hyvinvointi. Kohtaamisissa kehittyviä käytäntöjä.* Tampere: Vastapaino, 189–213.

Barkman, Johanna & Inkinen, Helena & Isoniemi, Sami. & Vario, Pipsa (2017) *Pesäpuu ry:n selviytyjät Muutosvoimaa! – Kohti nuorten kokemusasiantuntijuutta lastensuojelussa.* Pesäpuu ry.

Björklund, Krister (2014) *”Haluun koulutusta, haluun työtä ja elämän Suomessa” Yksintulleiden alaikäisten pakolaisten kotoutuminen Varsinais-Suomessa.* Turku: Siirtolaisuusinstituutti.

Ehjä ry (2023) https://www.ehja.fi/ajankohtaista/kuuleminua (Viitattu 2.3.2025.)

Ensi- ja turvakotien liitto (2017) Rohkeasti ajassa. https://issuu.com/ensi-jaturvakotienliitto/docs/ensi-_ja_turvakotien_liiton_strateg (Viitattu 2.3.2025.)

European playwork association (2025) https://epa-network.org/ (Viitattu 2.3.2025.)

Iisakkila, Tatu (2019) *Perheryhmäkodin laadukas työ.* Opinnäytetyö. Yhteisöpedagogi Yamk. Humanistinen ammattikorkeakoulu. https://www.theseus.fi/handle/10024/266148 (Viitattu 2.2.2025.)

Martini, Minna (2023) *”TABULA RASA”– tietoinen läsnäolo ja luova ryhmätoiminta pakolaisnuorten psykososiaalisena tukena.* Opinnäytetyö. Sosionomi amk. Turun ammattikorkeakoulu. https://www.theseus.fi/handle/10024/809790 Viitattu (2.3.2025.)

Niskala, Asta & Kairala, Maarit & Pohjola Anneli (2017) Asiakkaan aseman ja toimijaroolin muutos. Teoksessa Anneli Pohjola, Maarit Kairala, Hannu Lyly & Asta Niskala *Asiakkaasta kehittäjäksi ja vaikuttajaksi- Asiakkaiden osallisuuden muutos sosiaali- ja terveyspalveluissa*. Tampere: Vastapaino.

Punainen Risti (2019) *Olen turvassa mutta yksin. Yksin tulleet nuoret vaikuttajina ja kotoutumassa*. https://rednet.punainenristi.fi/system/files/page/Olen%20turvassa%20mutta%20yksin%20-julkaisu.pdf (Viitattu 2.3.2025.)

Tuominen Jaakko (2018) Monipuoliset selviytymistaidot yksin tulleiden turvapaikanhakijanuorten arjessa https://politiikasta.fi/monipuoliset-selviytymistaidot-yksin-tulleiden-turvapaikanhakijanuorten-arjessa/ (Viitattu 2.3.2025.)

Yalom, Irwin D & Leszcz, Molly (2005) *The Theory and Practice of Group Psychotherapy.* New York: Basic books.

Toivo on yhteinen tehtävämme

Sanna Valtonen

Kun ajattelen tätä aikaa, se näyttäytyy ennen kaikkea rajojen aikakautena. Meidän aikamme rajat eivät enää kulje kartan viivoja pitkin. Ne ovat siirtyneet järjestelmien sisään – poliittisiin prosesseihin, tietokantoihin, hallinnan ja tiedon kudokseen.

Kuten sosiologi Didier Bigo kirjoittaa, rajat ovat siirtyneet ”turvallisuuden kentälle”. Ne elävät byrokratioissa, algoritmeissa ja hallinnan verkostoissa. Raja ei ole enää paikka vaan logiikka. Se toimii ennaltaehkäisevästi, ennakoiden riskiä, rakentaen hierarkioita, jopa sen sisälle, mitä me pidämme ihmisarvona.

Tätä muutosta on usein kuvattu termillä datafikaatio ja viitattu prosessiin, jossa ihmisistä tulee datapisteitä. Datafikaation aikana myös raja muuttuu ennakoivaksi analytiikaksi. Kun biometristen järjestelmien logiikka kohtaa poliittisen päätöksenteon, syntyy uudenlainen raja: tieto, joka määrittää liikkumisen mahdollisuutta.

Euroopan unioni kehittää parhaillaan Entry/Exit Systemiä, joka tallentaa kaikkien kolmansien maiden kansalaisten kasvokuvat ja sormenjäljet heidän tullessaan ja poistuessaan Euroopan alueelta. Tämä ei ole enää vain rajavalvontaa – se on informaatiopolitiikkaa, jossa liikkumisesta tulee dataa.

Wendy Brown muistuttaa, että juuri tällaiset rajat tuottavat paradoksin: samaan aikaan kun globalisaatio lupaa avoimuutta, käykin itse asiassa niin, että uudenlaisten muurien ja teknologisen valvonnan määrä kasvaa. Tämä kaikki valvonta tuottaa poliittisia ja performatiivisia rakenteita. Ne saattavat näyttää turvallisuudelta, mutta oikeasti ne ovat suojaamassa meitä kuvitelmilta, eivät todellisilta uhkilta. Hyvänä esimerkkinä tästä on Suomen itäraja, joka on yhä kiinni perustuslain ja ihmisoikeussopimusten vastaisesti. Sen takana on kuviteltu uhka, jonka varjolla ihmisoikeuksia poljetaan joka hetki.

Dataistunut raja kulkee yhä useammin ihmisen sisällä. Kun turvapaikanhakijaa mitataan röntgenkuvalla, kun hänen puhettaan analysoidaan kielentunnistusohjelmalla, kun hänen sormenjälkensä rekisteröidään järjestelmään, joka määrittää hänen uskottavuuttaan – raja ei enää ole maantieteellinen vaan biopoliittinen. Tässä mielessä Gloria Anzaldúan ajatus ”rajamaasta” – *borderlandista* – saa uuden ulottuvuuden. Rajalla ei enää eletä kahden kulttuurin välissä, vaan siinä eletään koodin ja kehon, datan ja ihmisyyden rajapinnalla.

Turvapaikanhakijoiden rinnalla vuosia kulkeneena on pakko kysyä: mitä seuraa, kun rajan valvonta ulkoistetaan koneille? Siinä käy niin, että rajavalvonnan algoritmit luovat uusia näkymättömyyksiä: ihmisiä, joita ei nähdä – ei siksi, että he olisivat poissa, vaan siksi, että he eivät näy datassa oikein. Näin rajasta tulee epistemologinen kysymys, joka määrittää mitä me näemme, mitä me haluamme nähdä, ja mitä me jätämme näkemättä.

Tässä kohtaa täytyy muistaa, miksi ihmisoikeudet ovat olemassa. Ne ovat lupaus siitä, että ihmisarvo ei riipu kansalaisuu-

desta, sukupuolesta tai asemasta. Juuri nyt, siis rajojen laittoman sulkemisen, kaikkialle ulottuvan eriarvoistavan valvonnan keskellä nimenomaan kansalaisuus, alkuperä ja asema merkitsevät rajoilla.

Juuri nyt, tässä historian hetkessä, jota eriarvoistava leikkauspolitiikka ja fasismia kosiskeleva yhteiskunnallinen ilmapiiri painavat, tuntuu hyväuskoiselta sitoa toivo ihmisoikeuksiin. Niitä rikotaan kaiken aikaa – maahanmuuttohallinnon päätöksissä, Schengen-alueen ulkorajoilla, Välimerellä ja Puolassa. Mihin vaan katsookin, näkyy syrjintää, sortoa, rasismia ja hyväksikäyttöä. Kaiken tämän jatkuvaa normalisointia. Siitä huolimatta, että ihmisoikeuksien pitäisi olla meidän viimeinen yhteinen kielemme. Se, jota puhutaan silloin, kun kaikki muut kielet pettävät. Juuri siksi ihmisoikeudet ovat niin tärkeitä.

Ihmisoikeuksien merkitys ei ole siinä, että ne toteutuvat täydellisesti vaan siinä, että ne ovat muistutus, tai ei, ne ovat VAATIMUS siitä, mitä meidän pitää yhdessä puolustaa. Ja vaikka tämä kaikki kuulostaa raskaalta, minä haluan puhua tänään toivosta, en toivottomuudesta. Koska juuri tässä, kaikkiallistuneen rajan varjossa, on paikka myös vastavoimille. Toivoa on taiteessa, joka tekee näkymättömän näkyväksi. Toivoa on aktivismissa, joka rikkoo valvonnan logiikkaa ja toistaa yksinkertaisia, inhimillisiä tekoja. Toivoa on tutkimuksessa, joka ei tyydy kuvaamaan maailmaa vaan kysyy, mitä muuta se voisi olla.

Minulle toivo ei ole naiivi tunne. Se ei ole sitä, että uskoo kaiken järjestyvän. Minulle toivo on toimintaa, johon ryhdytään, vaikka ei ole varmuutta onnistumisesta. Toivo on palestiinalaisten taiteilijoiden näyttely raunioiden keskellä. Toivo on ystäväni Shifa israelilaisessa pidätyskeskuksessa, mutta vielä toissapäivänä laivalla Flotillan saattueessa. Toivo on vapaaehtoisen auttama turvapaikanhakija, joka jaksaa uskoa siihen, että hänen lapsillaan on paremmin. Ja ehkä hänellä itsellääänkin vielä joskus. Toivo on myös ystävä, joka täyttää vuosia ja kutsuu meidät juhlimaan elämää kaiken tämän paskan keskellä. Toivo ei siis ole sitä, että maailma olisi jo parempi vaan sitä, ettemme suostu siihen, millainen se nyt on. Me tiedämme toivon olevan meidän yhteinen tehtävämme. Tavoitteemme. Määränpäämme. Voimavaramme.

Tapaan työssäni jatkuvasti ihmisiä, joita painetaan alas. Tapaan ihmisiä, jotka ovat katkeroituneet, menettäneet toivon. Onneksi on vastapainoksi myös niitä, joita kohdatessa muistaa, että on myös toivoa. Että maailmaa ei voi rakastaa ilman, että sitä myös puolustaa. Yksi lempikirjailijoistani, Maya Angelou, on kirjoittanut sosiaalisen median päivityksessään (Facebook 8.8.2020): “Hope and fear cannot occupy the same space. Invite one to stay.” Pelko ja toivo eivät voi asua samassa tilassa. Anna toisen jäädä.

Puheenvuoro on alun perin pidetty 4.10.2025 puheena tutkija Pia Lundbomin 50-vuotisjuhlissa järjestetyssä seminaarissa, jonka teemana oli toivo.

Lähteet

Brown, Wendy (2010) *Walled States, Waning Sovereignty.* Zone Books. https://doi.org/10.2307/j.ctv14gpj55

Yarbro-Bejarano, Yvonne (1994) Gloria Anzaldúa’s Borderlands/La Frontera: Cultural Studies, ‘Difference,’ and the Non-Unitary Subject. *Cultural Critique* 28, 5–28. https://doi.org/10.2307/1354508.

Bigo, Didier (2014) The (in)securitization practices of the three universes of EU border control: Military/Navy – border guards/police – database analysts. *Security Dialogue* 45 (3), 209–225. https://doi.org/10.1177/0967010614530459

Tässä numerossa kirjoittavat

Heini Aaltonen, YTM, asiantuntija, kotoutumisen tuki, Yhteiset Lapsemme ry
Michel Amani, ylioppilas, tradenomi amk-opiskelija, kokemustoimija
Kristiina Brunila, professori, AGORA kasvatuksen ja koulutuksen sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvon tutkimuskeskus, Helsingin yliopisto
Anu Castaneda, terveys- ja kliinisen psykologian dosentti, tutkimusprofessori, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, palvelujärjestelmäyksikkö, kulttuurinen moninaisuus -tiimi
Abolfazl Ebrahimi, ylioppilas, sähköalan opiskelija, kokemustoimija
Marja Enbuska, VTT, tutkijatohtori, Jyväskylän yliopisto
Tatu Iisakkila, yhteisöpedagogi (YAMK), kotoutumisasiantuntija, Turun kaupunki
Iida Kauhanen, KT, tutkijatohtori, Oulun yliopisto
Mervi Kaukko, KT, monikulttuurisuuskasvatuksen professori, Kasvatustieteen ja kulttuurin tiedekunta, Tampereen yliopisto.
Antti Klemettilä, PsM, kehittämispäällikkö, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, palvelujärjestelmäyksikkö, kulttuurinen moninaisuus -tiimi
Inka Kopomaa, YTM, asiantuntija, kotoutumisen tuki, Yhteiset Lapsemme ry
Hannamaria Kuusio, kansanterveystieteen dosentti, tutkimuspäällikkö, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, palvelujärjestelmäyksikkö, kulttuurinen moninaisuus -tiimi
Eero Lilja, FM, erityisasiantuntija, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, palvelujärjestelmäyksikkö, kulttuurinen moninaisuus -tiimi
Meeri Lindroos, TM, johtava asiantuntija, kotoutumisen tuki, Yhteiset Lapsemme ry
Luke Macaulay, FT, tutkijatohtori, Kasvatustieteen ja kulttuurin tiedekunta, Tampereen yliopisto
Katariina Mankinen, VTM, suunnittelija, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, palvelujärjestelmäyksikkö, kulttuurinen moninaisuus -tiimi
Taina Martiskainen, KM, erityisasiantuntija, Lastensuojelun Keskusliitto
Amir Mirzaei, opiskelija, vertainen
Katri-Leena Mustonen, Master of Health Care, erikoissuunnittelija, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, palvelujärjestelmäyksikkö, kulttuurinen moninaisuus -tiimi
Sanna Mustonen, FT, dosentti, yliopistonlehtori, Jyväskylän yliopisto
Laura Somersalo-Cavén, TtM, suunnittelija, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, palvelujärjestelmäyksikkö, kulttuurinen moninaisuus -tiimi
Sanna Valtonen, VTL, toiminnanjohtaja, Lääkärin sosiaalinen vastuu ry.
Marissa Varmavuori, VTM, asiantuntija, kotoutumisen tuki, Yhteiset Lapsemme ry

English summaries

Governed through vulnerability – Support systems for unaccompanied young refugees as a form of governance
Taina Martiskainen & Kristiina Brunila
The Finnish Journal of Youth Research (*Nuorisotutkimus*) Vol 43 (3), 4–21

This article examines the governance of support systems for young refugees who have arrived in Finland as unaccompanied minors, and the role of these systems in shaping their subjectivities. We approach the topic through the lens of governmentality and analyse how the ethos of vulnerability intertwines with the neoliberal ideal of citizenship in youth-oriented support measures. Our data consist of official documents, project materials, and interviews with professionals. The findings show that support systems not only protect and assist young people but also produce forms of governmentality that define their subjectivities. Based on our analysis, young people are positioned between two forms of governmentality: on the one hand, they are framed as vulnerable; on the other, they are guided towards becoming self-regulating citizens. Through the ethos of vulnerability, they are constructed as a risk group and as subjects of mental health problems, which legitimises mechanisms of early intervention and control.

At the same time, they are steered towards self-regulation, employability, and neoliberal citizenship. Our analysis highlights the tension between protection and responsibilities, and demonstrates how support systems may reproduce structural inequalities.

Keywords: governmentality, young people, refugees, support systems, neoliberalism

Refusal as an act of love: Moments at the crossroads of youth, refuge, and hope for equity
Iida Kauhanen
The Finnish Journal of Youth Research (*Nuorisotutkimus*) Vol 43 (3), 22–37

This article explores refusal as an act of love through the experiences shared by 15 young people (aged 15–25) who arrived in Finland as refugees. This approach to the concept of refusal is derived from Indigenous and Black feminist thought, where love is understood as a practice oriented towards collective wellbeing. Refusal is more than saying "no"; it encourages new forms of collective thinking and ongoing acts of participation. Using open-ended methods in discussions with the young people, I identified three themes related to refusal as an act of love: shared joy, reciprocal recognition, and equity of space. By refusing to accept unequal treatment and practices, the young people made visible the inequalities they face and expressed hope for respectful, reciprocal encounters and equal treatment. Refusal as an act of love highlights the inequities in society as well as the agencies and participation that commonly remain unseen.

Keywords: refusal, young people, refuge, love, equity

On the threshold of a new future – Building a sense of belonging among young people who have fled the war in Ukraine
Sanna Mustonen & Marja Enbuska
The Finnish Journal of Youth Research (*Nuorisotutkimus*) Vol 43 (3), 38–56

This article examines how experiences of belonging are constructed among young people who have fled Ukraine, as described by the young people themselves and their teachers, and observed ethnographically. The aim is to understand how young people living in liminality can be supported in educational contexts. Team ethnographic observation and interview data were analyzed, applying a nexus analytical approach. The young people's experiences of belonging are constructed at the intersection of their and their teachers' experiential histories, expected roles in interactive situations, and the surrounding discourses. They construct their sense of belonging in relation to the past and their home country, the present moment, and the future. As it was difficult to make Finnish friends, relationships with teachers and fellow students were particularly important. The way in which teachers took responsibility for building interaction and trust in the present moment also had a significant impact on the young people's experiences of belonging. They were engaged with the future through hopes for a normal, good life, yet they also had to balance their university aspirations with the educational paths available to them. Teachers should find ways, in the present moment, to support the sense of belonging of young people who have fled war, as this supports their well-being and future orientation.

Keywords: Ukraine, belonging, young people with a refugee background, liminality

Young refugees' experiences as poems – experiments with voice-centred poetry analysis
Luke Macaulay ja Mervi Kaukko
The Finnish Journal of Youth Research (*Nuorisotutkimus*) Vol 43 (3), 57–69

Listening to the voices of diverse groups of young people is an integral component of youth research. As argued in the seminal work of American psychologist and feminist scholar Carol Gilligan (1993), the human voice is relational – connected to itself, to others, and to broader social and cultural systems and structures. In her influential work, Gilligan and her colleagues have advocated voice-centred approaches to better understand the diversity of human voices and the relationships among them. This article is based on three of our research projects involving young refugees in Australia and Finland. In these projects, we used a voice-centred poetry approach to better understand the voices of these young people. This involved analysing interview data four times, following Gilligan's instructions, focusing on different voices each time, and writing our analysis in poetic form. We found that, in some instances, even four listenings were not enough to capture the nuance of the participants' voices. In some listenings, we distinguished voices that Gilligan's analysis did not capture, while on other occasions we only heard silence. In this article, we reflect on youth research and the capacity of voice-centred poetry as a method for hearing young people's voices – especially from the perspective of language, inclusion, and knowledge production. In doing so, we present poems written from interviews with young people and discuss the processes, and lessons learned when constructing these poems. Working with young people taught us that our research-based assumptions, for example about word choices, were often wrong. Therefore, we argue that while voice-centred poetry analysis can bring out the polyphony of young voices, hearing these voices requires a new kind of ontological tuning of the listener's ear.

Keywords: young refugees, poetry, voice-centred poetry analysis, Carol Gilligan

How are young people with a refugee background in Finland? A population-based study on the health and wellbeing of 20–29-year-olds
Anu Castaneda, Katri-Leena Mustonen, Katariina Mankinen, Laura Somersalo-Cavén, Antti Klemettilä, Hannamaria Kuusio & Eero Lilja
The Finnish Journal of Youth Research (*Nuorisotutkimus*) Vol 43 (3), 70–90

Little is known about the health and wellbeing of young people with a refugee background in Finland. This study provides new epidemiological knowledge on 20–29-year-olds in this group. The data originate from two population-based surveys, *MoniSuomi* (2022) and *FinMonik* (2018), conducted by the Finnish Institute for Health and Welfare among adults who have migrated to Finland. A subset of participants aged 20–29 was drawn from both datasets. The health, wellbeing, and service use of young adults who reported being refugees or asylum seekers as their reason for migration were compared with those of young adults who reported another reason for migration (e.g. work, study, or family-related). In addition, the results for young people with a refugee background were compared with those of the entire Finnish population of the same age, and the comparisons were also made by gender. The results showed that the situation of young people with a refugee background was poorer in many, although not all, areas of health and wellbeing compared with young people who moved to Finland for other reasons or those in the entire Finnish population. For example, they more often reported mental health symptoms, unmet healthcare needs, smoking, experiences of poverty and discrimination, fewer friends, and a poorer quality of life. These results can guide efforts to improve the health and wellbeing of young people who have moved to Finland, especially those with a refugee background.

Keywords: epidemiology, wellbeing, young people, refugee background, health, population-based research

n u o r i s o t u t k i m u s

SISÄLLYSLUETTELO

Pääkirjoitus

Maria Petäjäniemi & Mervi Kaukko
Turvan rajat: pakolaisnuoret Suomessa 1

Artikkelit

Taina Martiskainen & Kristiina Brunila
Haavoittuvuudella hallitut. Ilman huoltajaa Suomeen tulleiden nuorten tukijärjestelmät hallintana 4

Iida Kauhanen
Kieltäytyminen rakkauden tekona. Hetkiä pakolaisuuden, nuoruuden ja yhdenvertaisuuden toivon risteymissä 22

Sanna Mustonen & Marja Enbuska
Uuden tulevaisuuden kynnyksellä – Ukrainasta sotaa paenneiden nuorten kuulumisen kokemusten rakentuminen 38

Luke Macaulay & Mervi Kaukko
Runoja pakolaisnuorten kokemuksista – äänikeskeisen runoanalyysin kokeiluja 57

Anu Castaneda, Katri-Leena Mustonen, Katariina Mankinen, Laura Somersalo-Cavén, Antti Klemettilä, Hannamaria Kuusio & Eero Lilja
Miten Suomen pakolaistaustaiset nuoret voivat? Väestötutkimus 20–29-vuotiaiden nuorten terveydestä ja hyvinvoinnista 70

Katsaukset

Heini Aaltonen, Inka Kopomaa, Meeri Lindroos & Marissa Varmavuori
”En mieti enää, että oon yksin”. Ilman huoltajaa tulleiden nuorten kokemuksia tukiperhe- ja tukihenkilötoiminnasta 91

Puheenvuorot

Tatu Iisakkila, Michel Amani, Abolfazl Ebrahimi & Amir Mirzaei
Kokemustoimijat ja vertaiset kehittämässä kotoutumista tukevaa työtä Turun ensi- ja turvakoti ry:n perheryhmäkodissa 96

Sanna Valtonen
Toivo on yhteinen tehtävämme 101

Tässä numerossa kirjoittavat 103
English summaries 104

Nuorisotutkimusseura